

MOBILNOŚĆ I INTEGRACJA W WIELOJĘZYCZNEJ EUROPIE

VADEMECUM MIME

MIME
Mobilność i integracja w
wielojęzycznej Europie
Mobilność i integracja w
wielojęzycznej Europie

MIMÉ

Mobilité et inclusion dans
une Europe multilingue

Uzyskane w ten sposób badania otrzymały finansowanie z siódmego programu ramowego Unii Europejskiej w ramach umowy o udzielenie dotacji nr 613344 (projekt MIMÉ).

Oryginalny dokument w języku angielskim dostępny pod adresem:

<http://www.mime-project.org/vademecum/>:

© 2018

ISBN 978-2-8399-2402-3

Projekt MIMÉ

Mobilność i integracja w wielojęzycznej Europie

www.mime-project.org

Zdjęcie na okładce:

Ferdinand Hodler, 1917, „Die Dents-du-Midi von Caux aus”,

Wikimedia Commons (ang.).

Eŭropo
Demokratio
Esperanto

Tłumaczenie w języku francuskim: Pierre Dieumegard dla Europy – Demokracja-Esperanto

Tłumaczenie to nie zostało wykonane przez tłumaczy, którzy posiadają kwalifikacje i są finansowane przez Unię Europejską. Może zawierać (prawdopodobnie, oczywiście...) błędy, ale ma również dodatkowe wyjaśnienia ułatwiające zrozumienie przez francuskich czytelników.

Dopóki nie dokonano i zweryfikowano lepszego tłumaczenia przez bardziej kompetentne osoby, rozsądne jest traktowanie tego dokumentu jedynie jako wersji tymczasowej, mającej na celu ułatwienie zrozumienia i odniesienie się do oryginalnego dokumentu w języku angielskim.

Celem tego „tymczasowego” dokumentu jest umożliwienie większej liczbie osób w Unii Europejskiej zrozumienia dokumentów opracowanych dla Unii Europejskiej (i finansowanych z ich wkładów).

Ilustruje to potrzebę wielojęzyczności w Unii Europejskiej: bez tłumaczenia duża część ludności jest wykluczona z debaty. **Pożądane jest, aby administracja Unii Europejskiej przejęła tłumaczenie ważnych dokumentów, tak aby wszyscy Europejczycy mogli zrozumieć, o co chodzi, i wspólnie dyskutować o ich wspólnej przyszłości.**

Dla wiarygodnych tłumaczeń język międzynarodowy Esperanto byłby bardzo przydatny ze względu na jego prostotę, regularność i precyzję.

W Internecie:

Europejska Federacja-Demokratio-Esperanto: <http://e-d-e.org/> lub <http://demokratio.eu>

Europa-Demokracja-Esperanto (Francja): <http://e-d-een/contact@e-d-e.org>

VADEMECUM MIME

Mobilności integracja w wielojęzycznej Europie

François Grin

Redaktor naczelny

Manuel Célio Conceição

Piotr A. Kraus

László Marác

Žaneta Ozolina

Nike K. Pokorn

Anthony Pym

Redaktorzy

Projekt MIME – opis ilościowy

- Około 1500 stron raportów i działań naukowych
- ponad 260 prezentacji na konferencjach naukowych i wydarzeniach publicznych
- ponad 40 dedykowanych konferencji i warsztatów tematycznych
- ponad 60 publikacji naukowych poświęconych konkretnie wynikom projektu
- udział około 220 zainteresowanych stron, organizacji społeczeństwa obywatelskiego i administracji w działaniach projektowych
- 22 instytucje partnerskie w 16 krajach
- około 70 naukowców, od doktorantów do profesorów pełnoprawnych
- 11 uczestniczących dyscyplin
- 4 lata badań

oraz zestaw ekspertów do Państwa dyspozycji, z którymi można się skontaktować w celu przeprowadzenia specjalistycznej oceny i analizy pod adresem www.mime-project.org/expertise

Dziękuję

Dzięki projektowi MIME (2014-2018) uczestniczące zespoły badawcze miały szczęście mieć doświadczony zespół, w tym Joe LoBianco, Amin Maalouf, Tove Malloy, Tom Moring i Tom Ricento. Chcielibyśmy wyrazić naszą wdzięczność za ich wsparcie.

Szczególne podziękowania dla profesora Toma Moringa, przewodniczącego Rady Doradczej, którego umiejętności w zakresie wielojęzyczności i komunikacji były nieocenione w produkcji tego vademecum, oraz dla profesora Wolfganga Mackiewicza, specjalnego doradcy projektu, który hojnie podzielił się z nami swoim głębokim doświadczeniem w instytucjach europejskich i jego długoterminową wizją wielojęzycznej Europy. Ich komentarze i porady odegrały zasadniczą rolę w tworzeniu tej książki.

Dziedziny tematyczne Dyscypliny MIME

 Analiza polityki językowej

 Mniejszości, większość i prawa językowe

 Różnorodność językowa, mobilność i integracja

 Edukacja językowa, nau czanie i uczenie się

 Tłumaczenie, technologia językowa i strategie alternatywne

 Tematy specjalne

 Gospodarka

 Edukacja Nauki

 Finanse

 Prawo

 Filozofia polityczna

 Nauki polityczne

 Psychologia

 Socjolingwistyka

 Socjologia

 Tłumaczenie

 Geografia miejska

Konsorcjum MIME

Uniwersytet w Genewie
Genève, Szwajcaria

Universiteit van Amsterdam
Amsterdam, Holandia

Univerza v Lublani
Lublana, Słowenia

Universität Augsburg
Augsburg, Niemcy

Universidade do Algarve
Faro, Portugalia

Universitat Rovira i Virgili
Barcelona, Hiszpania

Uniwersytet Łotwy
Ryga, Łotwa

**Sveučilište Josipa Jurja
Strossmayera u Osijeku**
Osijek, Chorwacja

Nauka w Paryżu
Paryż, Francja

**MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont**
Budapeszt, Węgry

Vrije Universiteit Brussel
BRUXelles, Belgia

Università di Milano-Bicocca
Mediolan, Włochy

Uniwersytet w Lipsku
Lipsk, Niemcy

**Uniwersytet w Reims Champagne-
Ardenne**
Reims, Francja

Humboldt-Universität zu Berlin
Berlin, Niemcy

Katholieke Universiteit Leuven
Lwów, Belgia

**Uniwersytet w Limerick – Ollscoil
Luimnigh**
Limerick, Irlandia

Uniwersytet w Edynburgu
Edynburg, Szkocja

Uppsalauniversitet
Uppsala, Szwecja

Universitatea din Oradea
Oradea, Rumunia

Obserwatorium Finansów
Genève, Szwajcaria

SCIPROM Sàrl
St-Sulpice, Szwajcaria

Spis treści

Wprowadzenie 13

Analiza polityki językowej 28

- 1 Dlaczego kwestie językowe nie mogą być pozostawione same sobie? 30
- 2 Czy wspólny język jest konieczny, aby mieć realną demokrację? 32
- 3 Czy „wolny rynek” może zarządzać różnorodnością językową? 34
- 4 Dlaczego dobra typologia jest przydatna przy wyborze i projektowaniu polityki językowej? 36
- 5 Jak zidentyfikować i zmierzyć niedogodność językową? 38
- 6 Czym jest „kompleksowe podejście” do wyboru i projektowania polityki językowej? 40
- 7 Dlaczego projekcje demo-lingwistyczne powinny mieć wpływ na wybór polityki językowej? 42
- 8 Jak nauczanie języków obcych wpływa na koszty migracji? 44
- 9 Jakie nierówności społeczno-gospodarcze między osobami posługującymi się różnymi językami muszą być uwzględnione w polityce publicznej? 46
- 10 W jakich językach należy zapewnić opiekę zdrowotną? 48
- 11 Czy koszty polityki językowej są ważne? 50
- 12 Dlaczego symulacje komputerowe są przydatne przy wyborze i projektowaniu złożonych polityk językowych? 52
- 13 Jakie są ogólne skutki prawne badań MIME? 54

Mniejszości, większość i prawa językowe 56

- 14 Czy rząd powinien spowolnić spadek mniejszości? 58
- 15 Czy język mniejszości powinien być nauczany osobom posługującym się językiem większościowym? 60
- 16 Czy mniejszości „pojedyncze” i „nieunikalne” znajdują się w podobnych sytuacjach w obliczu narodowej dominacji językowej? 62
- 17 Jakie znaczenie ma koncentracja demolingwistyczna dla przetrwania języków mniejszościowych w świecie rosnącej mobilności? 64
- 18 Jakie zasady pomagają przewidzieć konfliktowy potencjał różnic etnicznych i językowych 66
- 19 Dlaczego nauka tylko jednego z języków urzędowych w kontekście wielojęzycznym jest niewystarczająca? 68
- 20 Jak połączyć zasady terytorialności i osobowości? 70
- 21 Jak hegemonia języka „zewnętrznego” wpływa na politykę krajową? 72
- 22 W jaki sposób państwa sąsiadujące powinny współpracować w zarządzaniu różnorodnością? 74
- 23 Dlaczego widoczne rozpoznanie (np. na znakach drogowych itp.) języka mniejszościowego jest ważne? 76
- 24 Czy pomocniczość pozwala na bardziej kompleksową politykę językową? 78
- 25 W jaki sposób możemy umożliwić mobilnym emerytom wypełnianie ich obowiązków i korzystanie z przysługujących im praw? 80

Różnorodność językowa, mobilność i integracja 82

- 26 Czy państwa mogą nakładać wymogi językowe dotyczące wjazdu lub naturalizacji migrantów? 84
- 27 Czy mobilni obywatele europejscy uważają się za „Europejczyków”? 86
- 28 Jakie zasady należy stosować w celu dostosowania polityki językowej? 88
- 29 Czy państwa powinny zapewnić migrantom edukację w języku ojczystym? 90
- 30 Czy angielski wystarczy, aby dotrzeć do nowo przybyłych, zanim nauczą się lokalnego języka(ów)? 92
- 31 Jeżeli państwa członkowskie powinny świadczyć usługi na rzecz migrantów w ich własnym języku 94
- 32 Czy polityka językowa może poprawić wyniki w zakresie zatrudnienia kobiet imigrantek? 96

- 33 W jaki sposób polityka językowa może poprawić „mobilność” migrantów? 98
- 34 W jaki sposób należy dostosować politykę językową narodową do kontekstu konkretnych miast? 100
- 35 Dlaczego powinniśmy łączyć różne strategie komunikacyjne? 102
- 36 W jaki sposób gminy powinny gromadzić i udostępniać dane dotyczące profili językowych społeczności mieszkańców? 104
- 37 Czy mobilność prowadzi do coraz częstszego korzystania z języka angielskiego kosztem języków lokalnych? 106
- 38 Czy polityka europejska może poprawić włączenie społeczne w lokalnych kontekstach miejskich? 108
- 39 W jaki sposób polityka integracji języków obcych odzwierciedla preferencje i postawy większości? 110
- 40 Czy gminy powinny regulować używanie języka w przestrzeni publicznej? 112

Edukacja językowa, nauczanie i uczenie się 114

- 41 W jaki sposób systemy szkolne sprzyjające włączeniu społecznemu mogą najlepiej zarządzać różnorodnością językową? 116
- 42 W jaki sposób sieci uczenia się pozaformalnego i nieformalnego mogą być wykorzystywane do wspierania wielojęzyczności? 118
- 43 Jak promować mobilność i włączenie społeczne poprzez wielojęzyczność w szkolnictwie wyższym? (ES)? 120
- 44 Jak możemy pomóc w wymianie studentów w nauce języka kraju przyjmującego? 122
- 45 Jak systemy edukacji mogą reagować na dynamikę regionów złożonych pod względem językowym? 124
- 46 Jakie są umiejętności nauczycieli najbardziej potrzebne do rozwiązania problemu różnic językowych w szkołach integracyjnych? 126
- 47 Jak najlepiej ocenić nieformalne umiejętności językowe? 128
- 48 Dlaczego warto połączyć „orientację międzynarodową” i „lokalną regionalną” w strategię językową uniwersytetów? 130
- 49 W jaki sposób walidacja językowa może promować mobilność i włączenie społeczne? 132
- 50 W jaki sposób władze mogą wspierać utrzymanie znajomości języków obcych dorosłych? 134
- 51 W jaki sposób można wykorzystać istniejące umiejętności językowe migrantów, aby pomóc im w nauce języka kraju przyjmującego? 136
- 52 Kto może skorzystać z otwartości na szkolenia językowe? 138
- 53 Jaka jest rola języka angielskiego w wielojęzycznych i wielokulturowych przestrzeniach uczenia się? 140

Tłumaczenia, technologie językowe i strategie alternatywne 142

- 54 Czy tłumaczenie maszynowe zastąpi ludzkie tłumacze? 144
- 55 Co to jest wzajemne zrozumienie i do czego służy? 146
- 56 Czy usługi tłumaczeń pisemnych i ustnych ograniczają zachęty do nauki języków goszczących? 148
- 57 Czy powinniśmy promować planowany język, taki jak Esperanto, jako międzynarodowy lingua franca? 150
- 58 Czy w usługach publicznych należy stosować tłumaczenia maszynowe? 152
- 59 Czy angielski, jak lingua franca, powinien być dostępny w kilku odmianach? 154
- 60 Jakie są odpowiednie podejścia językowe, aby zaspokoić potrzeby językowe mobilnych emerytów? 156
- 61 Jak można wykorzystać wzajemne zrozumienie w kontekście zawodowym? 158
- 62 Jakie są najlepsze sposoby pracy z tłumaczeniem maszynowym? 160
- 63 Kto powinien pracować jako tłumacz ustny lub pisemny? 162
- 64 Jak i kiedy należy świadczyć usługi tłumaczeniowe i ustne nowo przybyłym migrantom? 164

Tematyspecjalne 166

- 65 Jak stosować pojęcie włączenia do mobilnych emerytów? 168

- 66 Czy wielojęzyczni ludzie są bardziej kreatywni? 170
- 67 Jak działa ochrona wielojęzyczności w prawodawstwie UE dotyczącym ochrony konsumentów? 172
- 68 Jak możemy zapobiec manipulacji podziałami etnicznymi w celach geopolitycznych? 174
- 69 Czy jednojęzyczność w handlu światowym wpływa na nauczanie i praktykę finansów? 176
- 70 Czy podejście Romów do nauki języków zawiera przydatne lekcje dla polityki nauczania języków obcych? 178
- 71 Co można zrobić, aby pomóc mobilnym emerytom, którzy potrzebują opieki instytucjonalnej? 180
- 72 Jak promować wielojęzyczność w europejskim prawodawstwie konsumenckim? 182

Jak korzystać z tej książki?

- 1. Przeczytaj wprowadzenie,**
aby uzyskać pierwszy widok na projekt MIME
- 2. Przejdź do „ Główne wyniki”**
aby uzyskać nasze główne wnioski i odkryć
- 3. Spacer po 72 rozdziałach**
zgodnie z twoimi potrzebami i zainteresowaniami.

Tekst czwartego okładki wydania papierowego:

Vademecum jest praktycznym narzędziem z projektu MIME dotyczącego mobilności i integracji wielojęzycznej Europie, finansowanego przez Komisję Europejską. Stosując innowacyjne podejście łączące jedenaście różnych dyscyplin, to vademecum stanowi innowacyjną i zintegrowaną odpowiedź na wyzwania związane z polityką językową, które są zazwyczaj rozpatrywane oddzielnie. Przeznaczony jest dla tych, których działalność zawodowa lub polityczna prowadzi do pracy nad problemami wielojęzyczności, zajęcia stanowiska w tych kwestiach oraz, bezpośrednio lub pośrednio, podejmowania decyzji dotyczących polityki językowej na szczeblu lokalnym, krajowym lub ponadnarodowym.

Wprowadzenie

Wademecum MIME: wprowadzenie

François Grin, koordynator projektu MIME

MIME oznacza „mobilność i włączenie społeczne w wielojęzycznej Europie”. Jest to projekt badawczy dotyczący wielojęzyczności finansowany przez Dyрекcję Generalną ds. Badań Naukowych i Innowacji Komisji Europejskiej. W ciągu czterech lat działalności (2014-2018) w ramach projektu powstały liczne publikacje, takie jak artykuły naukowe, rozdziały książek i wydania specjalne czasopism, a także regularne sprawozdania z działalności.

Ten *Vademecum MIME* jest jednym z głównych produktów projektu. Różni się jednak od pozostałych wyników MIME, takich jak zwykle publikacje naukowe, takie jak artykuły w czasopismach naukowych, książkach lub rozdziałach książek. *Vademecum MIME* różni się pod względem celów, struktury i formatu.

MIME to projekt badawczy na temat wielojęzyczności (2014-2018) finansowany przez Komisję Europejską w ramach 7PR

To vade-mecum oferuje zestaw narzędzi i wyników wyszukiwania.

Vademecum jest przede wszystkim narzędziem dla osób, które zazwyczaj nie są zaangażowane w badania uniwersyteckie, ale których działalność zawodowa lub polityczna skłania ich do uwzględnienia problemów wielojęzyczności, zajęcia stanowiska w sprawie tych problemów oraz bezpośredniego lub pośredniego kierowania decyzjami dotyczącymi polityki językowej na szczeblu lokalnym, krajowym lub ponadnarodowym. Zadania te często muszą zatem uwzględniać zalety i wady środków politycznych proponowanych przez różne podmioty społeczne i polityczne w kwestii wielojęzyczności. *Vademecum MIME* ma na celu pomóc im poradzić sobie z tego typu sytuacją.

Wprowadzenie to ma trzy cele:

1 dokonuje przeglądu zasadniczych cech projektu MIME. Pomaga to zająć się resztą *Vademecum* poprzez głębsze zrozumienie wyzwań związanych z różnorodnością językową;

2 przedstawia strukturę *Vademecum*, wyjaśniając, co proponuje ten dokument (ale także, bez mniejszego znaczenia, czego nie ma na celu);

3 zawiera praktyczne instrukcje dotyczące stosowania tego *Vademecum*.

Projekt MIME ma na celu *wielojęzyczne wyzwanie dla obywateli europejskich*. W odpowiedzi na wniosek Komisji Europejskiej Komisja Europejska analizuje bardzo szeroki zakres aspektów wielojęzyczności, znosząc niezwykle duży projekt. MIME odpowiedziało na następujące pytania:

- ▶ Jak Europejczycy mogą zrównoważyć potrzeby mobilności w zintegrowanym, zaawansowanym technologicznie nowoczesnym społeczeństwie z potrzebą utrzymania i czerpania korzyści z różnorodności językowej i kulturowej Europy?
- ▶ Co wiąże się z tym wyzwaniem w zakresie praktyk komunikacyjnych, korzystania z praw językowych i językowych, nauczania języków i nauki języków obcych?
- ▶ Jak można to przetłumaczyć na politykę dotyczącą języków narodowych, języków mniejszości i języków imigrantów lub języków tradycyjnych?

MIME oferuje innowacyjne podejście z (i) kątem analizy polityki (ii) interdyscyplinarną perspektywą łączącą jedenaście różnych dyscyplin, (iii) ramami zarządzania różnorodnością, które uwzględniają zwyczajowe kwestie językowe rozpatrywane oddzielnie.

Kwestie te wykraczają daleko poza to, czym zwykle zajmuje się większość podejść do polityki językowej. Projekt MIME ma zatem również na celu zachęcanie do innowacji w polityce językowej na trzech głównych poziomach.

Po pierwsze, jej podejście opiera się na analizie porządku publicznego. Odróżnia ją to od innych badań nad językiem i wielojęzycznością, które koncentrują się głównie na przestrzeganiu praktyk językowych stosowanych przez podmioty w poszczególnych środowiskach. Zamiast tego projekt MIME oferuje zintegrowane ramy, w których z perspektywy politycznej można uzgodnić szeroki zakres postrzegania, począwszy od ostatnich prac społeczno-lingwistycznych nad procesami na poziomie mikro, a skończywszy na rozważaniach na poziomie makro dotyczącym sprawiedliwości językowej z teorii politycznej.

Po drugie, projekt MIME jest głęboko interdyscyplinarny. Partnerzy projektu reprezentują jedenaście różnych dyscyplin, w tym politologii, filozofii, socjolingwistyki, tłumaczenia, socjologii, nauk edukacyjnych, historii, ekonomii, geografii, prawa i psychologii. Jednak wszyscy liderzy zespołów mają wcześniejsze doświadczenie w swojej szczególnej dyscyplinie w zakresie różnorodności językowej i/lub kulturowej. Zasadniczo te wytyczne dyscyplinarne są szeroko rozpowszechnione w projekcie, co pozwala na wyważone i kompleksowe podejście do zarządzania różnorodnością językową.

Po trzecie, projekt MIME wspólnie uwzględnia szeroki zakres problemów językowych, które są zazwyczaj analizowane oddzielnie, co pozwala na kompleksowe podejście do zarządzania różnorodnością językową. Jednocześnie uwzględnia takie problemy jak:

- ▶ ochrona i promowanie języków regionalnych i mniejszościowych w Europie;

- ▶ obecność i widoczność w jednym państwie członkowskim UE języków urzędowych innych państw członkowskich (w wyniku mobilności wewnątrz europejskiej);
- ▶ wyzwania związane z nauką drugiego lub obcego języka w systemach edukacyjnych, co w szczególności rodzi problem szczególnej roli dużych języków, w tym jednego lub większej liczby języków lingua franca;
- ▶ problemy językowe związane z prezentacją innych (często pozaeuropejskich) języków towarzyszących przepływowi migracyjnemu;
- ▶ problem skutecznej i uczciwej komunikacji w organizacjach wielojęzycznych - nie tylko samych instytucji europejskich;
- ▶ szereg konkretnych kwestii związanych z zarządzaniem wielojęzycznością, takich jak wymiar językowy ochrony konsumentów lub szczególne potrzeby językowe emerytów mających siedzibę w państwie członkowskim UE.

Musimy przemyśleć planowanie językowe w odpowiedzi na głębokie zmiany wynikające z globalizacji i rozwoju technologicznego.

Do tej pory różne wyzwania były tradycyjnie analizowane oddzielnie od innych, z wykorzystaniem podejść, które priorytetowo traktują dany punkt widzenia (szczególnie język stosowany lub nauki oświatowe, często politologia, czasami prawo międzynarodowe, rzadziej inne dyscypliny). Jednak zwrócenie uwagi na konkretny problem, z punktu widzenia danej dyscypliny, może pozostawić równie ważne kwestie i perspektywy nie mniej istotne w tym względzie.

Fragmentaryczne podejście do zarządzania różnorodnością językową jest coraz bardziej rozczarowujące w wyniku dwóch głównych tendencji. Pierwszą z nich jest globalizacja, która zwiększa częstotliwość kontaktów międzylingwistycznych. Różnorodność językowa stała się obowiązkową cechą nowoczesnych społeczeństw, zarówno w pracy, w szkole, jak i w czasie wakacji, i rozprzestrzenia się na życie gospodarcze (produkcja, konsumpcja, handel). Drugim ważnym trendem jest rozwój technologiczny, zwłaszcza w zakresie informacji i komunikacji, które są ściśle związane z umiejętnościami językowymi i używaniem języka.

W ujęciu łącznym tendencje te uwypuklają fakt, że społeczeństwa przechodzą szybkie i fundamentalne zmiany. Zmiana ta wpływa na język i wielojęzyczność na różne sposoby, często poprzez zacieranie granic między rodzajami wyzwań językowych. Chociaż analiza pozostaje przydatna do systematycznej analizy współczesnych problemów językowych, analiza ta musi również traktować je jako różne aspekty pytania globalnego: jaką rolę chcemy nadać wielojęzyczności we współczesnym społeczeństwie europejskim?

Należy wziąć pod uwagę wzajemne powiązania między poziomem mikro (osoby fizyczne), mezopoziomem (organizacjami) a makropoziomem (państwem lub społeczeństwem).

Wyzwaniem tych połączonych tendencji jest coraz większe wzajemne powiązanie poziomów w problemach językowych, w których mikro poziom (osoby fizyczne i gospodarstwa domowe), mezopoziom (nastawione na zysk lub nie, publiczne lub prywatne, takie jak uniwersytety i przedsiębiorstwa sektora prywatnego) oraz poziom makro (społeczeństwo jako całość, lokalne, krajowe lub globalne) wpływają na siebie nawzajem. Tendencja ta nie jest specyficzna dla języka, ale w jej przypadku rodzi wątpliwości o szczególnej złożoności. Na przykład ochrona języka mniejszościowego nie może być już ściśle przewidziana w granicach danego regionu: przeznaczenie języka zależy również od jego widoczności w Internecie i jego dostępności w innych miejscach, na przykład w miastach, w których młodzi członkowie społeczności chodzą do szkolnictwa wyższego. Jest prawdopodobne, że integracja językowa migrantów może być procesem bardziej złożonym i wielojęzycznym niż dotychczas.

W przeszłości „integracja” była często równoznaczna z nabywaniem języka lokalnego. Jednak w wyniku zmian technologicznych i kulturowych proces uczenia się może być dziś bardziej kojarzony z różnymi formami utrzymania „języka dziedzicznego”: niższe koszty podróży międzynarodowych i telekomunikacji sprawiają, że język kraju pochodzenia jest łatwo dostępny w codziennym życiu. Trendy geopolityczne wpływają na działalność krajową, a opinie osobiste mogą mieć globalny rezonans za pośrednictwem sieci społecznościowych. Siła i warunki tych interakcji między poziomami mogą się różnić w zależności od przypadku, porównując decydentów politycznych z wieloma różnymi warunkami lokalnymi.

Krótko mówiąc, ponowne przemyślenie wyzwania językowego wymaga, abyśmy przejęli kontrolę nad znacznym poziomem złożoności i manipulowali nim z punktu widzenia systemowego. Przyjęte pomysły dotyczące polityki językowej nie zawsze są odpowiednie do realizacji tego zadania. Podstawową misją projektu MIME jest zapewnienie ram analitycznych w celu rozwiązania problemu tej złożoności. Ogólnym celem projektu nie jest obecnie przedstawienie szczegółowej analizy językowej procesów komunikacji w konkretnych kontekstach (jak miało to miejsce w poprzednich projektach badawczych), lecz opracowanie podejścia, które na bardziej ogólnym poziomie generuje spójne reakcje polityczne na wyzwania związane z różnorodnością językową, a także zilustrowanie tych odpowiedzi za pomocą aplikacji do konkretnych sytuacji. Ponadto projekt MIME ma na celu zaproponowanie:

Europa jako projekt społeczny i polityczny wymaga zarówno mobilności, jak i włączenia społecznego, ale więcej niż jeden oznacza mniej niż jeden projekt niż drugi, i odwrotnie.

► zestaw wzajemnie połączonych i wzajemnie zgodnych analiz problemów językowych, które pomagają poruszać się w szerokim zakresie zagadnień (politycznych, społecznych, edukacyjnych, komunikacyjnych itp.), ale także pomagają skutecznie przemieszczać się między poziomami mikro, mezo i makro, na których odbywają się procesy językowe;

► zestaw narzędzi zorientowanych na politykę, które analitycy, decydenci polityczni i obywatele jako całość mogą dostosowywać i stosować do konkretnych koncepcji, biorąc również pod uwagę szybkie zmiany, które mają wpływ na te konteksty.

Analityczne odniesienie do rdzenia projektu MIME jest modelem kompromisowym, który zapewnia jednolite ramy. Projekt zaczyna się od idei, że problemy językowe, z którymi borykają się obywatele europejscy i ich władze, można rozwiązać poprzez pryzmat wspólnego problemu. Ten wspólny problem stanowi problem napięć między dwoma celami, a mianowicie mobilnością i włączeniem społecznym.

Model kompromisowy jest klasycznym narzędziem analizy polityki. Można ją zastosować do każdego problemu, w którym społeczeństwo musi podejmować decyzje, a w szczególności do wyważenia pożądaných, ale niekonwergujących celów. Wielojęzyczność jest wyzwaniem właśnie dlatego, że wiąże się z dwoma odrębnymi celami, których nie da się łatwo pogodzić:

► Z jednej strony Europa oznacza stworzenie wysoce zintegrowanej unii, której obywatele mogą swobodnie przemieszczać się między państwami członkowskimi w celu podjęcia pracy, nauki, wypoczynku lub przejścia na emeryturę. Nazywa się to mobilnością, która oznacza szerszy zakres procesów niż migracja fizyczna i obejmuje coraz większą liczbę motywacji i sposobów związanych z geograficznym, a czasem wirtualnym przepływem osób. Mobilność wymaga łatwej komunikacji między osobami pochodzącymi z różnych środowisk językowych. Można to osiągnąć poprzez odpowiednie połączenie strategii obejmujących naukę języków oraz różne sposoby posługiwania się językami. Mobilność stanowi jednak wyzwanie dla tradycyjnego związku między określonym językiem a określonym obszarem geograficznym;

► Z drugiej strony, „wielokrotne wyzwanie” rodzi pytania o włączenie, w którym języki odgrywają zasadniczą rolę. Różnorodność języków, którymi posługuje się w Europie, ma kluczowe znaczenie dla określenia jej różnorodności, która jest uznawana za centralną wartość Unii. Różnorodność ta przejawia się specyfiką językową różnych części UE, gdzie państwa członkowskie mają różne języki urzędowe (czasami więcej niż jeden, z różnymi przepisami, na szczeblu krajowym lub niższym niż krajowy, aby poradzić sobie z tą różnorodnością). Włączenie odnosi się zatem do poczucia przynależności do miejsca zamieszkania i związku z nim – być może dlatego, że urodziłem się tutaj, albo przenieśliśmy się i zdecydowaliśmy się tam zamieszkać. To poczucie przynależności można wyrazić w szczególności poprzez udział w życiu społecznym, politycznym, gospodarczym i kulturalnym kraju, regionu lub lokalnego obszaru zamieszkania. Oznacza to znajomość języka lokalnego. W związku

z tym warunki niezbędne do utrzymania i/lub powstania poczucia przynależności i związku wymagają uznania i umocnienia wielu języków i kultur składających się na różnorodność europejską. Kultywowanie historycznie utrwalonej różnorodności, jak również uznanie wyjątkowości elementów, małych lub dużych, które składają się na tę różnorodność, nie prowadzą do żadnego rodzaju odrzucenia lub wykluczenia innych. Przeciwnie, to właśnie zachowanie środowiska językowego pozwala starszym mieszkańcom czuć się pewnie w ich zdolności do rozszerzenia integracji na nowo przybyłych. Jest to ważne, biorąc pod uwagę znaczenie, jakie ludzie przywiązują do języka i kultury w procesach budowania tożsamości. Choć włączenie wiąże się z integracją nowo przybyłych z lokalnymi warunkami, nie wymaga to od nowo przybyłych porzucenia cech językowych i kulturowych, które przynoszą ze sobą, i może uwzględniać pojawienie się wielowarstwowych tożsamości.

Napięcie między mobilnością a włączeniem społecznym jest szczególnie dotkliwe w dziedzinie języka.

Następnie projekt MIME konsoliduje ideę, że pojawia się problem kompromisowy między „mobilnością” a „integracją”. Z jednej strony, gdyby społeczeństwo zdecydowało się kłaść nacisk wyłącznie na potrzeby integracji w danym miejscu w UE, mogłoby to prowadzić do materialnych lub symbolicznych przeszkód w mobilności obywateli. Prezentując go inaczej, ekskluzywne naciski na „integrację” sprawiłyby, że mobilność stałaby się bardziej kosztowna dla ludzi, pod względem materialnym lub symbolicznym. Większa integracja zazwyczaj skutkuje mniejszą mobilnością. Natomiast wyłączenie skupienie się na mobilności może mieć negatywny wpływ na integrację, ponieważ dzięki jednolitym siłom, które zachęca, może osłabić poczucie przynależności, specyfikę i ukorzenienie związane z różnymi miejscami w UE. W najgorszym wypadku, jeżeli taki nacisk na mobilność będzie postrzegany jako podważający lokalne języki i kulturę, może to mieć negatywny wpływ na niektórych obywateli, którzy mogą czuć się pozbawieni poczucia przynależności (w miejscu zamieszkania). Mobilność nieobrobiona może zakłócać procesy integracji.

Głównym zadaniem MIME jest określenie polityk językowych, które mogą poprawić zgodność między mobilnością a włączeniem w dziedzinach takich jak prawa językowe, posługiwanie się językiem w sferze publicznej, edukacja językowa i komunikacja w ramach szczególnych ustaleń.

Krótko mówiąc, nie ma typowych składników kompromisu, w którym dwa cele, oba słusznie ukierunkowane, często zawierają wytyczne, które mogą być wobec siebie przeciwne. W celu rozwiązania kompromisu projekt MIME ma dwa cele:

► Należy określić, przy istniejących ograniczeniach (które z wyżej wymienionych powodów ograniczają zakres mobilności przy jednoczesnym zachowaniu pewnego poziomu integracji i odwrotnie), najlepszą równowagę między mobilnością a włączeniem społecznym;

► Określenie kierunków polityki, które mogą przyczynić się do złagodzenia tego ograniczenia – w szczególności sformułowanie środków (lub nowych kombinacji środków), które mogą zwiększyć mobilność bez zapobiegania włączeniu społecznemu, oraz poprawić integrację bez ograniczania mobilności. Zasadą przewodnią jest zwiększenie kompatybilności między mobilnością a integracją.

Spójność społeczna na szczeblu europejskim wymaga wyważonego połączenia mobilności i włączenia społecznego, również pod względem posługiwania się językami, praw językowych i umiejętności językowych.

Wielojęzyczność ma kluczowe znaczenie w czasach, gdy UE jako projekt społeczny i polityczny musi ponownie przemyśleć warunki dla swojej atrakcyjności dla obywateli

IME ponownie analizuje tradycyjne problemy językowe zgodnie z tym kompromisowym modelem, aby podkreślić dostosowania do istniejących przepisów, które mogą zwiększyć kompatybilność między mobilnością a włączeniem w różnych dziedzinach (przepisy konstytucyjne, codzienne życie w różnych dzielnicach, systemy edukacji itp.), a czasami proponuje radykalnie nowe przepisy. Mobilność i włączenie społeczne mają kluczowe znaczenie dla sukcesu Europy jako projektu społecznego, gospodarczego i kulturalnego. Są one ważne dla siebie, ale także jako dwie strony tej samej monety, ponieważ razem tworzą fundament spójnego społeczeństwa europejskiego: spójność na szczeblu europejskim zależy od zrównoważonego połączenia mobilności i włączenia społecznego. Ta równowaga jest oczywiście czymś dynamicznym, który zmienia się z czasem, ale ogólną perspektywę długoterminowej spójności można podsumować w następujący sposób: Europa będzie spójna:

► Jeżeli jej obywatele mogą łatwo przemieszczać się między państwami członkowskimi i nie ograniczają się do jednego państwa, w którym się urodzili lub w którym byliby studiowali. Wymaga to wspierania przepisów i instytucji ułatwiających mobilność w zakresie pracy, nauki, wypoczynku i emerytury. Takie wsparcie może odnosić się do prawnego zapewniania praw językowych, projektowania programów nauczania w szkołach, regulacji wielojęzyczności w opakowaniach towarów konsumpcyjnych, warunków, na jakich zapewniony jest dostęp do usług publicznych itp.;

► oraz jeżeli, korzystając w pełni z możliwości edukacyjnych, zawodowych i innych możliwości oferowanych przez mobilność, obywatele są włączani do społeczności lokalnej, w której mają siedzibę, przez krótki lub dłuższy okres. Wymaga to wsparcia dla witalności różnych społeczności, dużych lub małych, które różnią się od innych i wykazują swoją wyjątkowość, w szczególności poprzez ich specyficzne cechy językowe. Spójność oznacza zatem również zwrócenie uwagi na obawy tych, którzy zdecydowali się nie poruszać się lub nie mają szczególnych powodów, aby to zrobić, ale którzy pełnią rolę społeczeństwa przyjmującego. Ich poczucie przynależności nie może być zagrożone, lecz wzbogacone o przybycie mobilnych obywateli europejskich, różniące się pod względem językowym i kulturowym.

MIME zajmuje się kwestiami, które mają kluczowe znaczenie dla Europy jako projektu politycznego, społecznego, gospodarczego i kulturalnego, ponieważ zarządzanie wielojęzycznością może w znacznym stopniu przyczynić się do jej spójności (lub, w przypadku niewłaściwego zarządzania, może ją poważnie utrudnić). Sposób, w jaki Unia Europejska stawia się w stosunku do różnorodności języków, ma również wpływ na to, w jaki sposób obywatele mogą utrzymywać stosunki z tym przedsiębiorstwem. W czasach szybkich zmian, kiedy silne sygnały z urny wyborczej w kilku państwach członkowskich wskazują, że Unia Europejska, jako instytucja, musi ponownie zaangażować Europę jako projekt zbiorowy, nie można przecenić znaczenia właściwego zarządzania wielojęzycznością.

MIME nie dotyczy szczególnego aspektu wielojęzyczności, ale zarządzania wielojęzycznością w sposób zintegrowany, jako cechy, która przechodzi przez różne sytuacje.

W tym tomie przedstawiono koncepcje, modele, zasady, odniesienia i przykłady udanych praktyk.

Biorąc pod uwagę jego zakres tematyczny, projekt MIME nie dotyczy szczególnego aspektu wielojęzyczności – takiego jak lepsze przygotowanie nauczycieli do zajęć zróżnicowanych pod względem językowym, opracowanie systemów ochrony praw językowych mniejszości narodowych lub płynnych usług tłumaczeniowych dla UE, czy też zapewnienie integracji językowej dorosłych migrantów. Chodzi o wszystkie pytania od samego początku, ale w pierwszej kolejności należy opracować zintegrowane podejście, które wyraźnie identyfikuje wzajemne powiązania między tymi kwestiami i pozwala nam na wspólne myślenie o nich. MIME wyraża zaniepokojenie tym, w jaki sposób wszystkie te kwestie łączą się w przekrojowe wyzwanie i że możemy sprostać temu wyzwaniu zintegrowanej polityki językowej. Priorytety te znajdują odzwierciedlenie w niniejszym Vademecum.

Vademecum ma na celu postrzeganie wielojęzyczności jako szeroko zakrojonego problemu oraz dostarczanie czytelnikom koncepcji, odniesień i ostatecznie inspiracji do opracowania własnych rozwiązań politycznych na praktyczne problemy, jakie wielojęzyczność stwarza w określonych kontekstach. Niektórzy użytkownicy, czy to w swoich krajowych lub ponadnarodowych misjach służby cywilnej, albo w ramach swojego zaangażowania politycznego (na szczeblu lokalnym, krajowym lub ponadnarodowym), muszą zastanowić się nad zadziwiająco różnorodnością zagadnień językowych. Mogłyby one obejmować odpowiednią kwotę pomocy finansowej, która ma być udzielana ośrodkom kultury zapewniającym tradycyjną mniejszość językową. Inni użytkownicy muszą znać zalety i wady alternatywnego podejścia do integracji językowej dorosłych migrantów. Wiele pytań zadanych w związku z takimi zagadnieniami, które na pierwszy rzut oka wydają się wyraźnie ograniczone, niekoniecznie musi zawierać jasną i jednoznaczną odpowiedź: na przykład wybór strategii wspierania nauki języka przyjmującego będzie zależał między innymi od osobistych profili zainteresowanych imigrantów, tradycji społeczeństwa przyjmującego w kierunku różnorodności językowej, stopnia postrzeganej odległości między językami urzędowymi kraju przyjmującego a językiem lub językami używanymi przez daną grupę imigrantów itp. Innymi słowy, nie ma rozwiązań jednowymiarowych.

Z tych wszystkich powodów Vademecum ma jasną orientację opartą na (kwestionowanej) koncepcji „najlepszych praktyk”. To, co jest najlepsze, jest zawsze specyficzne, a to, co gdzieś działa, niekoniecznie jest istotne gdzie indziej. Ponadto w okresie przyspieszonej zmiany, to, co jest najlepsze w pewnym momencie, może nie być już odpowiednie kilka lat później. Z drugiej strony, to Vademecum daje pierwszeństwo narzędziom, które czytelnicy mogą przyjąć i dostosować do własnych celów. Prezentując te narzędzia, naszym priorytetem jest spójność: dbamy o to, by odpowiadały one integracyjnej perspektywie zarządzania różnorodnością językową jako przekrojowej kwestii społecznej, która jest warunkiem dobrej polityki publicznej. Zilustrujemy je jednak również przykładami udanych praktyk, które uważamy za o wiele bardziej owocne niż „najlepsze praktyki”. Pokazanie, w jaki sposób rozwiązano problem, nie oznacza, że ta sama strategia musi być kopiowana gdzie indziej; niemniej jednak solidna analiza problemu językowego i ukierunkowane informacje na temat tego, w jaki sposób został skutecznie rozwiązany w określonym kontekście, mogą dostarczyć czytelnikowi przydatnych narzędzi i stanowić stymulującą inspirację.

Krótko mówiąc, zamiast publikować zalecenia lub podawać wszystkie receptury, niniejsze Vademecum ma pomóc użytkownikom stawić czoła wyzwaniom związanym z różnorodnością językową jako problemowi społecznemu na dużą skalę i wyposażyć ich w narzędzia, za pomocą których będą mogli określić podstawy planu polityki dla własnej polityki językowej, we własnym kontekście, odpowiadającej ich potrzebom.

Uniwersalne rozwiązanie nie istnieje. Nie podajemy przepisów ani zaleceń dotyczących problemu.

Jeżeli w pracy urzędnika administracji krajowej lub ponadnarodowej, w działalności politycznej wybranego członka samorządu lokalnego, krajowego lub międzynarodowego lub w debatach publicznych z udziałem mediów, ludzi lub obywateli jako całości, potrzebne są wskazówki.

Vademecum pomoże użytkownikom rozwinąć ich autonomię w dyskusjach na temat zarządzania różnorodnością, ważąc zalety i wady różnych propozycji przedstawionych przez inne podmioty lub grupy interesów. Nasze skupienie się na koncepcji narzędzi, które nasi czytelnicy mogą przyjąć, odzwierciedla również naszą świadomość szybkich i wszechobecných zmian. Rozwiązania, które mogą być teraz rozsądne, mogą nie być wystarczające w późniejszym terminie – coraz większa widoczność problemu przepływów migracyjnych w ostatnich latach jest prawdopodobnie najbardziej oczywistym tego przykładem. Specyficzne rozwiązania są przejściowe, ale narzędzia mają znacznie dłuższą żywotność. Pomagając użytkownikom przejąć kontrolę nad kluczowymi elementami polityki językowej, mamy nadzieję zapewnić czytelnikom usługę, która okaże się przydatna w dłuższej perspektywie.

Niniejsze Vademecum, które nie ma na celu automatycznego generowania planów politycznych, zachęca czytelników do aktywnego udziału w wyborze, opracowywaniu i ocenie polityki językowej. Szczegóły prac związanych z analizą polityki można następnie powierzyć grupie roboczej specjalizującej się w polityce językowej, ale poniższe strony pomogą wybranym urzędnikom lub politykom odpowiedzialnym za tę dziedzinę opracować znacznie jaśniejsze pojęcie tego, co chcą uzyskać i dlaczego. Niewątpliwie wybór i uprzednie opracowanie polityki językowej, a następnie jej ocena, są bardzo złożonym przedsięwzięciem wymagającym specjalistycznej pracy, dlatego też konieczne są również osoby zawodowo zajmujące się polityką językową. Ale jak pokazuje to Vademecum, ci specjaliści powinni być prawdziwie interdyscyplinarną grupą roboczą, w którą zaangażowani są specjaliści z pełnego zakresu nauk społecznych i humanistycznych. Powodem jest to, że różnorodność językowa jest rzeczywistością, która obejmuje różne wymiary codziennego życia ludzi, organizacji i całego społeczeństwa.

To Vademecum jest narzędziem umożliwiającym użytkownikom określenie priorytetów dla ich własnych projektów politycznych w ich własnym kontekście.

Problemy językowe są związane i tworzą system. Istnieje polityka językowa, która ma wpływ na ten system, który możemy również postrzegać jako nasze „środowisko językowe”, ponieważ inne polityki publiczne zostały opracowane w celu zarządzania naszym środowiskiem naturalnym. Środowisko językowe jest bardzo zróżnicowane. Jest to kontynuacja w konkretnych dziedzinach, takich jak „świadomość międzykulturowa w szkołach wielojęzycznych”, „publiczne służby tłumaczeń ustnych w sądach”, zajęcia językowe dla dorosłych w ośrodkach społecznych itp., i postrzegamy je jako aspekty globalnego środowiska językowego. Ta ostatnia obejmuje zatem wszystkie cechy językowe, które charakteryzują środowisko naszego codziennego życia. Obejmuje ona prawa językowe, umiejętności językowe, posługiwanie się językiem i reprezentacje językowe w różnych „obszarach” (takich jak szkoły, praca, administracja itp.), w których ludzie wchodzą w interakcje poprzez język.

Chociaż projekt MIME zajmuje się wielojęzycznością jako zintegrowanym systemem, w projekcie tym zwrócono uwagę na bardzo szeroki zakres konkretnych problemów językowych jako szczególnych aspektów naszego środowiska językowego. Problemy rozważane w MIME obejmują: od konstytucyjnie zdefiniowanych praw językowych mniejszości narodowych do postępu w tłumaczeniu maszynowym, od roli kształcenia nieformalnego w szkoleniu językowym po modelowanie matematyczne dynamiki językowej lub od wymiarów językowych ochrony konsumentów po potrzeby językowe mobilnych emerytów na arenie międzynarodowej, a skończywszy na kilku z problemów rozważanych w tym projekcie. Szczegółowe badanie każdego z nich wymagałoby znacznie większego przedsięwzięcia – w rzeczywistości kompleksowego programu badawczego, skutkującego rodzajem encyklopedii wielojęzyczności. Takie przedsięwzięcie wymagałoby znacznie więcej niż czteroletniego projektu.

Ta książka nie jest ani encyklopedią, ani podręcznikiem, ale oferuje szeroki i praktyczny zasięg środowiska językowego, na który polityka językowa stara się wpływać

Ogólne zasady i wnioski mają również zastosowanie do kwestii polityki językowej, które nie zostały uwzględnione w niniejszym Vademecum.

W rezultacie Vademecum nie jest encyklopedią. Pomimo skupienia się na narzędziach, nie jest też specjalistycznym podręcznikiem. Nasze podejście tutaj jest inne, a ten Vademecum jest raczej książką wprowadzającą, ponieważ koncentruje się na zapewnieniu czytelnikom szybkiego dostępu do dobrze ukierunkowanych instrumentów, które mogą wykorzystać dla siebie. Tak więc dokonaliśmy wyboru 72 tematów, które uważamy za szczególnie ważne i które są rozmieszczone w sześciu grupach:

- ▶ Analiza polityki językowej (pytania od 1 do 13)
- ▶ Mniejszości, większość i prawa językowe (pytania 14-25)
- ▶ Różnorodność językowa, mobilność i integracja (pytania 26-40)
- ▶ Edukacja językowa, nauczanie i uczenie się (pytania 41-53)
- ▶ Tłumaczenie, technologie językowe i alternatywne strategie (pytania 54-64)
- ▶ Przedmioty specjalne (pytania 65-72).

W ramach każdej grupy wybrano wpisy Vademecum, aby zapewnić szeroki zakres pytań praktycznych, a wpisy do tego Vademecum można wykorzystać jako kroki w celu rozwiązania innych kwestii.

Czytelnicy mogą zauważyć, że choć w dużej mierze nas brakuje, niektóre aspekty zarządzania różnorodnością językową nie są tutaj omawiane. Na przykład nie zbadaliśmy zbioru języków (takich jak reforma pisowni, innowacje terminologiczne lub wybór alfabetu); nie omawiamy kulturowych przejawów języka w literaturze i sztuce; nie zajmujemy się również (lub jedynie marginalnie) zagadnieniami w gospodarce językowej, takimi jak stopa zwrotu z umiejętności językowych na rynku pracy. Kwestie te nie zostały poruszone w zaproszeniu do składania wniosków Komisji Europejskiej, a zatem zostały pominięte przez MIME, którego zakres wykracza już poza zakres większości projektów dotyczących wielojęzyczności, zarówno pod względem wyzwań analitycznych, jak i wdrażania politycznego. Niemniej jednak to zakotwiczenie Vademecum w analizie polityki, w ramach której ocenia się zalety i wady różnych scenariuszy polityki językowej, stanowi naturalny pomost do niektórych ekonomicznych wymiarów wielojęzyczności, a literatura przytaczana w różnych wpisach zawiera wskaźniki w tym konkretnym kierunku.

Każdy wpis otwiera się pytaniem tytułowym, na które udzielana jest odpowiedź. Naszym priorytetem jest wszędzie efektywność: każdy wpis odpowiada podwójnej stronie. Podejście do 72 kwestii poruszonych w niniejszym Vademecum jest zakorzenione w naszych ramach analitycznych i zawsze odnosi się, bezpośrednio lub pośrednio, do kompromisu między mobilnością a integracją.

Nie wszyscy czytelnicy będą również zainteresowani każdym z naszych pytań. Potrzeby naszych czytelników są prawdopodobnie różne, choćby ze względu na charakter ich działalności (jako urzędnicy państwowi, politycy, media czy zainteresowani obywatele), a nie wszyscy będą szukać tego samego rodzaju informacji. Niektóre dyski będą chciały przejść bezpośrednio do kilku wybranych wpisów. Niemniej jednak poruszanie się po pozostałych sekcjach, w szczególności tych poświęconych ogólnym kwestiom polityki językowej, może zostać wykorzystane do uwzględnienia konkretnych problemów w szerszym kontekście zarządzania różnorodnością jako całości i pomóc czytelnikom w czerpaniu większych korzyści z tego Vademecum.

72 wpisy umożliwiają szybki, skuteczny i ukierunkowany dostęp do kluczowych kwestii związanych z polityką językową.

Wszystkie zgłoszenia są zorganizowane w podobny sposób: po krótkim komentarzu do pytania otwierającego, wyjaśniając, dlaczego to pytanie jest ważne, dokonujemy przeglądu ważnych wyników badań ("Co mówią nam badania? obejmując poprzednie prace i łącząc je z postępami wynikającymi z projektu MIME. Następnie znajduje się sekcja („Ilustracja i dowody”) skupiająca się na faktach i danych liczbowych oraz sekcja konkluzyjna poświęcona „skutkom politycznym”. Wreszcie, w każdym przypadku podajemy pewne odniesienia, które można wykorzystać nie tylko do bardziej szczegółowego zbadania danego problemu, ale także do uzyskania dostępu do tematów związanych z polityką językową.

Główne wyniki

François Grin, Manuel Célio Conceição,
Peter A. Kraus, László Marác, Žaneta Ozolina,
Nike K. Pokorn, Anthony Pym

Projekt MIME generuje szeroki zakres wyników badań, zapewniając wytyczne dotyczące wyboru i projektowania polityki językowej w Europie. Zaczniemy od podkreślenia czterech głównych wniosków, z których można wyciągnąć ogólne wytyczne polityczne.

1

Wielojęzyczność nie może być pozostawiona sobie iniech... Jak nie jest opcja. Polityka językowa jest nieuniknionym aspektem rządu; są one konieczne i uzasadnione. Język jest głęboko powiązany z procesami politycznymi, społecznymi, gospodarczymi i kulturowymi, które dotyczą jednostki i grupy. Różne reakcje na różnorodność nie tylko wynikają z wyższego lub niższego poziomu dobrobytu w całym społeczeństwie, ale również obejmują mniej lub bardziej sprawiedliwy podział zasobów. Ponadto dowody wskazują, że polityka promująca wielojęzyczność jednostki i obejmująca społeczeństwo przynosi materialne i symboliczne korzyści przekraczające ich koszty, a także propaguje większą równość w społeczeństwie. Należy szerzej i systematycznie rozpowszechniać informacje na temat pozytywnych skutków dla całego społeczeństwa polityk, które dostosowują się i wspierają różnorodność.

2

Mobilność i włączenie społeczne są dla wszystkich; wynika z tego, że polityka musi opierać się na kompleksowej wizji mobilności i włączenia społecznego. Taka kompleksowa wizja jest niezbędna, aby zapewnić pozytywne odczucia różnorodności językowej przez obywateli, którzy jej nie interesują lub nie są nią zainteresowani. W związku z tym wspieraniu mobilności obywateli w całej Unii Europejskiej muszą towarzyszyć przepisy ułatwiające włączenie mobilnych osób i grup w lokalnych językach i kulturach. Włączenie do lokalnych warunków przyczynia się do mobilności innych osób niebędących zagrożeniem; tworzy poczucie bezpieczeństwa, które pozwala mieszkańcom tworzyć przestrzeń dla nowo przybyłych,

w tym różnorodność, którą ci nowi ludzie mogą przynieść lokalnemu społeczeństwu.

3

Dobrze opracowane strategie polityczne łączące mobilność i włączenie społeczne są często złożone, ale są konieczne i możliwe. Łączenie mobilności i włączenia społecznego nie jest łatwe, a nawet napięcia między nimi, ponieważ samo ułatwianie mobilności może osłabić integrację w społeczeństwie lokalnym ze szczególnymi cechami językowymi i kulturowymi. natomiast nacisk wyłącznie na włączenie społeczne ignoruje wyzwania związane z mobilnością, której znaczenie rośnie wraz z globalizacją. W związku z tym, wybierając środki promujące włączenie społeczne, należy priorytetowo traktować osoby, które nie ograniczają możliwości przemieszczania się po Europie – Unii na rzecz pracy, edukacji, wypoczynku lub emerytury. Symetrycznie, wybierając środki ułatwiające mobilność, należy priorytetowo traktować te, które gwarantują warunki niezbędne do rozwoju cech językowych i kulturowych każdego miejsca, z ich szczególną dynamiką i niepowtarzalnością (często wielojęzyczną).

4

Spójność społeczna wynika ze zrównoważonego połączenia mobilności i włączenia społecznego. Mobilność zwiększa zakres możliwości dostępnych dla obywateli; integracja wzmacnia poczucie przynależności ludzi i zachowuje specyfikę różnych miejsc w Europie. Osiągnięcie tej równowagi i opracowanie w tym celu inteligentnej polityki językowej jest być może jednym z warunków, które należy spełnić, aby odbudować projekt integracji europejskiej w czasach globalizacji i zmian.

Te cztery wnioski opierają się na wynikach badań, które czytelnik może znaleźć w następujących 72 wpisach. Wyniki te podzielono na sześć kategorii tematycznych.

1

Polityka językowa jako polityka publiczna, mająca na celu poszerzenie wiedzy na temat zasad, które powinny przyświecać wyborowi, projektowaniu i ocenie polityki językowej w celu uczynienia ich skutecznymi, opłacalnymi i sprawiedliwymi, ponieważ dotyczą one „wielojęzycznego wyzwania obywateli europejskich” (wpisy 1-13).

2

Polityka językowa, w której analizujemy w szczególności, w jaki sposób można ulepszyć istniejące przepisy konstytucyjne, prawne i wykonawcze w celu zapewnienia większej spójności poprzez dobrze uregulowaną równowagę praw i praktyk między różnymi językami (zapisy 14-25).

3

Traktowanie różnorodności językowej jako problemu społecznego, co ma kluczowe znaczenie dla określenia pozycji osób posługujących się różnymi językami. Projekt podkreśla, w jaki sposób współczesne zmiany wpływają na wybory ludzi w odniesieniu do posługiwania się językiem, w jaki sposób cechy językowe harmonizują z formowaniem tożsamości grupowej, a także w jaki sposób znajduje to odzwierciedlenie w widocznych cechach przestrzeni, w której żyjemy (wejścia 26-40).

4

Zasady, które powinny regulować praktyki kierownicze i językowe systemów edukacji, w tym na wyższym szczeblu, aby zaspokoić potrzeby językowe Europejczyków i zapewnić im niezbędne narzędzia do mobilności, ale również aby zagwarantować, że mobilność nie będzie zakłócać, a w połączeniu ze środkami zwiększającymi włączenie społeczne w społeczności lokalne poprawi spójność Europy w rezultacie (pozycje 41-53).

5

Optymalne wykorzystanie wzajemnie uzupełniających się strategii komunikacji w sytuacjach wielojęzycznych, obejmujących klasykę, taką jak tłumaczenie pisemne i ustne, ale także tłumaczenie maszynowe, stosowanie różnych języków wehikułowych oraz rozwój umiejętności przyjmowania języków ściśle związanych z językiem pierwszym (zapisy 54-64).

6

Zbadanie granic wielojęzyczności poprzez serię badań pilotażowych dotyczących tematów specjalnych, które nie zostały zbadane. Tematy te obejmują bezpieczeństwo (geopolityczne) implikacje różnorodności, wymogi językowe ochrony konsumentów, potencjał historycznego doświadczenia Romów z różnorodnością językową w zakresie sugerowania nieoczekiwanego podejścia do wyzwań związanych z wielojęzycznością, szczególne potrzeby językowe mobilnych emerytów międzynarodowych, powiązania między indywidualną wielojęzycznością a kreatywnością oraz konsekwencje różnorodności językowej w reagowaniu na kryzysy finansowe (zajścia 65-72).

Analiza polityki językowej

- 1 Dlaczego kwestie językowe nie mogą być pozostawione same sobie? 30
- 2 Czy wspólny język jest konieczny, aby mieć realną demokrację? 32
- 3 Czy „wolny rynek” może zarządzać różnorodnością językową? 34
- 4 Dlaczego dobra typologia jest przydatna przy wyborze i projektowaniu polityki językowej? 36
- 5 Jak zidentyfikować i zmierzyć niedogodność językową? 38
- 6 Czym jest „kompleksowe podejście” do wyboru i projektowania polityki językowej? 40
- 7 Dlaczego projekcje demo-lingwistyczne powinny mieć wpływ na wybór polityki językowej? 42
- 8 Jak nauczanie języków obcych wpływa na koszty migracji? 44
- 9 Jakie nierówności społeczno-gospodarcze między osobami posługującymi się różnymi językami muszą być uwzględnione w polityce publicznej? 46
- 10 W jakich językach należy zapewnić opiekę zdrowotną? 48
- 11 Czy koszty polityki językowej są ważne? 50
- 12 Dlaczego symulacje komputerowe są przydatne przy wyborze i projektowaniu złożonych polityk językowych? 52
- 13 Jakie są ogólne skutki prawne badań MIME? 54

1 Dlaczego kwestie językowe nie mogą być pozostawione same sobie?

François Grin, Marco Civico Uniwersytet w Genewie

Biorąc pod uwagę złożoność zagadnień językowych, rządy kuszą, aby stwierdzić, że problemy językowe będą rozwiązywane samodzielnie i unikać podejmowania decyzji językowych. Nie jest to jednak opcja, z prostego powodu, że państwa nie mogą funkcjonować *bez* języka. Przy sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, pobieraniu podatków lub zwalnianiu z oświaty państwa posługują się jednym lub większą liczbą języków, ale nie innymi; z definicji podejmują decyzje dotyczące języka. Nigdy nie brakuje polityki językowej, a nawet te nieuniknione decyzje muszą opierać się na sprawiedliwym uwzględnieniu zalet i wad konkurencyjnych opcji. Jednak często pojawiają się dwa dodatkowe powody. Po pierwsze, wiele państw uważa, że ich obowiązkiem jest ochrona małych języków; po drugie, kiedy kilka języków współistnieje w tej samej przestrzeni, państwa często muszą rozstrzygać między swoimi roszczeniami wobec zasobów materialnych i symbolicznych. Z tych wszystkich powodów państwa muszą zaangażować się w politykę językową.

Comówią badania?

Aby w pełni zrozumieć potrzebę zaangażowania państw w politykę językową, musimy zacząć od dwóch oczywistych paradoksów dotyczących różnorodności językowej. Po pierwsze, w tym samym czasie różnorodność zmniejsza się i rośnie. Zmniejsza się obiektywnie, ponieważ małe języki ulegają erozji lub nawet znikają ze względu na złożone współdziałanie kilku procesów społecznych, politycznych i gospodarczych, co prowadzi do pewnego stopnia homogenizacji. Jednocześnie wzrasta różnorodność subiektywnego postrzegania milionów ludzi – zwłaszcza tych, którzy mieszkają w dużych miastach o znacznej imigracji.

Drugim paradoksem, nawiązującym do pierwszego, jest to, że różnorodność można uznać za zagrożoną i groźną. Jak widzieliśmy, niektóre języki są zagrożone wyginięciem lub już zniknęły, a wiele państw słusznie uważa, że jednym z ich obowiązków jest ochrona tych języków. Jednocześnie obecność różnych języków w tej samej przestrzeni niekoniecznie jest pokojową rzeczywistością. Może toczyć się konkurs o zasoby materialne i symboliczne, a państwa są często wzywane do arbitrażu między różnymi językami. Tak więc, czy dla *ochrony i promocji* (ponieważ niektóre składniki różnorodności są *zagrożone*) lub *arbitrażu i wytyczenia*

granic (ponieważ niektóre składniki różnorodności są błędnie lub słusznie postrzegane jako *zagrożające* innym), państwa muszą zaangażować się w politykę językową.

Ilustracje i dowody

Prawie wszystkie przypadki polityki językowej można scharakteryzować głównie jako „ochrona i promocja” lub „arbitraż”, chociaż te dwie funkcje często łączą się ze sobą.

Głównie ochrona i promocja:

* świadczenie usług w języku irlandzkim w ramach programu językowego rządu irlandzkiego¹;

* uznanie, w fińskiej ustawie językowej, praw prelegentów do korzystania z nich z władzami².

Głównie arbitraż i ograniczenie:

* regulacja korzystania z języka francuskiego i niderlandzkiego w sądach regionu Brukseli³;

* zapewnienie fakultatywnych kursów języka ojczystego w szkołach publicznych w Hamburgu⁴;

* ustanowienie kastylii jako języka urzędowego państwa hiszpańskiego⁵;

* konstytucyjne uznanie stabilnych granic językowych regionów językowych w Szwajcarii⁶.

Zarówno ochrona, jak i arbitraż:

* ochrona konstytucyjna praw edukacyjnych i kulturalnych węgierskich mówców w Rumunii⁷;

1 www.taoiseach.gov.ie/eng/Irish_Language_Policy/Official_Languages_Scheme_2016-2019.pdf

2 www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2003/en20031086.pdf

3 www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1935/06/15/1935061501/justel

4 www.diver.uni-hamburg.de/-images/08122016-bericht-hube-ev.pdf

5 www.congreso.es/consti/constitucion/indice/titulos/articulos.jsp?ini=1&fin=9&tipo=2

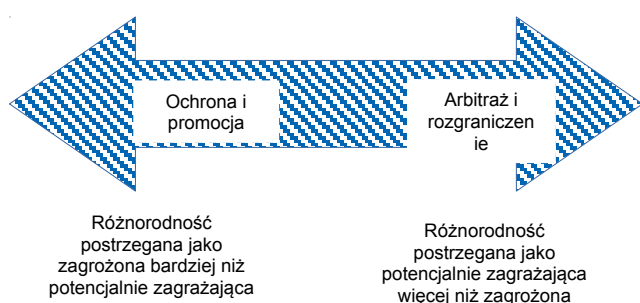
6 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf

7 www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/19995395/201702120000/101.pdf

* wyłączenie duńskiej mniejszości z progu pięcioprocentowej reprezentacji kraju związkowego Szlezwik-Holsztyn w kraju związkowym Szlezwik-Holsztyn¹.

Ikonsekwencje polityczne

Nie jest możliwe, aby dany kraj nie posiadał polityki językowej. Dotyczy to podmiotów ponadnarodowych, takich jak Unia Europejska, i obejmujewszelkie struktury, które posiadają kompetencje w odniesieniu do ludzi w pewnych dziedzinach i muszą komunikować się wewnętrznie lub zewnętrznie. Po ustaleniu potrzeby polityki językowej musi ona zostać wybrana, zaprojektowana i oceniona na podstawie solidnych zasad opracowanych w ogólnym obszarze analizy polityki i odpowiednio dostosowanych do polityki językowej. Wśród tych zasad najważniejsze są *efektywność i sprawiedliwość*, które omówiono w innych pozycjach niniejszego Vademecum.

Referencje i pogłębianie

Arzoz, X. (Ed.) (2008). *Poszanowanie różnorodności językowej w Unii Europejskiej*. Amsterdam: John Benjamins (ang.).

Bayley, R., Cameron, R., & Lucas, C. (Eds.) (2013). *Oxford Handbook of Sociolinguistics*. Oxford: Oxford University Press (ang.).

Uśmiech, F. (2003). Różnorodność jako paradygmat, urządzenie analityczne i cel polityki. W W. Kymlicka & A. Patten (Eds.), *Prawa Językowe i Teoria Polityczna* (s. 169-188). Oxford: Oxford University Press (ang.).

¹ www.verfassungen.de/de/sh/verfassung08-i.htm

2 Czy wspólny język jest konieczny, aby mieć realną demokrację?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Większość ekspertów ds. podzielonych społeczeństw i koncepcji instytucjonalnych powszechnie zgadza się, że trudniej jest ustanowić i utrzymać stabilną i funkcjonalną demokrację w kraju o wielu językach i rozdrobnionych językowo sferach publicznych niż w bardziej jednorodnych krajach. XIX-wieczny brytyjski filozof John Stuart Mill napisał, że „pośród ludzi bez współczucia, zwłaszcza jeśli czytają i mówią różnymi językami, zjednoczona opinia publiczna, niezbędna do funkcjonowania rządu przedstawicielskiego, nie może istnieć”. W ostatnich latach naukowcy potwierdzili tę tezę. Na przykład współczesny filozof polityczny Philippe Van Parijs twierdzi, że pojawienie się wspólnych demonstracji, postrzeganych jako niezbędny warunek demokracji, jest możliwe dzięki dostępności wspólnego języka. Twierdzi on, że nie może istnieć „trwała demokracja bez zjednoczonych językowo demos” (Van Parijs, 2000, 236).

Co mówią nam badania?

Musimy uznać, że głęboka różnorodność językowa jest wyzwaniem dla demokracji. Ale to nie jest niemożliwe do pokonania. Przykładem jest Szwajcaria. Jest to wielojęzyczny kraj bez lingua franca, rozdrobniony na 26 kantonów, z których wszystkie z wyjątkiem czterech są oficjalnie uniwersalne. Kraj ten posiada cztery języki narodowe (niemiecki, francuski, włoski i romański) oraz cztery odrębne językowo sfery publiczne. Jest on jednak powszechnie uważany za jedną z najbardziej stabilnych i udanych demokracji we współczesnym świecie. Naukowcy zazwyczaj biorą za pewnik sukces szwajcarskiego modelu demokracji. Ogólnie rzecz biorąc, są oni znacznie mniej zainteresowani sukcesami i wolą skupić się na trudnych przypadkach. Jedno jednak jest mieć demokrację, która działa tylko w dwóch lub trzech językach urzędowych. Osiągnięcie tego samego celu w obecności wielu języków jest bardziej problematyczne.

W szczególności, aby UE stała się realną demokracją, musi zająć się kwestią wielojęzyczności, ponieważ posiada 24 języki urzędowe i nie posiada oficjalnej lingua franca.

Ilustracje i dowody

W ostatnich dziesięcioleciach bardzo wielojęzyczne kraje, takie jak Kanada i Belgia, doświadczyły znacznych trudności (zob. referendum w sprawie suwerenności w Quebecu w 1995 r., impas instytucjonalny i wzrost flamandzkiego nacjonalizmu w Belgii od lat 70. XX wieku). Argument ten można by rozszerzyć na takie kraje jak Wielka Brytania (z Szkocją), Hiszpania (z Katalonią i Krajem Basków) lub Indie, ale w tych społeczeństwach istnieje co najmniej jedna lingua franca – angielski, hiszpański, hindi – że większość ludzi mówi lub przynajmniej rozumie, co nie ma miejsca w Belgii i Kanadzie. Naukowcy, którzy zbadali przypadek Szwajcarii, jeśli chodzi o zarządzanie różnorodnością etniczną, generalnie przypisują jej sukces federalizmowi i/lub tzw. „stowarzyszeniowemu” charakterze jej instytucji w oparciu o podział władzy, autonomię grupową, proporcjonalny podział mandatów parlamentarnych i publicznych miejsc pracy oraz weto mniejszości (Lijphart, 1977). Chociaż zgadzamy się, że federalizm jest ważną instytucją, nie może on sam w sobie wyjaśnić stabilności szwajcarskiej demokracji. Kraje federalne potrzebują odpowiednich instytucji, aby zrównoważyć tendencje odśrodkowe. Równowaga ta nie jest oferowana, jak twierdzimy, przez *instytucje konsocjalne*, lecz raczej przez *instytucje centropetalne* (zob. Horowitz 1985; Stojanović 2009 (ang.)).

Podsumowując, uważamy, że społeczeństwa, które nie dzielą wspólnej lingua franca, potrzebują innych instytucji – nie tylko federalizmu i konocjacionizmu – by stać się i/lub pozostać sprawnymi demokracjami. W szczególności potrzebują *instytucji centropetalnych* w oparciu o zasadę większości. (Oczywiście powinny one zostać uzupełnione systemem kontroli i równowagi, zwłaszcza sądów, aby uniknąć „przechwytu większościowego” i chronić prawa mniejszości).

lkonsekwencje polityczne

Wśród centrycznych instytucji i mechanizmów myślimy o bezpośrednich i powszechnych wyborach prezydenta oraz o częstym stosowaniu oddolnych

bezpośrednich instrumentów demokratycznych, takich jak inicjatywy społeczne i referenda, i mogą one przyczynić się do harmonijnego zarządzania różnorodnością językową w państwach członkowskich, a pośrednio w całej Unii Europejskiej. Takie instytucje mogłyby wspierać powstawanie jednolitego systemu emos i partiiopartych na partiach wielojęzycznych, a nie na partiach jednojęzycznych. Ostatnie reformy wprowadzone w UE na mocy traktatu lizbońskiego w 2009 r. – pośrednie wybory przewodniczącego Rady Europejskiej i wprowadzenie europejskich inicjatyw obywatelskich – zmierzają właśnie w tym kierunku. Są one jednak prawdopodobnie niewystarczające (przewodniczący nie jest wybierany bezpośrednio przez obywateli UE; udane europejskie inicjatywy obywatelskie nie są wiążące i nie dają podstaw do głosowania społecznego) w celu promowania prawdziwie wielojęzycznego systemu europejskich partii i centropetalnej demokracji. Kolejnym obiecującym pomysłem, niedawno (kwiecień 2017 r.) wznowionym przez rząd włoski i zatwierdzonym przez prezydenta Francji Emmanuela Macrona i niemieckiego przywódcy socjaldemokratów Martina Schultza, jest przydzielenie 73 brytyjskich miejsc w Parlamencie Europejskim, które pozostaną wolne po brexicie, jednemu ogólnounijnemu okręgowi wyborczemu. Mamy nadzieję, że mogłoby to stanowić wystarczające bodźce dla partii do przedstawiania ponadnarodowych

wielojęzycznych list w wyborach do Parlamentu Europejskiego, a nawet do stania się prawdziwie europejskimi i wielojęzycznymi partiami.

Referencje i pogłębianie

- Lijphart, A. (1977). *Demokracja w społeczeństwach pluralistycznych*. New Haven: Yale University Press (ang.).
- Reilly, B. (2012). Struktura instytucjonalna dla różnych demokracji: Konsocjacionizm, centripetalizm i komunalizm w porównaniu. *Europejska Nauka Polityczna*, 11, 259-270.
- Stojanović, N. (2009). Czy demokracja jest możliwa w kraju wielojęzycznym? Szwajcarskie doświadczenie i paradoks demokracji bezpośredniej. W D. Sinardet & M. Hooge (Eds.) *Czy demokracja jest widoczna bez ujednoliconej opinii publicznej?* Bruksela: Re-Bel e-book 3.
- Van Parijs, P. (2000). Czy Europa musi być Belgiem? W sprawie demokratycznego obywatelstwa w wielojęzycznych politykach. W I. Hampsher-Monk & C. McKinnon (Eds.) *Demands of Citizenship* (s. 135-153). Londyn: W kontinuum.

3 Czy „wolny rynek” może zarządzać różnorodnością językową?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

Ogólnie rzecz biorąc, nie ma dobrych powodów, aby zakłócać spontaniczne interakcje między osobami, gdy wyniki tych interakcji dotyczą tylko osób zaangażowanych. Dotyczy to w szczególności handlu towarami i usługami na rynkach. Jednak w przypadku wielu towarów i usług nie ma to miejsca. W przypadku niektórych produktów, takich jak podróże lotnicze lub obrona narodowa, na ogół nie ma rynku. Nawet jeśli istnieją rynki, konsumpcja osoby fizycznej lub produkcja niektórych towarów przez jedno przedsiębiorstwo może mieć wpływ na dobrobyt innych lub na zyski innych przedsiębiorstw. W takich przypadkach nieskoordynowane decyzje indywidualne rzadko są optymalne dla społeczeństwa i potrzebna jest pewna koordynacja. Ta rozbieżność między wynikami indywidualnego zachowania a zbiorowym optymizmem uzasadnia działanie zbiorowe.

Comówią nam badania ?

W takich przypadkach ekonomiści mówią o „nieudanym funkcjonowaniu rynku”. Niedoskonałości rynku przybierają różne formy, w tym skutki uboczne transakcji rynkowych, asymetrycznych uczestników rynku oraz brakujących lub niekompletnych rynków niektórych towarów. Zjawisko to ma wspólną cechę, że obliczenie osoby ważącej indywidualnie korzyści i koszty zaniedbuje wpływ, jaki jego działania wywierają na innych. W rezultacie skumulowane korzyści dla siebie i wszystkich innych działań są niedoszacowane („pozytywne efekty zewnętrzne”) lub przeszacowane („ujemna wartość zewnętrzna”). W pierwszym przypadku nie podejmuje pewnych środków, które przynoszą większe korzyści niż koszty dla społeczeństwa jako całości; w drugim przypadku Komisja podejmuje działania, których koszty przekraczają wynikające z tego korzyści dla przedsiębiorstwa. Jeżeli decyzja dotyczy dostawy towarów lub świadczenia usług, skutkuje to niedostateczną podażą w pierwszym przypadku i nadmierną podażą w tym drugim przypadku. Co do zasady indywidualne zachowanie nie skutkuje zatem zbiorową optymalną.

Ilustracje i dowody

Dyskutujemy tu o konkretnym rodzaju „zewnętrzności” (pozytywnej), która występuje w przypadku tzw. dóbr zbiorowych lub dóbr publicznych. Dobro zbiorowe to dobro, które może być spożywane lub doceniane przez

każdą osobę bez ograniczania możliwości spożywania tego samego dobra przez inną osobę. Klasycznymi przykładami są programy telewizyjne lub przyjemność estetyczna wynikająca z podziwu dzieła sztuki. Podobnie dobra publiczne związane z językiem obejmują dostępność dokumentów publicznych lub znaków ulicznych w języku mniejszościowym. Udział danej osoby w wydawaniu dwujęzycznych znaków ulicznych byłby korzystny dla wszystkich tych, którym znaki byłyby pomocne, ale przy podejmowaniu decyzji w sprawie ich wkładu dana osoba rozważałaby tylko własną korzyść, a zatem kwota ich wkładu byłaby niższa niż całkowita uzyskana korzyść. Jeżeli każda osoba zdecyduje się na własną decyzję, prowadziłoby to do niskich dobrowolnych składek (jeśli takie istnieją). Działając wspólnie, z drugiej strony, ludzie mogliby z łatwością zgodzić się na inny lepszy wynik. Ponieważ niezbędne negocjacje mogą być dość kosztowne, decydenci mogą być zmuszeni do pełnienia funkcji koordynatora.

Weźmy prosty przykład: Apollon („A”) prowadzi grecką restaurację i Daphne („D”) nocny bar w tej samej dzielnicy greckiej. Aby przyciągnąć klientów, umieszczają plakaty, które kierują turystów do ich sąsiedztwa. Im więcej pieniędzy wydawanych na znaki, tym więcej osób zostanie poinformowanych. Wydając 5000 EUR, przyciągają one ludzi z centrum miasta; 10000 EUR osób mieszkających w kręgu środkowego miasta; 15000 EUR, każdy z obszarów zewnętrznych; a za 20000 EUR ludzie z całego miasta.

Apollon i Daphne mogą zdecydować się na niewniesienie wkładu, albo o 5 000 EUR lub 10 000 EUR każdy; w sumie dostępne byłyby 0, 5000, 10000, 15 000 lub 20000 EUR. Obaj przypisują pewne wartości do znaków. Daphne szacuje znaki w centrum na 4000 EUR, w przeciętnym pierścieniu na 8 000 EUR itd. Apollon uważa, że znaki w centrum wynoszą 3 000 EUR, w granicach średniej kwoty 6 000 EUR itp. Świadczenia brutto (w tysiącach euro) przypadające na każdy z nich są podane w lewej części powyższej kwoty dla różnych poziomów ich składek.

Składki muszą być odejmowane od świadczeń brutto w celu uzyskania świadczeń netto, jak pokazano po prawej stronie kwoty. Jeśli Apollon płaci 5000 EUR,

oczywiste jest, że Daphne osiąga najwyższe korzyści netto (równowartość 4000), nie przynosząc niczego. Dotyczy to wszelkich wkładów Apollo. Zachowanie Apollo jest symetryczne. W takim przypadku nie zostanie zainstalowany żaden znak.

Skoordynowane działanie mogłoby zwiększyć wkład w wysokości 5 000 EUR lub 10 000 EUR każdy, Daphne 10 000 EUR i Apollo 5 000 EUR. Najwyższa zagregowana wartość netto zostaje osiągnięta, jeśli każdy z nich wnosi wkład w wysokości 10000 EUR, instalując panele wszędzie.

Dokumenty urzędowe są kolejnym przykładem towarów związanych z językiem, których używanie generuje zasadniczo wartość symboliczną. Jednak dla wielu osób bardzo ważne są zasady dotyczące aspektów symbolicznych, takich jak oficjalna nazwa kraju lub ważne instytucje w różnych językach.

Konsekwencje polityczne

Ze względu na efekty zewnętrzne wynikające z indywidualnych decyzji dotyczących dostarczania wielu towarów związanych z językiem, polityka językowa nie powinna być pozostawiona spontanicznie interakcjom osób. Potrzebne są skoordynowane działania, a sektor publiczny ma do odegrania ważną rolę.

		A		
		0	5	10
D	0	0	3	6
	5	4	8	12
	10	8	12	16
		0	4	8

		A		
		0	5	10
D	0	0	-2	-4
	5	-1	3	7
	10	-2	2	6
		0	4	8

Zysk indywidualny brutto (po lewej) i zysk indywidualny netto (prawo)

Referencje i dodatkowe odczyty

- Uśmiech, F. (2003). *Ekonomia i planowanie językowe. Aktualne problemy w planowaniu językowym*, 4, 1-66. [Przedrukowany w Ricento, T. (Ed.) (2015). *Polityka językowa i planowanie: Krytyczne koncepcje w lingwistyce*. Nowy Jork: Wzniesienie trasy.]
- Hindriks, J. & Myles, G. D. (2006). *Pośrednia ekonomia publiczna*. Cambridge: MIT Press (ang.).
- Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (wprzygotowaniu). *Ekonomiczne podejście do polityki językowej i sprawiedliwości językowej*. W sprawie M. Gazzola, T. Templin, B.-A. Wickström (Eds.), *Polityka językowa i sprawiedliwość językowa: Podejścia ekonomiczne, filozoficzne i socjolingwistyczne*. Heidelberg: Springer (ang.).

4 Dlaczego dobra typologia jest przydatna przy wyborze i projektowaniu polityki językowej?

François Grin, Marco Civico, Uniwersytet Genewski

Podobnie jak każda inna polityka, polityka językowa ma wiele różnych form w zależności od kontekstu, celów i sposobu działania. Rodzi to pytanie, w jaki sposób je opisujemy i klasyfikujemy. Jednak proste typologie nie zawsze są wystarczające. Przy opracowywaniu zintegrowanego planu polityki językowej przydatna może być bardziej szczegółowa klasyfikacja, ponieważ zobowiązuje nas do określenia wielu cech polityki, które w przeciwnym razie zostałyby pominięte. Zamiast skupiać się na jednym wymiarze, naprawdę przydatna typologia powinna łączyć kilka wymiarów, a każdy środek polityki powinien być opisany zgodnie z każdym wymiarem.

Comówią nam badania?

Nie ma listy wymiarów zamkniętych lub a priori w polityce językowej. Jakie wymiary mają znaczenie i jak dokładnie zakorzeń rzeczywistość socjolingwistyczną w każdym wymiarze będzie zależeć od warunków lokalnych. Osiem wymiarów (niektóre klasyki, inne nowsze) jest jednak ogólnie istotnych w konkretnych sytuacjach przy opracowywaniu zintegrowanego planu polityki językowej:

1. Dziedzina ta jest konwencjonalną kategoryzacją działalności człowieka, w której języki są używane specjalnie. Domeny można identyfikować mniej lub bardziej precyzyjnie. Jako punkt wyjścia możemy zacząć od głównych obszarów, takich jak „edukacja”, „system sądowy”, „administracja i służby publiczne”, „media”, „kultura”, „działalność gospodarcza” i „życie społeczne”.

2. Sfera, w której różni się polityki ukierunkowane przede wszystkim na używanie języków w sferze prywatnej, publicznej lub państwowej.

3. Wpływ na dobrostan, w którym różni się środki, które koncentrują się przede wszystkim na efektywnej alokacji zasobów lub sprawiedliwym podziale zasobów.

4. Wartości docelowe v. tj. zmienne, za pomocą których polityka ma funkcjonować: większość środków polityki językowej koncentruje się na zdolności ludzi do posługiwania się językiem (tj. na ich umiejętnościach), możliwościach korzystania z niego (na przykład ile obszarów można to zrobić?) oraz na wskaźniku rzeczywistego pragnienia ludzi do używania języka mniejszościowego.

5. Ekonomiczna neuraprzedmiotów polityki. Ten charakter gospodarczy można podzielić na podwymiary,

takie jak „towary” v. „usługi”, „ świadczenia” v. „koszty” lub „ dane wejściowe” v. „wyniki” v. ostateczne „wyniki” środka polityki). Charakter gospodarczy to szerokie pojęcie, które obejmuje nie tylko wartości materialne lub finansowe, ale także wartości symboliczne.

6. Instrument, w którym różni się „porządek i kontrolę”, który charakteryzuje obowiązkowe zasady (np. w przypadku gdy konieczne jest zapewnienie tłumaczenia postępowań sądowych) i „zachęty”, w których zachęca się podmioty do posługiwania się niektórymi językami (np. jeżeli urzędnicy otrzymują premię, jeśli stają się dwujęzyczni).

7. T type, w którym różni się planowanie korpusów i planowanie statusu (przepisy dotyczące pozycji różnych języków w stosunku do siebie, np. pod względem oficjalnego uznawania, stosowania w systemie edukacji, na rynku pracy itp.).

8. Orientację wewnątrzjęzykową interwencji (np. stosowanie doustne v. pisemne; wybór systemu pisanie, reforma pisowni, rozwój leksykograficzny lub terminologiczny itp.).

Ilustracje i dowody

Ze względu na obecność dużej populacji urodzonej za granicą i zróżnicowanej pod względem społeczno-gospodarczym, Genewa jest bardzo wielojęzyczna, choć jedynym językiem urzędowym jest francuski. Polityka miasta polega na podnoszeniu świadomości dzieci w zakresie edukacji przedszkolnej (dotowanej przez miasto). Polityka jest wdrażana w ramach *Projektu Przebudzenie Językowe*, który obejmuje plakaty, historie, śpiew i inne działania, które umożliwiają dzieciom odkrywanie języków, o których mowawklisie (Candelier, 2003).

Jako środek polityki językowej *projekt Przebudzenie Językowe można scharakteryzować w następujący sposób:*

1. Pole: edukacja (przedszkole)
2. Sfera: głównie państwowe („przebudzenie języka” odbywa się w zakładach wspieranych przez gminy)
3. Dobrze — efekty: głównie dystrybucja (uznanie jednakowej godności języków)
4. Zmienna docelowa: skupienie się przede wszystkim na podejściu dzieci do różnorodności językowej

5. Charakter gospodarczy: świadczenie usług nierynkowych
6. Instrument: głównie „zamówienie i kontrola” (pracownicy są zdecydowanie zachęcani do korzystania z Przebudzenia Językowego; dzieci lub rodzice nie mogą się wycofać)
7. Rodzaj: status językowy
8. Orientacja wewnątrzjęzykowa: głównie ustne, alternatywnie pisemne

Konsekwencje polityczne

Przydatne jest opisanie środków z zakresu polityki przy użyciu zestawu wymiarów wystarczająco dużych, aby:

- ▶ określić skutki proponowanego środka i uniknąć niespójności w nim;
- ▶ zapewnienie spójności między różnymi środkami, a tym samym spójności polityki językowej jako całości;
- ▶ prawidłowo identyfikować przejawy złożoności, które należy wziąć pod uwagę;
- ▶ ułatwienie identyfikacji porównywalnych wcześniejszych środków w celu bardziej odpowiedniego monitorowania skutków nowej polityki;

▶ Uznanie roli różnych podmiotów w administracji i społeczeństwie obywatelskim oraz ułatwienie im udziału w opracowywaniu i wdrażaniu polityki.

Należy utworzyć interdyscyplinarny zespół, aby scharakteryzować każdy środek polityki w szerszym planie działania.

Odniesienia i pogłębienie:

Candelier, M. (2003) (Ed.). *Przebudzenie języków szkole podstawowej. Ewlang: przegląd europejskich innowacji*. Bruksela: Z Boeck.

Cassels Johnson, D. (2013). *Polityka językowa*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Porównawcza polityka językowa i ocena. W sprawie G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.), *tłumaczenia pisemne i polityka publiczna* (s. 83-112). Londyn: /Routledge (ang.).

Hult, F. & Cassels Johnson, D. (2015). *Metody badawcze w polityce językowej i planowaniu: Praktyczny przewodnik*. Chichester, Zjednoczone Królestwo: Wiley-Blackwell.

Języki są widoczne poprzez publikowanie wielojęzycznych znaków powitalnych, pisanie wielojęzycznych ulotek informacyjnych dla rodziców i zachęcanie dzieci do dzielenia się pewnymi słowami w ich języku ojczystym.

Języki są słyszane za pośrednictwem piosenek i rymów (które pracownicy są zachęcani do zbierania od rodziców)

Języki są śpiewane: słuchanie i śpiewanie piosenek w różnych językach, dzieci stopniowo uczą się ich identyfikować

Języki są nazywane „s”, używając dwujęzycznych książek historii, które pozwalają na użycie słów z różnych języków

Języki są pisane, a uwaga dzieci, zarówno w klasie, jak i podczas wyjazdów, jest zwracana na elementy tekstowe napisane w różnych językach, ewentualnie przy użyciu różnych alfabetów.

Języki krążą między szkołą a rodzicami, a także między dziećmi, wypożyczając książki i płyty CD w różnych językach.

PRZYKŁADY STRATEGII ŚWIADOMOŚCI JĘZYKOWEJ W PRZEDSZKOLACH GENEWSKICH.

Źródło: ville-geneve.ch/themes/petite-enfance-jeunesse-loisirs/petite-enfance/eveil-langues

5 Jak zidentyfikować i zmierzyć niedogodność językową?

Brian Carey, Andrew Shorten, Uniwersytet w Limerick

Głównym wyzwaniem dla polityki publicznej promującej mobilność i włączenie społeczne jest znalezienie sposobów rozwiązania problemów społecznych wynikających z umiejętności językowych obywateli. Czasami łatwo jest rozpoznać, kiedy ludzie znajdują się w niekorzystnej sytuacji z powodów językowych, np. gdy imigranci, którzy nie mówią językiem dominującym, nie mogą uczestniczyć w życiu publicznym. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że pewne niedogodności językowe nie są natychmiast widoczne, istnieje potrzeba szerokiego porozumienia co do sposobu ich identyfikacji i pomiaru.

Comówią nam badania?

Z prac teoretycznych przeprowadzonych w ramach projektu MIME wynika, że istnieją różne sposoby identyfikowania i mierzenia niedogodności językowych (Carey, wkrótce; Skrócenie, 2017). Intuicyjnym podejściem jest zbadanie liczby osób, z którymi ktoś może skutecznie się komunikować. Nazywamy to modelem możliwości komunikacji i może on być użytecznym wskaźnikiem dla decydentów, ponieważ niedogodności społeczne i potencjalne możliwości komunikacyjne są często skorelowane negatywnie. Model ten może jednak również wprowadzać w błąd, ponieważ ktoś może zadowolić się swoją sytuacją, nawet jeśli jest w stanie komunikować się ze stosunkowo niewielką liczbą osób. Aby rozwiązać ten problem, moglibyśmy zamiast tego użyć modelu satysfakcji preferencji, który mówi, że dana osoba znajduje się w niekorzystnej sytuacji językowej, jeśli nie jest w stanie zrobić tego, co chce z powodów językowych, na przykład gdy dana osoba nie jest w stanie uzyskać zadowalającej pracy w preferowanym przez siebie obszarze zatrudnienia, ponieważ nie posiada umiejętności językowych. Podejście to mogłoby jednak również wprowadzać w błąd, ponieważ wskazuje, że osoby, które są zadowolone z ograniczonych możliwości, nie znajdują się w niekorzystnej sytuacji.

Z kolei problem ten można rozwiązać, porównując ludzi według ich zdolności dostępu do listy społecznie akceptowanych zasobów lub wyników. Na przykład w ramach modelu dostępu do zasobów posiadanie ograniczonych możliwości zatrudnienia ze względów językowych jest formą niekorzystnej sytuacji

językowej, niezależnie od preferencji lub możliwości komunikacji, ponieważ znajduje się w niekorzystnej sytuacji w porównaniu z uzyskaniem ogólnie cenionego zasobu – dochodu. Jednocześnie model podejścia do zdolności odbywa się w ten sam sposób, ale zamiast pytać, co dana osoba ma lub jest w stanie uzyskać, pyta, co jest w stanie być i robić. W związku z tym jego lista składa się z wyników, takich jak dobry stan zdrowia lub kontrola środowiska, i wskazuje, że niedogodność językowa wynika z faktu, że dana osoba, ze względów językowych, nie ma rzeczywistej swobody podejmowania takich działań.

Ilustracje i dowody

W tabeli podsumowano niektóre atrakcje i wady każdego modelu. Różnice między nimi można zilustrować, rozważając imigrantkę, która nie mówi dominującym językiem lokalnym, ale mimo to jest usatysfakcjonowana swoim życiem i pracą. Podczas gdy dwa pierwsze modele różnią się co do tego, czy jest on w niekorzystnej sytuacji językowej, dwa ostatnie dojdą do różnych wniosków w zależności od zasobów i wyników wykorzystanych do porównywania osób. Na przykład, jeżeli uwzględnione zostaną zasoby, takie jak głos polityczny lub wyniki, takie jak możliwość udziału w życiu publicznym, możemy stwierdzić, że jest on w niekorzystnej sytuacji pomimo braku niezadowolienia.

I konsekwencje polityczne

Różne modele mogą być odpowiednie do różnych celów. Na przykład w modelu możliwości komunikacji wykorzystuje się łatwo dostępne informacje, w związku z czym właściwe może być podjęcie decyzji o tym, gdzie należy ukierunkować programy nauczania języków większości. Z drugiej strony podejście oparte na zdolnościach wymaga więcej informacji, ale mogłoby pomóc w lepszym zrozumieniu potrzeb słabszych grup społecznych, takich jak starsi imigranci, którzy nie mówią w języku lokalnym. Jednocześnie jedną z atrakcji modelu satysfakcji preferencji jest to, że może on zniechęcać do wdrażania polityk, których cele nie są szeroko popierane, ale może to uczynić tylko wtedy, gdy decydenci będą mieli dostęp do wiarygodnych i wyczerpujących informacji na temat rzeczywistych preferencji obywateli. Wreszcie, modele podejścia do alokacji zasobów i zdolności są najbardziej przydatne do oceny ogólnej uczciwości

rozwiązań językowych w społeczeństwie.

Chociaż osiągnięcie szerokiego konsensusu społecznego co do zasobów lub wyników, które należy uwzględnić, i sposobu ich klasyfikacji może być trudne, niemniej jednak możliwe może być ustalenie minimum socjalnego poprzez osiągnięcie konsensusu w sprawie niektórych z nich.

Odniesienia i pogłębienie:

Carey, B. (wprzygotowaniu). Model preferencji satysfakcji z przewagi językowej. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*(ang.). doi.org/10.1080/13698230.2016.1270905

Shorten, A. (2017). Cztery koncepcje Linguistic Disadvantage. *Czasopismo rozwoju wielojęzycznego i wielokulturowego*, 38, 607-621.

Wzór	Definicja	Świadczenia	Wady
Możliwości komunikacji	A ma przewagę językową nad B, gdy A jest w stanie komunikować się z większą liczbą osób.	Intuicyjny i w związku z tym powszechnie akceptowany. Proste do zastosowania.	Czasami sprzeczne z intuicją.
Zaspokojenie preferencji	A korzysta z przewagi językowej nad B, gdy preferencje A są w większym stopniu spełniane ze względów językowych.	Intuicyjny i w związku z tym powszechnie akceptowany. Potężne usprawiedliwienie moralne.	Czasami sprzeczne z intuicją. Trudne do zastosowania.
Dostęp do zasobów	A ma przewagę językową nad B, gdy repertuar językowy A zapewnia mu lepszy dostęp do ważnych zasobów.	Ludzie są porównywani według tych samych kryteriów, moralnie istotnych i publicznie dostępnych.	Spór społeczny co do względnego znaczenia zasobów. Może być trudne do zastosowania.
Podjęcie oparte na zdolnościach	A ma przewagę językową nad B, gdzie rejestr językowy A ułatwia wykonywanie cennych funkcji człowieka.	Ludzie są porównywani według identycznych, moralnie istotnych, publicznie dostępnych i powszechnie przyjętych kryteriów.	Spór społeczny co do względnego znaczenia operacji. Może być trudne do zastosowania

6 Czym jest „kompleksowe podejście” do wyboru i projektowania polityk językowych?

Marco Civico, François Grin, Uniwersytet Genewski

Przyjęcie złożonego podejścia oznacza rozszerzenie tradycyjnego podejścia do związku między „decyzjami politycznymi na wyższym szczeblu” a ich wynikami „dolnego szczebla”. Podczas gdy pierwsze z nich mają na celu wpływ na te drugie (polityka nadal dąży do osiągnięcia pewnych celów), ich związek jest ogólnie bardziej złożony, niż zakłada się w konwencjonalnych teoriach. W tym samym czasie, realia pola mogą być bardzo różne. Z tych dwóch powodów nie ma jednej polityki, a złożone podejścia są odpowiedzią na to wyzwanie. Dotyczy to wszystkich rodzajów polityk. W rzeczywistości „Wytyczne dotyczące ocenyskutków” opublikowane przez Komisję Europejską w 2009 r. są już dość wyraźne, stwierdzając, że przy wdrażaniu i ocenie polityk należy zawsze uwzględniać skutki środowiskowe, gospodarcze i społeczne, a także wszelkie czynniki zewnętrzne, które mogą mieć pozytywny lub negatywny wpływ na politykę. Mimo że złożoność jest często uznawana przez decydentów politycznych, rzadko podaje się jej formalną definicję, a tym bardziej ramy analityczne.

Co mówią nam badania?

Badania nad teorią złożoności pokazują, że pytania językowe spełniają szereg konkretnych kryteriów i dlatego są uważane za złożone pytania. Problemy językowe mają m.in. nieliniową dynamikę (np. procesy takie jak nabywanie języka, spadek znajomości języka, a retencja języka może przyspieszyć lub spowolnić, a czasami odwrócić). Charakteryzują się pętlami sprzężenia zwrotnego (myśl o używaniu języka karmiącego się) i mają różne cechy na różnych poziomach agregacji (na przykład potrzeby komunikacyjne danej osoby i potrzeby przedsiębiorstwa są różne).

Określenie złożonego planu interwencji oznacza m.in. uznanie, że kwestie językowe zawsze wiążą się z kwestiami związanymi z innymi dziedzinami, takimi jak system edukacji, przepisy prawne, zmiany demograficzne i zmiany na rynku pracy. Polityka językowa zawsze ma skutki uboczne poza sferą językową. Teoria złożoności mówi nam, że dobrze ukierunkowana i skuteczna polityka musi uwzględniać złożone sieci łączące kwestie językowe z przyczynami i konsekwencjami pozajęzykowymi.

Ilustracje i dowody

Polityka językowa czasami nie osiąga swoich celów ze względu na brak złożoności; złożona zintegrowana

polityka generalnie przynosi lepsze rezultaty. Na przykład polityka języka irlandzkiego po niepodległości jest ogólnie uważana za rozczarowującą, ponieważ była zbyt skoncentrowana na kontekście szkolnym, a głównie pomijała zmienne nieedukacyjne (takie jak postawa wobec języka irlandzkiego). Z drugiej strony promocja Euskery w Kraju Basków okazała się bardziej skuteczna, ponieważ plan polityki językowej obejmował nie tylko działania związane ze szkołą, ale także kursy dla dorosłych, tworzenie instytucji ad hoc i kampanie uświadamiające.

Konsekwencje polityczne

Zgodnie z ogólną zasadą musimy rozwijać politykę „tak skomplikowaną, jak kwestie, którymi się zajmują”. Przekłada się to na pewne praktyczne wytyczne dotyczące polityk dotyczących języka.

Na etapie selekcji i projektowania:

- Problemy językowe nigdy nie są „tylko” problemami językowymi. Przed opracowaniem strategii interwencji należy utworzyć interdyscyplinarną grupę w celu oceny zakresu, w jakim dana kwestia obejmuje różne obszary, oceny wymaganego poziomu współpracy oraz określenia zestawu złożonych wskaźników niezbędnych do monitorowania i oceny.

- Plan działania nie powinien opierać się wyłącznie na dyscyplinach językowych. Zespół odpowiedzialny za jego rozwój musi być interdyscyplinarny, a eksperci zajmujący się kwestiami językowymi z różnych stron.

W trakcie fazy wdrażania i po jej zakończeniu:

- należy monitorować politykę w celu sprawdzenia, czy program jest prawidłowo wdrażany oraz w celu sprawdzenia, czy istnieje odpowiedni przepływ informacji między różnymi służbami, w celu zapewnienia stałej korekty. Badania nad złożonością pokazują, że zmiany nie odbywają się regularnie. Długie okresy bez zmian mogą się zmieniać z nagłymi i dramatycznymi zmianami (w punktach zwrotnych).

- ocena ex post musi być częścią ogólnego projektu. Należy w nim ocenić bezpośredni wpływ polityki oraz jej wpływ na zmienne inne niż językowe, tak aby systematyczniej identyfikować nieoczekiwane lub niezamierzone skutki (lub ich brak).

Proces ten podsumowano na poniższym schemacie.

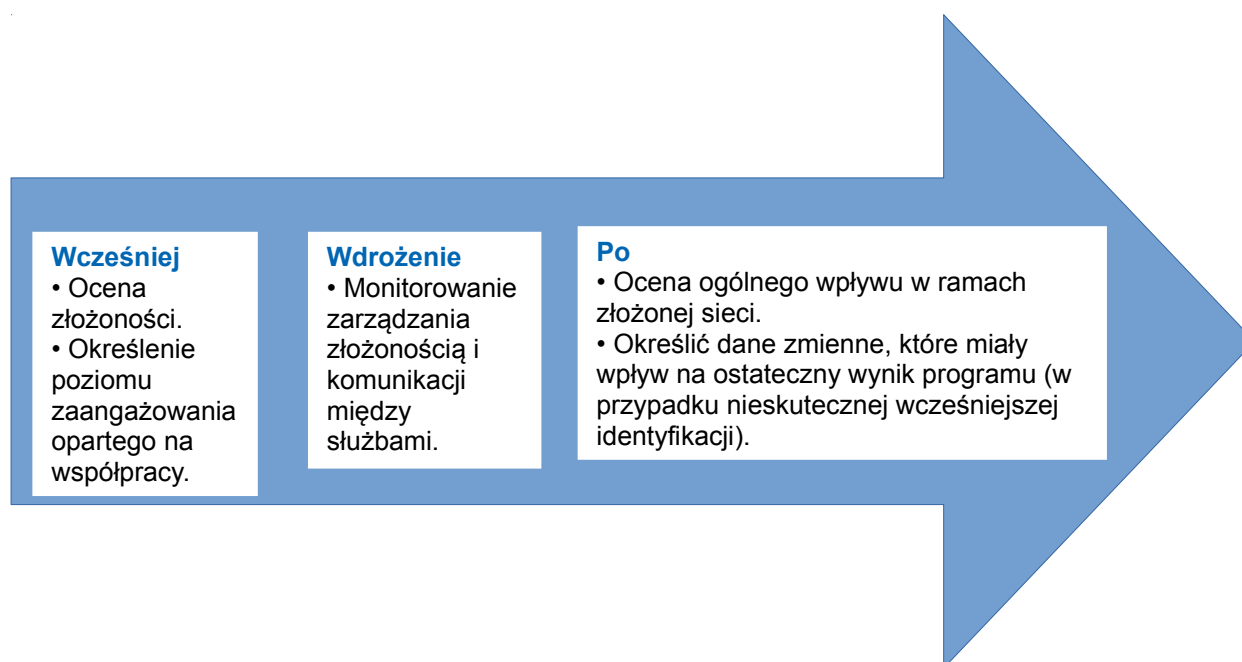
Odniesienia i pogłębienie:

Komisja Europejska (2009). *Wytyczne dotyczące oceny skutków*. SEC(2009) 92.

Geyer, R. & Cairney, P. (Eds.) (2015). *Podręcznik na temat złożoności i polityki publicznej*. Cheltenham: Edward Elgar (ang.).

Gazzola, M. & Grin, F. (2017). Porównawcza polityka językowa i ocena. W sprawie G. González Núñez & R. Meylaerts (Eds.). *Tłumaczenie pisemne i polityka publiczna* (s. 83-112). Londyn: /Routledge (ang.).

Pokój, G. (2011). *Złożoność, instytucje i polityka*

publiczna. Zwinne podejmowanie decyzji w burzliwym świecie. Cheltenham: Edward Elgar (ang.).

7 Dlaczego projekcje demo-lingwistyczne powinny mieć wpływ na wybór polityki językowej?

László Marác, Universiteit van Amsterdam

W wielu europejskich akademickich i publicznych dyskursie wydaje się oczywiste, że lingua franca musi dominować i będzie to angielski. Oprócz problematycznych cech każdej formy hegemonii językowej (niezależnie od języka dominującego), zmieniające się moc konstelacje geopolityczne niekoniecznie sprzyjają temu scenariuszowi – w tym ciągłej ekspansji globalnego języka angielskiego. Hegemoniczna pozycja języka angielskiego wynika z rosnącego wpływu krajów anglojęzycznych w XX wieku (Phillipson, 2009). Oczekuje się^{jednak}, że w XXI wieku ta dominacja polityczna i gospodarcza zmniejszy się i nie jest jasne, że rola angielskiego pozostanie bezsporna.

Co mówią nam badania?

XX^{wiek} sprzyja politycznej i komercyjnej ekspansji krajów anglojęzycznych. Komentatorzy argumentowali, że stanowisko angielskiego zostanie zakwestionowane ze względu na fakt, że światowa dominacja Stanów Zjednoczonych przekroczyła swój szczyt na początku^{XXI wieku} (Moul and Morris, 2003 Ostler, 2006). Ostler (2010) sugeruje również, że rozwój technologii językowych, w szczególności tłumaczenia maszynowego, osłabi znaczenie globalnej lingua franca. Umożliwi to innym szerszym językom komunikacyjnym uzyskanie globalnego statusu lingua franca lub przynajmniej utrzymanie ich pozycji jako ważnego czynnika komunikacji lingua franca na szczeblu regionalnym, w tym na terytorium Unii Europejskiej (UE). Stopniowa ewolucja równowagi władzy geopolitycznej prawdopodobnie doprowadzi do zwiększenia wpływu na sprawy światowe niektórych państw lub konsorcjów państw.

Znaczenie demokratyczne UE zmniejsza się, ale pozostaje ona ważnym podmiotem gospodarczym. Inne grupy państw, takie jak Szanghajaska Organizacja Współpracy czy Unia Euroazjatycka, prawdopodobnie zyskają większy wpływ. Rosnący wpływ tych organizacji na sprawy światowe oznacza również, że ich języki i koncepcje polityki językowej prawdopodobnie staną się ważniejsze w dłuższej perspektywie.

Ilustracje i dowody

Wiele szerszych języków komunikacji już teraz

konkuruje z językiem globalnym o status lingua franca (regionalnego). W byłych regionach Związku Radzieckiego Rosja jest nadal używana jako regionalna lingua franca. Kraj taki jak Kazachstan w obecnej byłej orbicie radzieckiej i rosyjskiej przyjął oficjalną politykę dwujęzyczną, która promuje równie ważny status kazachskiego, angielskiego i rosyjskiego. Dwoma oficjalnymi językami współpracy wojskowej w Szanghaju, obejmującym terytorium wschodniej części kontynentu euroazjatyckiego, są rosyjski i mandaryński chiński. Z prawie 900 mln, mandaryński chiński jest zdecydowanie najbardziej native speakerem (około trzy razy więcej niż obecnie angielski). Francuski pozostaje główną lingua franca w większości byłych francuskich stanów kolonialnych na kontynencie afrykańskim, a prognozy demograficzne określają liczbę francuskich mówców od 370 do 770 mln do 2060 r.; hiszpański jako lingua franca odgrywa istotną rolę komunikacyjną na całym kontynencie amerykańskim, w tym, po migracji i demolinguistycznej ewolucji, w Stanach Zjednoczonych. Inne ważne języki szerszej komunikacji, takie jak hindi, malajski i portugalski, mogłyby również zostać dodane do listy konkurentów regionalnych w języku globalnym.

Konsekwencje polityczne

Krótko mówiąc, globalne zmiany geopolityczne powinny skłonić nas do przewidywania użycia kilku regionalnych lub globalnych lingua franca, w tym angielskiego, ale także wielu innych języków, w tym mandaryńskiego chińskiego, hiszpańskiego, arabskiego, hindi, rosyjskiego, bengalskiego, malajskiego, portugalskiego, urdu, japońskiego, francuskiego, niemieckiego, perskiego i jawańskiego. W powyższej tabeli języki te są klasyfikowane według całkowitej liczby mówców, jest oczywiste, że liczba „mówiących lingua franca”, a więc „całkowitych mówców”, jest bardzo przybliżona.

Oprócz liczby różnych kategorii mówców liczy się również rozmieszczenie geograficzne i koncentracja języków konkurencyjnych, a także ich prestiż i status. Złożone współdziałanie czynników politycznych, gospodarczych i demograficznych kształtujących dynamikę językową sugeruje, że w przyszłości zorientowanej na Europę polityce językowej należy uwzględnić szeroki zakres języków.

Państwa członkowskie UE mogłyby zapewnić więcej

miejsca na wyżej wymienione języki w programach nauczania, w szczególności nie ograniczając swojej polityki edukacyjnej do nauczania wyłącznie języka ojczystego i angielskiego. To bardziej otwarte podejście jest zgodne z zaleceniem COM (2008/566: 7) że nauczanie szerszych języków komunikacji ma znaczenie dla zwiększenia konkurencyjności i zwiększenia możliwości w globalnych sferach handlu.

Referencje i pogłębianie

Komisja Wspólnot Europejskich (2003). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, 2003 " *Promowanie nauki języków obcych i różnorodności językowej: Plan działania na lata 2004-2006*, COM (2003) 449 wersja ostateczna.

Komisja Wspólnot Europejskich (2008). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: *Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie*. Com(2008) 566 wersja ostateczna. Bruksela: 18.9.2008.

Komisja Europejska (luty 2006 r.). Europejczycy i ich języki, specjalne badanie Eurobarometr 243 <https://webgate.ec.europa.eu/ebsm/api/public/deliverable/download?doc=true&deliverableId=37732>

Komisja Europejska (czerwiec 2012 r.). Europejczycy i ich języki, specjalne badanie Eurobarometr 386 <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Moul, J. & Morris, M. A. (2003). *Języki w zglobalizującym się świecie*. Cambridge: Cambridge University Press (ang.).

Ostler, N. (2006). *Imperium Słowa: A Language*

History of the World (ang.). Londyn: Harper Perennial (ang.).

Ostler, N. (2010). *Ostatnia Lingua Franca: Aż do powrotu Babel*. Nowy Jork: To jest Walker.

Phillipson, R. (2009). *Lingwistyczny imperializm kontynuowany*. Nowy Jork: /Routledge (ang.).

Język	Całkowita liczba prelegentów w (M)	Język ojczysty (M)	Prelegenci lingua franca (M)
1 Angielski	1143	331	812
2 Mandarynka chińska	1051	873	178
3 Hiszpański	389	329	60
4 Arabski	346	206	140
5 Hindi	302	182	120
6 Rosyjski	254	144	110
7 Bengalski	250	181	69
8 Malezyjski/Indonezja	202	55	147
9 Portugalski	193	178	15
10 Urdu	154	61	93
11 Japoński	126	125	1
12 Francuski	118	68	50
13 Niemiecki	118	90	28
14 Perski	109	36	73
15 Jawajczyk	85	85	0

Klasyfikacja języków według łącznej liczby mówców (dostosowana z Ostler, 2017:227)

8 W jaki sposób nauczanie języków obcych wpływa na koszty migracji?

Michele Gazzola, Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Humboldt-Universität zu Berlin

Gospodarka sugeruje, że mobilność kapitału i siły roboczej przyczynia się do lepszej dystrybucji zasobów, a tym samym do efektywności ekonomicznej. Mobilność pracowników przyczynia się w szczególności do zmniejszenia dysproporcji w stopach bezrobocia strukturalnego między regionami. Jednak w zróżnicowanych pod względem językowym kontekstach, takich jak UE, brak odpowiedniej znajomości języków obcych może utrudniać mobilność pracowników. Nauka nowego języka jest kosztowna i może wpływać na wybory w zakresie mobilności. Polityka językowa może pomóc osobom fizycznym w zmniejszeniu tych kosztów przy jednoczesnym promowaniu włączenia społecznego.

Co mówią nam badania?

Teoria ekonomiczna generalnie modelowała wybór danej osoby do migracji po porównaniu korzyści i kosztów. Te korzyści i koszty niekoniecznie mają charakter finansowy i mogą obejmować aspekty niefinansowe, takie jak bliskość członków rodziny lub przyjaciół lub bezpieczniejsze środowisko dla dzieci, ale do celów tej dyskusji skupmy się na części finansowej porównania (nie mówimy tu o ekstremalnych przypadkach uchodźców i osób ubiegających się o azyl, ani o mobilności krótkoterminowej). Zachęca się ludzi do przemieszczania się do innego kraju, jeżeli różnica między oczekiwanymi dochodami, po odliczeniu podatków i świadczeń socjalnych (oraz skorygowanymi o różnice w kosztach utrzymania) w kraju przeznaczenia i w kraju pochodzenia jest większa niż suma różnych kosztów migracji. Świadczenia mogą obejmować bezpłatne ubezpieczenie zdrowotne lub wychowanie dzieci. Koszty te mogą obejmować wyraźne koszty podróży lub przyjęcia określone w polityce migracyjnej kraju przeznaczenia, a także ukryte koszty, takie jak odległość od krewnych i przyjaciół, preferowanie domu, koszty psychologiczne i koszty nauki języków obcych.

Ilustracje i dowody

Dane empiryczne z różnych krajów OECD pokazują, że umiejętności językowe są statystycznie istotnym czynnikiem determinującym wzorce migracji oraz że przy wyborze kraju przeznaczenia ważne jest pochodzenie językowe migrantów (Chiswick i Miller,

2015). Ogólnie znajomość języka urzędowego państwa przyjmującego (jako języka pierwszego lub drugiego) jest ważnym czynnikiem wyjaśniającym skład i zakres przepływów migracyjnych. Na przykład w Europie mówienie głównym językiem kraju zwiększa prawie pięć prawdopodobieństwa emigracji do tego kraju. Polityka językowa może mieć wpływ na koszty językowe. Polityka językowa w kraju pochodzenia może zwiększyć kontakt z językiem urzędowym (lub jednym z języków urzędowych) kraju przeznaczenia. Nauczanie języków obcych w systemie edukacji zmniejsza średni koszt migracji do krajów, w których języki te są oficjalne lub powszechnie używane, niezależnie od tego, czy obywatele rzeczywiście są zainteresowani emigracją w dorosłym życiu. Polityka językowa w kraju docelowym wpływa na koszty migracji na dwa różne sposoby. Może on poprawić ekspozycję na język pomigracyjny, zapewniając migrantom dostępne kursy językowe i integracyjne. Ponadto może dopuścić pewne wyjątki w stosowaniu lokalnego języka urzędowego w niektórych formach administracyjnych, w niektórych usługach publicznych i w niektórych sektorach rynku pracy. Na przykład organy publiczne mogą korzystać z usług tłumaczenia pisemnego i ustnego w celu dostarczania formularzy administracyjnych w urzędzie skarbowym w różnych językach i zatrudniania tłumaczy ustnych w szpitalach. Organy publiczne mogą zaakceptować fakt, że niektóre grupy migrantów (np. osoby o wysokich kwalifikacjach) mają prawo do pracy w języku, który nie jest językiem urzędowym państwa przyjmującego przez pewien okres. Na przykład nauczyciele zagraniczni mogą być powoływani pod warunkiem rozwijania przez pewien okres odpowiednich umiejętności językowych w języku lokalnym.

Nie wszystkie strategie językowe są jednakowe lub osiągają takie same wyniki pod względem mobilności i włączenia społecznego. Na przykład w zdecydowanej większości krajów UE angielski jest pierwszym językiem obcym nauczonym w szkołach. Podróżowanie do krajów europejskich, w których język angielski jest powszechnie używany, jest zatem tańsze dla obywateli UE, zwłaszcza w Irlandii i Wielkiej Brytanii. Może to prowadzić do nieoczekiwanych zakłóceń w przepływie pracowników zagranicznych na europejskim rynku pracy. Kraje, których język urzędowy nie jest powszechnie nauczany za granicą, często zachęcają do

używania języka angielskiego jako drugiego języka na określonych stanowiskach zawodowych, na przykład w szkolnictwie wyższym i w dużych przedsiębiorstwach. Wybór ten może jednak stwarzać inne problemy związane z włączeniem obcokrajowców na szczeblu lokalnym, ponieważ ogranicza motywację do nauki dominującego języka kraju lub regionu docelowego.

Konsekwencje polityczne

Potrzebne są dalsze środki na szczeblu europejskim i krajowym w celu zmniejszenia napięcia między mobilnością a włączeniem społecznym. Nauka języka przed wyjazdem za granicę lub bezpośrednio po przyjeździe do kraju przyjmującego powinna stać się bardziej dostępna i tańsza. Koszty mogą być dzielone między państwa członkowskie, np. dzięki zwiększonemu wykorzystaniu funduszy strukturalnych UE. Można również wspierać udostępnianie przez służby publiczne formularzy w większej liczbie języków oraz korzystanie z wielojęzycznych spisów numerów w miejscu pracy.

Zróżnicowanie różnorodności języków nauczanych w systemie edukacji zamiast skupiać się na jednym języku przyczyniłoby się do dalszego zwiększenia mobilności. Badania empiryczne pokazują, że liczy się nie tylko opanowanie dominującego języka kraju docelowego,

ale także odległość językowa między tym językiem a językami znanymi już migrantom. Rozwój katalogów językowych, które obejmują języki należące do różnych rodzin językowych (np. germańskich, romańskich i słowiańskich), zamiast języków należących do tej samej rodziny, mógłby sprzyjać mobilności i integracji.

Referencje i pogłębienie

Aparicio Fenoll, A. & Kuehn, Z. (2016). Czy znajomość języków obcych sprzyja migracji młodych osób w Unii Europejskiej? W Gazzoli M. & Wickström B.-A. (Eds.) *Ekonomia polityki językowej* (s. 331-356). Cambridge: MIT Press (ang.).

Burckhardt, T. (w prasie). Brak praw wyborczych i mobilność pracowników w Europie. W Gazzola, M., Templin, T., & Wickström, B.A. (Eds.). *Polityka językowa i sprawiedliwość językowa: Podejście ekonomiczne, filozoficzne i socjolingwistyczne*. Berlin: Springer (ang.).

Chiswick, B. R. & Miller P. W. (2015). Migracja międzynarodowa i ekonomia języka. W sprawie B. R. Chiswick & P. W. Miller (Eds.) *Podręcznik ekonomii migracji międzynarodowej* (s. 211-269). Amsterdam: Holandia Północna.

9 Jakie nierówności społeczno-gospodarcze między osobami posługującymi się różnymi językami muszą zostać rozwiązane w ramach polityki publicznej?

Brian Carey, Andrew Shorten, Uniwersytet w Limerick

Włączenie społeczne i mobilność mogą być zagrożone nierównościami społecznymi i gospodarczymi, które występują ze względu na różne umiejętności językowe. Na przykład, jeśli pracodawcy będą nagradzać znajomość lokalnych dominujących języków lub języków globalnych, takich jak angielski, to ich kompetentni mówcy będą często mieli lepsze możliwości zatrudnienia i awansu. Ponieważ jednak nie wszystkie nierówności językowe stanowią niesprawiedliwość społeczną, potrzebujemy zasad sprawiedliwości społecznej, aby wyjaśnić, jakie nierówności są ważne, dlaczego są, a które są najważniejsze.

Co mówią nam badania?

Empiryczni naukowcy zidentyfikowali wiele nierówności ze względu na język. Na przykład biegłość w niektórych językach może przyciągać premię płacową, rodzimych użytkowników języka może mieć lepsze możliwości awansu, jeśli wydają się oni mniej wahający lub sympatyczny w miejscu pracy, a posługiwanie się powszechnie używanym językiem może otworzyć drzwi instytucjom oferującym korzyści, takie jak uniwersytety i sieci kariery (zob. streszczenie, zob. Shorten, 2017). Ponadto umiejętności językowe mogą również wpływać na zdolność danej osoby do poruszania się złożonymi instytucjami społecznymi, handlowymi i publicznymi, budowania relacji, dostępu do opieki medycznej lub skutecznego korzystania z praw obywatelskich i politycznych (De Schutter i Ypi, 2012).

Chociaż nierówność jako taka jest czasami uważana za niewłaściwą, wiele osób uważa, że przynajmniej niektóre nierówności wynikające z języka są moralnie wolne, takie jak korzyści zawodowe, jakie dana osoba czerpie z wyboru, aby zainwestować w naukę języków, lub ograniczone możliwości uczestnictwa w życiu publicznym pracownika tymczasowo przebywającego w innym kraju.

Jednocześnie prawie wszyscy zgadzają się, że w porządku publicznym należy zająć się przynajmniej pewnymi nierównościami o wymiarze językowym. Dlatego potrzebujemy powodów opartych na zasadach, aby pomóc nam zrozumieć, jakie nierówności wymagają działań naprawczych, a badania filozofów politycznych mogą pomóc nam je sformułować.

Jedną z zasad, które moglibyśmy wykorzystać w tym celu, jest zasada wystarczalności, zgodnie z którą polityka publiczna musi zapewniać, aby jak najmniejsza liczba osób spadła poniżej określonego progu (Francfort, 1987). To minimum socjalne można określić poprzez odniesienie do dobrobytu, dochodów, stopnia poszanowania praw człowieka lub czegoś innego. W każdym razie ważne jest, aby każdy miał „wystarczy” rzeczy, które są dla nas ważne. Inną potencjalną zasadą jest zasada pierwszeństwa, w której zaleca się, aby polityka publiczna traktowała priorytetowo zaspokajanie potrzeb osób najmniej uprzywilejowanych (Parfít, 1998). Zasada ta nie opiera się na idei minimum socjalnego, ale raczej potwierdza, że pomoc dla ludzi jest tym ważniejsza, moralnie rzecz biorąc, ponieważ są słabo rozwinięte. Dlatego też sugeruje, że niewielka poprawa sytuacji niewielkiej liczby osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji ma większe znaczenie moralne niż znaczna poprawa sytuacji wielu uprzywilejowanych osób.

Ilustracje i dowody

Jeśli chodzi o nierówności językowe, zasada wystarczalności zmusza nas do zajęcia się nierównościami, które mogą skutkować pozostawieniem niektórych osób poniżej progu.

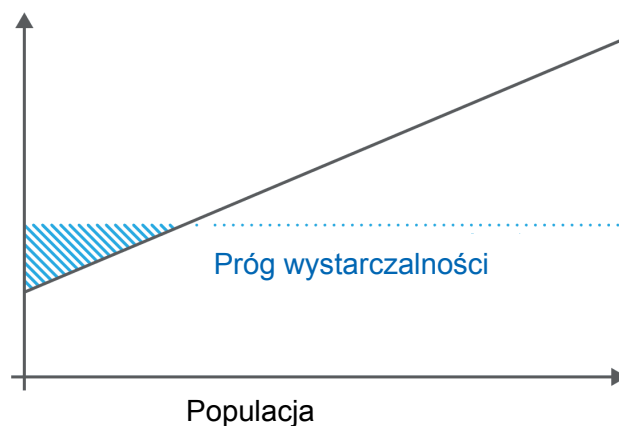
Mogłoby to obejmować na przykład świadczenie usług tłumaczeniowych, tak aby imigranci mieli dostęp do usług publicznych lub programów szkoleń językowych, aby umożliwić im dostęp do użytecznej pracy. Aby go wdrożyć, obywatele będą musieli zdecydować o progu dla swojego społeczeństwa. Mogą one preferować definicję czysto ekonomiczną, na przykład poprzez zapewnienie, że nikt nie jest w stanie, ze względów językowych, uzyskać wystarczającego dochodu. Aby to osiągnąć, konieczne byłoby oferowanie imigrantom programów nauczania języków. Lub mogą preferować szerszą definicję, na przykład poprzez zapewnienie, że każdy ma skuteczną możliwość wykonywania swoich myśli i wyobraźni w języku, który jest im znany. Wymagałoby to prawdopodobnie subsydiowania produktów kultury w językach mniejszościowych i zapewnienia możliwości zatrudnienia osobom posługującym się językami mniejszości.

Jednocześnie zasada priorytetu wymaga, abyśmy skupili się na poprawie sytuacji osób obecnie ubogich,

stawiając ich potrzeby ponad potrzeby innych uprzywilejowanych grup. Może to oznaczać na przykład wprowadzenie programów szkoleń językowych dla niedawnych imigrantów, którzy mają słabe perspektywy zawodowe ze względu na język. Być może kontrowersyjny pogląd ten podkreśla, że co do zasady musimy powstrzymać się od wdrażania polityki z korzyścią dla grup najbardziej uprzywilejowanych, takich jak osoby posługujące się niektórymi językami tubylczymi, jeśli uda nam się poprawić sytuację najmniej uprzywilejowanych.

Konsekwencje polityczne

Każda zasada mogłaby być istotna w różnych scenariuszach politycznych. Na przykład zasada wystarczalności mogłaby być szczególnie istotna przy podejmowaniu decyzji, jakie rodzaje usług tłumaczeniowych mają być świadczone i komu. Jednocześnie zasada pierwszeństwa mogłaby w większym stopniu pomóc nam w przydzielaniu ograniczonych zasobów między różne grupy posiadające konkurencyjne roszczenia, takie jak migranci i osoby posługujące się językami mniejszości. Istotne jest, aby obie zasady były często zbieżne z podobnymi zaleceniami w praktyce, ponieważ zapewnienie, by jak najwięcej osób przekraczało próg wystarczalności, często wymagało priorytetowego traktowania potrzeb osób znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji.

Referencje i pogłębianie

- De Schutter, H. & Ypi, L. (2012). Język i szczęście. *Polityka, filozofia & Ekonomia*, 11, 357-381.
- Frankfurt, H. (1987). Równość jako ideał moralny. *Etyka*, 98, 21-42.
- Parfit, D. (1998). Równość i priorytet. W sprawie A. Mason (Ed.), *Ideals of Equality* (s. 1-20), Oxford: Blackwell Publishing (ang.).
- Shorten, A. (2017). Cztery koncepcje *Linguistic Disadvantage*. *Czasopismo rozwoju wielojęzycznego i wielokulturowego*, 38, 607-621.

10 W jakich językach należy zapewnić opiekę zdrowotną?

Brian Carey, Andrew Shorten, Uniwersytet w Limerick

Osoby, które nie znają dominującego języka lokalnego, mogą mieć trudności z dostępem do opieki zdrowotnej, jeżeli trudno im jest zidentyfikować i porozumiewać się z odpowiednimi służbami medycznymi. Jednocześnie osoby posługujące się językiem mniejszościowym mogą mieć trudności z identyfikacją i korzystaniem z odpowiednich usług medycznych w ich preferowanym języku. Kiedy osoba uprawniona jest w sprawach dotyczących wymiaru sprawiedliwości do publicznego świadczenia usług zdrowotnych w danym języku?

Co mówią nam badania?

Jakość zdrowia danej osoby może zostać zagrożona, jeżeli ma ona trudności z dostępem do opieki zdrowotnej w zrozumiałym dla niej języku. Na przykład w nagłych wypadkach nieobecność profesjonalnych tłumaczy ustnych ma istotny wpływ na zrozumienie przez pacjentów ich stanu (Baker i in., 1996). Ponadto nawet dla osób, które znają dominujący język, komunikacja z pracownikami służby zdrowia jest trudna, jeśli nie rozumieją terminów medycznych (Schyve, 2007), w związku z czym ludzie mogą być bardziej narażeni na problemy zdrowotne, jeśli nie mają zaufania do dominującego języka. Na przykład, australijskie badania wykazały, że depresja poporodowa jest bardziej powszechna u chińskich matek niż w ogólnej populacji z tego powodu, chociaż warunek ten jest praktycznie nieznan w Chinach (Chu, 2005), a trudności komunikacyjne mogą być częścią wyjaśnienia. W związku z tym, aby zaspokoić potrzeby zdrowotne poszczególnych osób, konieczne mogą być różne polityki językowe, takie jak świadczenie usług tłumaczeniowych i ustnych, przyjazne dla mniejszości usługi socjalne i zdrowotne oraz wsparcie w zakresie nauki języków.

Oprócz dostępu do odpowiedniej opieki zdrowotnej ważne jest również, aby wiele osób miało dostęp do usług medycznych w ich preferowanym języku, nawet jeśli są kompetentnymi użytkownikami języka dominującego. Na przykład należy rozważyć mieszkankę Kerry Gaeltacht, irlandzkiego regionu południowo-zachodniej Irlandii, który uważa, że musi posługiwać się językiem angielskim, aby komunikować się z miejscowym lekarzem. Jej interesy są podważane, ponieważ nie ma dostępu do ważnej służby publicznej w swoim preferowanym języku, w regionie, w którym państwo zobowiązało się do jej promowania. Może się wydawać, że ten ostatni interes jest mniej ważny moralnie niż ten, o którym mowa powyżej, ponieważ odmowa dostępu do opieki w preferowanym języku jest

mniej szkodliwa niż brak pełnego dostępu do opieki. Jednak przy podejmowaniu decyzji o tym, jak przeznaczyć ograniczone zasoby publiczne, obie te interesy niekoniecznie muszą być równoważone. Zamiast tego lepszym podejściem jest próba osiągnięcia porozumienia w sprawie norm i zasad, które są odpowiednie dla każdego rodzaju zainteresowania.

Ilustracje i dowody

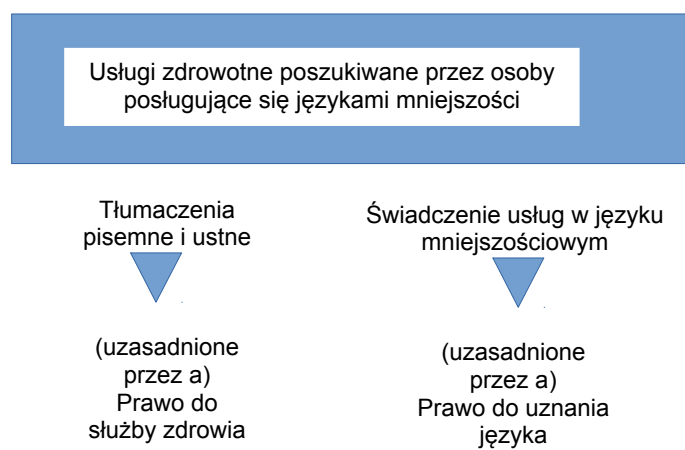
Z jednej strony każda osoba ma istotny interes moralny we własnym zdrowiu, a interes ten jest wystarczająco ważny, aby uzasadnić prawo do zdrowia. Ponieważ korzystanie z tego prawa przez obywateli będzie zagrożone, jeżeli nie będą oni w stanie uzyskać dostępu do opieki zdrowotnej w zrozumiałym dla nich języku, istnieją poważne podstawy, by sprawiedliwość mogła pomieścić osoby posługujące się językami mniejszościowymi poprzez świadczenie usług tłumaczeniowych i ustnych. Z drugiej strony świadczenie usług w zakresie tłumaczeń pisemnych i ustnych nie spełnia wymagań niektórych osób posługujących się językiem mniejszościowym, a mianowicie świadczenia usług zdrowotnych bez pośredników w ich własnym języku.

Jeżeli nie jest możliwe zapewnienie opieki zdrowotnej w każdym z języków używanych w społeczeństwie, obywatele muszą zdecydować, których języków należy używać w tym celu. Decyzje te muszą być zgodne z zasadą równości osób posługujących się różnymi językami i nie powinny pozbawiać osób posługujących się językiem mniejszościowym dostępu do usług zdrowotnych w ich własnym języku wyłącznie ze względów ekonomicznych. Jednym ze sposobów traktowania osób posługujących się różnymi językami jest zapewnienie takiego samego poziomu adaptacji na mieszkańca dla różnych języków używanych w społeczeństwie (Grin & Vaillancourt, 2015), na przykład poprzez świadczenie usług opieki zdrowotnej w językach mniejszościowych zgodnie z zasadą „kiedy-the-number-justify” (Patten, 2014). Można tego dokonać na szczeblu regionalnym, na przykład jeśli mniejszość jest skoncentrowana geograficznie lub na zasadach ogólnych, tak aby mówcy mieli dostęp do opieki zdrowotnej we własnym języku, niezależnie od miejsca zamieszkania w kraju.

Konsekwencje polityczne

Co do zasady nie ma powodu, dla którego oba wyżej opisane interesy nie mogą być spełnione jednocześnie.

Jeżeli jednak zasoby są ograniczone, obywatele będą musieli zdecydować, które interesy należy faworyzować. Ponieważ mniej wpływowe grupy są łatwo zaniedbywane w procesie kształtowania polityki, należy pamiętać, że słabsze grupy migrantów często mają złożone potrzeby zdrowotne związane z językami. Jednocześnie należy również przypomnieć, że mniejszości językowe mają uzasadnione prawo do sprawiedliwego udziału publicznych zasobów opieki zdrowotnej, co może obejmować świadczenie usług zdrowotnych w wybranym przez siebie języku. W związku z tym decydenci powinni jasno informować o powodach, dla których decydują o poszczególnych priorytetach, tak aby obywatele mieli możliwość zrozumienia i zakwestionowania decyzji państwa.

Referencje i pogłębianie

- Baker, D. W., Parker, R. M., Williams, M. V., Coates, W.C., & Pitkin, K. (1996). Wykorzystanie i skuteczność tłumaczy ustnych w służbach ratunkowych. *Journal of the American Medical Association*, 275, 783-8.
- CHU, C. (2005). Doświadczenie poporodowe i potrzeby zdrowotne chińskich migrujących kobiet w Brisbane, Australia. *Pochodzenie etniczne i zdrowie*, 10, 33-56.
- Grin, F. & Vaillancourt, F. (2015). Ekonomia polityki językowej: Wprowadzenie do prac ewaluacyjnych. W F.M. Hult & D. Cassels Johnson (Eds.), *Metody Badania w Polityce Językowej i Planowaniu: Praktyczny przewodnik* (s. 118-129), Boston: Wiley-Blackwell.
- Patten, A. (2014) *Równe uznawanie: Moral Foundations of Minority Rights (ang.)*. Oxford: Princeton University Press (ang.).
- Schyve, P.M. (2007). Różnice językowe jako bariera dla jakości i bezpieczeństwa w opiece zdrowotnej: Wspólna perspektywa Komisji. *Dziennik Ogólnych Medycyny Wewnętrznej*, 22, 360-361.

11 Czy koszty są znaczące pod względem polityki językowej?

Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Torsten Templin, Humboldt-Universität zu Berlin

Aby rozsądnie omówić politykę językową, konieczne jest przeanalizowanie konkretnych środków planowania podzielonych na różne kategorie. Różne struktury kosztów środków polityki językowej wymagają różnych zasad podejmowania decyzji w odniesieniu do różnych kategorii. W tym miejscu skupiamy się na kosztach wdrożenia, pomijając (które mogą być znaczne) koszty decyzji prowadzące do przedmiotowego środka. Biorąc pod uwagę, że beneficjenci są rozproszeni na określony obszar, koszty mogą się różnić zarówno w zależności od liczby beneficjentów, jak i wielkości obszaru. W kontekście demokratycznym politykę publiczną ocenia się pod kątem korzyści i niedogodności. Politykę językową można postrzegać jako politykę publiczną, której celem jest uwzględnienie preferencji językowych wszystkich osób w społeczeństwie, równoważenie postrzeganych korzyści i związanych z nimi kosztów. Ekonomisci zajmują się wąskim problemem porównywania korzyści i łącznych kosztów z koncepcją „efektywności”, która przekłada się na metodę znaną jako „analiza kosztów i korzyści”. Jednocześnie polityka powinna sprawiedliwie traktować poszczególne osoby. To drugie kryterium, nie mniej ważne, często wiąże się z wyższymi kosztami i trzeba znaleźć kompromis. Ekonomisci podchodzą do tej kwestii z różnymi pojęciami „sprawiedliwości”. Koszty odgrywają kluczową rolę w obu aspektach.

Co mówią nam badania?

Różne środki polityki językowej prowadzą do powstania różnych struktur kosztów. Koszty mogą się różnić w mniejszym lub większym stopniu w zależności od liczby beneficjentów i wielkości danego terytorium. Dla jasności omawiamy cztery przypadki archetypowe, przedstawione w tabeli na przeciwnej stronie, chociaż wszystkie etapy pośrednie są możliwe.

Ilustracje i dowody

Sprawa I Zasadniczo ma to miejsce w przypadku przyjęcia języka urzędowego stosowanego w UE. Obejmuje to sporządzanie oficjalnych dokumentów i zasadniczo symboliczne (ale często bardzo ważne) zastosowania, takie jak skrót Europejskiego Banku Centralnego w różnych językach na banknotach. W tym przypadku wszystkie koszty są kosztami stałymi.

Zaangażowanie Biorąc pod uwagę, że koszty są stałe, a łączne korzyści zależą od liczby beneficjentów, kryterium racjonalnej decyzji powinno opierać się wyłącznie na liczbie beneficjentów, która jest powiązana z liczbą osób posługujących się danym językiem. Z punktu widzenia skuteczności i sprawiedliwości trudno jest zatem uzasadnić nieprzyznanie statusu oficjalnego katalońskiego lub rosyjskiego w UE, gdy języki o wiele mniejszej liczbie mówców, takie jak łotewski czy maltański, są oficjalne.

Sprawa II Dobrym przykładem jest posiadanie znaków ulicznych w kilku językach. Koszty nie zależą od liczby osób, które czytają znaki, ale od liczby oznaczeń – a zatem od kosztów – rosną wraz z wielkością danego terytorium. Można założyć, że świadczenia są proporcjonalne do liczby beneficjentów.

Zaangażowanie W tym przypadku kryterium racjonalnej decyzji wymaga, aby liczba beneficjentów przypadła na obszar. Kryteria decyzyjne oparte na skuteczności i sprawiedliwości oznaczają, że zagęszczenie przestrzenne grupy językowej powinno regulować prawa językowe w tej kategorii. Jednym z konsekwencji jest to, że prawa mniejszości tego rodzaju nie powinny być ograniczane, jeżeli mniejszość jest malejącym ułamkiem ludności ze względu na migrację większości ludności do regionu. Niedawna polityka w niektórych krajach Europy Środkowej wyraźnie temu zaprzecza.

Sprawa III Przykładem tego przypadku są centra obsługi telefonicznej w różnych językach, informujące obywateli o kwestiach związanych z ich obowiązkami podatkowymi. Koszty są niezależne od wielkości obszaru, ale proporcjonalne do liczby osób poszukujących informacji w danym języku. (Oszczędności w centrum obsługi telefonicznej w większości języków muszą zostać odjęte z powodu połączeń przeniesionych do centrum równoległego).

Zaangażowanie Ponownie, ponieważ koszty są niezależne od wielkości obszaru prowadzenia działalności, potrzebujemy wystarczającej liczby osób, aby uzasadnić koszty wdrożenia. Zasada podejmowania decyzji powinna zależeć wyłącznie od liczby beneficjentów.

Sprawa IV Przybliżonym przykładem czwartego przypadku jest świadczenie usług socjalnych w domu

osobom starszym w ich języku ojczystym. Koszty zależą zarówno od wielkości terytorium, jak i liczby beneficjentów. Ponownie należy wziąć pod uwagę oszczędności w równoległym systemie w języku większościowym.

Zaangażowanie Zgodnie z tym samym argumentem, co w przypadku II, rozsądna zasada decyzyjna powinna opierać się na gęstości zaludnienia mniejszości.

Konsekwencje polityczne

Omawiane tuprzypadki to przypadki archetypowe. Istnieje wielu pośredników, w przypadku których zasada podejmowania decyzji mogłaby stanowić połączenie przepisów opartych na całkowitej liczbie osób w grupie językowej i gęstości ich życia na danym terytorium. Ogólny wniosek jest taki, że ze względu na strukturę kosztów nie może istnieć jeden rodzaj zasady decyzyjnej, a zatem nie ma jednolitego rodzaju polityki językowej. Nie można rozsądzać w kategoriach jednego wymiaru, jako „oficjalny” v „nieoficjalny”. Zamiast tego potrzebna jest zróżnicowana polityka. Niektóre prawa językowe powinny być klasyfikowane w jednej kategorii, a inne w innej. Dla każdej kategorii wymagane jest inne kryterium podejmowania decyzji.

Rozsądna polityka językowa jest koniecznie wieloaspektowa.

Klasyfikacja środków polityki językowej w zależności od właściwości towaru lub wynikającej z niego usługi

Referencje i pogłębianie

Wickström, B.A. (2016). Prawa językowe: Podejście oparte na ekonomii społecznej. W V. Ginsburgh & S. Weber (Eds.), *Podręcznik ekonomii i języka Palgrave* (s. 659-688). Młyny Houndmills: Palgrave Macmillan.

Wickström, B.A. (2017). *Teoria kosztów planowania i polityki językowej*. Sprawozdanie z badań 17-2. Berlin: Grupa badawcza „Ekonomia i język”.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (następna). Ekonomiczne podejście do polityki językowej i sprawiedliwości językowej. W sprawie M. Gazzola, T. Templin, B.-A. Wickström (Eds.), *Polityka językowa i sprawiedliwość językowa: Podejścia ekonomiczne, filozoficzne i socjolingwistyczne*. Heidelberg: Springer (ang.).

KLASYFIKACJA ŚRODKÓW POLITYKI JĘZYKOWEJ WEDŁUG WŁAŚCIWOŚCI TOWARU LUB WYNIKAJĄCEJ Z NIEGO USŁUGI

Koszty wykonania środka [...]	nie zależy od wielkości terytorium	wzrost proporcjonalnie do wielkości terytorium
nie zależy od liczby osób	Sprawa I	Sprawa II
wzrost proporcjonalnie do liczby osób	Sprawa III	Sprawa IV

12 Dlaczego symulacje komputerowe są przydatne przy wyborze i projektowaniu złożonych polityk językowych?

Marco Civico, Uniwersytet Genewski

Ponieważ gromadzenie danych dotyczących kilku tysięcy obserwacji jest często niepraktyczne, a nawet niemożliwe, nie mówiąc już o przeprowadzaniu (i ponownej realizacji) eksperymentów społecznych na dużą skalę w celu uzyskania danych z pierwszej ręki, modele oparte na czynnikach (ABM) są szczególnie przydatne w opracowywaniu polityk ogólnych, których skutki są nieuchronnie uzależnione od procesów oddolnych. Polityka językowa może korzystać z ABM, ponieważ mogą one łatwo symulować złożone procesy, takie jak dynamika spadku języka i przetrwania, lub modele komunikacji wynikające z indywidualnych wyborów językowych. Ponadto ABMs mogą skutecznie powielać złożone systemy adaptacyjne, ponieważ wybory agentów mogą być modelowane w celu dostosowania ich zachowania do informacji uzyskanych w czasie.

Co mówią nam badania?

ABM jest jednym z głównych narzędzi analizy teorii złożoności i jest częścią ogólnej filozofii modelowania w naukach społecznych: modele nie mają przypominać rzeczywistości; wręcz przeciwnie, wykorzystując stylizowane fakty, są to narzędzia, które pomagają nam myśleć o złożonych procesach. Symulacja komputerowa pomaga między innymi oszacować wpływ różnych środków polityki. ABMS może również zawierać różne klasy zmiennych: te, na które mogą mieć wpływ zmienne polityczne i kontekstowe, na które polityka nie ma wpływu (lub tylko częściowo). W związku z tym ABM mogą również pomóc decydentom symulować wyniki różnych środków politycznych w bardzo różnych warunkach, niezależnie od tego, czy są to naturalne, społeczne, polityczne, gospodarcze itp. ABM były w stanie wyjaśnić i przewidzieć kilka zjawisk w naukach przyrodniczych (np. rozprzestrzenianie się nowotworów w organizmie), nauki społeczne (np. dynamika segregacji) i humanistykę (np. zmiany w słownictwie i wzorcach mowy).

Ponadto ABMs może generować bardzo intuicyjne wizualizacje dynamiki, bez konieczności rozumienia technicznych aspektów kodu, który je stanowi.

Ilustracja i dowody

Rozważenie środków politycznych zaproponowanych w *Europejskiej karcie języków regionalnych lub mniejszościowych*. Model symuluje komunikację w obrębie populacji, w której mówi się większością

języków Y i jednego języka mniejszościowego X. Osoby fizyczne spotykają się i komunikują się z innymi osobami należącymi do populacji większościowej (jedynie opanowując język większościowy Y) lub do mniejszości (panują nad językiem większościowym Y i mają różne umiejętności w języku mniejszości X). Kiedy spotykają się, decydują, czy językiem komunikacji jest Y czy X. Ten stylizowany łańcuch spotkań odzwierciedla prawdziwy problem możliwości posługiwania się językiem mniejszościowym przez użytkownika X i doskonalenia swoich umiejętności w tym języku, biorąc pod uwagę kontekst, w jakim mieszka. Zastanówmy się teraz nad polityką mającą na celu zapewnienie, aby dzieci w wieku od 6 do 15 lat otrzymywały nauczanie w języku X, poprawiając tym samym ich umiejętności w tym języku. Symulacje pokazują, że przed wdrożeniem polityki język mniejszości X ostatecznie znika w większości przypadków, prawie niezależnie od początkowego odsetka osób reprezentujących mniejszości. Średnie umiejętności X również gwałtownie się zmniejszają. Jeśli jednak polityka zostanie wdrożona, bezwzględna liczba osób, które mogą mówić X, zwykle pozostaje na stałym poziomie z upływem czasu. Szczególnie interesujące jest odnotowanie, że w wielu przypadkach nie jest za późno na skorygowanie sytuacji poprzez zastosowanie tej polityki na późniejszym etapie.

Wyniki przedstawiono w powyższych danych liczbowych. Oczywiście jest, że model ten można udoskonalить tak, aby uwzględniał inne zmienne kontekstowe, takie jak postrzeganie języka mniejszościowego pod względem statusu lub zdolność osób posługujących się językiem większościowym do wyrażania się w języku mniejszościowym. Ponadto kod można przeredagować w taki sposób, aby automatycznie wdrażał politykę, gdy odsetek osób reprezentujących mniejszości spada poniżej określonego progu. Jednak ogólnie wskazane jest unikanie dodawania zbyt wielu komplikacji do modelu, ponieważ może to ostatecznie maskować interesujące zmienne.

Konsekwencje polityczne

Do celów polityki ABM można wykorzystać do symulacji:

1) istniejące zjawiska w celu wydedukowania ich cech (np. sposób, w jaki różne strategie komunikacji rozwijają się w różnych społecznościach);

2) potencjalny wpływ różnych interwencji, dostosowując zmienne zawarte w modelu (np. w jaki sposób egzogenna zmiana poziomu biegłości językowej wpływa na liczbę mówców w czasie);

3. zmiany w obrębie danego systemu społecznego w odpowiedzi na wstrząsy zewnętrzne (np. fale imigracji).

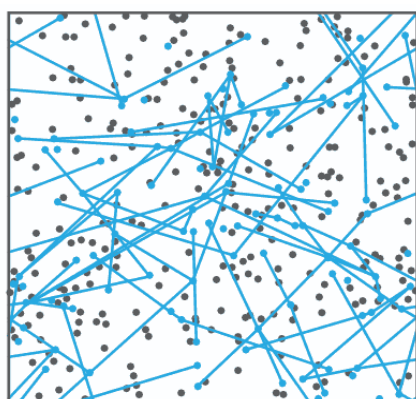
Do szczególnych celów polityki językowej i planowania językowego symulacje komputerowe mogą pomóc przewidzieć potrzeby językowe i odpowiednio zaprojektować usługi językowe. Zapewniają one prognozy długoterminowe i ułatwiają porównywanie różnych scenariuszy, w których różne środki są (lub nie są) wdrażane. Aplikacje te mogą pomóc decydentom politycznym oraz ustawodawcom, którzy muszą dokonywać świadomych wyborów. Strona ABM wymaga a priori dobrej wiedzy na temat kwestii, które

decydenci polityczni chcą rozwiązać, ale nie na temat kodowania.

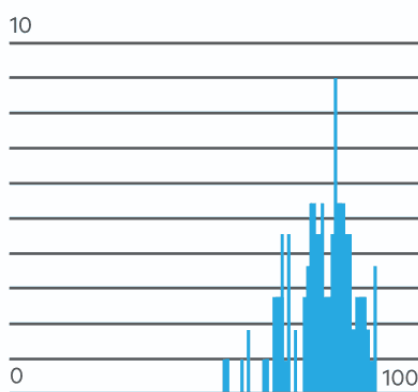
Referencje i pogłębianie

Hadžikadić, M., O'Brien, S., & Khouja, M. (Eds.) (2013). *Zarządzanie złożonością: Praktyczne rozważania w opracowywaniu i stosowaniu ABMs to Contemporary Policy Challenges (Studia in Computational Intelligence)*. Berlin, Heidelberg: Springer-Verlag (ang.).

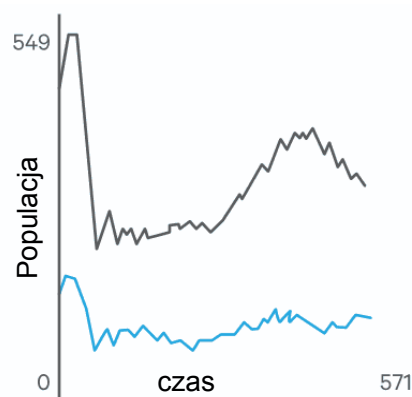
Wilensky, U. & Rand, W. (2015). *Wprowadzenie do modelowania opartego na czynnikach: Modelowanie naturalnych, społecznych i zaprojektowanych złożonych systemów z NetLogo*. Cambridge: MIT Press (ang.).

Animacja SIMULACJI
(główni głośnicy w kolorze niebieskim, większość głośników w kolorze szarym)

DYSTRYBUCJA OSÓB POSŁUGUJĄCYCH SIĘ JĘZYKIEM MNIEJSZOŚCIOWYM
mniejszość (oś Y) zgodnie z poziomem płynności w skali od 0 do 100 (x oś) po 500 iteracji

TRENDY W BEZWZGLĘDNEJ LICZBIE PRELEGENTÓW.
Odsetek mówców mniejszościowych po 500 iteracjach = 0,12
↓ mniejszość ↑ większość

13 Jakie są ogólne skutki prawne badań MIME?

Robert Dunbar, Uniwersytet w Edynburgu

Wiele wytycznych politycznych zawartych w tym *Vademecum* może zostać wdrożonych poprzez zmiany polityczne na szczeblu niższym niż krajowy, krajowy lub europejski i niekoniecznie wymaga zmian w formalnym systemie prawnym Unii Europejskiej. Inne można by jednak lepiej osiągnąć dzięki takim zmianom.

Co mówią nam badania?

Ważnym nowym tematem badań nad MIME jest fundamentalne znaczenie kompetencji wielojęzycznych w promowaniu zarówno mobilności, jak i włączenia społecznego. Nieodpowiednie nauczanie języków obcych może utrudniać mobilność pracowników, a także stanowi przeszkodę w integracji, gdy obywatele UE przenieśli się do innego państwa członkowskiego. Niektóre badania MIME pokazują również znaczenie wielojęzyczności dla promowania tożsamości europejskiej i rozwoju wspólnej demokratycznej przestrzeni politycznej.

Innym ważnym zagadnieniem jest stopień, w jakim brak umiejętności językowych w języku(-ach) urzędowym(-ych) państwa przyjmującego stanowi przeszkodę dla migrantów z UE (i innych) w dostępie do usług publicznych, w szczególności usług publicznych, takich jak opieka zdrowotna, służby ratownicze i niektóre kluczowe usługi socjalne. Oprócz zniechęcania do mobilności brak dostępu do wysokiej jakości usług podobnych do tych, które są dostępne dla obywateli posiadających wymagane umiejętności językowe, wiąże się z istotnymi kwestiami równości, a także stanowi przeszkodę dla pełnego włączenia społecznego.

Ilustracja i dowody

Art. 3 ust. 3 *Traktatu Unii Europejskiej* (TUE) stanowi, że „UE szanuje bogactwo swojej różnorodności kulturowej i językowej oraz zapewnia zachowanie i wzmacnianie swojego dziedzictwa kulturowego”.

Art. 22 *Karty praw podstawowych Unii Europejskiej* (zwanej dalej „kartą praw”) stanowi, że UE szanuje różnorodność kulturową, religijną i językową.

Edukacja ma zasadnicze znaczenie dla wzmocnienia umiejętności wielojęzycznych i świadomości metalingowej. Art. 165 ust. 1 *Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej* (TFUE) stanowi, że UE przyczynia

się do rozwoju edukacji wysokiej jakości poprzez zachęcanie do współpracy między państwami członkowskimi oraz, w razie potrzeby, poprzez wspieranie i uzupełnianie ich działań, przy pełnym poszanowaniu odpowiedzialności państw członkowskich za treść kształcenia i organizację systemu edukacji oraz ich różnorodności kulturowej i językowej. Ustęp 2 stanowi następnie, że działania UE w dziedzinie edukacji mają na celu rozwój europejskiego wymiaru edukacji, w szczególności poprzez nauczanie i rozpowszechnianie języków państw członkowskich. Różnorodność językowa UE jest o wiele ważniejsza niż 24 języki urzędowe państw członkowskich UE, a badania przeprowadzone przez MIME wykazały, że taka różnorodność ma istotne konsekwencje zarówno dla mobilności, jak i włączenia społecznego, i wymaga reakcji politycznych.

Znaczenie nauczania języków zostało już uznane w prawodawstwie UE, w szczególności w dyrektywie Rady 77/486/EWG, w której stwierdzono, że nauczanie języków dzieciom migrantów z UE jest ważne dla promowania mobilności osób wewnątrz UE. Stanowi on zatem, że państwa członkowskie podejmują odpowiednie środki w celu zapewnienia nauczania języka urzędowego lub jednego z języków urzędowych państwa przyjmującego, jak również nauczania języka ojczystego dziecka i kultury państwa pochodzenia.

Dyrektywa ta – która sama w sobie ucierpiała z powodu ogólnie słabego wdrożenia – mogłaby zostać uaktualniona i rozszerzona.

Ograniczone umiejętności językowe migrantów z UE i innych krajów w języku państwa przyjmującego utrudniają korzystanie z niektórych usług publicznych. Prawodawstwo europejskie było bardzo ograniczone w odpowiedzi na ten problem. Jeśli chodzi o opiekę zdrowotną, dyrektywa 2011/24/UE w sprawie stosowania praw pacjentów w transgranicznej opiece zdrowotnej stanowi, że państwa członkowskie UE mogą zdecydować się na dostarczanie informacji (ale nie usług) w innych językach urzędowych UE niż język urzędowy państwa. Należy jednak zapewnić tłumaczenia pisemne i ustne w ramach procedur azylowych (dyrektywa 2013/32/UE) oraz w postępowaniu karnym (dyrektywa 2010/64/UE).

Konsekwencje polityczne

W każdym z czterech obszarów, które zostały właśnie przeanalizowane, można rozważyć wprowadzenie zmian do istniejących tekstów prawnych. Zmiana art. 3 ust. 3 TUE mająca na celu odniesienie do zwiększenia i zwiększenia kompetencji wielojęzycznych wszystkich obywateli UE jest zmianą prawną, która zasługuje na uwzględnienie; ważne jest, aby wszelkie uznawanie wielojęzyczności i kompetencji wielojęzycznych w porządku prawnym UE zawierało aktywny element mający na celu jego poprawę.

Można by rozważyć wprowadzenie zmian do ust. 2 TFUE w celu uznania, że języki państw członkowskich obejmują nie tylko języki urzędowe, ale także języki tubylcze, a także, do celów edukacyjnych, języki wprowadzane do państw UE przez ostatnie fale imigracji. Dyrektywa Rady zobowiązująca państwa do nauczania języka państwa przyjmującego mogłaby zostać rozszerzona z dzieci migrantów na samych migrantów i na osoby towarzyszące.

Co więcej, mogłaby ona dążyć do przełożenia na prawny obowiązek długotrwałego celu politycznego UE, który powstał w wyniku konkluzji prezydencji z posiedzenia Rady Europejskiej w Barcelonie z 2002 r., aby nauczać dwóch języków oprócz głównego języka nauczania od najmłodszych lat. Wiąże się to oczywiście z kwestią pomocniczości, ale można twierdzić, że cele proponowanego działania w zakresie nauczania języków nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający przez państwa członkowskie, natomiast

możliwe jest lepsze ich osiągnięcie na szczeblu UE.

Biorąc pod uwagę fundamentalne znaczenie niektórych usług publicznych, w tym opieki zdrowotnej i opieki w nagłych wypadkach – interesy będące przedmiotem zainteresowania prawdopodobnie będą co najmniej tak samo ważne jak te, których dotyczy postępowanie azytowe lub karne – oraz znaczenie zdolności komunikacyjnej dla dostępu do tych usług, prawodawstwo europejskie mogłoby zostać opracowane w taki sposób, aby wymagało co najmniej świadczenia usług tłumaczeniowych i ustnych w celu uzyskania dostępu do tych usług. Względy równości dodatkowo wspierają działania legislacyjne UE w tych dziedzinach.

Referencje i pogłębianie

- Creech, R. L. (2005). *Prawo i język w Unii Europejskiej: Paradoks Babel „Zjednoczony w różnorodności”*. Groningen: Europa Law Publishing (ang.).
- Dunbar, R. (2006). Czy istnieje obowiązek stanowienia prawa dla mniejszości językowych? *Dziennik Ustaw i Towarzystwa*, 33, 181-198.
- Foster, N. (2016). *Traktaty i prawodawstwo UE Blackstone w latach 2016-2017*. Oxford: Oxford University Press (ang.).
- van der Jeught, S. (2015). *Prawo językowe UE*. Groningen: Europa Law Publishing (ang.).

Mniejszości, większość i prawa językowe

- 14 Czy rząd powinien spowolnić spadek mniejszości? 58
- 15 Czy język mniejszości powinien być nauczany osobom posługującym się językiem większościowym? 60
- 16 Czy mniejszości „pojedyncze” i „nieunikalne” znajdują się w podobnych sytuacjach w obliczu narodowej dominacji językowej? 62
- 17 Jakie znaczenie ma koncentracja demolingwistyczna dla przetrwania języków mniejszościowych w świecie rosnącej mobilności? 64
- 18 Jakie zasady pomagają przewidzieć konfliktowy potencjał różnic etnicznych i językowych 66
- 19 Dlaczego nauka tylko jednego z języków urzędowych w kontekście wielojęzycznym jest niewystarczająca? 68
- 20 Jak połączyć zasady terytorialności i osobowości? 70
- 21 Jak hegemonia języka „zewnętrznego” wpływa na politykę krajową? 72
- 22 W jaki sposób państwa sąsiadujące powinny współpracować w zarządzaniu różnorodnością? 74
- 23 Dlaczego widoczne rozpoznanie (np. na znakach drogowych itp.) języka mniejszościowego jest ważne? 76
- 24 Czy pomocniczość pozwala na bardziej kompleksową politykę językową? 78
- 25 W jaki sposób możemy umożliwić mobilnym emerytom wypełnianie ich obowiązków i korzystanie z przysługujących im praw? 80

14 Czy rząd powinien spowolnić spadek mniejszości?

Bengt-Arne Wickström, Torsten Templin, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

Co do zasady indywidualne wybory, które nie wpływają bezpośrednio na dobrostan innych osób, powinny być pozostawione samemu sobie; ekonomiści mówią o sytuacji „let-how”. W wielu przypadkach działania jednostki wpływają jednak bezpośrednio na dobre samopoczucie innych osób. W tym przypadku optymalne decyzje dla jednostki rzadko są optymalne dla społeczeństwa. Ta rozbieżność między indywidualnym racjonalnym zachowaniem a zbiorowym optymizmem jest ważnym uzasadnieniem dla działań zbiorowych. Przykładem tego są osoby posługujące się językiem mniejszościowym, które dobrowolnie przestają używać tego języka. Są oczywiście korzyści komunikacyjne wynikające z posiadania wspólnego języka w społeczeństwie, ale są również koszty dla osób posługujących się językami mniejszościowymi, jeśli w końcu będą zmuszeni do zaprzestania posługiwania się językiem przodków. W tym przypadku istnieją dobre argumenty przemawiające za dwujęzycznymi społecznościami mniejszościowymi.

Co mówią nam badania?

Ogólnie rzecz biorąc, rozważając różne kierunki działania, dana osoba waży swoje indywidualne korzyści w stosunku do swoich indywidualnych kosztów i zaniebuje wpływ swoich działań na innych. Te „zewnętrzne” efekty, które wpływają na innych, nazywaną „zewnętrznościami”. Ogólnie rzecz biorąc, jednostka będzie zazwyczaj ignorować korzystne (pozytywne efekty zewnętrzne) lub szkodliwe (ujemne efekty zewnętrzne) swoich działań dla reszty społeczeństwa (dobrobyt społeczny). Ważną zewnętrzną cechą związaną z używaniem języków jest „zewnętrzność sieci”. Kiedy Jane decyduje się na naukę języka, tworzy korzyści dla siebie, ponieważ może komunikować się z innymi użytkownikami tego języka. W swojej racjonalnej decyzji edukacyjnej, Jane porówna te korzyści z różnymi kosztami uczenia się i oprze swoją decyzję na tym porównaniu.

Nie uważa, że tworzy również korzyści dla innych mówców, którzy chcieliby się z nią porozumiewać w tym języku. Ten „najlepszy” zysk ze strony osób posługujących się językiem jest efektem zewnętrznym sieci. (Inni mówcy mogliby również docenić samą wiedzę, że inni ludzie uczą się i używają swojego języka; jest to jednak „normalna” zewnętrzna cecha niezwiązana z efektem sieciowym.) Załóżmy teraz, że Jane zdecydowała się nie uczyć się danego języka. W tym przypadku może być okazja, aby zrobić coś

lepszego dla niej i dla wszystkich innych: osoby posługujące się językiem, który chciałby z nim rozmawiać w tym języku, mogą zdecydować się na nagrodzenie go materialnie lub symbolicznie za jego naukę. Jeśli korzyść, jaką każdy z nich z niego wyczerpie, przekroczy koszt dla nich ze względu na nagrodę, a jeśli nagroda przekona Jane do nauki języka, to wszyscy poczują się lepiej. Z ekonomicznego punktu widzenia sprawia to, że społeczeństwo staje się bardziej efektywne. Jest jednak mało prawdopodobne, aby takie nagrody były organizowane przez spontaniczne działania osób mówiących o mniejszościach, a zatem w przypadku zewnętrznego charakteru sieci, podejście laissez-faire oznacza, że zbyt mało osób zainwestuje w naukę danego języka. Nieskuteczne decyzje indywidualne mogłyby zostać „naprawione” w drodze działań publicznych. Jest to argument przemawiający na przykład za obowiązkowym nauczaniem języków szkolnych.

Ilustracja i dowód

Ten sam argument ma zastosowanie, gdy dana osoba decyduje się opuścić społeczność językową mniejszości, a prawdziwe historie upadku i zmiany językowej mogą być interpretowane z tej perspektywy.

Gdy jeden lub więcej mówców przestaje posługiwać się językiem mniejszościowym, pozostali mówcy mają mniej osób, z którymi mogą porozumiewać się w języku mniejszości. Jeśli cenią sobie taką komunikację, następuje utrata dobrego samopoczucia dla grupy, a strata ta nie jest częścią indywidualnej oceny sytuacji przez osobę opuszczającą społeczność. Argument, że osoba opuszczająca społeczność mniejszościową stworzyłby pozytywny efekt zewnętrzny sieci w społeczności większościowej, byłby sprawiedliwy tylko wtedy, gdyby przeniósł się z jednojęzyczności w jednym języku na jednojęzyczność w drugim. Jeżeli jednak osoby posługujące się językiem mniejszościowym są dwujęzyczne, jak ma to zazwyczaj miejsce w przypadku baskijskich lub walijskich, argument ten nie ma znaczenia: osoby posługujące się językiem większościowym nie mają dodatkowego rozmówcy, ponieważ mogli już porozumiewać się z ustępującym językiem większościowym. Efekt netto jest stratą dla osób posługujących się językami mniejszościowymi.

Osoba opuszczająca społeczność prawdopodobnie otrzyma korzyści, w przeciwnym razie nie podjęłaby decyzji. Jak wspomniano powyżej, pozostałe osoby

posługujące się językiem mniejszościowym byłyby skłonne wynagrodzić do pewnego stopnia wyjazd i byłoby lepiej, gdyby w związku z tym ostatecznie zdecydowali się na pobyt. W przypadku niektórych potencjalnych osób porzucających naukę nagroda poprawiłaby je, gdyby zmienili swoją decyzję i postanowili nadal używać języka mniejszościowego. Nagroda poprawiłaby wszystkich.

Kiedy dana osoba opuszcza społeczność mniejszościową, późniejsze używanie języka staje się mniej atrakcyjne dla tych, którzy pozostają. W indywidualnych obliczeniach bardziej prawdopodobne byłoby podjęcie decyzji o opuszczeniu społeczności. Proces zmiany języka może się rozpocząć – lub przyspieszyć. Z czasem ogranicza to używanie języka mniejszościowego w wielu dziedzinach i może prowadzić do całkowitej zmiany językowej. Zewnętrzny charakter negatywnej sieci przyspiesza zatem zmianę języka w kontekście *laissez-faire*.

Konsekwencje polityczne

Politykę językową, która faworyzuje język mniejszościowy, można zwalczać, tworząc w ten sposób zachęty dla osób do częstszego korzystania z tego języka. To z kolei osłabi zachęty dla obywateli do opuszczenia społeczności i zmieni indywidualne decyzje o pozostawieniu na korzyść pobytu. Polityka publiczna odgrywa rolę nagród w doświadczeniu powyższych myśli, a dzięki zachętom, jakie stwarza polityka, indywidualne racjonalne decyzje zmieniają się i odtąd doprowadzą do zbiorowej optymalizacji.

Bezpośrednią konsekwencją tego stwierdzenia jest to, że publiczne poparcie dla języka mniejszościowego jest polityką efektywną społecznie, o ile osoby posługujące się językiem mniejszościowym cenią sobie jego użycie¹.

Referencje i pogłębienie

Kościół, J. & King, I. (1993). Dwujęzyczność i efekty zewnętrzne sieci. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie*, 26, 337-345.

Wickström, B.A. (2016). Polityka językowa tylko w języku angielskim: Droga do prowincjonizmu? *ACTA universitatis sapientiae, badania europejskie i regionalne*, 9, 71-76.

Wickström, B.A., Templin, T., & Gazzola M. (w przygotowaniu). Ekonomiczne podejście do polityki językowej i sprawiedliwości językowej. W sprawie M. Gazzola, T. Templin, B.-A. Wickström (Eds.), *Polityka językowa i sprawiedliwość językowa: Podejścia ekonomiczne, filozoficzne i socjolingwistyczne*. Heidelberg: Springer (ang.).

1 Fakt, że wartość przypisywana przez mówców używaniu języka może wzrosnąć ze względu na politykę wsparcia, jest kolejnym rodzajem argumentu, który dodatkowo wzmacnia argument zewnętrzny sieci przedstawiony w tym wkładzie.

15 Czy języki mniejszości powinny być nauczone osobom posługującym się językiem większościowym?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Pytanie dotyczy problemu **dominacji** językowej i ryzyka asymilacji językowej mniejszości przez język większości w społeczeństwach mieszanych pod względem językowym. Omawiana tutaj sytuacja dotyczy podmiotów politycznych, w których różne grupy językowe „oddawna” lub „rodzime” mieszkają razem, dzieląc miasta i dzielnice. Przykłady obejmują Katalonię, Galicję i Kraj Basków w Hiszpanii; Bruksela w Belgii; Wali i części Szkocji w Zjednoczonym Królestwie; Korsykę, Bretanię i Francuski Kraj Basków we Francji; części Transylwanii ze społecznościami węgierskojęzycznymi; albo północna Skandynawia z mniejszościami Samami.

Co mówią nam badania?

Spółeczeństwa te mają wyraźnie dominujący język, często zarówno pod względem władzy, jak i demografii, w którym prawie każdy czuje się komfortowo lub w praktyce zmuszony jest być kompetentny. Języki mniejszościowe cieszą się różnym stopniem oficjalnego uznania (czy to przez państwo narodowe, podjednostkę rządową lub obie jednostki). Uznanie to jest jednak szczególnie skierowane do osób posługujących się językiem mniejszościowym i nie ma wpływu na większość. Osoby należące do mniejszości to osoby, które korzystają z pewnych praw językowych, takich jak nauczanie w języku mniejszościowym. Takie prawa mogą jednak nie wystarczyć do uniknięcia dominacji językowej, którą można uznać za formę niesprawiedliwości językowej.

Koncepcja dominacji wywodzi się z filozofii politycznej. Jest zakorzeniona w tradycji republikańskiej myśli, która stara się zminimalizować niesprawiedliwość wynikającą z dominacji. Osoby lub grupy są zdominowane, gdy zależą od stosunku, w którym osoba trzecia lub grupa może dowolnie interweniować (lub sprawować nad nimi arbitralną władzę) bez ich zgody lub bez uwzględnienia ich uzasadnionych preferencji (Pettit, 1997).

Ta wrażliwość lub zależność od czyjejs arbitralnej władzy powinna zostać wyeliminowana w celu zbudowania społeczeństwa wolnych obywateli. Dominacja językowa ma miejsce, gdy mówcy grupy językowej X są doprowadzani do „nachylenia

językowego” do języka Y. Prawie zawsze mają przełączyć się na język dominujący w miejscach publicznych, a czasami nawet w sferze prywatnej, ale nie przez preferencję. Takiej adaptacji prawie nigdy nie dokonuje się w innym kierunku, a ogólnie członkowie mniejszości są dwujęzyczni, ale większość nie jest. Wysokie prawdopodobieństwo porozumiewania się z użytkownikami języka większościowego (lub co gorsza, poczucie niższości) zmusza mniejszości do używania języka większościowego w większości obszarów. Skutkuje to formami „diglossy”, w którym języki są przydzielane różnym funkcjom, a język mniejszości jest w dużej mierze wyłączony z niektórych rodzajów działalności. Diglosia jest zasadniczo asymetryczna, ponieważ język dominujący jest używany we wszystkich obszarach, podczas gdy język mniejszości ogranicza się do ograniczonych funkcji.

Z punktu widzenia filozofii politycznej można powiedzieć, że „dominacja językowa” wymaga trzech warunków: (1) fakt, że jedna z grup musi dostosować się lingwistycznie do drugiej, ale nie odwrotnie (jest to bardziej widoczne w asymetrycznym nauce języków); (2) częste powtarzanie tego modelu na co dzień; oraz (3) fakt, że członkowie zdominowanej grupy tak naprawdę nie mają alternatywy, poza całkowitym unikaniem interakcji z większością głosów.

Podstawowe zasady normatywnej teorii politycznej sugerują, że dominacja językowa jest formą niesprawiedliwości, a zatem względy sprawiedliwości wymagają środków kompensacyjnych.

Zasady te uzasadniają zatem następujące zalecenie: system kształcenia powinien wprowadzić obowiązek nauki wszystkich uznanych języków, tak aby osoby posługujące się językiem większościowym uzyskały pewien stopień kompetencji w języku mniejszościowym. Znajomość drugiego języka powinna umożliwić wszystkim obywatelom, niezależnie od ich języka ojczystego, *rozumienie* drugiego języka. Wymóg ten może wspierać politykę opartą na szacunku, która umożliwi rozwój złożonych i hybrydowych tożsamości, przyczyniając się tym samym do stworzenia wspólnej płaszczyzny dialogu demokratycznego. Jednocześnie może pomóc w rozwiązaniu kompromisu między włączeniem (wszystkie grupy językowe tubylcze mogą czuć się lepiej szanowane, a tym samym włączone do

społeczności) a mobilnością (każdy z nich nauczyłby się co najmniej jednego z pozostałych języków na danym terytorium).

Ilustracja i dowód

Badania empiryczne potwierdzają znaczenie zalecenia. Programy immersyjne mogą być propagowane zarówno pod względem długoterminowego sukcesu edukacyjnego, jak i osiągnięcia dwujęzyczności i bilettyzmu „gdzie uczniowie większości L1 są nauczani głównie za pośrednictwem L2, zazwyczaj języka mniejszościowego, aby stać się dwujęzycznym i dwuliterowym w tym języku, a także w języku większościowym”. Może to być jeszcze bardziej przydatne, jeśli jest zorganizowane jako dwukierunkowy program, w którym użytkownicy obu języków mają tę samą klasę, a nie jednokierunkowy model zanurzenia (maj 2010, 296). Badanie przeprowadzone przez Thomasa i Colliera (2002) z ponad 210.000 uczniów mniejszości językowych w amerykańskich szkołach publicznych potwierdza, że programy zanurzeniowe w ogóle działają lepiej dla uczniów, szczególnie podczas porównywania sukcesu akademickiego uczniów uczęszczających do szkół zanurzeniowych i uczniów uczestniczących w przejściowych programach szkolnych prowadzonych głównie w języku angielskim.

Konsekwencje polityczne

Chociaż głównym zaleceniem jest zachęcanie, z podstawowych względów sprawiedliwości językowej, do nauki języka mniejszościowego przez członków większości, zastosowanie mają również względy proporcjonalności. Wyobraź sobie społeczeństwo liczące 1000 członków, z 10 mówcami X, „od dawna” językiem mniejszościowym i 990 mówcami Y. Ta sytuacja może doprowadzić do dominacji językowej, jeśli spełnione są nasze trzy warunki. Wymóg, aby wszyscy głościki Y uczyli się X, byłby jednak nieproporcjonalnym środkiem, chyba że pojawią się dodatkowe względy (np. jeśli X jest

powszechnie używany w innych częściach świata). Powiązaną kwestią jest kwestia skuteczności. Rzetelna polityka publiczna wymaga skutecznego wykorzystania ograniczonych zasobów. W tym przykładzie może być trudno uzasadnić znaczne inwestycje w czasie, wysiłku i pieniędzy, aby zmusić 99 % ludności do nauki języka używanego przez 1 %. Oba warunki można uznać za kryterium „gdy dane liczbowe to uzasadniają” (maj 2014 r.: 386-388).. Jeżeli jednak warunek ten jest spełniony, nałożenie wielojęzyczności na większość może być uzasadnione względami sprawiedliwości językowej. Ponadto ważną rolę odgrywa również liczba języków, których to dotyczy. Im większa liczba języków, tym trudniej będzie wdrożyć taką politykę. W porównaniu z innymi kontynentami w Europie nie ma szczególnie dużej liczby języków tubylczych. W związku z tym decentralizacja polityki językowej na podjednostki wielojęzyczne (takie jak w Rumunii hrabstwa Județe, w których mówi się po węgiersku) znacznie łagodzi problem wykonalności.

Referencje i pogłębianie

Maj, S. (2010). Program nauczania i edukacja mniejszości kulturowych i językowych. W B. McGraw, E. Baker, & P. Peterson (Eds.), *Międzynarodowa Encyklopedia Edukacji* (3. wyd.), tom 1. (s. 293-298). Oxford: W Elsevier.

Maj, S. (2014) Kontestowanie monolingualizmu publicznego i Diglossia: Ponowne przemyślenie teorii politycznej i polityki językowej dla wielojęzycznego świata. *Polityka językowa*, 13, 371-93.

Pettit, P. (1997). *Republikanizm: Teoria wolności i rzędu*. Oxford: Oxford University Press (ang.).

Thomas, W. & Collier, V. (2002). *Krajowe badanie skuteczności szkoły w zakresie długoterminowych osiągnięć akademickich uczniów mniejszości językowych*. Santa Cruz: Centrum Badań nad Edukacją, Różnorodnością i Doskonałością (CREDE).

16 Czy mniejszości „pojedyncze” i „nieunikalne” znajdują się w podobnych sytuacjach w obliczu narodowej dominacji językowej?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Nauki Po Paryż

Krajową dominację językową można zdefiniować jako sytuację, w której grupa wykorzystuje swoją przewagę demograficzną jako dźwignię polityczną do powielania pewnych praktyk instytucjonalnych. Praktyki te mogą utrzymywać nierówności wynikające z prostej liczby osób i mogą doprowadzić do niesprawiedliwego podziału władzy między większość a mniejszość. Konstelacje polityczne, które dążą do ochrony różnorodności językowej i utrzymania sprawiedliwego poziomu równości politycznej swoich członków, muszą poważnie traktować dominację językową narodową i odpowiednio uwzględniać te aspekty.

Co mówią nam badania?

Skutki krajowej dominacji językowej w państwach wielonarodowych różnią się w zależności od tego, czy dotyczą one jednej czy większej liczby mniejszości. Ogólnie jednak obserwuje się, że kwestie językowe stają się bardziej złożone w przypadku wielopoziomowego sprawowania rządów lub federalizmu. Na przykład sytuacja językowa i prawa francfonów rozproszone w angielskiej Kanadzie bardzo różnią się od ich sytuacji w Quebecu, a także sytuacji ludów i języków aborygenckich. Podobnie katalońscy mówcy są podzieleni przez granice regionalne w obrębie Hiszpanii, a osoby mieszkające w Walencji borykają się z innymi warunkami niż ci, których doświadczają mieszkańcy Katalonii. W kontekście wielopoziomowego sprawowania rządów lub federalizmu dominacja językowa zachęca jurysdykcje mniejszości do rozwijania własnej polityki językowej. Ponieważ język jest głównym narzędziem tożsamości, często obejmującym treści emocjonalne, ochronie i promocji języków mniejszości często towarzyszy ogólne poczucie wyobcowania od szerszego (krajowego) podmiotu; ma to miejsce w Kanadzie i Hiszpanii.

W ten sposób dominacja językowa wywołuje reakcje w postaci wysoce interwencyjnej polityki językowej mniejszości, która utoruje drogę innym solidnym formom budownictwa narodowego. Tendencja ta jest bardziej widoczna w przypadkach dominacji językowej „pojedynczej” mniejszości przez zdecydowaną większość mówców, co z większym prawdopodobieństwem doprowadzi do wzrostu ruchów secesjonistycznych. To z kolei komplikuje spójność

społeczną i zarządzanie federalne lub ponadnarodowe.

Ilustracja i dowód

Należy rozważyć konteksty postrzegane jako zasadniczo jedna mniejszość językowa. W takich przypadkach widzimy, że sposób, w jaki sądy zarządzają kompromisem między mobilnością (między różnymi częściami kraju) a integracją (w społecznościach lokalnych), zazwyczaj odzwierciedla brak równowagi sił między grupami językowymi. Dominująca grupa odniesie znacznie większe sukcesy w egzekwowaniu praw językowych swoich członków w jurysdykcji mniejszościowej niż odwrotnie. Porównaj na przykład prowincje Alberta i Quebec¹. Dane wskazują na ogólną tendencję w Kanadzie, gdzie Anglofony powoli przyswajają francofony i równoważą „allofony” imigrantów (tych z językiem ojczystym innym niż angielski lub francuski) w znacznie wyższym tempie. Biorąc pod uwagę, że dane te wynikają z interakcji między politykami i praktykami, można stwierdzić, że polityka federalna nie zmniejsza w wystarczającym stopniu atrakcyjności języka większościowego oraz że jest mało prawdopodobne, aby federalna polityka językowa zapewniła stabilną równowagę między mobilnością a integracją w całym kraju.

W miejscach, w których występuje wiele mniejszości językowych, takich jak Indie, skutki polityczne są różne. Tam, gdzie ludzie są przyzwyczajeni do życia w środowisku wielojęzycznym, zachęty do podejmowania opartych na językach inicjatyw na rzecz rozwoju narodowego są znacznie słabsze. Jednocześnie takie konteksty nie są odporne na ryzyko, że grupa naciska na pierwszeństwo swojego języka (na przykład próba uczynienia ich językiem *lingua franca* w konstelacji politycznej, jak to uczynił Gandhi argumentując, że hindi *devite* językurzędowy Indii). W takich przypadkach pojawiają się inne skutki polityczne: Mnogość lokalnych lub regionalnych inicjatyw w zakresie polityki językowej, które mogą być trudne do

1 Alberta została wybrana jako prowincja o najwyższej dodatniej równowadze między prowincjami migracyjnymi, a także prowincja z największą różnicą między zmiennymi językowymi używanymi w języku ojczystym i ojczystym.

kontrolowania i mogą pogłębić podziały kulturowe; (II) niemożność, biorąc pod uwagę dużą liczbę mniejszości, jednolitego stosowania oficjalnej (krajowej) polityki językowej przeciwko wyrażaniu lokalnego oporu; (III) poważne przeszkody w prawidłowym funkcjonowaniu polityki demokratycznej na kilku bardzo trudnych poziomach, w szczególności poprzez tworzenie silnych i trwałych ruchów secesjonistycznych. Krótko mówiąc, dominacja językowa w konstelacjach politycznych z wieloma mniejszościami językowymi może powodować nieprzewidywalne wzorce i podziały, które bardzo utrudniają demokratyczne zarządzanie różnorodnością.

Sprawozdanie OSPÓLNOŚCI Z ANGLAIS LUB FRENCH NA MAISONOWYCH SPRAWOZDANIA DO SPRAWIEDLIWOŚCI Z ANGLAIS LUB FRENCH AS MATERNAL LANGUAGE (Źródło: Spis Kanadyjski 2011)

	Angielski	Francuski
Alberta	1,13	0,36
Quebec	1,28	1,02
Kanada (ogółem)	1,38	0,97

Konsekwencje polityczne

W większości przypadków zarządzanie różnorodnością językową, w połączeniu z arbitrażem stosunków większościowo-mniejszościowych, jest intensywnie polityczne. W celu stworzenia korzystnych warunków

dla mobilności domowej i włączenia społecznego zaleca się:

- ▶ *Uznanie języków mniejszościowych* i przyjęcie rygorystycznej polityki językowej w celu promowania ich stosowania w lokalnych instytucjach, takich jak parlamenty regionalne i szkoły, a także w instytucjach federalnych, w celu wspierania poczucia przynależności wśród członków mniejszości językowych.
- ▶ Jednostka centralna musi stosować zasady, które oferują członkom grup mniejszościowych takie same możliwości mobilności i integracji jak członkowie większości ze względu na ich wpływ na politykę.
- ▶ Ogólne zasady mające zastosowanie do krajów wielojęzycznych są *odpowiednio* odzwierciedlone w polityce językowej stosowanej przez organizacje ponadnarodowe.

Odniesienia i pogłębienie:

- Dubreuil, B. & Marois, G. (2011). *Wyimaginowane lekarstwo: Dlaczego imigracja nie uratuje Quebecu*. Montreal: Borealny.
- Magnes, J.E. (1998). *Teoria praw językowych w perspektywie kanadyjskiej*. W T. Ricento & B. Burnaby (Eds.), *Język i polityka w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie: Mity i Rzeczywistości* (s. 185-206), Routledge: W Nowym Jorku.

17 Jakie znaczenie ma koncentracja demolingwistyczna dla przetrwania języków mniejszościowych w świecie rosnącej mobilności?

Torsten Templin, Bengt-Arne Wickström, Michele Gazzola, Humboldt-Universität zu Berlin

W różnych krajach ludzie przestają posługiwać się językami mniejszościowymi i zwracają się do szerszych języków komunikacji. Kilka państw członkowskich UE posiada jeden lub więcej „języków regionalnych lub mniejszościowych”,¹ a wiele z nich traci prelegentów. Mobilność wewnątrz europejska, a także migracja spoza UE wywierają dodatkową presję na języki mniejszości i utrudniają ich zachowanie. Rodzi to pytanie, w jaki sposób, na poziomie ogólnym, uwzględnić interakcje czynników decydujących o żywotności i przetrwaniu języków mniejszościowych w zmieniającym się świecie – lub, mówiąc inaczej, jakie podejścia możemy zastosować w celu określenia polityki językowej, która może pomóc chronić języki regionalne i mniejszościowe, tak aby przetrwać bez uszczerbku dla mobilności.

Co mówią nam badania?

Języki mniejszości terytorialnej są używane głównie na niektórych obszarach geograficznych państw członkowskich UE. Na tych obszarach pewna część miejscowej ludności jest dwujęzyczna i posługuje się dominującym językiem państwa oraz językiem mniejszości. Koncentracja geograficzna jest znanym czynnikiem wspierającym długoterminową żywotność języka mniejszościowego: duża liczba mówców w danej jurysdykcji ułatwia uzasadnienie polityki językowej na korzyść danego języka, a skład językowy danego terytorium wpływa na dynamikę przekazywania, uczenia się i używania języków. Rodziny z obojgiem rodziców mówiące językiem mniejszości są bardziej prawdopodobne, że przekażą go swoim dzieciom. Jednocześnie im wyższy jest odsetek osób posługujących się językiem mniejszościowym w danym regionie, tym większa jest liczba tych rodzin i tym większa jest zachęta do przekazywania tego języka ze względu na stosunkowo szeroki zakres komunikacji.

Ponadto duża liczba głośników w danym obszarze gwarantuje, że ludzie mogą go usłyszeć i używać w swoim codziennym życiu. Innymi słowy, wysoki odsetek osób posługujących się językiem mniejszościowym na danym terytorium oznacza

1 Zgodnie z *Europejską kartą języków regionalnych i mniejszościowych*, mamy na myśli języki, które są „tradycyjnie używane na danym terytorium państwa przez obywateli tego państwa, którzy tworzą grupę liczbowo mniejszą niż reszta ludności państwa”.

użyteczność i ekspozycję na ten język. Ale jak ważnej jest i jak wpływa zwiększona mobilność?

Ilustracja i dowód

Należy rozważyć trzy rodzaje języków mniejszości terytorialnych: (1) osoby wypowiedziane w jednym Państwie Członkowskim, takim jak serbołużycy w Niemczech; (2) osoby wypowiedziane w więcej niż jednym Państwie Członkowskim, takie jak Basków w Hiszpanii i Francji; oraz (3) te, które są językiem mniejszościowym w państwie członkowskim, ale językiem dominującym i urzędowym w sąsiednim państwie, takim jak język słoweński w Austrii i we Włoszech. Nadchodząca mobilność może wywierać dodatkową presję na wszystkie rodzaje języków mniejszości terytorialnych na różne sposoby. Jeżeli nowi uczestnicy mają już język mniejszości lokalnej jako pierwszy język, np. dla Węgrów, którzy osiedlają się w okręgu Székely w Rumunii, mobilność może nawet wzmocnić język mniejszości na danym obszarze. Często jednak nowi uczestnicy nie posługują się językiem mniejszości lokalnej i mogą nawet nie znać większości języka państwa przyjmującego. W zależności od siły i obecności języka mniejszościowego w społeczeństwie, w edukacji i w gospodarce, nowi ludzie mogliby uczyć się większości języka państwa, a nie języka mniejszościowego. Jeżeli liczba nowo przybyłych osób jest wysoka, proces ten zmniejsza odsetek osób posługujących się językiem mniejszościowym i może z czasem osłabiać język. Modele dynamiki językowej (np. Templin i in. 2016) mogą pomóc w dokładnej i logicznej analizie wpływu ruchów migracyjnych na utrzymanie języka mniejszościowego.

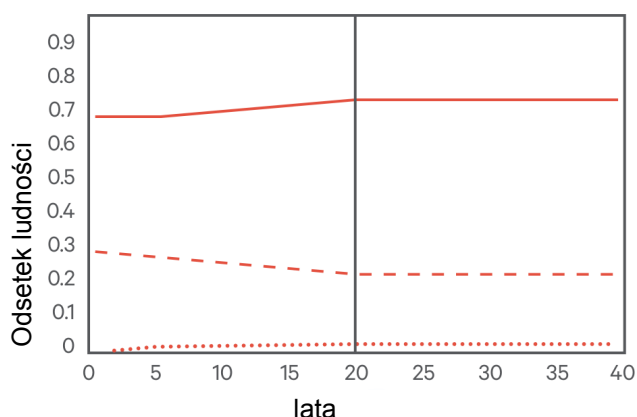
Umożliwiają one przedłużenie obserwowanych tendencji w przyszłości i symulację skutków środków polityki językowej, przynajmniej w pewnym stopniu. Ponieważ pozwalają one na włączenie dodatkowych zmiennych, które mają wpływ na odnośne kwestie, można je również stosować do rozpatrywania powiązanych kwestii, takich jak zmiany kosztów i korzyści konkurencyjnych wariantów strategicznych.

Ważnym wynikiem takich symulacji jest to, że biorąc pod uwagę minimalny odsetek osób mówiących, gotowość rodzin do przekazywania języka

mniejszościowego, a także posługiwanie się językiem mniejszościowym w edukacji, język mniejszości może rzeczywiście przetrwać w dłuższej perspektywie, pomimo ciągłego napływu migrantów. Symulacje wskazują również, że nauczanie języka mniejszościowego dla nowo przybyłych i ich dzieci jest szczególnie ważne i może przeciwdziałać potencjalnemu zagrożeniu, jakie stanowią one dla języka mniejszościowego.

Dynamika językowa jest symulowana (zob. rysunek) w kontekście stosunkowo dużego języka mniejszościowego X, większości języków Y i napływu osób posługujących się różnymi językami. W ciągu roku wyjazdu 30 % populacji ma dwujęzyczność w Y i X, a 70 % jest jednojęzyczne w Y. Ze względu na preferencje nowo przybyłych do nauki Y, a nie X, procent X-speakers zmniejsza się.

- Mów Y, ale nie X
- - - Mów X i Y
- ... Nie mów po X ani Y.

ODSETEK OSÓB POSŁUGUJĄCYCH SIĘ JĘZYKIEM WIĘKSZOŚCIOWYM (Y) I MNIEJSZOŚCIĄ (X)

Założmy, że po 20 latach wprowadza się środki polityczne w celu wzmocnienia nauczania X dla nowo przybyłych i ich dzieci. W rezultacie można ograniczyć spadek udziału procentowego głośników X.

Konsekwencje polityczne

Chociaż mobilność wywiera dodatkową presję na języki mniejszościowe, większość środków polityki językowej już ustanowionych w celu ochrony języków mniejszościowych nadal ma kluczowe znaczenie. Jeżeli pożądana jest mobilność przychodząca, ważne jest stworzenie możliwości i zachęt dla nowo przybyłych do nauki języka mniejszościowego oraz wyeliminowanie przeciwwskazań, takich jak wysokie bezpośrednie lub pośrednie koszty uczenia się.

Referencje i pogłębianie

- Fishman, J.A. (1991). *Cofanie zmiany językowej: Teoretyczne i empiryczne podstawy pomocy dla zagrożonych języków*. Clevedon: Sprawy wielojęzyczne.
- Grin, F. (2016). Wyzwania języków mniejszości. W sprawie V. Ginsburgh i S. Weber (Eds.), *The Palgrave Handbook of Economics and Language* (s. 616-658). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Templin, T., Seidl, A., Wickström, B.A., & Feichtinger, G. (2016). Optymalna polityka językowa dla zachowania języka mniejszościowego. *Matematyka Nauki społeczne* 81, 8-21.

18 Zasady, które pomagają przewidzieć konfliktowy potencjał różnic etnicznych i językowych?

Edgár Dobos, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapest

Różnice etniczne, językowe lub religijne mogą prowadzić do konfliktów, gdy jednostki i grupy konkurują o władzę, zasoby materialne i symboliczne. Jednak sam język (lub jakikolwiek składnik kultury) nie powoduje konfliktu. Jest to raczej „fault line”, wzdłuż którego konflikty mogą krystalizować się, gdy różnice językowe lub kulturowe skutkują niekompatybilnymi żądaniami politycznymi lub nierównym dostępem do możliwości społeczno-gospodarczych w poszczególnych państwach. Pozycja ta koncentruje się na czynnikach przyczynowych prowadzących do powstania konfliktów na liniach etnolingwistycznych.

Co mówią nam badania?

Zasady i praktyki językowe w zakresie administracji, prawa, edukacji, mediów, publicznego oznakowania i komunikacji z organami i dostawcami usług publicznych mają wpływ na interesy i tożsamość osób fizycznych. Język jest zatem nieuchronnie upolityczniony w wielojęzycznych społeczeństwach.

Konflikty między większością a mniejszościami językowymi są podsyćane przez logikę terytorialnego państwa narodowego i asymetrię zakodowanej tam władzy. Nowoczesne państwa narodowe, zwłaszcza od XIX wieku, niemal systematycznie faworyzowały większość etniczną („narody właściciela”). Poglądy większości i mniejszości często kolidują z interpretacją realiów lub pożądanym modelem stosunków między państwem a mniejszością.

Dynamika konfliktów różni się ze względu na różnice w historycznie utworzonych strukturach administracyjnych, konstelacjach władzy oraz relacyjnej pozycji mniejszości i większości na różnych szczeblach. Samoocena wielu społeczeństw europejskich i jednojęzycznych państw narodowych nadal kształtuje wybory polityczne, a nawet oficjalna wielojęzyczność niekoniecznie eliminuje konflikty między społecznościami językowymi.

Makrośrodowisko nie zawsze jest przydatne: międzynarodowe standardy praw mniejszości są często kwestionowane i podporządkowane interesom geopolitycznym; bez silnego i wspólnego europejskiego systemu praw mniejszości państwa członkowskie UE nie są zobowiązane do składania sprawozdań na temat niewykonania zobowiązań w zakresie ochrony mniejszości; a nadrzędność krajowej polityki partii często przewyższa wpływ warunkowości UE.

Ilustracja i dowód

Schematy konfliktów różnią się zarówno w poszczególnych państwach, jak i w ich obrębie. Badania terenowe w regionie serbskim Wojewodiny pokazują, że niektóre miejsca mają harmonijne współistnienie społeczności etnicznych i językowych, a wielojęzyczność w praktyce przekłada się na niemal niezauważalne fragmenty z jednego języka do drugiego (np. Belo Blato/Nagyersébetlak/Biele Blato). Z drugiej strony w innych regionach wybuchły konflikty w następstwie napływu dużej liczby serbskich uchodźców z Chorwacji oraz Bośni i Hercegowiny po wojnach z początku lat 90. Przejawy konfliktu obejmowały wzrost liczby incydentów związanych z pochodzeniem etnicznym (graffiti, szkody wyrządzone mieniem prywatnym, przedmioty religijne i pamiątkowe, a także ataki słowne i fizyczne) wymierzone w mniejszości. Uogólniając na podstawie tych wyników i uwzględniając napięcia zaobserwowane w innych kontekstach, możemy zidentyfikować kilka sprzecznych procesów. Podsumowano je w załączonej tabeli.

Konsekwencje polityczne

Wieloetniczny i wielojęzyczny skład historyczny państw europejskich powinien zostać odpowiednio odzwierciedlony w prawodawstwie. Sprawiedliwość etnokulturowa i lojalność wobec państwa wspólnego wymagają połączenia neutralnych i uwzględniających grupy przepisów i polityk, włączenia tożsamości mniejszości narodowych do wspólnych koncepcji (np. włączenia ich języka do instytucji publicznych) oraz instytucjonalnych gwarancji ich reprodukcji kulturowej. Roszczenia mniejszości niesecesjonistycznej należy postrzegać jako uzasadniony element kwestionowania warunków włączenia politycznego w wieloetniczną demokrację.

Pluralizm etniczny i językowy powinien znaleźć odzwierciedlenie w rozwiązaniach politycznych wykorzystujących różne szczeble sprawowania rządów (krajowy, regionalny i lokalny), doprecyzować podział kompetencji między tymi władzami i stworzyć asymetrię na korzyść języków najbardziej potrzebujących ochrony. Rozwiązania polityczne związane z wielojęzycznością powinny również odzwierciedlać podejście uzupełniające („dodatkowe”), zamiast podejścia „subtraktywnego”, umożliwiającego naukę języka urzędowego państwa

jako drugiego języka niezbędnego do zatrudnienia i mobilności społecznej, przy jednoczesnym wzmocnieniu języka ojczystego jako pierwszego języka niezbędnego do potrzeb tożsamości, psychologicznego i bezpieczeństwa.

Odniesienia i pogłębienie:

Csergő, Z. (2007). *Rozmowa o Narodzie: Język i konflikty w Rumunii i na Słowacji*. Ithaca, NY & Londyn: Cornell University Press (ang.).

Uśmiech, F. (2005). Językowe prawa człowieka jako źródło wytycznych politycznych: Krytyczna ocena. *Journal of Sociolinguistics*, 9 (3), 448-460.

Kontra, M., Phillipson, R., Skutnabb-Kangas, T., & Várady, T. (Eds.). (1999). *Język: Prawo i zasób. Zbliżające się lingwistyczne prawa człowieka*. Budapeszt: Central European University Press (ang.).

Varenes, F., (2011). Język, konflikty etniczne i prawo międzynarodowe. *Journal of Ethnic Studies*, 65, 8-35.

Vizi, B., Tóth, N., & Dobos, E. (Eds.) (2017). *Poza warunkami międzynarodowymi. Lokalne zmiany reprezentacji mniejszości w Europie Środkowej i Południowo-Wschodniej*. Baden-Baden: Nomos.

PROCES WYWOŁUJĄCY KONFLIKTY W PRZYPADKU ETNICZNYCH I JĘZYKOWYCH „LINII PRAWNYCH”

1. Nieuzasadnione bezpieczeństwo kwestii etnicznych i językowych: interpretacja przez elity większości kulturowo ukształtowanych żądań mniejszości jako zagrożeń dla integralności państwa; brak zaufania do instytucji oddzielonych od mniejszości jako tereny antypaństwowego nacjonalizmu; z punktu widzenia mniejszości pojęcie wspólnej tożsamości stworzonej przez nacjonalizujące państwo oraz narzucenie neutralności etnicznej i neutralnej regulacji dla grupy stają się podejrzane jako kodeksy asymilacji. Inne przykłady to Estonia, Francja, Grecja, Rumunia i Słowacja.
2. Naruszenie, ograniczenie wykorzystania lub ograniczenie zakresu nabytych (językowych) praw mniejszości: niezróżnicowana dewaluacja statusu języka mniejszościowego w administracji, edukacji itp. Przykład: Ukraina.
3. Mandat etniczny: redystrybucja granic okręgów administracyjnych lub wyborczych w celu podziału ludności mniejszościowej skoncentrowanej na danym terytorium, odwrócenia statusu mniejszości większościowej lub zminimalizowania prawa głosu społeczności mniejszościowych lub ich szans na korzystanie z przysługujących im praw. Na przykład na Słowacji (reorganizacja administracyjna, 1996).
4. Zakwestionowane wskaźniki tożsamości między narodami większościowymi i mniejszościowymi współistniejącymi na wspólnym terytorium: konkurujące wysiłki na rzecz powiązania danego terytorium z danym językiem i narzucenia sztucznej ciągłości terytorialnej w zakresie oznaczania przestrzeni fizycznej i funkcjonowania instytucji publicznych (przy potencjalnie nadmiernym znaczeniu języka jako znaku tożsamości narodowej w odniesieniu do języka jako środka komunikacji). Na przykład w Bośni i Hercegowinie, Kosowie i Macedonii.
5. Jednostronne praktyki aktywizmu państwa macierzystego i pozaterytorialnego budowania narodu: wysiłki na rzecz wzmocnienia więzi z państwem macierzystym w sposób minimalizujący poczucie przynależności mniejszości do ich kraju zamieszkania. Na przykład w Bułgarii, na Węgrzech, w Rumunii i Serbii (w odniesieniu do państw sąsiadujących).
6. Konkurujące ze sobą wysiłki na rzecz budowania narodu, narażające tzw. współleżników/wspólnarodowców lub „pośrednich” mniejszości na nie dających się pogodzić naciski lojalnościowe. Na przykład Bunjevci, Çams, Csángós, Goranci, Pomaks, Torbeši, Valaques (Europa Południowo-Wschodnia).

19 Dlaczego nauka tylko jednego z języków urzędowych w kontekście wielojęzycznym jest niewystarczająca?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

Powszechnie uznaje się, że nauka języka urzędowego lub narodowego państwa przyjmującego jest centralnym elementem integracji imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym. W *planie działania na 2016 r. dotyczącym integracji obywateli państw trzecich Komisji Europejskiej* stwierdzono, że „uczenie się języka kraju przeznaczenia jest niezbędne, aby obywatele państw trzecich mogli odnieść sukces w procesie integracji” (Komisja Europejska, 2016 r.: 7). Coraz więcej krajów europejskich stosuje wymogi językowe wobec migrantów, którzy chcą uzyskać status pobytu lub obywatelstwo.

Co ciekawe, kraj docelowy jest w sposób dorozumiany uznawany za jednojęzyczny system, chociaż wiele państw członkowskich UE posiada więcej niż jeden język urzędowy lub uznaje różne języki regionalne lub mniejszościowe. Dlaczego w niektórych przypadkach migranci mogą uczyć się więcej niż jednego z języków używanych w tych wielojęzycznych kontekstach?

Que mówi nam badania ?

Zakres wymogów językowych w kontekście wielojęzycznym rodzi przede wszystkim napięcie między promowaniem mobilności migrantów a ich integracją ze społeczeństwem przyjmującym. Nadanie priorytetu mobilności, a nie włączeniu oznaczałoby nałożenie minimalnych wymogów językowych na migrantów i oczekiwanie, że w stosownych przypadkach nauczą się tylko jednego z języków urzędowych państwa przyjmującego. Z drugiej strony przyznanie pierwszeństwa integracji oznaczałoby nałożenie większych wymogów językowych na migrantów i oczekiwanie, że migranci w wielojęzycznym kraju nauczą się dwóch lub więcej języków urzędowych, tak aby mogli oni w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, kulturalnym i politycznym.

Liczba języków, których powinni nauczyć się migranci przybywający w oficjalnym wielojęzycznym otoczeniu, zależy również od stosunków władzy w konstelacji językowej społeczeństwa przyjmującego. Wiele wielojęzycznych państw lub regionów charakteryzuje się asymetrią między językiem większościowym a językiem mniejszości. Ponieważ języki mniejszości są używane przez mniej osób i często używane tylko na części terytorium, ich postrzegana ekonomiczna użyteczność i atrakcyjność może być mniejsza i skłaniać migrantów do preferowania nauki języka

większościowego. Dla badaczy wielokulturowości (takich jak Will Kymlicka, słynny kanadyjski filozof polityczny, który specjalizuje się w prawach i obowiązkach w społeczeństwach zróżnicowanych pod względem etnicznym), mniejszości narodowe będą musiały chronić swoją tożsamość kulturową i językową, a jednocześnie przyjmować migrantów, co może być uzasadnionym powodem do nakładania wymogów językowych w języku mniejszościowym, oprócz wymagań językowych w języku urzędowym państwa (Kymlicka, 2011). W krajach wielojęzycznych, w których konstelacja językowa jest mniej asymetryczna i w których konkurencja lub konflikty językowe nie są główną cechą sytuacji społecznej i politycznej, wymogi językowe w jednym z języków urzędowych można z drugiej strony uznać za wystarczające do integracji migrantów ze społeczeństwem przyjmującym.

Ilustracje i dowody

W związku z tym różne samorządy regionalne w obliczu asymetrycznej konstelacji językowej uznały za konieczne stosowanie wymogów językowych właściwych dla migrantów w celu ochrony statusu języka mniejszościowego na ich terytorium. Na przykład w Katalonii w 2010 r. władze regionalne wprowadziły testy językowe dla migrantów przebywających w Katalonii w ramach procesu integracji.

Natomiast w Luksemburgu, gdzie konstelacja językowa jest mniej asymetryczna, „umowa o przyjęcie i integrację” wydana przez agencję przyjmowania i integracji rządu luksemburskiego przewiduje, że migranci mogą wybrać kurs językowy „w jednym lub kilku z trzech języków administracyjnych Luksemburga, a mianowicie luksemburskiego, francuskiego lub niemieckiego¹”. Podobnie w Szwajcarii „dobra znajomość jednego z języków narodowych” jest uważana za wystarczającą do uzyskania zezwolenia na pobyt stały.

1 www.olai.public.lu/en/accueil-integration/mesures/contrat-accueil

2 Ustawa federalna o cudzoziemcach z dnia 16 grudnia 2005 r. www.admin.ch/opc/fr/classified-compilation/20020232; cecha ta odzwierciedla jednak również ściśle terytorialne rozmieszczenie języków urzędowych w danym kraju.

I konsekwencje polityczne

Podsumowując, w asymetrycznym wielojęzycznym kontekście można oczekiwać, że migranci nauczą się nie tylko języka większościowego, ale także – lub raczej – drugiego języka urzędowego lub regionalnego, aby umożliwić mniejszościom narodowym ochronę ich tożsamości językowej i zapobiec przechodzeniu z języka na język dominujący. Kompromis między mobilnością a włączeniem społecznym oraz napięcie między ochroną praw kulturowych i językowych mniejszości a wolnością osobistą migrantów można prowadzić w drodze uzgodnień politycznych.

Korzystne przepisy mogą zależeć od stworzenia zachęt dla migrantów do nauki języka (języków) społeczeństwa przyjmującego poprzez poprawę dostępu do kursów językowych w języku (językach) państwa przyjmującego po niskich kosztach, a nie od nakładania sankcji. Ponadto wymogi językowe powinny koncentrować się na szkoleniach językowych, a nie na ustalaniu określonego poziomu kompetencji: chociaż można oczekiwać, że migranci nauczą się jednego lub większej liczby języków społeczeństwa przyjmującego, nie wynika z tego, że wszyscy będą w stanie to zrobić z takim samym sukcesem.

Odniesienia i pogłębienie:

Komisja Europejska (2016). *Plan działania na rzecz integracji obywateli państw trzecich*. Com(2016) 377 final.

Grin, F. (1996). Etniczny i polityczny konflikt językowy, *stosunki międzynarodowe*, 88, 381-396.

Kymlicka, W. (2011). Obywatelstwo wielokulturowe w państwach wielonarodowych, *grupy etniczne* 11, 281-302.

Woehrling, J. (2008). Wymagania językowe dla imigrantów, w szczególności w odniesieniu do języków, które cieszą się oficjalnym statusem na części terytorium. W *sprawie Mundialització, binder circulació i Immigració, i ligència d'una llengua com request* (s.133-172). Barcelona, Institut d'Estudis Autònoms.

OFICJALNE RAMY WIELOJĘZyczne

Asymetryczna konstelacja językowa		Symetryczna konstelacja językowa	
Wymogi językowe zarówno w językach urzędowych mniejszości, jak i większości języków urzędowych	Przykład: migranci muszą uczyć się języka katalońskiego o i hiszpańskiego o w Katalonii.	Wymagania językowe w jednym języku urzędowym	Przykład: migranci mogą uczyć się francuskiego, niemieckiego lub luksemburskiego o w Luksemburgu.

20 Jak połączyć zasady terytorialności i osobowości?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

Często stosuje się dwa główne modele przyznawania praw językowych w społeczeństwach zróżnicowanych pod względem językowym: terytorialność i osobowość (De Schutter, 2007). Zgodnie z zasadą terytorialności językowej (LTP) języki muszą być utrzymywane terytorialnie. Państwo jest podzielone na kilka stref terytorialnych, a w obrębie każdej strefy język większości jest oficjalny. Zaproponowano trzy wersje LTP¹.

► W ścisłej i najbardziej popularnej wersji językowej na danym terytorium kwalifikuje się tylko jeden język w zakresie (m.in.) administracji publicznej, życia politycznego, postępowania sądowego i obowiązkowego kształcenia finansowanego przez państwo. Dobrym przykładem jest Flandria (Belgia).

► W słabszej wersji, jednostka terytorialna może rozszerzyć uznanie na więcej niż jeden język, ale z wyraźnym priorytetem dla jednego języka nad drugim (Grin, 2006), jak w Quebec systemie edukacji na mocy słynnej ustawy 101, gdzie prawa językowe są przyznawane Anglofonom w formie oddzielnych, finansowanych przez państwo szkół angielskich, ale gdzie imigranci i francofony mają uczęszczać do francuskich szkół publicznych, ograniczając szkoły angielskie tylko do angielskiego.

► W wersji dynamicznej zasada terytorialności sugeruje, że chociaż kryteria przyznawania praw są stabilne, ich wdrażanie zmienia się, aby odzwierciedlić ewolucję danych demolingwistycznych (np. Finlandia) (Stojanović, 2010).

Zgodnie z zasadą osobowości językowej (LPP) prawa językowe mogą być wykonywane przez osoby bez względu na to, gdzie mieszkają w państwie lub podpaństwie. To model wolnego wyboru.

Dobrym przykładem jest Bruksela: obywatele mogą uzyskać dokumenty, usługi zdrowotne lub placówki edukacyjne w języku niderlandzkim lub francuskim. Innym przykładem są Węgry, które przyznają niektórym mniejszościom autonomię kulturową i językową w całym kraju, niezależnie od ich sytuacji terytorialnej na Węgrzech.

Czy można połączyć zasady terytorialności i osobowości w celu poprawy mobilności i włączenia

1 Niektóre kraje, takie jak Szwajcaria, korzystają głównie z wersji surowej, ale niektóre konkretne części kraju stosują słabsze lub dynamiczne wersje.

społecznego? Zasada osobowości może ułatwić mobilność w obrębie państwa, ale a priori nie wzmocniłaby integracji. Zasada terytorialności, w szczególności jej mocna wersja, a priori sprzyjałaby włączeniu, ale utrudniałaby mobilność.

Co mówią nam badania?

Te dwie zasady mają jednak wady. Zasada terytorialności może ograniczać mobilność, podczas gdy zasada osobowości może podważać włączenie. Możliwe jest jednak określenie możliwych rozszerzeń i kombinacji tych dwóch zasad, które można wykorzystać w celu poprawy kompatybilności między mobilnością a integracją (Morales-Gálvez, 2017).

► Równe uznawanie języków aborygenckich: zamiast ustanawiać jeden język jako „reine” danego terytorium, co może prowadzić do dominacji największych grup językowych, należy w większym stopniu wspierać słabsze języki autochtoniczne (nawet jeśli stanowią one lokalną większość) poprzez zasadę odwrotnego rozkładu zasobów dostępnych na politykę językową na mieszkańca. Im mniej język ma całkowitą liczbę mówców, tym więcej zasobów musi otrzymać. Celem jest oferowanie porównywalnych usług wszystkim grupom językowym niezależnie od ich wielkości (De Schutter 2017; Patten 2014; Grin i Vaillancourt 2015 (ang.)). Zasada ta jest zgodna ze słabą wersją zasady terytorialności (ponieważ daje większe poparcie dla języka) i wprowadza element osobowości.

► Polityka niesegregacji ze względów językowych w obrębie terytorium w celu zjednoczenia ludzi zamiast ich rozdzielenia: jednolite usługi publiczne (zdrowie, edukacja) są oferowane we wszystkich uznanych językach, zamiast fizycznie ich oddzielać. Zasada ta, która jest w dużej mierze ujęta w osobowości, promuje naukę języków innych lub innych grup. Sprzyja to wspólnemu poczuciu przynależności i większej solidarności społecznej i sprawiedliwości (Miller, 1995). Wdrożenie tej polityki w szkołach obowiązkowych sprzyjałoby dwujęzyczności w językach lokalnych.

Ilustracja i dowód

Katalonii jest dobrze znanym przypadkiem stosowania równego uznawania do wszystkich języków tubylczych, przyznając pierwszeństwo językowi mniejszości i bez segregacji obywateli na podstawie języka. W tym

przypadku hiszpański (kastylański) jest nie tylko L1 większości katalońskich mieszkańców (55 %), ale jest również powszechnie znany przez katalońskich głośników jako L1 (31,3 %). Znajomość języka katalońskiego poprawiła się jednak w ciągu 30 lat. Obecna polityka językowa została zainicjowana w 1983 roku. Opierał się on na równym uznawaniu obu języków w administracji publicznej, przyznając jednocześnie kataloński priorytet terytorialny w celu jego rozpowszechniania (np. kataloński jest głównym językiem nauczania).

Konsekwencje polityczne

Globalna normatywna konsekwencja powyższego polega na tym, że mobilność i włączenie społeczne można lepiej połączyć w społeczeństwach, w których każdy ma prawo mówić własnym językiem oraz obowiązek rozumienia innych języków danego terytorium. Przedstawione powyżej zasady mogą pomóc w propagowaniu godnego szacunku polityk, które umożliwiają tożsamości hybrydowe, i stworzyć wspólną płaszczyznę dialogu demokratycznego i sprawiedliwości społecznej. Sprzyjają włączeniu (ponieważ wszystkie rodzime grupy językowe mogą czuć się spójnie włączone do społeczności) i mobilności (ponieważ każdy rozwijałby przynajmniej otwarte umiejętności w zakresie odpowiednich języków danego terytorium, ułatwiając podróżowanie w obrębie podjednostek i między nimi na terytorium kraju)

Odniesienia pogłębienie:

De Schutter, H. (2007). Polityka językowa i filozofia polityczna. W sprawie wschodzącej debaty na temat sprawiedliwości językowej. *Problemy językowe & Planowanie języka*, 31, 1-23.

De Schutter, H. (2014). Testowanie niesprawiedliwości językowej: Terytorialność i pluralizm. *Dokumenty dotyczące narodowości: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 42, 1034-1052.

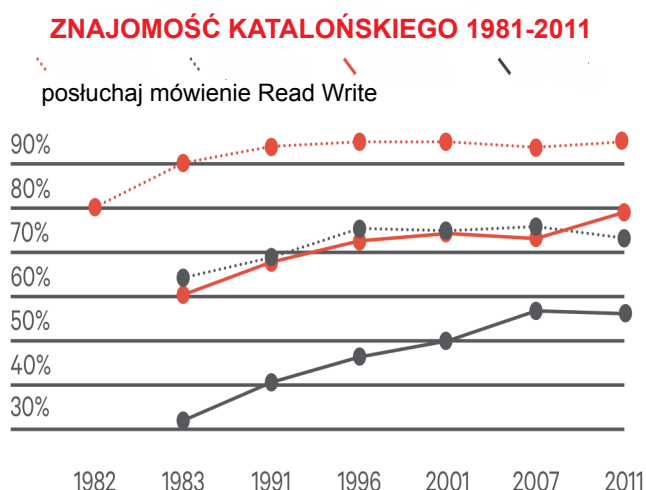
De Schutter, H. (2017). Dwie zasady równego uznawania języków. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 20, 75-87.

Grin, F. (1996). Konflikty etniczne i polityka językowa. *Stosunki międzynarodowe*, 88, 381-396.

Miller, D. (1995). *Jesteśmy narodowość*. Oxford: Oxford University Press (ang.).

Morales-Gálvez, S. (2017). Życie razem jako równi: Sprawiedliwość językowa i dzielenie się sferą publiczną w ustawieniach wielojęzycznych. *Grupy etniczne*, 17, 646-666.

Stojanović, N. (2010). Dynamiczna koncepcja zasady terytorialności językowej. Ustawa o językach kantonów w Gruzji. *Polityka i społeczeństwa*, 29, 231-259.

21 Jak hegemonia języka „zewnętrznego” wpływa na politykę krajową?

Astrid von Busekist, Jean-François Grégoire, Nauki Po Paryż

Dominacja (czasami nawet hegemonii) języka angielskiego rozciąga się na wiele więcej krajów niż te, w których jest używany jako język pierwszy przez dużą grupę ludności. Może to również wystąpić w krajach, które historycznie nie mają anglojęzycznej społeczności. Brytyjski kolonializm, obecnie zastąpiony przez neokolonialne cechy współczesnych operacji handlowych, nadal ma trwałe skutki polityczne, które są omawiane tutaj w odniesieniu do przypadku Indii.

Co mówią nam badania?

Przyznanie statusu języka angielskiego na tym samym poziomie co języki lokalne stwarza dwa główne zagrożenia polityczne:

(a) Konflikty między grupami językowymi w dużych krajach o wysokim stopniu pluralizmu sprawiają, że angielski jest wygodnym, a czasem rzekomo neutralnym rozwiązaniem, aby uniknąć dominacji językowej. Można jednak argumentować, że po prostu zastępuje to jedną formę dominacji (większość nad mniejszościami) inną – zwłaszcza w kraju, w którym angielski jest językiem dawnej potęgi kolonialnej.

2 lutego 1835 roku zaprezentowano minutę Thomasa Babingtona Macaulaya na temat polityki języka indyjskiego. Mówi: „Musimy teraz dołożyć wszelkich starań, aby stworzyć klasę, która może służyć jako tłumacz między nami a milionami ludzi, którymi rządząmy... klasą indyjskich ludzi krwi i koloru, ale angielski w gustach, opiniach, moralności i intelekcie”. Ta minuta sugeruje, że angielski został wprowadzony do indyjskiego systemu edukacji w celu pozyskania sług ze znajomością języka angielskiego.” (Sarah Jayasundara 2014).

Jednakże polityki, które nie dotyczą kwestii dominacji językowej, ponieważ przyznają oficjalny status językowi zewnętrznemu (lub nie robią nic, aby ograniczyć jego wpływ) bezpośrednio lub pośrednio zmniejszają wartość społeczno-gospodarczą i polityczną języków lokalnych z korzyścią dla osób posługujących się tym językiem zewnętrznym. W przypadku Indii korzysta to z Anglofonów z wewnątrz lub z zewnątrz, którzy „zgodnie z prawem” mogą

pokazać to, co belgijski filozof Philippe Van Parijs nazywa „nastawieniem kolonialnym” (2011:139-141). Dlatego też w przypadku wysokiego stopnia pluralizmu ustawodawcy muszą zachować ostrożność przy poszukiwaniu równowagi między potrzebą skuteczności a potrzebą zachowania różnorodności językowej.

B) Wybrani posłowie do parlamentów demokratycznych są zazwyczaj odpowiedzialni za wypowiedanie się w imieniu swoich wyborców, a skutecznym sposobem na to jest wypowiedanie się w ich języku (językach). W związku z tym Indie i UE zrobiły dobrze, aby przyznać oficjalny status szerokiej gamie języków, a tym samym umożliwić przedstawicielom. Jednak w praktyce przewaga angielskiego rodzi poważny problem legitymacji politycznej, czyli w imieniu tych, którzy mówią w wyborach polityków.

Ilustracja i dowód

W przypadku Indii eksponowanie postaw neokolonialnych jest politycznie uzasadnione faktem, że istnieje wiele innych języków (łącznie 22), które mają oficjalny status w indyjskiej konstytucji. Wynikająca z tego dynamika polityczna różni się w zależności od przypadku, w zależności od liczby tych „innych” języków zmarginalizowanych i ich wagi demolingwistycznej; w Indiach angielski jest językiem ojczystym około 0,2 % ludności.

Anglikizacja elit, podobnie jak w Indiach, powoduje, że społeczności lokalne stają się podmiotami zewnętrznymi, historycznie zagranicznymi mocarstwami i obecnie (wielonarodowymi) przedsiębiorstwami. Można by argumentować, że kiedy parlamentarzyści posługują się dominującym językiem zewnętrznym (być może językiem angielskim lub hybrydą języka angielskiego i lokalnego, co w Indiach często oznacza hindi), ponoszą ryzyko większego reprezentowania interesów mniejszości Anglofonów niż interesów wyborców, których językiem ojczystym nie jest angielski. Ogólnie rzecz biorąc, częstsze stosowanie dominującego języka zewnętrznego może zatem stworzyć lukę językową między klasą polityczną a jej wyborcami. Opór dominacji językowej poprzez politykę promującą wartość i publiczne używanie języków lokalnych może przyczynić się do zwiększenia poczucia upodmiotowienia obywateli.

określonych kontekstów.

Konsekwencje polityczne

Zdoświadczenia Indii wynika, że przyznanie oficjalnego statusu obcemu językowi jest problematyczne i może podważać podstawowe wartości, które zwykle leżą u podstaw demokratycznego życia politycznego. Należy zwrócić szczególną uwagę na ten punkt, w którym (i) dominujący lub hegemoniczny język zewnętrzny został wprowadzony przez przedsiębiorstwa kolonialne oraz (ii) gdzie występuje wysoki poziom pluralizmu, podobnie jak w UE. Z powyższego wynika, że użycie dominującego języka zewnętrznego na arenie społecznej i politycznej, w które zaangażowani są obywatele, nie może być uznane za optymalną strategię. Zamiast zachęcać do stosowania języka dominującego externe, należy brać pod uwagę jedynie funkcje ograniczone do jasno

Odniesienia i głębokość:

- Jayasundara, S.N. (2014). Rozwój polityki edukacji językowej: Perspektywa indyjska; widok z Tamil Nadu, *International Journal of Scientific and Research Publications*, 4: 11, 1-3.
- Ramachandran, V. (2011). Indyjski federalizm w fazie przejściowej: Od asymetrii do wielokulturowości. W sprawie Gopa Kumar (Ed.), *polityka zagraniczna, federalizm i traktaty międzynarodowe* (s. 68-77). Nowe Delhi: New Century Publications (ang.).
- Van Parijs, P. (2011). *Sprawiedliwość językowa dla Europy i dla świata*. Oxford: Oxford University Press (ang.).

22 W jaki sposób państwa sąsiadujące powinny współpracować w zarządzaniu różnorodnością?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapest

Tradycyjna wizja państw narodowych jako jednorodnych pod względem językowym społeczeństw nigdy nie była bardzo realistyczna i staje się coraz mniejsza w czasach mobilności, gdzie ludzie często przekraczają granice państwowe. Nowe podejście do zarządzania różnorodnością obejmuje nie tylko międzynarodową ochronę praw mniejszości, ale także dwustronną współpracę między państwami.

Powstaje zatem pytanie, w jaki sposób państwa sąsiadujące mogą współpracować w tej dziedzinie, a w szczególności, w jaki sposób cechy „wzajemności” można „zintegrować” ze współpracą dwustronną w celu poszerzenia praw językowych mniejszości etnicznych społeczności etnicznych.

Co mówią nam badania?

Tworzenie jednorodnych państw, ruchów granicznych, dobrowolnej lub obowiązkowej wymiany ludności, asymilacja polityki państwa oraz asymetrii między i wewnątrzpaństwowej władzy stworzyły kontekst, w którym mniejszości często znajdują się w niekorzystnej sytuacji. Oprócz międzynarodowego systemu praw mniejszości stosunki trójstronne między „państwami macierzystymi”, „państwami przyjmującymi” i mniejszościami narodowymi stanowią dobry punkt wyjścia dla zrozumienia stosunków sąsiedzkich w tym zakresie. Po pierwsze, pojęcie „państwa macierzystego” należy stosować ostrożnie, unikając „zasadniczej” lektury języka i tożsamości. Ma to sens na przykład w przypadku węgierskich mówców mieszkających w Transylwanii, niemieckich i duńskich mówców mieszkających w północnej i południowej części Szlezwika. Z drugiej strony, nie ma to sensu w przypadku francfonów, Włochów lub Niemców mieszkających w Szwajcarii, którzy nie uważają się za francuski, włoski ani niemiecki, lub którzy nie uważają Francji, Włoch czy Niemiec za „państwa macierzyste” (wspólny język niekoniecznie oznacza wspólną historię i tę samą tożsamość).

Krótko mówiąc, pojęcie pokrewieństwa etnolingwistycznego jest politycznie naładowane i trudne do opanowania, ale powraca często i wymaga umiejętnego traktowania. Państwa sąsiadujące zasadniczo współpracują w kwestiach politycznych na zasadzie wzajemności. Gdy kwestie tożsamości i praw mniejszości znajdują się w porządku obrad między „państwem macierzystym” a „państwem przyjmującym”, współpraca dwustronna i wzajemność

mogą być szczególnie problematyczne.

W stosunkach dwustronnych wzajemność w tym przypadku może być rozumiana jako zbiór wzajemnych, ale jednostronnych środków wspierających odpowiednie „mniejszości rodzicielskie” lub jako wzajemność prawna zapisana w umowach dwustronnych. Zgodnie z prawem międzynarodowym jednostronne wsparcie państwa macierzystego dla jego mniejszości - rodziców mieszkających za granicą można zaakceptować jedynie w wyjątkowych przypadkach (w dziedzinie kultury, edukacji lub usług językowych – zob. Komisja Wenecka 2001). Szczególne umowy dwustronne dotyczące mniejszości są rzadkie, ale traktaty o stosunkach dobrosąsiedzkich często zawierają postanowienia dotyczące praw mniejszości – w większości przypadków na równych prawach.

Ilustracja i dowód

Niektóre przypadki są symetryczne (np. w przypadku mniejszości duńskiej w północnych Niemczech i mniejszości niemieckiej w południowej Danii), co sprawia, że wzajemność jest naturalną strategią dla zainteresowanych rządów krajowych, co ilustruje wspólna umowa Bonn-Kopenhaga z 1955 r. W trakcie wojen między państwami narodowymi w byłej Jugosławii i narastających napięć etnicznych w Europie Wschodniej i Środkowej, układ słoweńsko-węgierski o mniejszościach z 1992 r. również stanowił dobry przykład tego samego wzajemnego podejścia.

Jak jednak pokazują oba przypadki, wzajemność działa tylko w przypadkach, gdy społeczności „mniejszości rodzicielskiej” zamieszkujące po obu stronach granicy mają podobną wielkość demograficzną. Jednak w wielu sytuacjach wzajemność jest trudniejsza do wdrożenia ze względu na asymetrię demolinguistyczną. Na przykład istnieje niewielka mniejszość chorwacka, w dużej mierze zasymilowana, która mieszka we Włoszech, podczas gdy znaczna włoska mniejszość mieszka w Chorwacji. Po upadku Jugosławii Włochy były w stanie podpisać traktat z Chorwacją w sprawie praw mniejszości (1996 r.), gdzie ta asymetria jest oczywista (większość przepisów odnosi się do obowiązków Chorwacji wobec mniejszości włoskiej). W innym podobnym kontekście postanowienia dwustronnych traktatów z 1995 r. dotyczące mniejszości na Słowacji i na Węgrzech są sformułowane w pełni wzajemnym języku, chociaż

mniejszość węgierska na Słowacji jest około 20 razy większa niż mniejszość słowacka na Węgrzech. Podobnie jak we wszystkich stosunkach międzypaństwowych, równowaga władzy, podejście szerszej społeczności międzynarodowej i inne elementy pozaprawne mogą mieć kluczowe znaczenie dla dwustronnej współpracy w zakresie praw mniejszości. Jak pokazuje Wojwodina (region serbski graniczący z Węgrami, gdzie żyją różne społeczności mniejszościowe), język ten może być szczególnie ważny w tym względzie. Większość codziennych zmagani jest związana z używaniem języka w miejscach publicznych. W rzeczywistości istnieje silna korelacja między publicznym wykorzystaniem języka węgierskiego a wskaźnikiem demograficznym Węgrów – chęć wyboru języka mniejszościowego jest negatywnie skorelowana z symboliczną dominacją większości językowej. Z drugiej strony bliskie związki z Węgrami, tendencje migracyjne i dostęp do obywatelstwa węgierskiego mogą zwiększyć prestiż społeczny języka mniejszościowego w szczególnych sytuacjach.

Konsekwencje polityczne

Współpraca sąsiedztwa między państwami jest tylko częściowo objęta umowami międzynarodowymi. Istotne są również jednostronne środki przyjęte przez państwa macierzyste w celu wsparcia ich „mniejszości rodzicielskich”, takie jak wsparcie finansowe lub obywatelstwo eksterytorialne. Państwa powinny w większym stopniu uwzględniać szczególne potrzeby i sytuację różnych społeczności mniejszościowych,

odrzucając automatyczną wzajemność. Jednocześnie jednostronna polityka państwa macierzystego powinna być lepiej skoordynowana z „państwami przyjmującymi”, aby zapewnić znaczące wsparcie mniejszościom. W tym kontekście obywatelstwo eksterytorialne może pomóc członkom mniejszości rodzicielskiej w tworzeniu kontekstów związanych głównie z migracją i mobilnością międzynarodową, w których mogą się przejawiać (identyfikować i klasyfikować) jako członkowie państwa transgranicznego.

Odniesienia i pogłębienie:

- ARP, B. (2008). *Normy międzynarodowe i normy ochrony mniejszości narodowych*. Haga: W Brill.
- Brubaker, R. (1996). *Nacjonalizm Reframed*. Cambridge: Cambridge University Press (ang.).
- Halász, I. (2006). Modele ochrony Kin-Minority w Europie Środkowo-Wschodniej. W O. Ieda (Ed.) *Poza suwerennością: Od ustawy o statusie do obywatelstwa międzynarodowego?* (s. 255-280). Sapporo: Uniwersytet Hokkaido.
- Komisja Wenecka (2001). *Sprawozdanie w sprawie preferencyjnego traktowania mniejszości narodowych przez ich państwo*, przyjęte przez Komisję Wenecką na jej 48. posiedzeniu plenarnym (Wenecja, 19-20 października 2001 r.) CDL-INF(2001)019-e.

23 Dlaczego ważne jest widoczne rozpoznanie języka mniejszościowego (np. na znakach drogowych itp.)?

Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapest

Wizualna reprezentacja języka jest częścią krajobrazu językowego. W większości przypadków odzwierciedla względną moc i status różnych języków. Krajobraz językowy danego terytorium może pełnić funkcję informacyjną i funkcję symboliczną. Obecność języka mniejszościowego oraz sposób, w jaki język jest widoczny w przestrzeni publicznej, są ważne dla osób posługujących się językiem mniejszościowym: Używanie języka w oficjalnym i prywatnym oznakowaniu wpływa na postrzeganie przez ludzi statusu różnych języków i wpływa na zachowanie językowe mówców.

Co mówią nam badania?

Obecne badania nad krajobrazem językowym badają szeroki zakres i sposoby posługiwania się językiem wizualnym. Termin ten został po raz pierwszy opracowany w celu zbadania etnolingwistycznej witalności francuskiego w Quebecu. Później Scollon i Scollon ustanowili podstawową metodę badań jakościowych i geosemitycznych nad napisami i znakami. Jego podstawowym wkładem do społeczno-językowego opisu danej społeczności, regionu lub miasta była ocena wyświetlania i interpretacji różnych języków mniejszościowych w krajobrazie językowym. Obecnie nacisk na badania można rozszerzyć na platformy cyfrowe prowadzone przez organy publiczne: może również dostarczyć cennych informacji na temat wizualnej reprezentacji języków.

Istnieją dwa ważne i współzależne podejścia. W odniesieniu do socjolingwistów zapewnia on wgląd w możliwe różnice między polityką w zakresie języków urzędowych (jak pokazują nazwy ulic, nazwy budynków urzędowych i urzędów administracyjnych itp. – tj. „odgórny” wymiar polityki) oraz rzeczywisty wpływ polityki na używanie języków przez osoby fizyczne, w szczególności w prywatnych znakach językowych, które mogą być regulowane lub nie, w zależności od danego przypadku.

Jeżeli tak nie jest, używanie różnych języków w oznakowaniu handlowym, widocznych w przestrzeni publicznej, daje wskazówki dotyczące bardziej „oddolnego” wymiaru, tj. tego, co mieszkańcy przypisują tym językom. Z prawnego punktu widzenia „oficjalny” krajobraz językowy (oficjalna toponimia, nazwy ulic, nazwy budynków publicznych itp.) może dostarczyć informacji na temat norm dotyczących oficjalnego oznakowania i wdrażania tych norm.

Te dwa punkty widzenia są przydatne, aby rzucić światło na rzeczywiste włączenie mniejszości do społeczeństwa. Ogólnie rzecz biorąc (z wyjątkiem terytorialnych systemów językowych o bardzo ograniczonych regionach językowych, jak w Szwajcarii), większość języków narodowych będzie prawdopodobnie częściej używana w sferze publicznej, nawet na obszarach, w których mniejszości żyją w dużej liczbie, ponieważ w większości przypadków język większościowy ma uprzywilejowany status, a nawet może być jedynym uznanym za oficjalny. Status prawny języka ma kluczowe znaczenie w tym względzie: oczekuje się, że języki urzędowe będą używane w instytucjach publicznych i odzwierciedlone na znakach publicznych (nazwy instytucji, urzędów itp.). W niektórych regionach języki mniejszościowe mogą być na równi z językiem większościowym (np. w regionie Tyrolu Południowego we Włoszech).

Państwa mają znaczną swobodę w określaniu zasad używania języka publicznego. Międzynarodowe standardy praw człowieka uznają prawo do swobodnego używania własnego języka w komunikacji pisemnej i ustnej w sferze prywatnej (art. 26-27 Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych). W kontekście europejskim traktaty sporządzone pod auspicjami Rady Europy, takie jak Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych (FCNM) i Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych (ECRML), uznają prawo osób posługujących się językami mniejszościowymi do używania ich języka w prywatnych oznaczeniach dostępnych publicznie (art. 11 ust. 2 i art. 7 ust. 1 lit. d) ECRMM).

W pewnych okolicznościach prawo to obejmuje używanie języka mniejszościowego na oficjalnych oznaczeniach (odpowiednio art. 11 ust. 3 konwencji FFCNM i art. 10 ust. 2 lit. g) ECRML). W tym względzie zasadnicze znaczenie ma właściwe wdrożenie międzynarodowych norm dotyczących używania języków mniejszościowych, ponieważ po podpisaniu i ratyfikacji nie zawsze towarzyszą odpowiednie działania rządu.

Ilustracja i dowód

W regionach, w których oficjalnie używany jest język mniejszości, wdrożenie istniejących przepisów z pewnością będzie miało wpływ na oficjalny krajobraz. Odmierna sytuacja występuje w obszarach, w których

mieszkają osoby posługujące się językiem mniejszościowym, ale gdzie ich język nie jest oficjalnie używany – w takich przypadkach jego widoczność będzie w większym stopniu zależeć od czynników społeczno-lingwistycznych (zob. ilustracje).

Oprócz uznawania prawnego ważną rolę może odegrać również społeczno-historyczna hierarchia języków: język mniejszości, który jest językiem urzędowym w innym państwie, może być lepiej reprezentowany, zwłaszcza na obszarach przygranicznych. Osoby posługujące się językami mniejszości regionalnych mogą mieć trudności z poszukiwaniem wizualnego rozpoznania ich „unikalnego” języka. Ponadto wdrażanie odpowiednich przepisów prawnych dotyczących używania języków w przestrzeni publicznej może się różnić w zależności od statusu społeczno-ekonomicznego osób posługujących się tymi różnymi językami. Nie tylko to, co widzimy, ale także to, czego nie widzimy, może być pouczające, na przykład język romski może być mniej widoczny niż inne języki mniejszościowe nawet na obszarach, w których wszystkie języki mniejszościowe cieszą się jednakowym uznaniem urzędowym (zob. Bartha-Laihonen-Szabó 2013: 14).

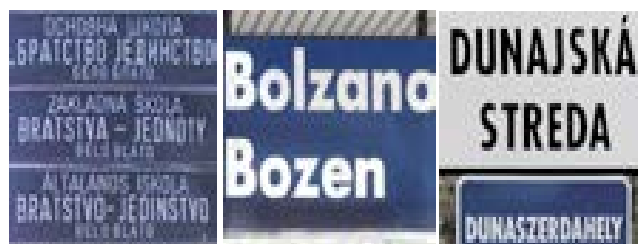
Konsekwencje polityczne

Na krajobraz językowy wpływa kompleksowa interakcja czynników społecznych i prawnych, a w większości przypadków potrzebne są konkretne działania polityczne w celu zapewnienia pełnego wdrożenia przepisów prawnych i ułatwienia używania języków mniejszościowych w przestrzeni publicznej. Takie działania polityczne muszą uwzględniać kontekst społeczny, w którym żyją osoby posługujące się językiem mniejszościowym. Ważne jest również, aby działania polityczne były spójne. Oznacza to czasami oddzielenie środków politycznych od lokalnych względów politycznych i przypomnienie, że ograniczenia budżetowe zasadniczo nie są przekonującymi argumentami przeciwko nim (dodatkowe koszty związane z przejściem z niejęzykowego na dwujęzyczne oznakowanie są zazwyczaj minimalne). Decydenci polityczni uwzględnią nowe zmiany, w szczególności cyfrowe

usługi publiczne, jako nowe obszary, w których bez ograniczeń terytorialnych można łatwo osiągnąć równą reprezentację różnych języków. Ochrona języka mniejszościowego poprzez przyjęcie publicznego oznakowania, który sprawia, że jest on widoczny, jest promowana przez standardy międzynarodowe i może również prowadzić do lepszej integracji mniejszości i społeczności większościowych na szczeblu lokalnym.

Referencje i pogłębianie

- Bartha, C., Laihonen, P., & Szabó, T. P. (2013). Nyelvi Tájékp kisebbségben es többségben. *Pro minoritate*, 9, 13-28.
- Cenoz, J. & Gorter, D. (2006). Językowy krajobraz i języki mniejszościowe, *International Journal of Multilingualism*, 3, 68-80.
- Landry, R. & Bourhis, R.Y. (1997). Krajobraz językowy i witalność etnolingwistyczna: badanie empiryczne, *Journal of Language and Social Psychology*, 16, 23-49.
- Scollon, R. & Scollon, S. W. (2003) *Dyskursy na miejscu: Język w świecie materialnym*. Londyn: Trasa biegów
- Shohamy, E. & Durk, G. (Eds.) (2009). *Krajobraz językowy: Rozbudowę scenerii*. Londyn: / Routledge (ang.).

Po lewej stronie: wielojęzyczne panele bez odpowiedniego tłumaczenia w Wojwodinie, Serbia: inskrypcje w serbskiej, słowackiej i węgierskiej cyrylicy w Belo Blato/Nagyersébetlak/Biele Blato Szkoła Podstawowa, ale bez tłumaczenia nazwy szkoły i nazwy miejscowości. W centrum: w pełni dwujęzyczny znak na stacji kolejowej Bolzano/Bozen we Włoszech. Po prawej stronie: Oznaczenia dwujęzyczne w Dunajská Streda/Dunaszerdahely na Słowacji (różne rozmiary i kolory, odzwierciedlające hierarchię języków urzędowych).

24 Czy pomocniczość pozwala na bardziej kompleksową politykę językową?

Edgár Dobos, Balázs Vizi, MTA Társadalomtudományi, Kutatóközpont, Budapest

Pomocniczość może być stosowana jako ogólna zasada poprawy koordynacji między poziomami sprawowania rządów (lokalnym, regionalnym, krajowym, ponadnarodowym [UE]). Może również stanowić wytyczne dla współpracy międzypoziomowej w zakresie polityki językowej.

Struktury polityczne państw członkowskich UE różnią się pod względem stopnia decentralizacji w zależności od ich tradycji państwowych i systemów językowych ukształtowanych przez zmiany historyczne i rozwiązania instytucjonalne, tj. historyczne i instytucjonalne podstawy zarządzania różnorodnością. Ogólnie rzecz biorąc, większość struktur ma trzy poziomy (krajowe; regionalny/prowincjonalny; lokalne/gminne). Prawdziwym problemem jest podział kompetencji między tymi poziomami oraz sposób, w jaki ten podział kompetencji odpowiada obecnym wyzwaniom (w tym asymetrii władzy, integracji i dynamiki) i przyczynia się do spójności poprzez współistnienie (lokalnej) integracji i mobilności. Powstaje pytanie, czy doświadczenie studiów przypadku sugeruje, że niektóre rodzaje dystrybucji działają lepiej niż inne w odniesieniu do skutecznej polityki językowej, a jeśli tak, to na jakich warunkach. Należy pamiętać, że rozpatrywane pytania, a zatem odpowiedzi, mogą się różnić w zależności od rodzaju polityki językowej, o której mówimy (ochrona „unikalnego języka regionalnego lub mniejszościowego”, przyznanie praw językowych mniejszości narodowej, integracja migrantów itp.

Co mówią nam badania ?

Podstawową kwestią pomocniczości, jeśli ma ona zostać zintegrowana z kontekstem europejskim, jest podział kompetencji między państwami członkowskimi (które mogą następnie przenieść je na regiony i gminy) a instytucjami UE w ramach ogólnego projektu integracji europejskiej.

To fundamentalne pytanie nabiera szczególnego znaczenia w odniesieniu do kwestii językowych.

Zrozumienie praw językowych i wielojęzyczności w oparciu o zasadę pomocniczości powinno opierać się przede wszystkim na najbardziej lokalnym organie zdolnym do nadania znaczenia i skuteczności prawom

językowym oraz nadania uprawnień i odpowiedzialności szerszym i bardziej kompleksowym organizacjom za interwencję w celu wsparcia realizacji praw językowych. Pomocniczość jest nieco paradoksalną zasadą, ponieważ wykracza poza sztywne dualizm państw i społeczności międzynarodowej, ograniczając interwencję, a jednocześnie domagając się jej. Ta dwoistość jest nadal oczywista w znacznej niejasności związanej z powołaniem się na zasadę i w dużej mierze nie zgadza się co do jej prawidłowego stosowania i tłumaczenia na praktykę praw językowych.

Ilustracje i dowody

Wybór polityki językowej i zarządzanie różnorodnością językową różnią się w poszczególnych przypadkach, w zależności od historycznej trajektorii, ukształtowanej przez różne kombinacje demografii etnicznej, koncentracji terytorialnej, struktury administracyjnej, praktyk lokalnych i stosowania norm międzynarodowych, ograniczonych i opartych na dorozumianych lub wyraźnych tradycjach państwowych w instytucjach politycznych, przydzieleniu władzy i interwencji państwa w różnych społeczeństwach językowych. Państwa federalistyczne i jednorodne uosabiają różne ideologie językowe i hierarchie językowe odzwierciedlające różne stosunki władzy i poglądy na temat relacji między narodem, państwem i różnorodnością.

Zróznicowanie od państw oficjalnie jednojęzycznych (np. Francji, Grecji, Rumunii, Słowacji) dowielojęzycznych państw federalnych (np. Belgia, Kanada, Szwajcaria) ilustruje różnorodność tradycji państwowych, a także niespójności i rozbieżności między polityką językową a rzeczywistością socjolingwistą.

Jeśli chodzi o problem asymetrii władzy, wydaje się, że rozróżnienie między językami mniejszościowymi a językami zagrożonymi w ramach elastycznego podejścia terytorialnego sprzyjającego wielojęzyczności i stosowanie „dodatkowej” wielojęzyczności wydaje się odpowiednim rozwiązaniem. Podejście addytywne jest podejściem uzupełniającym (i nieco twierdzącym), które promuje zachowanie różnorodności, w przeciwieństwie do „subtraktywnej” wielojęzyczności,

która wyklucza. Umożliwia naukę języka urzędowego państwa jako drugiego języka (istotnego dla zatrudnienia i mobilności społecznej) przy jednoczesnym wzmocnieniu języka ojczystego jako języka pierwszego (istotnego dla potrzeb tożsamości, psychologicznych i bezpieczeństwa). Stosuje asymetryczne traktowanie nierównych przypadków, dając osobom posługującym się mniejszością i zagrożonymi językami większą siłę i wpływ niż ich liczba. Jest to część względnego poglądu na równość, zgodnie z którym ludzie żyjący w różnych okolicznościach i warunkach nie są podobne i wymagają pod pewnymi względami odmiennego traktowania politycznego, prawnego i społecznego. Wielojęzyczność addytywna jest zatem w stanie pogodzić różnice w statusie języków z równością w świecie, w którym prawa większości są dorozumiane, a prawa mniejszości uznaje się za „specjalne” i musi być uzasadnione. Jeśli chodzi o problem integracji, większa decentralizacja terytorializmu może okazać się właściwą odpowiedzią na sytuację mniejszości w mniejszościach. Jeśli chodzi o problem dynamiki, zmiany w składzie etnodemograficznym i stałe przepływy migracyjne mogą podważyć zasadność systemu językowego.

Zaangażowanie polityczne

Odchodząc od sztywnej interpretacji zasady terytorialności i wprowadzając asymetrie promujące różnorodność i tolerancję, możemy stosować elastyczne formy terytorialności, które nie mają nic wspólnego z segregacją językową i które w rzeczywistości można pogodzić z różnorodnością językową poprzez wykorzystanie różnych szczebli sprawowania rządów, poprzez doprecyzowanie podziału kompetencji między

tymi organami, tworzenie asymetrii na korzyść języków uznawanych za słabsze i wymagające ochrony oraz poprzez stosowanie decentralizacji jako jednej z najlepszych gwarancji demokracji. Polityka językowa oparta na terytorialności jest również powiązana z pojęciem włączenia. Na przykład w Walii włączenie nowych osób (bez względu na to, czy mówią po angielsku czy polsku) w społeczeństwie walijskim (np. w regionach takich jak Ceredigion czy Dyfed) byłoby bardzo korzystne z silnej terytorialności chroniącej i promującej Walię.

Odniesienia i pogłębienie:

- Burckhardt, T. (2016). Zmiana terytorialności. Wielojęzyczne stanowienie prawa i konceptualizacja szwajcarskiego systemu językowego. Dokument przedstawiony na Konferencji Ogólnej ECPR w 2016 r. (Praga, 8-10 września).
- Kardynał, L. & Sonntag, S. K. (Eds.) (2015). Państwowe *tradycje i systemy językowe*. Montreal: McGill-Queen's University Press (ang.).
- Uśmiech, F. (1995). Połączenie praw imigrantów i autochtonicznych języków: Terytorialne podejście do wielojęzyczności. W sprawie T. Skutnabb-Kangas & R. Phillipson (Eds.), *Linguistic Human Rights: Przewyciężenie dyskryminacji językowej* (s. 31-48). Berlin: Owce Gruytera.
- Wouters, J., Van Kerckhoven, S., & Vidal, M. (2014). Dynamika federalizmu: Belgia i Szwajcaria w porównaniu. Dokument roboczy nr 138 (Leuven Centre for Global Governance Studies, kwiecień 2014 r.)

25 W jaki sposób możemy umożliwić mobilnym emerytom wypełnianie ich obowiązków i korzystanie z przysługujących im praw?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo, Uppsalauniversitet

Kluczowym czynnikiem ułatwiającym zarówno mobilność, jak i włączenie społeczne jest to, że osoby mobilne są w stanie wykonywać swoje prawa i wypełniać swoje zobowiązania prawne. W przypadku wewnątrz europejskiej migracji emerytalnej wielu mobilnych emerytów nie jest wystarczająco poinformowanych o swoich prawach i obowiązkach ze względu na język. Mogą również potrzebować konkretnych informacji na temat swoich praw i obowiązków jako migrantów wewnątrz europejskich i obywateli europejskich. Co powinni zrobić decydenci polityczni, aby zapewnić im takie informacje i jakie inicjatywy językowe są potrzebne w tym zakresie?

Co mówią nam badania?

Zarówno w literaturze naukowej, jak i w debacie publicznej istnieją różne pojęcia włączenia w odniesieniu do migrantów. Niektóre koncepcje koncentrują się na kulturze i wymagają, aby albo imigranci byli zrównani z kulturą kraju przyjmującego, albo by społeczeństwa przyjmujące przyjęły politykę wielokulturową, która uznaje i wspiera kulturę mniejszości. Inne koncentrują się na równych prawach i obowiązkach obywatelskich dla ludności tubylczej i imigranckiej w odniesieniu do nawyków kulturowych jako kwestia osobistego wyboru. Podejście to jest powszechnie określane mianem integracji obywatelskiej.

Z punktu widzenia integracji obywatelskiej konieczne jest, aby migranci dysponowali wystarczającymi informacjami na temat swoich praw i obowiązków w nowym kraju pochodzenia. W przypadku międzynarodowej migracji emerytów ważne obszary obejmują warunki legalnego pobytu, podatki i opłaty, opiekę zdrowotną i prawa do ubezpieczenia społecznego, prawa polityczne i lokalne kwestie mieszkaniowe. Badania pokazują jednak, że wiele osób starszych przemieszczających się w poszukiwaniu lepszej jakości życia nie ma istotnych informacji na temat lokalnych przepisów i regulacji.

Jednym z powodów jest fakt, że emeryci imigranci często mają ograniczoną znajomość języka lokalnego. Innym powodem jest to, że władze kraju przyjmującego często postrzegają międzynarodową migrację emerytów jako część branży turystycznej i postrzegają migrantów jako odwiedzających, a nie imigrantów i nowych obywateli. W związku z tym informacje prawne i

obywatelskie tej grupy nie są priorytetem.

Ilustracja i dowód

Badania przeprowadzone w ramach projektu MIME wskazują, że integracja obywatelska jest najbardziej realistycznym podejściem do integracji w kontekście międzynarodowej migracji emerytów. Bardziej zorientowane kulturowo podejście do integracji narzucałoby nierealistyczne wymagania dla migrantów lub społeczeństw przyjmujących i mogłoby w rzeczywistości ograniczyć formę mobilności, która zapewniłaby wielu starszym Europejczykom lepszą jakość życia.

Badania MIME wskazują na kilka możliwych sposobów promowania integracji obywatelskiej mobilnych emerytów. Organizacje emigrantów są użytecznym kanałem rozpowszechniania informacji społecznych wśród emerytowanych migrantów. Duże miejsca emerytalne mają często dobrze rozwiniętą infrastrukturę w klubach etnicznych, stowarzyszeniach i kościołach, gdzie emerytowani mieszkańcy spotykają się i spotykają się ze swoimi rodakami. Organizacje te często dostarczają informacji na temat kwestii lokalnych w języku ojczystym emerytów. Władze lokalne mogą dążyć do współpracy z tymi organizacjami w celu rozpowszechniania istotnych informacji. Organizacje etniczne nie docierają jednak do wszystkich zagranicznych emerytów. Przydatne są oficjalne informacje (drukowane lub online) przetłumaczone na język ojczysty migrantów lub język angielski.

Niektóre gminy z dużą liczbą emerytowanych migrantów otworzyły biura cudzoziemców z wielojęzycznym personelem, aby pomóc w praktyce i ułatwić kontakty z innymi lokalnymi urzędnikami.

Bardziej konkretne rozwiązania można szukać lokalnie. Na przykład informacje na temat lokalnych zasad rejestracji – istotnej kwestii w przypadku Hiszpanii analizowanym w badaniu MIME – można podać, gdy cudzoziemcy zarejestrują zakup domu lub mieszkania od notariusza.

Badanie MIME wskazuje, że prawa konsumentów mają szczególne znaczenie dla zagranicznych emerytów i rencistów, którzy nie znają języka lokalnego. Na przykład, istnieją doniesienia o nieodpowiedzialnej sprzedaży telefonicznej obcokrajowcom o słabej

znajomości języka. Telefony zaufania, w szczególności interaktywne systemy reagowania głosowego, mogą być również trudne w użyciu dla osób starszych ze względu na problemy językowe.

Kwestia praw i obowiązków ma również wymiar europejski, a zatem transnarodowy. Wewnątrz europejskie migracja emerytów odbywa się w ramach swobodnego przemieszczania się i „obywatelstwa europejskiego”. Na tę sytuację mają również wpływ różne krajowe ramy prawne i instytucjonalne, a czasami umowy dwustronne.

W szczególności zdolność poruszania się w obrębie różnych systemów podatkowych i systemów zabezpieczenia społecznego oraz między nimi ma istotne konsekwencje praktyczne i ekonomiczne dla mobilnych emerytów. Nawigacja ta może być trudna i zależy w pewnym stopniu od umiejętności językowych emerytów.

Konsekwencje polityczne

Władze państwa przyjmującego uznają emerytowanych migrantów za rezydentów posiadających prawa i obowiązki, a nie jako turystów lub odwiedzających czasowo. Jako rezydenci migrujący emeryci są z pewnością odpowiedzialni za pozyskiwanie potrzebnych im informacji na temat ich praw i obowiązków, ale władze kraju przyjmującego mają uzasadnione

powody, aby ułatwić ten proces. Przydatne inicjatywy obejmują tłumaczenie odpowiednich informacji na języki migrantów, biura cudzoziemców z wielojęzycznym personelem oraz współpracę z lokalnymi organizacjami zagranicznymi. Krajowe i lokalne organy ochrony konsumentów powinny zwracać szczególną uwagę na sytuację emerytowanych imigrantów. Istnieje również szczególna potrzeba informacji porad uwzględniających ponadnarodowy stan migrantów wewnątrz europejskich. Umowy dwustronne w sprawie podatków i praw do opieki zdrowotnej mogą jeszcze bardziej poprawić jakość życia mobilnych emerytów.

Referencje i pogłębianie

- Ackers, L., & Dwyer, P. (2004). Stałe prawa, płynne życie: Status obywatelstwa migrantów po przejściu na emeryturę w Unii Europejskiej. *Wiek i społeczeństwo*, 24, 451-475.
- Coldron, K., & Ackers, L. (2009). Obywatelstwo europejskie, indywidualna agencja i wyzwanie dla systemów opieki społecznej: Studium przypadku migracji emerytalnej w Unii Europejskiej. *Polityka i polityka*, 37, 573-589.
- Gustafson, P. & Laksfoss Cardozo, A. E. (2017). Posługiwanie się językiem i włączenie społeczne w międzynarodowej migracji emerytalnej. *Włączenie społeczne*, 5, 69-77.

PODEJŚCIA DO WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO ORAZ ICH WŁĄCZENIA I ZASTOSOWANIA W ODNIESIENIU DO MIGRACJI EMERYTALNEJ

Asymilacja	Pełna asymilacja kulturowa i językowa w społeczeństwie przyjmującym Nierealistyczne wymagania dla migrantów
Wielokulturowość	Rozszerzone prawa kulturowe i językowe dla grup imigrantów Nierealistyczne wymogi dla społeczeństw przyjmujących
Integracja obywatelska	Równe prawa i obowiązki obywatelskie dla tubylców i imigrantów Bardziej realistyczne podejście

Różnorodność językowa, mobilność i integracja

- 26 Czy państwa mogą nakładać wymogi językowe dotyczące wjazdu lub naturalizacji migrantów? 84
- 27 Czy mobilni obywatele europejscy uważają się za „Europejczyków”? 86
- 28 Jakie zasady należy stosować w celu dostosowania polityki językowej? 88
- 29 Czy państwa powinny zapewnić migrantom edukację w języku ojczystym? 90
- 30 Czy angielski wystarczy, aby dotrzeć do nowo przybyłych, zanim nauczą się lokalnego języka(ów)? 92
- 31 Jeżeli państwa członkowskie powinny świadczyć usługi na rzecz migrantów w ich własnym języku 94
- 32 Czy polityka językowa może poprawić wyniki w zakresie zatrudnienia kobiet imigrantek? 96
- 33 W jaki sposób polityka językowa może poprawić „mobilność” migrantów? 98
- 34 W jaki sposób należy dostosować politykę językową narodową do kontekstu konkretnych miast? 100
- 35 Dlaczego powinniśmy łączyć różne strategie komunikacyjne? 102
- 36 W jaki sposób gminy powinny gromadzić i udostępniać dane dotyczące profili językowych społeczności mieszkańców? 104
- 37 Czy mobilność prowadzi do coraz częstszego korzystania z języka angielskiego kosztem języków lokalnych? 106
- 38 Czy polityka europejska może poprawić włączenie społeczne w lokalnych kontekstach miejskich? 108
- 39 W jaki sposób polityka integracji języków obcych odzwierciedla preferencje i postawy większości? 110
- 40 Czy gminy powinny regulować używanie języka w przestrzeni publicznej? 112

26 Czy państwa mogą nakładać wymogi językowe dotyczące wjazdu lub naturalizacji migrantów?

Robert Dunbar, Róisín McKelvey, Uniwersytet w Edynburgu

Wraz ze wzrostem liczby ludności w Europie język jest coraz częściej używany, symbolicznie i dosłownie, do zarządzania i ograniczania dostępu do miejsca zamieszkania i obywatelstwa, przy czym język jest używany jako „zinstytucjonalizowany opiekun”, skutecznie ograniczając mobilność. W tym samym duchu udowodniono, że biegłość w języku urzędowym nowego państwa zwiększa możliwości gospodarcze i społeczne i że w związku z tym nałożenie wymogów dotyczących biegłości językowej może zwiększyć włączenie społeczne. Kontrola graniczna i dostęp do obywatelstwa są postrzegane jako kluczowe aspekty suwerenności, a prawo międzynarodowe zasadniczo nakłada na państwa stosunkowo niewiele obowiązków, chociaż w kontekście UE prawo do swobodnego przemieszczania się znacząco zmieniło sytuację, przynajmniej w odniesieniu do obywateli UE w zakresie wjazdu i pobytu w innych państwach członkowskich UE.

Comówiąnam badania ?

Wprowadzenie wymogów językowych na różnych etapach przemieszczania się w obrębie państwa (wjazd do państwa, uzyskanie pozwolenia na pracę, uzyskanie obywatelstwa) staje się coraz bardziej powszechne w Europie, co sugeruje, że wiele państw członkowskich UE stopniowo staje się bardziej nakazowe w dziedzinie imigracji. W 1998 r. tylko 6 państw europejskich wprowadziło wymogi językowe i/lub testy obywatelstwa; liczba ta wzrosła do 18 państw w 2010 r., a w 2013 r. do 23 państw. W 2014 r. 23 państwa europejskie nałożyły wymóg znajomości języka w celu uzyskania zezwolenia na pobyt, a 9 państw wymagało od migrantów spełnienia warunku znajomości języka przed wjazdem na ich terytorium (Bauböck i Wallace Goodman, 2012; Wodak i Boukala, 2015).

Wymogi językowe, które zostały wprowadzone w celu uregulowania wjazdu lub jako warunki uzyskania obywatelstwa państwa europejskiego, są często przedstawiane przez same państwa jako zwykła próba pomocy migrantom poprzez promowanie integracji. Obecnie istnieje wiele dowodów sugerujących, że uzyskanie języka urzędowego (lub jednego z języków urzędowych lub języków wehikularnych) państwa ma kluczowe znaczenie dla pomyślnej integracji, a dowody z wielu krajów imigracyjnych wyraźnie wskazują, że opanowanie języka(-ów) narodowego(-ych) ma zasadnicze znaczenie dla sukcesu gospodarczego

(Hansen, 2003: 34-35). Sami migranci zazwyczaj są tego świadomi i na ogół pragną uzyskać wystarczającą znajomość języka państwowego, aby w pełni wykorzystać możliwości, jakie daje migracja i udana integracja.

W przypadku migrantów będących obywatelami państwa członkowskiego UE prawo do swobodnego przemieszczania się zakazuje nakładania jakichkolwiek wymogów językowych przy wjeździe lub pobycie (choć państwa nadal mogą ich nakładać, jeżeli obywatel innego państwa członkowskiego UE ubiega się o obywatelstwo w kraju przyjmującym). Obywatele państw trzecich („obywatele państw trzecich”), którzy osiedlili się jako rezydenci długoterminowi w jednym państwie członkowskim UE, mogą podlegać wymogom dotyczącym biegłości językowej, jeżeli przenoszą się do innego państwa członkowskiego UE – art. 5 ust. 2 dyrektywy Rady 2003/109/WE w sprawie statusu obywateli państw trzecich, stanowi, że państwa członkowskie UE mogą wymagać od obywateli państw trzecich spełnienia warunków integracji, zgodnie z prawem krajowym danego państwa członkowskiego – ale warunki te muszą być proporcjonalne i zaproponowano, aby testy językowe narzucone niektórym kategoriom migrantów, takim jak osoby starsze lub osoby z ograniczonym wykształceniem formalnym, mogły nie zostać objęte testem proporcjonalności (Böcker i Strik, 178-9).

Ilustracja i dowody

Ważną kwestią będzie to, w jakim stopniu wymogi są „proporcjonalne”; ogólnie rzecz biorąc, zasada ta wymaga, aby środek, który narusza interesy jednostki, czynił to w jak największym stopniu, aby osiągnąć uzasadniony cel polityczny danego środka. Na przykład mogą istnieć mniej przekonujące argumenty przemawiające za nałożeniem wymogów językowych na etapie, na którym migrant wjeżdża do państwa migranta niż na etapie obywatelstwa. Istnieje również prawdopodobieństwo, że w grę wchodzi postanowienia dotyczące równości zawarte w głównych traktatach dotyczących praw człowieka. Czy na przykład wymogi językowe mają różny wpływ na różne kategorie migrantów, w związku z czym istnieje większe prawdopodobieństwo, że niektóre kategorie spełniają

(lub zawodzą) wymogi? Wymogi dotyczące umiejętności językowych na ogół wymagają od migranta podjęcia formalnej nauki języków, co jest ogólnie łatwiejsze dla młodych migrantów, bardziej zamożnych migrantów i migrantów o bardziej formalnej edukacji. Czy wymogi te są stosowane sprawiedliwie z proceduralnego punktu widzenia – na przykład czy test faktycznie sprawdza umiejętności językowe, czy też istnieją powody, dla których niektórzy kandydaci mogą mieć większe trudności w spełnieniu wymogów niż inni?

Konsekwencje polityczne

Gdy państwa nakładają wymogi dotyczące biegłości językowej, powinny one być zasadniczo mniej rygorystyczne na etapie wjazdu niż na etapie, na którym migrant ubiega się o status stałego lub długoterminowego rezydenta, lub w momencie ubiegania się o obywatelstwo. Należy złączyć wymogi w odniesieniu do niektórych kategorii migrantów, w szczególności na etapie wjazdu i ewentualnie na etapie składania wniosków o pobyt długoterminowy, takich jak osoby starsze i osoby o niskim poziomie wykształcenia formalnego. Należy udostępnić wsparcie, w tym wsparcie finansowe, aby

pomóc migrantom w nauce języka urzędowego, a także opracować i udostępnić odpowiednie kursy dla migrantów.

Odniesienia i pogłębienie:

- Bauböck, R. & Wallace Goodman, C. (2012). *EUDO Obywatelstwo Krótki opis 2: Naturalizacja*. Florencja: Europejski Instytut Uniwersytecki.
- Böcker, A. & Strik, T. (2011). Testy językowo-wiedzy w zakresie praw stałego pobytu: Pomoc czy przeszkoda w integracji? *Europejski Dziennik Migracji i Prawa*, 13, 157-184.
- Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Europejska konwencja praw człowieka, wydanie szóste*. Oxford: Oxford University Press (ang.).
- van der Jeught, S. (2015). *Prawo językowe UE*. Groningen: Europa Law Publishing (ang.).
- Wodak, R. & Boukala, S. (2015). (Supra)Tożsamość i język narodowy: Ponowne przemyślenie krajowej i europejskiej polityki migracyjnej oraz integracji językowej migrantów. *Roczny przegląd językoznawstwa stosowanego*, 35, 253-273.

27 Czy mobilni obywatele Europy uważają się za „Europejczyków”?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit, Brussel

W czasach braku zaufania politycznego, gdy kwestionuje się wzajemną solidarność i podział między różnymi grupami społeczeństwa, ważne jest stworzenie poczucia przynależności wśród obywateli. W kontekście państwa narodowego odbywa się to poprzez skupienie się na wspólnym dziedzictwie kulturowym, wspólnym języku i wspólnym losie w ramach tożsamości narodowej. W kontekście europejskim decydenci polityczni starają się osiągnąć podobne znaczenie „europejskiejnity” np. poprzez stymulowanie wymiany w dziedzinie edukacji i kultury oraz zachowanie różnorodności językowej. Niektórzy opisują to jako „tożsamość europejską”. Jednym z podstawowych praw do bycia obywatelem jednego z państw członkowskich jest swoboda przemieszczania się w celu podjęcia pracy i pobytu w innym kraju UE. Pojawia się pytanie, czy korzystanie z tego prawa wzmacnia również identyfikację obywateli w Europie. Czy rozwija lokalną tożsamość, czy też owi mobilni pracownicy trzymają się tożsamości kraju pochodzenia? Jaką rolę odgrywa znajomość języków lokalnych w tym procesie identyfikacji?

Co mówią nam badania?

Tożsamość jest terminem ogólnym, który jest używany i nadużywany w dyskursie politycznym. Badania zgadzają się co do złożoności tego terminu, zarówno z indywidualnym składnikiem (wybór), jak i elementem zbiorowym (orientacja grupowa). Ludzie nie utożsamiają się przede wszystkim z „Europą”, ale mogą odgrywać pewną rolę w danym kontekście (przeгляд można znaleźć w Komisji Europejskiej, 2012 r.). Recchi (2012) oferuje dwa modele klasyfikacji bieżących badań nad analizą „tożsamości europejskiej”.

Model kulturowy przyjmuje podejście odgórne, w ramach którego socjalizacja od dzieciństwa odgrywa kluczową rolę w internalizacji podstawowych wartości europejskich. Mniej dominującą perspektywę daje model strukturalistyczny, w którym stosuje się podejście oddolne, w którym tożsamość europejska wynika z interakcji i powiązań z innymi.

W tych ostatnich ramach badania koncentrują się głównie na skutkach mobilności studentów w ramach programu Erasmus. Wyniki są niejednoznaczne. W zależności od doświadczenia studentów mobilność może wzmocnić lub osłabić tożsamość z Europą. Regularne kontakty społeczne z innymi

Europejczykami mają jednak niewielki wpływ na identyfikację studentów w Europie (Sigalas, 2010). Niedawne badania młodzieży (Mazzoni, 2017) potwierdzają pośredni pozytywny wpływ uczestnictwa w inicjatywach UE na identyfikację młodych ludzi w UE jako podmiotu politycznego i kulturalnego.

Niewiele przeprowadzono badań nad mobilnością dorosłych w UE. Badania przeprowadzone w Brukseli (Janssens, 2008, 2013) pokazują, że identyfikacja z Europą wiąże się głównie z wykształceniem i pozycją ludzi na rynku pracy: im niższy poziom wykształcenia i pozycja na rynku pracy, tym mniej utożsamiają się z „Europą”. Biorąc pod uwagę szczególną sytuację w Brukseli, większość obywateli UE, którzy utożsamiają się z Europą, jest profesjonalnie powiązana z instytucjami UE lub jej organizacjami satelitarnymi. Dla 70 % z nich „bycie Europejczykiem” oznacza dzielenie się tymi samymi wartościami kulturowymi; tylko 8 % uznaje wielojęzyczność za istotną cechę.

Ilustracje i dowody

Powyzsza tabela opiera się na analizie danych z badań wtórnych w Brukseli. Różnorodność ludności Brukseli umożliwia wybór grupy obywateli UE i państw trzecich (n > 800) mieszkających w mieście. Respondenci zostali poproszeni o ocenę koncepcji, za pomocą których mogli oni najczęściej identyfikować. Odpowiedzi zostały następnie przekodowane na cztery kategorie identyfikacji: lokalny, odnoszący się do kraju pochodzenia, Europy i zagranicy. Identyfikacja z Europą jest pozytywnie powiązana z poziomem wykształcenia i sytuacją gospodarczą. Język ten nie odgrywa żadnej roli, chociaż robi to pod względem identyfikacji lokalnej (po holendersku, języku mniejszościowym w Brukseli wydaje się być najsilniejszą różnicującą zmienną) i identyfikacji z krajem pochodzenia (co odpowiada niskiej znajomości lokalnych języków urzędowych). Ogólnie jednak, poczucie Europy maleje.

Skutkidla polityki

Wyniki uzyskane w Brukseli są zgodne z poprzednimi badaniami prowadzonymi przez młodych ludzi: rozwijają one rodzaj tożsamości europejskiej w oparciu o korzyści, z jakich korzystają. Niemniej jednak identyfikacja z Europą ogranicza się do obywateli UE o

wysokim profilu edukacyjnym i sieci międzynarodowej. W związku z tym tożsamość europejska może stać się koncepcją elitarną.

Znajomość lokalnego(-ych) języka(-ów) urzędowego(-ych) znacząco zmienia(-ją) poczucie przynależności do społeczności lokalnej, co ma zasadnicze znaczenie dla zwiększenia włączenia społecznego. Nie jest przypadkiem, że studenci i mobilni pracownicy, którzy są bardziej skłonni wyznawać tożsamość europejską, mają niewielki kontakt z lokalną ludnością. Obywatele UE o niskich kwalifikacjach są bardziej zaznajomieni z lokalnymi językami i mają więcej kontaktów lokalnych, ale czują się mniej „europejscy”. W ramach zintegrowanego podejścia do mobilności i włączenia społecznego w całej Europie należy zatem zwrócić większą uwagę na (i) inwestycje w znajomość języków obcych wśród Europejczyków o stosunkowo niskich kwalifikacjach (np. młodych ludzi biorących udział w kształceniu zawodowym niż kształceniu uniwersyteckim) poprzez wzmocnienie zachęt do nauki języków obcych poprzez indywidualne projekty mobilności; (II) inwestycje w lokalne (przyjmujące) umiejętności językowe przez osoby wysoce mobilne (np. „eksperci”), wzmocnianie zachęt do nauki tych języków i włączanie ich do ich osobistych planów kariery.

Identyfikacja mieszkańców Brukseli nieposiadających obywatelstwa belgijskiego (źródło: Janssens 2013)

Identyfikacja	2007		2013	
	UE	Państwa spoza UE	UE	Państwa spoza UE
Lokalne	67,50 %	80,50 %	72,20 %	84,10 %
Kraj	55,60 %	59,80 %	37,70 %	44,60 %
Europa	60,90 %	23,20 %	53,80 %	6,00 %
Internacjonalna	4,60 %	4,90 %	10,80 %	10,70 %

Odniesienia i pogłębienie:

Komisja Europejska (2012). Rozwój europejskiej tożsamości/tożsamości europejskiej: Niedokończone sprawy. Przegląd polityki, Dyrekcja Generalna ds. Badań Naukowych i Innowacji, Bruksela.

Mazzoni, D., Albanesi, C., Ferreira, P.D., Opermann, S., Pavlopoulos, V., & Cicognani, E. (2017). Mobilność transgraniczna, tożsamość europejska i uczestnictwo europejskich nastolatków i młodych dorosłych, *European Journal of Developmental Psychology*. doi.org/10.1080/17405629.2017.1378089

Sigalas, E. (2010) Mobilność transgraniczna i tożsamość europejska: Skuteczność kontaktów międzygrupowych podczas roku ERASMUS za granicą. *Polityka Unii Europejskiej*, 11, 241-265.

28 Jakie zasady powinniśmy stosować, aby dostosować politykę językową?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

Zaangażowanie UE na rzecz wielojęzyczności odnosi się do znaczenia umiejętności językowych zarówno dla mobilności – z naciskiem na potrzebę mobilnej wielojęzycznej siły roboczej w Europie – jak i włączenia społecznego, ze szczególnym uwzględnieniem integracji społecznej, spójności i dialogu międzykulturowego (zob. Komisja Europejska, 2008 r.).

Jeśli chodzi o zalecenia polityczne, UE rozwinęła formułę języka ojczystego plus dwa (wzór 1 + 2). Zgodnie z tym modelem każdy obywatel musi nauczyć się dwóch (obcych) języków oprócz swojego pierwszego języka. Model ten zakłada w sposób dorozumiany, że jednostki mają język ojczysty i dorastają w środowisku jednojęzycznym. Jednak w Europie coraz więcej osób żyje w wysocze wielojęzycznych środowiskach, w których historycznie utrwalone formy różnorodności językowej wchodzą w interakcje z nowymi językami wprowadzonymi przez procesy migracji i globalizacji. W jakim stopniu zalecenia UE można dostosować do takich kontekstów złożonej różnorodności językowej?

Comówią nam badania?

W ostatnich dziesięcioleciach różne fale migracji i rosnące znaczenie języka angielskiego jako języka komunikacji w międzykulturowych i międzynarodowych sferach handlu i współpracy doprowadziły do powstania nowych form różnorodności językowej. W dziedzinie nauk społecznych pojęcie „złożonej różnorodności” uwypukla zmiany strukturalne w społeczeństwach miejskich dotkniętych migracją i mobilnością (Kraus, 2012). Złożona różnorodność oznacza związek między historycznie ugruntowaną „endogeniczną” wielojęzycznością a nowszymi warstwami nowej „zewnętrznej” różnorodności językowej.

Ta skomplikowana różnorodność językowa jest szczególnie ważna w europejskich tradycyjnie wielojęzycznych krajach, regionach lub miastach, które stają się obecnie społeczeństwami przyjmującymi migrantów, uchodźców i różne rodzaje ruchomych grup ludności. W tym kontekście rozwiązanie problemu kompromisu między mobilnością a włączeniem wymaga również przewyciężenia różnych rodzajów segregacji (gospodarczych, przestrzennych, społecznych, politycznych itp.) lub zapobiegania im,

które są częścią logiki językowej. Badania porównawcze przeprowadzone w ramach projektu MIME pokazują, że indywidualne wybory językowe mogą zakłócić niepewną równowagę między historycznie obecnymi językami. Specyfika konstelacji językowej, w tym asymetryczny związek między mniejszością historyczną a językiem lub językami większościowymi i/lub lingua franca, nie są w wystarczającym stopniu uwzględniane w istniejących zaleceniach UE, takich jak model 1 + 2, który koncentruje się głównie na osobach uczących się języków.

Ilustracje i dowody

Sprawy Barcelony i Rygi pokazują, jak kształtuje się kompromis między mobilnością a włączeniem społecznym przez konkretne czynniki polityczne, kulturowe i społeczne. W obu miastach obserwujemy interakcje między językami tubylczymi, katalońskimi i łotewskimi, które zostały ożywione po okresie ucisku, a językami narzuconymi przez reżimy autorytarne lub mocarstwa hegemoniczne w przeszłości, hiszpańskim i rosyjskim. W przypadku Luksemburga, nawet przy braku porównywalnego długotrwałego ucisku, Luksemburg musiał przewyciężyć dominację niemiecką i francuską. Ta historycznie ugruntowana wielojęzyczność stała się bardziej skomplikowana w ostatnich dziesięcioleciach: zwiększona obecność języków migracyjnych i angielskich, takich jak lingua franca, w różnych obszarach przyczyniła się do powstania warstwy egzogennej różnorodności językowej.

W rezultacie repertuary językowe, z których korzystają obywatele w życiu codziennym, stały się bardziej niejednorodne i bardziej złożone.

Jednocześnie specyficzny kontekst społeczno-lingwistyczny i wzorce mobilności w każdym mieście stanowią różne wyzwania dla włączenia społecznego, kulturalnego, politycznego i gospodarczego w społeczeństwie. Ogólnie rzecz biorąc, Barcelona i Luksemburg borykają się z dużym napływem ludności, podczas gdy w przypadku Rygi emigracja jest najważniejszym wymiarem mobilności. Te i inne cechy interakcji między wielojęzycznością endogenną a egzogenną wielojęzycznością w każdym mieście muszą być brane pod uwagę przy rozwiązywaniu problemu napięć między mobilnością a włączeniem społecznym.

Skutkidla polityki

Aby uwzględnić przypadki złożonej różnorodności językowej, zalecenia UE powinny kształtować wielojęzyczność społeczną w sposób bardziej uwzględniający kontekst. Zamiast formułować unikalne rozwiązania, zalecenia te muszą uwzględniać języki mniejszości historycznych, a także dynamikę mobilności społecznej i geograficznej, która powoduje powstanie szczególnych konstelacji językowych charakteryzujących dany obszar lub środowisko miejskie. Biorąc pod uwagę fakt, że indywidualna wielojęzyczność jest ściśle związana z konstelacją językową na szczeblu społecznym, wprowadzamy zasadę „samocentrycznej wielojęzyczności”¹, aby uznać, że wymiar indywidualny i społeczny muszą być rozpatrywane wspólnie. Polityka oparta na tej zasadzie ma na celu zapewnienie równowagi między promowaniem języków tubylczych, których opanowanie pozostaje podstawowym warunkiem włączenia społecznego na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, uznaniem języków migrantów i rozpowszechnianiem lingua franca.

Odniesienia i pogłębienie:

Komisja Europejska. (2008). *Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie*. Com 2008 (566) wersja ostateczna.

Fehlen, F. & Heinz, A. (2016). *Die Luxemburger Mehrsprachigkeit. Ergebnisse einer Volkszählung. Bielefeld: transkrypcja Verlag*.

Janssens R. (2013). *Wielojęzyczność miejska. Sprawa Brukseli*. Bruksela: Racine Editions (ang.).

tożsamość i budowanie polityki w Europie. Cambridge: Cambridge University Press (ang.).

Kraus, P.A. (2011). Miasto wielojęzyczne: Sprawy Helsinek i Barcelony. *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25-36.

Kraus, P.A. (2012). Polityka złożonej różnorodności: Perspektywa europejska. *Grupy etniczne*, 12, 3-25.

Lauze, L. & Крaвa, G. (2016). *Valodas situācija Latvijā: 2010-2015*. Ryga: Latviešu valodas aģentūra (ang.).

	Barcelona	Luksemburg	Ryga
Endogenna różnorodność językowa	Kataloński i hiszpański	Francuski, niemiecki i luksemburski	Łotewski, rosyjski...
Egzogenna różnorodność językowa	* Angielski * Arabski, rumuński, Tamazight...	* Angielski * Portugalski, włoski...	* Anglais

Kraus, P.A. (2008). *Unia Różnorodności: Język*,

1 Zapożyczamy pojęcie „samodzielnej wielojęzyczności” od Rafaela Castelló Cogollo (Uniwersytet Walencji), ale przypisujemy mu inne znaczenie poza kontekstem szkolnictwa wyższego (zob. pojęcie „konwergowania wielojęzyczności” w Kraus 2008: 176-179).

29 Czy państwa powinny zapewnić migrantom edukację języka ojczystego?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Uniwersytet w Edynburgu

Obecność dużej liczby migrantów, zarówno z innych państw członkowskich, jak i z krajów spoza UE, jest rzeczywistością w większości państw członkowskich UE, a migranci ci mają różne umiejętności w języku(-ach) urzędowym(-ych) państwa przyjmującego. Stanowi to wyzwanie dla polityki edukacyjnej państwa przyjmującego na wszystkich szczeblach oraz w odniesieniu do ustawicznego kształcenia dorosłych.

Historycznie, edukacja wspierana przez rząd miała na celu zapewnienie studentom funkcjonalnego opanowania języka(-ów) urzędowego(-ych) państwa, a edukacja matkatego języka była normą. W ostatnich dziesięcioleciach prawo międzynarodowe zaczęło zajmować się konsekwencjami rosnącej różnorodności językowej. W jakim stopniu prawo międzynarodowe wymaga od państw zapewnienia edukacji w językach migrantów lub za ich pośrednictwem?

Comówią nam badania?

Prawo międzynarodowe zasadniczo szanuje politykę językową państw. Kilka traktatów międzynarodowych zawiera jednak zasady odnoszące się do kwestii języka nauczania migrantów. Do dzieci migrantów z innych państw członkowskich UE i spoza UE zastosowanie mają różne systemy. *Europejska konwencja o statusie prawnym pracowników migrujących z 1977 r.*, choć ratyfikowana tylko przez sześć państw członkowskich UE, przewiduje, że strony konwencji organizują we współpracy specjalne kursy nauczania dzieci pracowników migrujących w ich języku ojczystym (art. 15).

Przepisy te zostały rzeczywiście powtórzone w *dyrektywie 77/486/UE* i mają zastosowanie do dzieci pracowników migrujących ze wszystkich innych państw członkowskich UE: przyjmujące państwa członkowskie, we współpracy z państwami członkowskimi pochodzenia, powinny podjąć odpowiednie środki w celu promowania nauczania języka ojczystego i kultury kraju pochodzenia tych dzieci. *Europejska karta społeczna z 1996 r.*, ratyfikowana przez 20 państw członkowskich UE, zobowiązuje również państwa do wspierania i ułatwiania, w miarę możliwości, nauczania języka ojczystego pracownika migrującego dzieciom pracownika migrującego (art. 19 ust. 12). W przypadku gdy język migrantów jest również językiem mniejszościowym w państwie przyjmującym, ich dzieci mogą korzystać z wszelkich form kształcenia w języku

mniejszości gwarantowanym traktatami, takimi jak *Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych* lub *Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych*.

Ochrona dzieci migrantów z krajów spoza UE jest mniejsza. *Międzynarodowa konwencja o ochronie praw wszystkich pracowników migrujących i członków ich rodzin z 1990 r.* stanowi, że państwa muszą zapewnić poszanowanie tożsamości kulturowej pracowników migrujących i członków ich rodzin, chociaż żadne państwo członkowskie UE nie ratyfikowało jej jeszcze. Dzieci pracowników migrujących korzystają jednak z ochrony *Konwencji o prawach dziecka z 1989 r.*, która stanowi, że edukacja ma na celu rozwijanie poszanowania tożsamości kulturowej, języka i wartości dziecka, jak również krajowych wartości kraju pochodzenia dziecka (art. 29).

Ilustracje i dowody

W wielu państwach członkowskich UE istnieją dobrze rozwinięte systemy edukacji języków mniejszościowych dla języków tubylczych, w związku z czym istnieje wiele doskonałych modeli.

Zapewnianie edukacji w językach nierodzimych/nirodzimy jest bardzo rzadkie, przy czym Szwecja jest ważnym wyjątkiem. Wiele państw odpowiedziało na różnorodność językową swoich szkół, tworząc programy ułatwiające nabywanie języka urzędowego; są to jednak zazwyczaj ad hoc odpowiedzi administracyjne, które nie opierają się na żadnych prawnych, a nawet kompleksowych ramach. Badania pokazują, że *dyrektywa 77/486/UE* nie jest skutecznie wdrażana.

Istotne są względy dotyczące prawa do równości. Nieudzielenie nauki języka ojczystego dzieciom, których opanowanie języka urzędowego jest niewystarczające, przynajmniej na zasadzie przejściowej do czasu pełnego użycia języka urzędowego, może stanowić naruszenie zasady równej ochrony prawa (zagwarantowanej w Protokole 12 do EKPC), ponieważ dzieciom tym faktycznie odmawia się wykształcenia o takiej samej jakości jak uczniowie biegle posługujący się językiem urzędowym (zob. wyrok Stanów Zjednoczonych w sprawie *Lau przeciwko Nicholsowi*, 414 U.S. 563 (1974), w którym zasada ta była stosowana). Ponieważ rozumiemy, w jaki

sposób język może utrudniać pełne i równe korzystanie z praw (zob. Piller (2016), UNESCO (2008)), zasada ta może mieć znaczący wpływ na język świadczenia usług. Nieudzielenie pewnego rodzaju nauczania w języku ojczystym dzieciom, których znajomość języka urzędowego jest niewystarczająca, może również stanowić naruszenie prawa do nauki chronionego przez art. 2 protokołu 1 do EKPC (zob. wyrok w sprawie *Cypr przeciwko Turcji*, nr 25781/94, EKPC 2001-IV). Wreszcie, jeżeli zapewniona jest jakaś forma kształcenia w języku ojczystym, przepisy dotyczące niedyskryminacji wymagałyby, aby podobne przepisy były udzielane członkom innych mniejszości językowych.

Konsekwencje polityczne

Co najmniej dyrektywa 77/486/UE powinna być w pełni wdrażana przez państwa członkowskie UE, a także należy przewidzieć podejście standardowe: dyrektywa ma na celu promowanie mobilności transgranicznej poprzez zapewnienie, aby dzieci obywateli UE pracujących w innych państwach członkowskich UE mogły skutecznie integrować się z państwem pochodzenia, jeżeli powrócą, a zdolność do tego nie powinna zależeć wyłącznie od polityki edukacyjnej państwa przyjmującego. Jeżeli dzieci w szkole podstawowej lub średniej, niezależnie od tego, czy pochodzą z innych państw członkowskich UE, nie znają w wystarczającym stopniu języka urzędowego państwa, względy równości zdecydowanie sugerują, że należy

zapewnić pewną formę przejściowego kształcenia językowego. Aby uniknąć niespójnego stosowania przepisu, należy przynajmniej rozważyć kompleksową politykę.

Referencje i pogłębianie

- Cholewiński, R. (1997). *Pracownicy migrujący w międzynarodowym prawie dotyczącym praw człowieka: Ich ochrona w krajach zatrudnienia*. Oxford: Clarendon Press (ang.).
- Grabież, I. (2016). *Różnorodność językowa i sprawiedliwość społeczna: Wprowadzenie do stosowanej socjolingwistyki*. Oxford: Oxford University Press (ang.).
- Rainey, B., Wicks, E., & Ovey, C. (2014). *Europejska konwencja praw człowieka, wydanie szóste*. Oxford: Oxford University Press (ang.).
- UNESCO. (2008). *Poprawa jakości umiejętności czytania i uczenia się opartych na języku ojczystym: Case Studies z Azji, Afryki i Ameryki Południowej*. Bangkok: UNESCO.
- Specjalny sprawozdawca Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Mniejszości. (2017). *Prawa językowe mniejszości językowych: Praktyczny przewodnik wdrażania*. Genewa: Organizacja Narodów Zjednoczonych.

30 Czy angielski jest wystarczający, aby dotrzeć do nowo przybyłych, zanim nauczą się lokalnego języka(ów)?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Zadaniem lokalnych organizacji, takich jak gminy i podmioty świadczące usługi publiczne, jest ułatwienie napływu nowych obywateli UE, migrantów i mobilnych uchodźców. Chociaż powszechnie uznaje się, że imigranci powinni uczyć się języka lokalnego w celu promowania integracji w perspektywie średnio- i długoterminowej, potrzebne są dodatkowe przepisy dotyczące polityki przyjmowania. W wielu sytuacjach gminy i organizacje lokalne muszą opracować nową strategię, aby dotrzeć do zróżnicowanej pod względem językowym populacji, która nie zna jeszcze lokalnego języka. Jest to szczególnie ważne w sytuacjach, w których nieskuteczna komunikacja może zagrażać życiu jednostek lub podstawowym prawom człowieka (sektor zdrowia, wymiar sprawiedliwości, edukacja). Ponadto dla nowo przybyłych osób potrzebna jest polityka przyjmowania.

Co mówią nam badania?

Aby być skutecznym, organizacje muszą komunikować się z przybywającymi imigrantów w języku, który rozumieją. W związku z tym informacje na temat formalnych i nieformalnych aspektów życia codziennego (dotyczące procedur administracyjnych, dostępu do rynku pracy, mieszkalnictwa, zdrowia i edukacji, obiektów i głównych obiektów kulturalnych i sportowych) powinny być tłumaczone na języki nowo przybyłych. Angielski jest często używany jako domyślny język do takich celów. Doświadczenie pokazuje jednak, że angielski nie wystarczy, aby dotrzeć do imigrantów. Tylko nieliczni z nich mówią płynnie po angielsku z różnych powodów, takich jak narodziny i wykształcenie, mieszkali w kraju anglojęzycznym lub ze względu na ich wykształcenie i/lub działalność zawodową. Wiele z nich jednak nie posiada znajomości języka angielskiego lub posiada jedynie ograniczoną znajomość języka angielskiego, która nie wystarczyłaby do skutecznej komunikacji.

Badanie przeprowadzone przez pracowników socjalnych w Brukseli pokazuje, że umiejętności językowe pracowników i migrantów są używane w języku angielskim i lokalnym (francuski i niderlandzki), ale tylko do celów prostej komunikacji. „Społecznitłumacze” (certyfikowani do pracy społecznej) są potrzebne do bardziej złożonych wywiadów (De Rijk 2016.).

Ilustracje i dowody

Z „lokalnych polityk powitalnych UE-1migrantów”, miastAmsterdam, Bruksela, Dublin,Hamb o urg, Kopenhaga i Göteborg, wiemy nieco więcej o mobilnych obywatelach UE i problemach komunikacyjnych po przybyciu do nowego miasta. W Amsterdamie (Niderlandy) Bułgarowie są uznawani za grupę „trudną”. Często nie mówią po angielsku (*Welcome Policies 2016 Final Report, Amsterdam*, s. 43). W Göteborgu (Szwecja), „Rumunia jest najczęściej używanym językiem” przez organizacje pracujące z migrantami znajdującymi się w trudnej sytuacji w UE, przed angielskim i szwedzkim (*sprawozdanie końcowe Welcome Policies 2016, Göteborg*, s. 39).

Konsekwencje polityczne

Dlatego też gminy i inne organizacje społeczności lokalnych, które odgrywają kluczową rolę w przyjmowaniu nowych imigrantów, takich jak ośrodki zatrudnienia, służby publiczne, stowarzyszenia mieszkaniowe, banki, szpitale, szkoły, stowarzyszenia sportowe i kulturalne, nie powinny ograniczać swoich wysiłków wyłącznie do języka angielskiego. Powinny one dostosować swoją politykę językową do specyfiki nowo przybyłych osób i przygotować tłumaczenia dostosowane do umiejętności językowych dużych grup. Wymaga to świadomości i znajomości składu językowego kontekstu lokalnego, a przede wszystkim umiejętności językowych imigrantów.

Oprócz dokumentów w różnych językach (językach komunikacji, takich jak język angielski, francuski, hiszpański, portugalski, arabski i główne języki grupowe), należy udostępnić wersję w języku(-ach) lokalnym(-ych) w celu zapewnienia, aby przekazywane informacje były również dostępne dla mieszkańców, którzy w przeciwnym razie mogą czuć się zdezorientowani co do treści ulotek i mogą czuć się wykluczeni z procesu komunikacji, a także ewentualnie szczególne przepisy i prawa. Stosunkowo łatwo jest zwrócić uwagę na układ, aby umożliwić porównanie tego samego dokumentu w różnych wersjach językowych dla tych, którzy czytają go w dwóch (dla nich) językach obcych. Ułatwia to nie tylko

1 www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/ruimte-economie/amsterdam-europa/europees-project

komunikację treści między migrantami a lokalnymi urzędnikami (lub lokalami w ich sieciach społecznościowych), ale również broszury lub ulotki mogą być również wykorzystywane jako materiały dydaktyczne w kursach językowych w celu nabywania języka lub języków lokalnych.

Jeśli chodzi o komunikację ustną, organizacje lokalne muszą również zwiększać świadomość swojej różnorodności językowej. Powinny on zachęcać pracowników do porozumiewania się w językach innych niż języki urzędowe, tak aby zasoby te mogły zostać wykorzystane w sytuacjach nadzwyczajnych. Krajowy system zdalnych tłumaczy ustnych, do których można dzwonić telefonicznie, jest ważnym zasobem, zwłaszcza w sektorze opieki zdrowotnej. Gminy i organizacje lokalne (takie jak szpitale) powinny połączyć siły w celu stworzenia takiego systemu, jeżeli nie istnieje on jeszcze na szczeblu krajowym. W niektórych sektorach, w szczególności w sektorze opieki zdrowotnej, okres przejściowy, w którym tłumaczenie ustne/tłumaczenie ustne uznaje się za

niezbędny do zapewnienia skutecznej komunikacji i leczenia, jest znacznie dłuższy niż w innych przypadkach, ponieważ aby nowi pracownicy byli samodzielni w tej dziedzinie, potrzebny jest znacznie wyższy poziom umiejętności językowych; potrzebują więcej czasu, aby osiągnąć ten poziom.

Referencje i pogłębienie

- Boix-Fuster, E. (Ed.) (2015). *Różnorodność miejska i polityka językowa w średnich społecznościach językowych*. Bristol: Sprawy wielojęzyczne.
- De Ryck, L.-P. (2016). *Taalcommunicatie in het gebruik van brugfuncties in de Brusselse Hulpverlening*. Bruksela: TO BRIO.
- King, L. & Carson, L. (Eds.) (2016). *Wielojęzyczne miasto. Witalność, konflikty i zmiany*. Bristol: Sprawy wielojęzyczne.
- Welcome Europe Toolkit (2016). *Lokalna polityka powitalna dla mobilnych obywateli UE*. Amsterdam.

31 Czy państwa powinny świadczyć usługi na rzecz migrantów w ich własnym języku?

Robert Dunbar, RóisínMcKelvey, Uniwersytet w Edynburgu

Masowa migracja z zagranicy i do Europy doprowadziła do pojawienia się dużej liczby osób legalnie przebywających w państwach członkowskich UE, które w ograniczonym stopniu znają język urzędowy (języki urzędowe) państwa. Podobnie jak ogół społeczeństwa, zależą one od szeregu usług, począwszy od opieki zdrowotnej i zabezpieczenia społecznego po rejestrację pojazdów i kierowców, i są zobowiązane do interakcji z państwem w różnych celach, w tym od płacenia podatków, rejestracji wyborców (jeżeli mają do tego prawo) itd. W jakim zakresie państwo jest zobowiązane do świadczenia usług tłumaczeniowych i ustnych na rzecz takich osób? Czy urzędnicy służby cywilnej sami muszą płynnie posługiwać się językami migrantów w celu świadczenia tych usług?

Co mówią nam badania?

Od początku lat dziewięćdziesiątych opracowano szereg międzynarodowych instrumentów prawnych, w tym *Konwencję ramową o ochronie mniejszości narodowych oraz Europejską kartę języków regionalnych lub mniejszościowych*, które w pewnych okolicznościach wymagają od państwa świadczenia pewnych usług publicznych za pośrednictwem języka małoobszarowego. Instrumenty te mają zasadniczo zastosowanie wyłącznie do długoletnich mniejszości na terytorium państwa („mniejszości tubylcze”), a nie do imigrantów („nowemniejszości”), chociaż jeżeli język migranta jest również językiem mniejszym chronionym przez te instrumenty, migrant może korzystać z takiej ochrony. Z najnowszych badań wynika jednak, że rozróżnienie między mniejszościami tubylczymi a nowymi zaczyna się osłabiać, w tym w orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (Burch, 2010; Medda-Windischer, 2017).

Międzynarodowe traktaty *dotyczące praw człowieka, takie jak europejska konwencja praw człowieka (EKPC) i Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych*, zawsze przewidywały, że osoby, które nie rozumieją języka urzędowego, muszą być niezwłocznie informowane w języku, w którym rozumieją przyczynę aresztowania i zarzuty wobec nich, oraz że w sprawach karnych mają prawo do tłumaczenia ustnego. Chociaż żadne inne prawo do usług w językach mniejszościowych nie zostało wyraźnie uznane w tych instrumentach, zasada równej ochrony prawa (określona w protokole 12 do EKPC) może wymagać świadczenia takich usług w pewnych okolicznościach, w

szczególności biorąc pod uwagę istniejące obecnie lepsze zrozumienie negatywnego wpływu, jaki brak takich usług może mieć na osoby, które nie posługują się językiem urzędowym (Dunbar, 2006); Grabież, 2016 r.). W przypadku gdy na przykład niezdolność do skutecznego porozumiewania się w języku urzędowym wpływa na możliwość uzyskania takiej samej jakości usług medycznych jak osoby, które mogą to zrobić, państwo może być zobowiązane do usunięcia tego problemu, ewentualnie poprzez zapewnienie tłumacza ustnego, a nawet poprzez zapewnienie specjalisty, który posługuje się językiem mniejszości (gdzie tłumaczenie ustne może utrudnić odpowiednią opiekę).

Ilustracje i dowody

W wielu państwach członkowskich UE państwo odpowiada już na potrzeby osób, które nie są w stanie skutecznie porozumiewać się w języku urzędowym: wielojęzyczne ogłoszenia publiczne, broszury informacyjne itp. są coraz bardziej widoczne w biurach lekarskich, administracji lokalnej i innych instytucjach publicznych. Środki te zasadniczo nie opierają się na ramach prawnych ani kompleksowej i wiążącej polityce, lecz stanowią doraźną reakcję na realia językowe. Istnieją zatem znaczne różnice w praktyce, nawet w obrębie tego samego państwa. Brak ram prawnych lub kompleksowej wiążącej polityki stwarza warunki dla niespójności w świadczeniu usług, przy czym osoby posługujące się niektórymi językami otrzymują przynajmniej niektóre usługi w swoim języku, co może naruszać zarówno zasadę niedyskryminacji (np. gdy niektóre grupy językowe są zanedbane lub niedostatecznie obsługiwane) oraz równą ochronę prawa.

Zasada proporcjonalności, która jest zasadniczo ważną koncepcją prawną, jest użyteczna przy określaniu odpowiednich ram lub polityki. Po pierwsze, im poważniejsze są konsekwencje niezdolności do porozumiewania się w języku urzędowym, tym większa jest konieczność zapewnienia przez państwo równego traktowania poprzez zapewnienie dostępu do usługi w języku użytkownika. Na przykład w najpoważniejszych kontekstach analogicznych do pozbawienia wolności (co wiąże się z prawem do tłumacza ustnego, o którym mowa powyżej), obowiązek świadczenia usługi za pośrednictwem tłumacza ustnego lub usługodawcy może mieć charakter bezwzględny. Po drugie, w innych przypadkach poziom podaży można określić poprzez zastosowanie skali mobilnej, przy czym większa oferta

jest dostępny w przypadku większej koncentracji lub większej liczby osób mówiących danego języka, którzy nie są w stanie skutecznie porozumiewać się w języku urzędowym.

Konsekwencje polityczne

Państwa powinny wziąć pod uwagę zakres, w jakim służby publiczne i administracyjne w języku mniejszościowym są już świadczone w językach innych niż język urzędowy. W przypadku świadczenia usług przy określaniu poziomu świadczonych usług i języków, w których usług będą świadczone, należy uwzględnić charakter świadczonej usługi, liczbę osób posługujących się językiem mniejszościowym oraz stopień, w jakim występują znaczne koncentracje osób mówiących.

Referencje i pogłębianie

Burch, E. S. (2010). Mniejszości regionalne, imigranci i

migranci: The Reframing of Minority Language Rights in Europe, *The Reframing of Minority Language Rights in Europe, Berkeley Journal of International Law*, 28, 261-312.

Dunbar, R. (2006). Czy istnieje obowiązek stanowienia prawa dla mniejszości językowych? *Dziennik Ustaw i Towarzystwa*, 33, 181-198.

Medda-Windischer, R. (2017). Stare i nowe mniejszości: Zarządzanie różnorodnością i spójność społeczna z perspektywy praw mniejszości. *Studia europejskie i regionalne*, 11, 25-42.

Grabież, I. (2016). *Różnorodność językowa i sprawiedliwość społeczna: Wprowadzenie do stosowanej socjolingwistyki*. Oxford: Oxford University Press (ang.).

Specjalny sprawozdawca Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Mniejszości (2017). *Prawa językowe mniejszości językowych: Praktyczny przewodnik wdrażania*. Genewa: Organizacja Narodów Zjednoczonych.

32 Czy polityka językowa może poprawić wyniki w zakresie zatrudnienia kobiet imigrantek ?

Brian Carey, Andrew Shorten, Uniwersytet w Limerick

Naprzyjemność osoby w interesującej pracy mogą wpływać jej umiejętności językowe, a także używanie języka w społeczeństwie i w miejscu pracy. Dowody empiryczne wskazują, że imigranci, którzy nie są wykwalifikowanymi użytkownikami języka większościowego, są na ogół w niekorzystnej sytuacji na rynkach pracy, a zwłaszcza imigrantki mogą napotykać inne bariery. Rodzi to pytanie, czy polityka językowa może być opracowana w taki sposób, aby pomóc w usuwaniu barier językowych w zatrudnieniu, które zazwyczaj dotyczą kobiety w nieproporcjonalnym stopniu.

Co mówią nam badania?

Badania przeprowadzone przez ekonomistów wykazały, że niezdolność do posługiwania się językiem lokalnym ma negatywny wpływ na dochody imigrantów (Chiswick i Miller, 1995; Dustmann & Van Soest, 2002). Niektóre badania sugerują, że zjawisko to ma również wymiar płci. Na przykład badania przeprowadzone w Holandii wykazały, że o ile imigrantki o niskich umiejętnościach w Holandii zarabiają mniej niż imigrantki o lepszych umiejętnościach holenderskich, to jednak związek ten nie jest taki sam dla mężczyzn (Yao i Van Ours, 2015). Wynika to częściowo z faktu, że imigranci płci męskiej i żeńskiej często napotykają różne rodzaje barier w zatrudnieniu. Na przykład badanie afrykańskich imigrantów do Kanady wykazało, że chociaż imigranci często zachowują dostęp do pracy na czarno, imigrantki częściej postrzegane są jako nieposiadające umiejętności językowych wymaganych w porównywalnych i tradycyjnie żeńskich zawodach, takich jak handel detaliczny, administracja czy opieka (Creese and Wiebe, 2012).

Być może niedogodności, jakich doświadczają imigranci w porównaniu z mężczyznami, odzwierciedlają po prostu szersze wzorce nierówności płci na rynkach pracy, ponieważ kobiety w ogóle zarabiają mniej niż mężczyźni z różnych powodów. Jeżeli jednak istnieją szczególne niekorzystne warunki językowe, z którymi imigrantki będą szczególnie narażone, należy je zrozumieć, jeśli mają one zostać skutecznie rozwiązane w ramach polityki publicznej.

Ilustracje i dowody

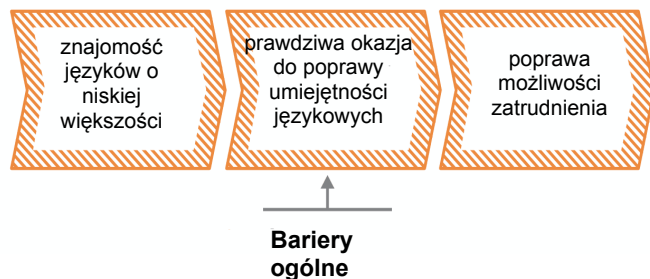
Głównym powodem językowym, dla którego ludzie nie są w stanie uzyskać zadowalającej pracy, jest brak umiejętności językowych poszukiwanych przez pracodawców, a niedogodność ta zostanie pogłębiona, jeżeli nie będą w stanie poprawić swoich umiejętności językowych. Chociaż okoliczności te mogą być doświadczane przez wiele różnych grup społecznych, najczęściej występują one wśród najuboższych, a zwłaszcza wśród mniej zamożnych imigrantów, którzy przybywają bez znajomości dominującego języka lokalnego. Wynika to przede wszystkim z faktu, że mniej zamożni migranci mają zazwyczaj mniejsze możliwości zatrudnienia, a także z faktu, że możliwości nauki odpowiednich języków nie istnieją lub są trudne do uzyskania, zwłaszcza dla tych, którzy już mają pracę dożywotnią. W rezultacie imigranci, którzy nie posiadają większości umiejętności językowych, mogą być bardziej narażeni na długotrwałe okresy niedostatecznego zatrudnienia, w przypadku gdy poziom zatrudnienia jest niższy od ich kwalifikacji.

Należy zauważyć, że imigrantki mogą być szczególnie upośledzone pod względem nabywania większości umiejętności językowych. Z jednej strony, badanie wykazało, że gospodynie domowe mają tendencję do nauki mniej szybko niż mężczyźni w językach dominujących (Pavlenko i Piller, 2001). Sugeruje to, że niektóre kobiety, które obecnie nie są na rynku pracy, poniosą szczególnie niekorzystne skutki, jeśli poszukują zatrudnienia w przyszłości. Z drugiej strony kobiety, które obecnie wykonują niezadowalające stanowiska i które mogłyby skorzystać z dodatkowych umiejętności językowych, mogą mieć trudności z tym, jeśli są zmuszone do wykonywania „drugiej pracy” w domu (Hochschild, 2012).

Konsekwencje polityczne

Polityka publiczna w przedsiębiorstwach mobilnych powinna mieć na celu zapewnienie wszystkim prawdziwej szansy na znalezienie satysfakcjonującej pracy. Aby osiągnąć ten cel, polityka językowa musi być oparta na faktach o istniejących nierównościach strukturalnych, aby nie pogłębiać ich. Na przykład, jeśli nauka nowego języka jest zbyt kosztowna, korzyści

płynące z nauki nowego języka będą ograniczone do tych, którzy mogą sobie na to pozwolić. Z tego powodu polityka językowa mająca na celu promowanie włączenia społecznego poprzez poprawę możliwości zatrudnienia dla imigrantów powinna być również oparta na faktach dotyczących nierówności płci, a w szczególności o szczególnych wyzwaniach, z jakimi borykają się migrantki, zarówno w domu, jak i w świecie pracy, w nabywaniu umiejętności w języku większościowym.

Referencje i pogłębianie

Chiswick, B. R. & Miller, P. W. (1995).

Endogeniczność między językiem a zarobkami: Analiza międzynarodowa. *Journal of Labor Economics*, 13, 246-88.

Creese, G. & Wiebe, B. (2012) „Survival Employment”: Płeć i biuroilacja wśród imigrantów afrykańskich w Kanadzie. *Migracja międzynarodowa*, 50, 56-76.

Dustmann, C. & Van Soest, A. (2002). Język i zarobki imigrantów. *Przegląd relacji przemysłowych i pracowniczych*, 55, 473-492.

Hochschild, A. (2012). *Druga zmiana: Pracujący rodzice i rewolucja w domu* (zmienione wydanie, z A. Machungiem). Londyn: W pingwinie.

Pavlenko, A. & Piller, I. (2001). Nowe kierunki studiów wielojęzyczności, uczenia się drugiego języka i płci. W A. Pavlenko, A. Blackledge, I. Piller & M. Teutsch-Dwyer (Eds.) *Multilingualism, Second Language Learning and Gender* (s. 17-52). Nowy Jork: Owce Gruytera.

Yao, Y. & van Bear, J.C. (2015). Umiejętności językowe i wyniki na rynku pracy imigrantów w Holandii. *Ekonomia Pracy*, 34, 76-85.

33 W jaki sposób polityka językowa może poprawić „mobilność” migrantów?

Christopher Houtkamp, Universiteit van Amsterdam

„Ruchliwość” odnosi się do *potencjalnej* mobilności ludzi. Stopień ruchliwości zależy od łatwości poruszania się z jednego miejsca do drugiego, co z kolei zależy między innymi od umiejętności danej osoby (w tym umiejętności językowych). Pojęcie ruchliwości dodaje się do analizy migracji z różnych perspektyw, począwszy od wiedzy społeczno-ekonomicznej (np. jak umiejętności językowe są powiązane z sukcesem na rynku pracy) (Koopmans 2010) czy społeczno-kulturalnym/psychologicznym (np. jak polityka asymilacyjna jest związana ze zdrowiem psychicznym mniejszości kulturowych) (Horenczyk 1996, Van Oudenhoven i in. 1998, Arends-Tóth & Van De Vijver 2003). Polityka językowa może również wpływać na ruchliwość (Houtkamp 2017). Dzięki ułatwieniu mobilności ludzi w celu wykorzystania lepszych możliwości w innych miejscach, można oczekiwać, że ruchomości towarzyszyć będzie poprawa warunków społeczno-gospodarczych.

Co mówią nam badania?

Badania w zakresie ruchliwości są nadal stosunkowo nowe. Koncepcja, pierwotnie opracowana w badaniach biologicznych, została wprowadzona w socjologii miejskiej przez Kaufmanna i in. (2004) w celu opracowania zintegrowanych ram badania różnych aspektów potencjału mobilności i kapitału, które ułatwiają mobilność. W kontekście projektu MIME rozszerzono zakres stosowania koncepcji ruchliwości na kwestie społeczno-lingwistyczne (Houtkamp 2014), podkreślając znaczenie infrastruktury językowej. W przypadku migracji międzynarodowej infrastruktura ta obejmuje urządzenia do nauczania języka ojczystego i nabywania języka goszczącego. Istotne znaczenie mają również opinie migrantów na temat wartości ich umiejętności językowych, zarówno w kraju zamieszkania, jak i w potencjalnych krajach przyjmujących. Ponadto istotna jest również ocena polityki językowej migrantów w ich obecnym kraju zamieszkania.

Ilustracje i dowody

Aby ocenić interakcje między polityką językową a ruchliwością, w latach 2015-2017 przeprowadzono 60 wywiadów z imigrantami tureckimi i polskimi oraz ich potomkami w Niderlandach, Francji i Szwecji. Respondenci zostali zapytani o swoje podejście do kształcenia w języku ojczystym (tj. nauczanie w języku

ich kraju pochodzenia) oraz o ułatwienia w nabywaniu języka goszczącego. W wywiadach skupiono się również na umiejętnościach respondentów w innych językach UE i zapytano, które języki będą zainteresowani studiowaniem w celu zwiększenia ich mobilności w UE. Są cztery główne wnioski.

1. *Respondenci uważają, że uzyskanie języka w społeczeństwie przyjmującym jest niezwykle ważne, ale krytykują one jego praktyczne wdrożenie, w szczególności jego silny nacisk na gramatykę.* Nasi respondenci uznali, że kursy byłyby bardziej skuteczne, koncentrując się w większym stopniu na umiejętnościach komunikacji ustnej.

2. *Perspektywy kształcenia w języku ojczystym i wielojęzyczności w ogóle wydają się stanowić problem klasowy.* W Niderlandach rodzice o niskim statusie społeczno-ekonomicznym czasami wyrażają wątpliwości co do dwujęzycznego kształcenia swoich dzieci lub zapisania się do dwujęzycznej edukacji, ponieważ obawiają się, że może to ograniczyć ich szanse na naukę języka przyjmującego, a tym samym ograniczyć ich możliwości społeczno-ekonomiczne.

3. *Niektórzy respondenci obawiają się, że polityka edukacji w języku ojczystym i ogólnie polityka wielokulturowa mogą sprzyjać segregacji,* a dane ujawniają również pewien dyskomfort wśród respondentów przy badaniu wpływu programów kształcenia w języku ojczystym i sprzętuna procesy integracji i integracji w lokalnym kontekście społecznym i językowym.

4. *Znajomość języka ojczystego jest stosunkowo często wymieniana jako czynnik ułatwiający mobilność w UE, zwłaszcza w przypadku społeczności etnicznych rozproszonych w wielu krajach;* zarówno Polacy, jak i Turcy zgłaszają częste kontakty między społecznościami rówieśników etnicznych w całej UE. W rezultacie przyznanie imigrantom praw do edukacji językowej zwiększa ich ruchliwość, co ogólnie można oczekiwać, aby poprawić ich sytuację społeczno-gospodarczą.

I konsekwencje polityczne

Nasze wywiady na temat wymiaru językowego potencjalnej mobilności, czyli „ruchomości”, sugerują, że jako ogólny kierunek polityki władze powinny opracować i wspierać kompleksowy program edukacji językowej dla osób mobilnych. Program ten powinien obejmować nauczanie języków lokalnych

(urzędowych), ale także obejmować języki imigranckie (dziejce). Jednym z wymiarów takiego programu powinno być skupienie się na języku jako przenośnej kompetencji, która zwiększa potencjalną mobilność lub *ruchliwość* ludzi. Ruchliwość jest ważna, ponieważ ułatwia ludziom identyfikowanie lepszych możliwości społeczno-gospodarczych i przemieszczanie się do innych miejsc, w których te możliwości są dostępne.

Potrzeba nauki języka lokalnego jest powszechnie uznawana za oczywistą, aby ułatwić dostęp do lokalnego rynku pracy i promować harmonijną integrację ze społeczeństwem kraju przyjmującego. Jednak wywiady pokazują, że istnieje potrzeba praktyczności wśród użytkowników. Kursy językowe w kraju przyjmującym (zwłaszcza dla dorosłych) powinny zwracać szczególną uwagę na dostosowanie treści kursów do rzeczywistych potrzeb użytkowników.

Dostęp dokursów języka ojczystego (lub języka ojczystego) jest ważny nie tylko ze względów związanych z prawami językowymi człowieka, które z kolei wskazują na równy dostęp do umiejętności czytania i pisania, ale także dlatego, że ułatwianie kontaktów w innych państwach UE z innymi społecznościami emigrantów lub migrantów posługujących się tym samym językiem również zwiększa ruchliwość, co ma pozytywne skutki społeczno-gospodarcze.

Niektórzy rodzice imigrantów obawiają się, że utrzymanie języka dziedzictwa będzie miało negatywny wpływ na przyszłość ich dzieci. Obawa ta nie jest jednak poparta badaniami nad społeczno-gospodarczymi trajektoriami migrantów. Niedostateczne stosowanie programów nauczania w języku ojczystym może w rzeczywistości zwiększyć rozdźwięk między umiejętnościami językowymi najuboższych a najbogatszych imigrantów, nawet jeśli języki imigrantów korzystają z rozległych praw. W

związku z tym władze powinny skupić się, poprzez kampanie informacyjne, na korzyściach płynących z dwujęzyczności.

Referencje i pogłębianie

- Arends-Tóth, J., & Van De Vijver, F. (2003). Wielokulturowość i akultuacja: widoki na holenderską i turecko-holenderską. *Europejski Dziennik Psychologii Społecznej*, 33, 249-266.
- Horenczyk, G. (1996). Migracja Selves w konflikcie. W G. Breakwell & E. Lyons (Eds.), *Zmiana tożsamości europejskich* (s. 241-252). Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Houtkamp, C. (2014). Integracja języka w teorii ruchu dalekobieżnego: migracja v. mobilność & koncepcja ruchliwości. *A'dam multiling*, 1, 16-26.
- Houtkamp, C. (wcześniej). Znaczenie ruchliwości w badaniach nad zmianą języka. *Problemy językowe i planowanie językowe*.
- Kaufmann, V., Bergman, M., & Joye, D. (2004). Ruchliwość: Mobilność jako kapitał. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28, 745-756.
- Koopmans, R. (2010). Handel między równością a różnicami: Integracja imigrantów, wielokulturowość i państwo opiekuńcze w perspektywie ponadnarodowej. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36, 1-26.
- Van Oudenhoven, J., Prins, K., & Buunk, B. (1998). Postawy mniejszości i większości członków wobec adaptacji imigrantów. *Europejski Dziennik Psychologii Społecznej*, 28, 995-1013.

34 W jaki sposób należy dostosować krajową politykę językową do kontekstu konkretnych miast?

Peter A. Kraus, Núria Garcia, Melanie Frank, Vicent Climent-Ferrando, Universität Augsburg

W większości krajów europejskich władze posługują się jednym lub, w wyjątkowych przypadkach, dwoma językami urzędowymi państwa w celu porozumiewania się z obywatelami. Praktyka ta wyraźnie kontrastuje z profilem językowym ludności miejskiej w wielu dużych miastach europejskich, które stały się o wiele bardziej wielojęzyczne niż regiony pozamiejskie. Ten szybki wzrost liczby ludności o różnym pochodzeniu i odpowiadającej mu różnorodności językowej odczuwa nie tylko „mega -miasto”, ale także aglomeracje miejskie o liczbie mieszkańców poniżej 500 000 (Carson & King, 2016: 2). W związku z tym coraz bardziej wielojęzyczne miasta stoją przed różnymi wyzwaniami w zakresie zarządzania językami i polityki językowej.

Ta miejska różnorodność językowa stwarza napięcia między dwoma celami: cel, jakim jest przyjęcie społecznej i geograficznej mobilności mieszkańców i nowo przybyłych z jednej strony, a z drugiej strony ich integracji ze społeczeństwem miejskim. Jeżeli cel, jakim jest wysoka mobilność, wymaga umiejętności w innych językach, cel społeczeństwa integracyjnego jest związany z nabywaniem umiejętności w języku(-ach) lokalnym(-ych). Ponadto lokalne służby publiczne nie zawsze są dostosowane do potrzeb nowo przybyłych imigrantów, ponieważ często posługują się językiem innym niż język urzędowy (języki urzędowe). Sytuacja ta może spowolnić i ewentualnie utrudnić włączenie imigrantów do społeczeństwa przyjmującego.

Co mówią nam badania?

W bardzo uproszczonym podejściu (używanym tutaj w celu zwięzłości) zarządzanie językami można zorganizować w trzech obszarach o szczególnym znaczeniu dla wielojęzycznego środowiska miejskiego:

- ▶ zasady określające publiczne wykorzystanie i status języków,
- ▶ polityki ułatwiającej naukę języków obcych, oraz
- ▶ polityka dotycząca świadczenia publicznych usług tłumaczeniowych i ustnych (Skrandies, 2016: 114).

Obszary te są bezpośrednio związane z celami wspierania integracji i mobilności mieszkańców. Różnią się one jednak pod względem ewentualnego dostosowania do specyficznego kontekstu miejskiego.

Ilustracje i dowody

W odniesieniu do pierwszego rodzaju zarządzania językami większość państw wdrożyła przepisy, zgodnie z którymi jedynie języki urzędowe i wiele języków regionalnych na terytoriach, na których są używane, mogą być wykorzystywane w komunikacji publicznej i urzędowej. Większość państw europejskich, w szczególności Francja i Niemcy, ma jednojęzyczną administrację *de iure*. Inne państwa, takie jak Finlandia i Irlandia, są krajami dwujęzycznymi *de iure*. Tam, gdzie dane liczbowe to uzasadniają, dwujęzyczność są również przyjmowane przez władze gminne, które posługują się językami urzędowymi lub regionalnymi w komunikacji z ludnością miasta. Ogólnie rzecz biorąc, można powiedzieć, że posługiwanie się językiem w komunikacji urzędowej na szczeblu gminnym jest często regulowane przez ustawodawstwo krajowe.

W odniesieniu do drugiego zestawu środków, które dotyczą nabywania języków obcych, programy nauki języków mogą być modulowane w taki sposób, aby były ukierunkowane na nabywanie większości języków i języków mniejszościowych obecnych w mieście.

W niektórych państwach, takich jak Łotwa, gminy otrzymują środki budżetowe na organizowanie kursów językowych dostosowanych do potrzeb w zakresie nauki języków w miarę ich pojawiania się na szczeblu lokalnym. Jednak włączenie niektórych języków obcych do programów nauczania jest często regulowane przez Departament Edukacji na poziomie państwa (lub w regionie niektórych stanów federalnych).

Jeśli chodzi o trzeci z wyżej wymienionych obszarów polityki, a mianowicie świadczenie usług publicznych w kilku językach, polityka językowa narodowa może być łatwiej dostosowana do kontekstu danego miasta. W związku z tym władze lokalne mogą odgrywać wiodącą rolę w przewyżnianiu barier w komunikacji ze swoimi mieszkańcami oraz w zwiększaniu integracji mniejszości językowych bez wpływu na status prawny języków, którymi posługuje się ludność. Ilustruje to wielokrotne studium przypadku dotyczące wielojęzycznych miast w Europie, Kanadzie i Australii, które zawiera przegląd różnych podejść do zarządzania językami w kontekście miejskim (King & Carson, 2016).

Przykłady te pokazują, że w bardzo różnych ramach prawnych na szczeblu krajowym władze miejskie mogą reagować na faktyczną wielojęzyczność ludności

miejskiej (i ogólnie z niej korzystać).

Konsekwencje polityczne

Podsumowując, krajowe strategie językowe powinny być uzupełniane działaniami na szczeblu lokalnym, które odpowiadają specyficznemu kontekstowi miejskiemu. Wspieranie wielojęzyczności poprzez politykę i praktyki na szczeblu lokalnym może również poszerzyć repertuary językowe większości obywateli, a tym samym zapewnić im więcej możliwości mobilności. W powiązaniu z uczeniem się języka lokalnego przez nowo przybyłych, sprzyja to rozwojowi wielojęzycznej etyki sprzyjającej poczuciu przynależności, a tym samym integracji, w (bardziej wielojęzycznej) społeczności.

Referencje i pogłębianie

Carson, L. & King, L. (2016). Wprowadzenie: „Wielojęzyczność tu żyje”. W L. King & L. Carson

(Eds.), *wielojęzyczne miasto. Witalność, konflikty i zmiany* (s. 1-16). Bristol, Buffalo, Toronto: Sprawy wielojęzyczne.

King, L. & Carson, L. (ang.). (2016). *Miasto wielojęzyczne. Witalność, konflikty i zmiany*. Bristol, Buffalo, Toronto: Sprawy wielojęzyczne.

Kraus, P.A. (2011). Miasto wielojęzyczne: Sprawy Helsinek i Barcelony, *Nordic Journal of Migration Research*, 1, 25-36.

Marten, H. F. (2016). *Sprachpolitik (ang.). Eine Einführung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Skrandies, P. (2016). Polityka językowa i polityka wielojęzyczności miast. W L. King & L. Carson (Eds.), *wielojęzyczne miasto. Witalność, konflikty i zmiany* (s. 115-148). Bristol, Buffalo, Toronto: Sprawy wielojęzyczne.

DOSTOSOWANIE POLITYKI JĘZYKOWEJ DO RÓŻNORODNOŚCI JĘZYKOWEJ W KONTEKŚCIE MIEJSKIM

Na szczeblu krajowym

Polityka językowa regulująca publiczne korzystanie z języków i status języków

Poziom krajowy + uzupełniające regulacje na szczeblu regionalnym

Polityka językowa w nauce języków obcych

Nmiejskowa kość słoniowa

Polityki ułatwiające świadczenie usług publicznych w zakresie tłumaczeń pisemnych i ustnych

35 Dlaczego powinniśmy łączyć różne strategie komunikacyjne?

László Marác, Universiteit van Amsterdam

Globalizacja zwiększa częstotliwość kontaktów z różnorodnością językową, zwiększając znaczenie wielojęzycznych i transnarodowych strategii komunikacyjnych. Jedną z tych transnarodowych strategii komunikacji dotyczy komunikacji lingua franca. Lingua franca (LF) jest językiem bramy używanym przez rozmówców do celów komunikacji; tradycyjnie lingua franca nie jest językiem ojczystym żadnego z rozmówców. Wielu komentatorów zauważa, że angielski rośnie jako światowa lingua franca. Wiąże się to jednak z dwoma rodzajami problemów:

► Jeśli rozpowszechnienie dotyczy standardowego wariantu języka angielskiego, możemy zmierzyć się z przypadkiem imperializmu językowego (Phillipson, 2006) ze szkodliwym wpływem na sprawiedliwość językową;

► Jeśli wręcz przeciwnie, uważamy ten proces za rozpowszechnianie czegoś radykalnie odmiennego od angielskiego (coś, co jest często określane przez jego zwolenników jako angielski jako lingua franca (ELF); Zob. np. Hülbauer, 2011), pojawiają się inne rodzaje problemów. W literaturze angielski jako lingua franca jest czasem używany do odwoływania się do języka angielskiego jako mówionego przez nierodzimych mówców i który odbiega od morfologicznych i leksykalnych cech standardowego języka angielskiego. Elf opowiada się za przyjęciem tych niestandardowych cech i demokratyzacją komunikacji międzynarodowej i pozbawieniem języka angielskiego jego potencjalnie imperialistycznego charakteru. Pogląd taki nie uwzględnia jednak w wystarczającym stopniu obaw dotyczących długoterminowych skutków jej rozprzestrzeniania się na różnorodność językową i sprawiedliwość językową (Gazzola i Grin 2013).

Jeśli język angielski ma być używany, musi być częścią szerszej strategii.

Que mówi nam o badaniach?

Użycie języka angielskiego jako języka globalnego ma niejednoznaczny wpływ na mobilność i włączenie społeczne (Gazzola i Grin, 2013). Jest on skutecznie wykorzystywany tylko przez wyższe echelony społeczeństwa, które otrzymały wykształcenie umożliwiające im rozwijanie umiejętności bliższych standardowi native speakerów. Ogólnie rzecz biorąc, nie jest to jednak dostępne na niższych szczeblach społeczeństwa, jak pokazało badanie na temat języka dorosłych i umiejętności czytania ipisania, które

zgrupowało blisko 200 000 respondentów (Gazzola, 2016). Natomiast promocja (być może pod angielską etykietą jak lingua franca) kilku niestandardowych lub nawet idiosynkratycznych wariantów języka angielskiego może utrudniać integrację w społecznościach globalnych lub lokalnych. W związku z tym stosowanie lingua franca (w języku angielskim lub w inny sposób) powinno być połączone z innymi wielojęzycznymi lub transnarodowymi strategiami komunikacji.

Ilustracje i dowody

Te inne strategie obejmują następujące elementy.

1. Używanie kilku języków szerszej komunikacji jako alternatywy dla języka angielskiego lub „ELF”. Ponieważ języki etniczne rodzą, nawet w mniejszym stopniu, problemy podobne do opisanych powyżej w przypadku języka angielskiego, nie należy pomijać wkładu języków planowanych (np. esperanto) (a nawet w niektórych kontekstach starożytnych języków, takich jak łacina).

2. Rozwijanie wzajemnych, ale nie produktywnych umiejętności otwartości w języku rozmówcy. Strategia ta jest znana jako *lingua receptiva* (LaRa). *Wzajemne zrozumienie* (IC) można postrzegać jako jedną z form strategii *lingua receptiva koncentrującej* się na językach ściśle związanych z własnym językiem ojczystym; działa w rodzinach językowych, takich jak słowiańskie, germańskie lub romańskie języki.

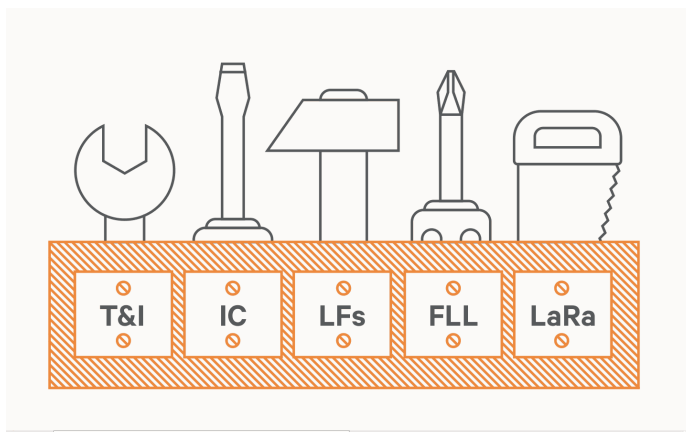
3. Inne strategie, takie jak tłumaczenie pisemne i ustne (T & I), są również częścią zestawu narzędzi strategii komunikacji, który można wykorzystać do promowania mobilności i włączenia do komunikacji międzynarodowej. Wszystkie te strategie komunikacji mogą być ułatwione za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych, takich jak tłumaczenie maszynowe.

4. Ponadto osoby, które muszą zaangażować się w dogłębną i trwałą komunikację z osobami, które posługują się innym językiem, na ogół dostrzegą, że nauka tego języka, choć potencjalnie kosztowna w czasie i wysiłku, pozostaje niezastąpioną strategią, tj. *strategią uczenia się języków obcych* (FLL).

Konsekwencje polityczne

Wyzwania związane z komunikacją należy rozwiązać w

duchu zestaw narzędzi komunikacji wielojęzycznej i transnarodowej (Jørgensen 2011). Choć angielski jest niezaprzeczalnie istotnym narzędziem w zestawie, nie jest jedynym. Zestaw narzędzi może obejmować wszystkie inne strategie, które właśnie zostały wymienione, z naciskiem na wzajemną komplementarność między nimi.

Referencje i pogłębienie

Komisja Wspólnot Europejskich (2003). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów "Promowanie nauki języków obcych i różnorodności językowej: Plan działania na lata 2004-2006. Com(2003) 449 wersja ostateczna.

Komisja Wspólnot Europejskich (2008). Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Wielojęzyczność: atut dla

Europy i wspólne zobowiązanie. Com(2008) 566 wersja ostateczna. Bruksela: 18.9.2008. Gazzola, M. (2016). Wielojęzyczna komunikacja dla kogo? Polityka językowa i sprawiedliwość językowa w Unii Europejskiej, *Polityka Unii Europejskiej*, 17, 546-596.

Komisja Europejska (luty 2006 r.). Europejczycy i ich języki, specjalne badanie Eurobarometr 243, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/518>

Komisja Europejska (czerwiec 2012 r.). Europejczycy i ich języki, specjalne badanie Eurobarometr 386, ec.europa. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Czy ELF jest wydajniejsza i sprawliwsza niż tłumaczenie? Ocena wielojęzycznego systemu UE? *International Journal of Applied Linguistics*, 23, 93-107.

Hülmbauer, C. & Seidlhofer, B. (2013). Angielski jako Lingua Franca w wielojęzyczności europejskiej. W A.-C. Berthoud, F. Grin & G. Lüdi (Eds.), *Badanie dynamiki wielojęzyczności* (s. 387-406). Amsterdam: John Benjamins (ang.).

Jørgensen, J. N. (Ed.) (2011). Zestaw narzędzi komunikacji ponadnarodowej w Europie. *Studia kopenhaskie w dwujęzyczności*, 64. Uniwersytet w Kopenhadze, Wydział Nauk Humanistycznych.

Phillipson, R. (2006). *Angielsko-Tylko Europa? Trudne zasady językowe*. Londyn: Routledge (ang.). //Wersja francuska: (2019). *Dominacja języka angielskiego: wyzwanie dla Europy*. Paryż: Wolny i Solidaire.

36 W jaki sposób gminy powinny gromadzić i udostępniać dane dotyczące profili językowych społeczności mieszkańców?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Świadomość lokalna i znajomość lokalnego środowiska językowego ma zasadnicze znaczenie dla lepszego wykorzystania istniejących zasobów językowych i lepszych usług. Statystyki na szczeblu europejskim i krajowym zasadniczo nie są jednak istotne dla sytuacji lokalnej, ponieważ przemieszczający się obywatele UE, obywatele państw trzecich i uchodźcy nie są jednolicie rozmieszczeni w całym kraju.

Co mówią nam badania?

Dostępne dane zasadniczo opierają się na cechach niejęzykowych (takich jak obywatelstwo lub kraj urodzenia stosowany jako substytut, w którym to przypadku główny język kraju urodzenia lub obywatelstwa jest często uważany za główny język danej osoby) lub pytania dotyczące spisu w języku ojczystym (kiedy przeprowadza się spis powszechny). Wiedza ta jest bardzo częściowa i koncentruje się głównie na języku mieszkańców, ze szkodą dla bardziej zniuansowanej i złożonej reprezentacji poszczególnych repertuarów językowych. Statystyki te często mierzą umiejętności zgłaszane przez siebie w języku urzędowym, w którym to przypadku te umiejętności w języku urzędowym są wykorzystywane jako przybliżona miara integracji i argument przemawiający za środkami mającymi na celu rozwój języka urzędowego. Inne umiejętności językowe i ich znaczenie dla integracji społecznej, ścieżek kształcenia lub możliwości na rynku pracy są zazwyczaj lekceważone.

W związku z tym, aby rozwiązać te problemy, gminy powinny nie tylko przestrzegać cech językowych ludności podlegającej ich jurysdykcji, ale także zwracać szczególną uwagę na gromadzenie danych dotyczących innych istotnych zmiennych językowych, takich jak umiejętności winnych językach i modele używania języka w różnych kontekstach. Umiejętności językowe mogłyby być monitorowane w związku z badaniami umiejętności czytania i pisania (a także biegłością w sieci Internet).

Ponadto badania te mogłyby koncentrować się na umiejętnościach metalurgicznych. Zwiększyłyby to świadomość znaczenia tych umiejętności w poruszaniu się po zróżnicowanym pod względem językowym społeczeństwie. Gromadzenie tego rodzaju danych

wymaga jednak wrażliwości i ostrożności: muszą one poprawić zbiorową wiedzę na temat społeczności bez naruszania integralności osobistej i prywatności mieszkańców.

Ilustracje i dowody

Jest mało prawdopodobne, aby gromadzenie danych stanowiło główny priorytet dla władz lokalnych, ale istnieją inspirujące przykłady. *Multilingual Graz* to projekt badawczy Uniwersytetu w Grazu (Austria) prowadzony przez Dietera Halwachsa, który od 2012 r. dokumentuje języki używane przez mieszkańców miasta. Jego celem jest zwiększenie wiedzy społeczności lokalnych na temat różnorodności kulturowej w oparciu o obywatelstwo państwowe jej mieszkańców. Strona pokazuje języki obserwowane w Graz (zobacz zrzut ekranu). Każda komórka w tej klikalnej tabeli daje dostęp do ogólnych informacji językowych (imię i nazwisko, mówcy, status i obszar, forma pisemna i tłumaczenie standardowych pozdrowień), fragmentów dźwięku (z transkrypcją i tłumaczeniem na język niemiecki), a także biografii językoweji profili użytkownika mieszkańców Graza mówiących tym językiem.

Konsekwencje polityczne

Dzięki bardziej szczegółowej ocenie lokalnych repertuarów językowych władze lokalne mogą dostosować i usprawnić swoją politykę w zakresie przyjmowania i edukacji oraz organizację lokalnych działań kulturalnych.

Zmiany w głównych językach grup przybywających do miasta można zgłaszać wcześniej; skuteczność polityki edukacyjnej mogłaby zostać zwiększona poprzez uwzględnienie danych dotyczących głównych języków używanych w domu przez uczniowi ich rodziców. Kursy językowe dla dorosłych migrantów mogłyby być ukierunkowane bardziej szczegółowo. Dzięki lepszej znajomości języków opanowanych przez osoby uczące się lokalnego języka (języków lokalnych) oraz lepszej znajomości umiejętności językowych nowo przybyłych, można by skuteczniej zorganizować kursy planowane w celu nabycia języka lub języków lokalnych. Na przykład osoby uczące się z podobnymi katalogami i umiejętnościami językowymi lub zaczynając od tego samego języka mogą być grupowane w celu skupienia

się na konkretnych problemach (od wymowy do słownictwa i pragmatycznego).

Takie gromadzenie danych może być również przydatne do podnoszenia świadomości mieszkańców na temat ich zróżnicowanego pod względem językowym środowiska. Znajomość środowiska językowego jest również przydatna do organizacji lokalnych działań kulturalnych. Biblioteki publiczne mogłyby oferować książki i materiały audiowizualne w głównych językach, którymi posługuje się społeczność lokalna, i oferować mieszkańcom możliwość utrzymania i rozszerzenia repertuaru językowego. Działania wspólnotowe mogłyby być organizowane w celu podniesienia świadomości (innych) mieszkańców na temat lokalnej różnorodności językowej oraz ułatwienia wymiany między osobami posługującymi się tym samym językiem lub między tymi, którzy chcą go nauczyć. Podobnie spójność społeczna mogłaby zostać wzmocniona poprzez połączenie lokalnych wolontariuszy, z którymi można wymieniać lekcje konwersacji z migrantami (formuła ta jest znana jako model tandemu). Lokalne szkoły mogą otworzyć swoje drzwi po szkole, aby zapewnić niezbędną infrastrukturę dla tych spotkań (po godzinach pracy dla większości imigrantów i wolontariuszy).

Albanian Shqipërisht	Akan Akan	Arabic العربية	Armenian Հայերեն	Azerbaijani Azərbaycanca	Bengali বাংলা	Bosnian Bosanski
Bulgarian Български	Burmese မြန်မာစာ	Catalan Català	Chinese 中文	Czech Čeština	Danish Dansk	Deutsch Deutsch
English English	Esperanto Esperanto	Estonian Eesti	Farsi فارسی	French Français	Galician Galego	Georgian ქართული
Greek Ελληνικά	Hebrew עברית	Hindi हिन्दी	Indonesian Bahasa Indonesia	Italian Italiano	Japanese 日本語	Korean 한국어
Kannada ಕನ್ನಡ	Kazakh Қазақ тілі	Korean 한국어	Kurdish Kurdi	Latvian Latviešu	Lithuanian Lietuvių	Malay Bahasa Melayu
Malayalam മലയാളം	Maltese Malti	Marathi मराठी	Polish Polski	Portuguese Português	Romanian Română	Russian Русский
Sanskrit संस्कृत	Serbian Српски	Sinhala Sinhala	Slovak Slovenský	Slovenian Slovenščina	Spanish Español	Tamil தமிழ்
Telugu తెలుగు	Thai ไทย	Turkish Türkçe	Ukrainian Українська	Urdu اردو	Vietnamese Tiếng Việt	Welsh Cymraeg
Yiddish ייִדיש	Yoruba Yorùbá	Zulu Zulu				

Zrzut ekranu strony głównej wielojęzycznej strony internetowej Graz przedstawiającej języki zaobserwowane w Graz (dostęp w dniu 19 lipca 2017 r.).

Referencje i pogłębienie

Statystyki językowe zazwyczaj dotyczą języka ojczystego, języka nauczanego w szkole średniej lub umiejętności językowych deklarowanych przez siebie:

Języki w szkolnictwie średnim: Przegląd krajowych testów w Europie – 2014/15

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/languages-secondary-education-overview-national-tests-europe-%E2%80%93-201415_fr

(choć strona jest w języku angielskim, raporty pdf są dostępne w różnych językach)

Urząd Statystyki Narodowej 2013 Język w Anglii i Walii (2011). Język w Anglii i Wales:2011. goo.gl/gm5KJz

Specjalne badanie Eurobarometru 386 Europejczyków i ich języków <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Zobacz Tube Tongues dla wizualizacji na podstawie danych spisu językowego wokół stacji metra w Londynie. goo.gl/Dm6wUf

37 Czy mobilność prowadzi do coraz częstszego korzystania z języka angielskiego kosztem języków lokalnych?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Jedną z podstawowych zasad Unii Europejskiej jest zachowanie różnorodności językowej i kulturowej. Nie można jednak zaprzeczyć przewadze angielskiego jako najbardziej znanego języka, którym posługuje się 38 % Europejczyków na różnych poziomach kompetencji (Komisja Europejska, 2012). W szkolnictwie wyższym coraz powszechniejsze stosowanie języka angielskiego jako języka wykładowego i dominującego języka w nauce jest postrzegane jako środek internacjonalizacji, zachęcający do mobilności studentów i naukowców. Jednocześnie angielski jest często używany jako język biznesowy w międzynarodowym kontekście gospodarczym. Pytanie brzmi, czy zmiana ta ma wpływ na pozycję lokalnego języka lub języków.

Co mówią nam badania?

Kontekst brukselski, w którym 23 % ludności posiada paszport z innego państwa członkowskiego UE i ma ponad 10 % obywateli państw trzecich, oferuje idealne doświadczenie naturalne w celu zbadania wpływu mobilności na posługiwanie się językami. Badania oparte na ankietach językowych (Janssens, 2013) wskazują na coraz częstsze stosowanie języka angielskiego w miejscu pracy, chociaż głównie w połączeniu z językami urzędowymi Brukseli, francuskiego i niderlandzkiego. Jest to zgodne z wcześniejszymi badaniami, które sugerują, że w lokalnych przedsiębiorstwach rzeczywiste praktyki są bardzo wielojęzyczne (zob. Berthoud, Grin & Lüdi 2013). Stosowanie języka w innych obszarach potwierdza tę tendencję. Podczas gdy prawie 90 % mieszkańców Brukseli twierdzi, że mówi płynnie po francusku, powszechne używanie tego języka wyraźnie zmierza w kierunku wielojęzyczności. Elastyczne stosowanie różnych języków przy częstym stosowaniu kodu jest powszechne, a otwarta znajomość języków zyskuje na znaczeniu.

Ilustracja i proofs

Bruksela jest oficjalnie dwujęzyczna, a język francuski jako język większościowy i holenderski jako język mniejszościowy. Zmiany biegłości w języku angielskim w porównaniu z obydwoma językami urzędowymi przedstawiono w tabeli 1. Liczby opierają się na własnej wiedzy i odnoszą się do tych, którzy mówią językami na tyle, aby rozmawiać w tym języku.

Dla wszystkich powyższych kategorii, znajomość języka francuskiego jako lokalnej lingua franca zmniejsza się z czasem, podobnie jak średnia znajomość języka niderlandzkiego i angielskiego dla całej grupy non-Belges. Jednak pozycja Francuzów jako brukselskiej lingua franca nie jest zagrożona. Fakt, że holenderski podtrzymuje swoje stanowisko, wynika z oferty bezpłatnych kursów językowych. Mobilność w UE i imigracja obywateli państw trzecich zwiększają wpływ języka angielskiego, ale ogólnie tylko jedna trzecia ludności czuje się komfortowo tym języku. Co ciekawe, chociaż przeciętna znajomość języka angielskiego prawie się nie zmieniła, jest ona znacznie bardziej używana. Biegłość w danym języku nie wydaje się być wystarczającym warunkiem do jego mówienia, lecz wydaje się, że czynnikiem decydującym jest stopień otwartości społeczeństwa na wielojęzyczność.

Wpływ powyższych zmian na rzeczywiste używanie języka w miejscu pracy i w lokalnym sklepie, ograniczony do stosowania trzech języków kontaktowych i ich kombinacji, przedstawiono w Tabeli 2.

Zmiany w obu obszarach są podobne; komunikacja jednojęzyczna jest coraz częściej zastępowana praktykami wielojęzycznymi, a angielski zastępuje języków lokalnych.

Konsekwencje polityczne

Przykład Brukseli ilustruje złożoność posługiwanie się językiem. „Darmowy” rynek językowy, w połączeniu ze wzrostem mobilności, znajduje odzwierciedlenie w coraz bardziej wielojęzycznych praktykach w terenie. W związku z tym należy relatywizować przemówienie angielskie jako nową europejską lingua franca. Większość mieszkańców nie mówi płynnie po angielsku, a mobilność nie idzie w parze z zastąpieniem języków lokalnych językiem angielskim, ale z rosnącą wielojęzycznością. Lokalni decydenci mogą mieć wpływ na ten rozwój. Prawodawstwo językowe, polityka edukacyjna i polityka integracyjna wobec nowo przybyłych mogą wspierać języki lokalne, a jednocześnie tworzyć otwartość na wielojęzyczność. Potwierdza to założenie, że w bardzo zróżnicowanym kontekście miejskim komunikacja między mieszkańcami, a co za tym idzie włączenie do społeczności, nie opiera się na użyciu lingua franca, lecz na wielojęzyczności. Mobilność niekoniecznie

stanowizagrozenie dlajęzyków lokalnych krajuprzyjmującego, a nawet języków mniejszości.

Referencje i pogłębianie

Colucci, E., Ferencz, I., Gaebel, M. & Wächter, B. (2014). *Łączenie polityk i praktyk w zakresie mobilności: Uwagi i zalecenia dotyczące rozwoju sytuacji na szczeblu krajowym i instytucjonalnym w Europie*. Bruksela: Europejskie Stowarzyszenie Uniwersytetów.

Komisja Europejska (2012). *Europejczycy i ich języki*. Specjalne badanie Eurobarometru 386, badania przeprowadzone przez TNS Opinion & Social na wniosek Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji i Kultury, Dyrekcji Generalnej ds. Tłumaczeń Pisemnych i Dyrekcji Generalnej ds. Tłumaczeń Ustnych Brukselles.
<https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/1049>

Janssens R. (2013). *Wielojęzyczność miejska. Sprawa Brukseli*. Bruksela: Racine Editions (ang.).

Obywatelstw o:	Belgijska		UE		Państwa spoza UE	
Umiejętności językowe w	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Francuski	98,80 %	93,20 %	92,10 %	73,90 %	73,90 %	66,40 %
Niderlandzki	39,10 %	26,90 %	4,60 %	11,80 %	7,40 %	5,30 %
Angielski	33,20 %	28,70 %	53,90 %	47,10 %	12,10 %	22,10 %
żaden z poprzednich	0,60 %	4,30 %	0,70 %	15,20 %	23,70 %	28,50 %
% populacji	72,70 %	66,90 %	14,80 %	22,90 %	12,50 %	10,20 %

Tabela 1. Ewolucja umiejętności językowych według narodowości (źródło: Janssens 2013 (ang.).

	miejsce pracy		sklepy		TB3	
najbardziej powiedziany język	2001	2013	2001	2013	2001	2013
Francuski	73,30 %	32,20 %	88,40 %	59,90 %		
Niderlandzki	4,30 %	1,70 %	2,70 %	1,00 %		
Angielski	4,80 %	1,70 %	0,10 %	0,50 %		
Francuski/ holenderski	10,60 %	16,70 %	6,00 %	15,00 %		
Francuski/ angielski	2,40 %	17,00 %	0,80 %	4,00 %		
Niderlandzki/ angielski	0,30 %	—	0,10 %	—		
Francuski/ holenderski/ angielski	3,50 %	30,70 %	0,10 %	19,30 %		
Inne języki	0,80 %	0,20 %	1,70 %	0,40 %		

Tabela 2. Postępowanie się językiem w pracy i podczas zakupów (źródło: Janssens, 2013).

38 Czy polityka europejska może poprawić włączenie społeczne w lokalnych kontekstach miejskich?

Rudi Janssens, Vrije Universiteit Brussel

Swoboda przemieszczania się i pobytu obywateli UE jest jednym z podstawowych praw wynikających z obywatelstwa UE. Wdrożenie tej zasady oznacza złożoną politykę obejmującą takie kwestie jak zabezpieczenie społeczne, dostęp do usług publicznych, opodatkowanie, zatrudnienie, uznawanie dyplomów i prawa członków rodziny. Przekształcenie dyrektyw UE w prawodawstwo jest złożonym i czasochłonnym procesem na szczeblu państw członkowskich. Zajęcie się kwestią wpływu językowej mobilności na szczeblu lokalnym jest jeszcze bardziej złożone, ponieważ poszczególne konteksty krajowe opierają się głównie na jednorodności językowej państwa narodowego, podczas gdy projekt europejski opiera się na zasadzie wspierania różnorodności językowej. Jakie narzędzia UE oferuje lokalnym decydentom politycznym, aby zająć się językowymi aspektami włączenia społecznego?

Co mówią nam badania?

Obywatelstwo europejskie dzieli grupy nowych osób na obywateli UE i obywateli państw trzecich, z których każdy ma różne prawa i obowiązki w różnych krajach przyjmujących. Prowadzi to do powstania różnych, czasami sprzecznych polityk językowych z perspektywy UE i państw narodowych. Polityka migracyjna UE (Komisja Europejska, 2014 r.) koncentruje się na kursach wprowadzających i językowych, aby zapewnić silne zaangażowanie na rzecz społeczeństwa przyjmującego. Aby wspierać mobilność obywateli UE w kontekście wielojęzyczności, wspiera się uczenie się języków, mobilność nauczycieli i studentów, a także inicjatywy tłumaczeniowe (Franke & Mennella, 2017).

Różnica ta znajduje odzwierciedlenie w polityce lokalnej. Analiza porównawcza między różnymi miastami europejskimi potwierdza odmienne podejścia na szczeblu lokalnym (Ernst & Young, 2014).

Ogólne ramy polityki są ukierunkowane głównie na migrację poza UE jako zjawisko długoterminowe, podczas gdy wybrane polityki mają na celu sprzyjanie przemieszczającym się obywatelom UE w odniesieniu do różnych form mobilności krótkoterminowej, głównie związanych z zatrudnieniem i edukacją. Niemniej jednak we wszystkich miastach panuje wyraźna tendencja polegająca na usługach i instytucjach zajmujących się

wszystkimi obywatelami zamiast świadczenia odrębnych usług mobilnym obywatelom UE. Mobilni obywatele UE często nie są postrzegani jako grupa docelowa, chociaż znajomość języka jest uznawana za jedną z głównych przeszkód w integracji w społecznościach przyjmujących. W przypadku gdy UE kładzie nacisk na politykę wspierania organizacji kursów językowych dla obywateli państw trzecich, prawo UE ogranicza możliwość nakładania wymogów językowych na usługodawców w innych państwach członkowskich, takich jak prawnicy, lekarze i pielęgniarki. Stosowanie testu językowego do mieszkańców innych państw UE jest nawet wykluczone (zob. van der Jeght, 2015).

Podczas gdy obowiązkowe kursy językowe dla dorosłych obywateli europejskich nie są legalne, jest inaczej w przypadku uczniów, którzy uczęszczają do szkół w takich samych warunkach jak obywatele. Dzieci o obywatelstwie europejskim przenoszące się do innego państwa członkowskiego UE mają prawo na mocy prawa UE do otrzymywania bezpłatnych kursów językowych w nowym kraju pochodzenia, aby pomóc im w dostosowaniu się do systemu szkolnego (dyrektywa 77/486/EE). Chociaż w niektórych państwach członkowskich prowadzi się wiele badań na temat wyników osiągniętych przez studentów z UE w szkolnictwie wyższym, przeprowadza się mniej badań nad wpływem wewnątrzunijnej migracji dzieci w szkolnictwie podstawowym i średnim.

Oprócz opanowania języka nauczania, Heath i in. (2008) stwierdzają, że zasoby społeczno-gospodarcze i poziom wykształcenia rodziców są kluczowymi czynnikami sukcesu akademickiego, chociaż nie ma różnic między narodowością ucznia, niezależnie od tego, czy dzieci mają obywatelstwo państwa UE, czy nie.

Ilustracja i dowód

Poniższa tabela przedstawia szczególny przykład Brukseli oraz rozwój umiejętności językowych mieszkańców spoza Belgii, którzy nie znali jednego z języków urzędowych jako języka goszczącego. Żaden

zmigrantów niebył zobowiązany do uczestnictwa w obowiązkowych kursach językowych. Polityka językowa „bezpłatna” lub bez ograniczeń nie prowadzi do wyższego stopnia włączenia społecznego pod względem opanowania języka lub języków lokalnych. Ponieważ większość osób niebędących obywatelami w całej UE koncentruje się w miastach, może to być problematyczne.

Konsekwencje polityczne

Niezależnie od zasady pomocniczości bardzo przydatne byłoby opracowanie ogólnego podejścia transeuropejskiego koncentrującego się na nauce języków obcych wśród mobilnych dorosłych. W świetle włączenia społecznego rozróżnienie między obywatelami UE a obywatelami państw trzecich przynosi efekty odwrotne do zamierzonych i powinno być częścią zintegrowanej polityki lokalnej. To samo dotyczy nauki języków w kształceniu obowiązkowym. Inicjatywy takie jak „Integrating Handbook for Policymakers and Practitioners” (2010), badanie przydatnych praktyk mających na celu włączenie społeczne migrantów, powinny również zostać rozszerzone na obywateli UE i należy opracować nowe

elementy integracji.

Referencje i pogłębianie

Ernst & Young (2014). Ocena wpływu swobodnego przemieszczania się obywateli UE na szczeblu lokalnym – sprawozdanie końcowe. Ernst & Young, styczeń 2014.

Komisja Europejska (2014). Europejskie moduły integracji migrantów. Sprawozdanie końcowe, luty 2014 r.

Franke M. & Mennella M. (2017). *Polityka językowa. Zestawienie informacji* opublikowane przez Parlament Europejski. muse.jhu.edu/article/677228/pdf

Heath, A. F., Rethon, C. & Kilpi, E. (2008). Drugie pokolenie w Europie Zachodniej: wykształcenie, bezrobocie i osiągnięcia zawodowe. *Roczny przegląd socjologii*, 34, 211-235.

van der Jeught, S. (2015). *Prawo językowe UE*. Groningen: Europa Law Publishing (ang.).

Języki	Badanie z 2001 r.		Badanie 2007 r.		Ankieta 2013	
	UE	Państwa spoza UE	UE	Państwa spoza UE	UE	Państwa spoza UE
Francuski	78,80 %	65,20 %	77,50 %	66,20 %	55,80 %	54,30 %
Niderlandzki	0,70 %	0,90 %	0,60 %	—	3,90 %	—
Dwujęzyczny	7,30 %	5,00 %	6,20 %	2,70 %	5,40 %	4,60 %
Brak	13,20 %	29,00 %	15,70 %	31,10 %	34,90 %	41,10 %

Samodeklarowana wiedza („dobra” lub „doskonała”) w zakresie ustnych kompetencji językowych osób posługujących się językiem niefrancuskim i niderlandzkim nieposiadających obywatelstwa belgijskiego w Brukseli (źródło: Janssens, 2013).

39 W jaki sposób polityka integracji języków obcych odzwierciedla preferencje i postawy większości?

François Grin, Uniwersytet w Genewie

Polityka językowa europejskich państw narodowych musi zasadniczo dotyczyć czterech rodzajów języków, co prowadzi do hierarchii uznawania i praw między językami. Na przykład, chociaż pojęcie „mniejszości” nie było przedmiotem autorytatywnej definicji w prawie międzynarodowym, państwa zasadniczo rozróżniają mniejszości tradycyjne (rodzime/długotrwałe) i mniejszości wynikające z nowszej migracji. Rozróżnienie to przejawia się również w ograniczeniu, w niektórych dokumentach ONZ, pojęcia „mniejszość” do obywateli państwa. Czy ta hierarchia, która wyraża stosunki władzy, odzwierciedla opinię większości? Czy istnieje zgoda społeczna co do potrzeby zachęcania do nauki języka lokalnego przez obcokrajowców?

Co mówią nam badania?

Po pierwsze, wszystkie państwa przyjmują, formalnie lub nieformalnie, co najmniej jeden język urzędowy lub państwowy. Chociaż wybór jest zasadniczo motywowany szczególnym poczuciem legitymacji w porównaniu z innymi językami, wynika również z praktycznych potrzeb administracji rządu. Po drugie, wiele państw w pewnym stopniu uznaje język, którym posługują się tradycyjne mniejszości na ich terytorium; ma to miejsce w wielu różnych dietach¹; uznanie to (czasami szczerze, czasami niechętnie) jest ogólnie uznawane za uzasadnione ze względu na długoletnią obecność tych mniejszości w historii. Po trzecie, ze względu na swobodę przemieszczania się, z której korzystają obywatele państw członkowskich UE, państwa zaczęły podejmować nowe obowiązki w odniesieniu do języków innych państw członkowskich UE, w szczególności w odniesieniu do wychowania dzieci migrantów wewnątrz UE; obywatele UE są jednak zasadniczo zwolnieni ze wszystkich ogólnych wymogów w zakresie nauki języków obcych (choć prawo dowykonywania niektórych zawodów formalnie podlega określonej pozomowi biegłości w języku urzędowym).

Po czwarte, państwa europejskie mają do czynienia z językami obywateli państw trzecich; Obowiązki państw w odniesieniu do tych języków są ograniczone, a gdy państwa podejmują zobowiązania w takich dziedzinach

1 Zob. dokument ratyfikacyjny państw po przystąpieniu do Europejskiej karty języków regionalnych lub mniejszościowych.
www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/148/declarations?p_auth=adpW1NPI.

jak opieka zdrowotna, procedury azylowe i procedury sądowe, są one zazwyczaj informowane o prawach człowieka; przepisy dotyczące edukacji są słabsze i wynikają głównie z konwencji międzynarodowych. Są one wiążące, ale tylko dla tych państw, które je ratyfikowały². Jednocześnie kilka państw wprowadziło testy językowe dla obywateli państw trzecich, którzy chcą osiedlić się na swoim terytorium lub uzyskać obywatelstwo.

Badania w antropologii i psychologii społecznej systematycznie raportują wagę, w sondażu opinii publicznej, rozróżnieniami między intra—grupa i ex—grupa, lub pomiędzy „my” i „one”. Sam fakt ten nie ma skutków normatywnych, ponieważ otwartość na „inne językowe i kulturowe” jest ogólnie postrzegana jako zasada, która powinna inspirować interakcje społeczne i kierować polityką publiczną. Ponadto ostrość tego rozróżnienia może wynikać w dużej mierze z niewłaściwej manipulacji politycznej. Ponieważ jednak takie postawy wydają się być utrzymującym się faktem socjologicznym, stanowią one część kontekstu, w którym polityka jest formułowana i realizowana.

Ilustracja i dowód

Chociaż rozróżnienie „my i one” regularnie pojawiają się w badaniach postawowych, dane rzadko są wystarczająco dokładne, aby zbadać oczekiwania większości respondentów dotyczące integracji językowej „allofonów” (tj. osób posługujących się innymi językami). Jednak prawie kompleksowe i bardzo szczegółowe badanie ponad 40 tys. młodych szwajcarskich mężczyzn zgłaszających służbę wojskową w Szwajcarii (plus reprezentatywna próba 1500 młodych szwajcarskich kobiet) ujawnia powszechne oczekiwanie, że alofony ucą się lokalnego języka (zob. tabela).

Konsekwencje polityczne

Zakładając, że postawy młodych respondentów wskazują na postawy ogółu społeczeństwa, powyższe wyniki sugerują ogólne poparcie dla idei, zgodnie z którą wybór prawa domobilności i osiedlania się w innym miejscu oznacza pewne dostosowanie językowe. Należy zauważyć, że jak wynika z dalszych dowodów, które nie zostały tu przedstawione, opinia ta nie oznacza oczekiwanie, że imigranci porzucą swoje dziedzictwo językowe i kulturowe. Oczekiwanie nauki

2 Zob. pozycje 29 i 31 niniejszego vade-mecum.

języka lokalnego rozciągają się również na „Amerykanów” (odwołując się ogólnie do „ekspatriantów”, tj. obcokrajowców, którzy nie mają profilu archetypowego „migranta”). Wyniki te są zgodne z koncepcją, zgodnie z którą mobilność i włączenie społecznemu muszą być równoważone, a polityka, która stara się zachować równowagę między nimi, zwykle korzysta ze wsparcia publicznego.

Referencje i pogłębianie

Capotorti, F. (1991). *Badanie na temat praw osób należących do mniejszości etnicznych, religijnych i językowych*. Nowy Jork: Organizacja Narodów Zjednoczonych.

Creech, Richard L. (2005). *Prawo i język w Unii Europejskiej: Paradoks Babel „Zjednoczony w różnorodności”*. Groningen: Europa Law Publishing (ang.).

Grin, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J. & Schwob, I., 2015: *Szwajcaria-Społeczeństwo Kulturalne. Co młodzi ludzie z nimi dzisiaj robią*. Glarus/Chur: Rüegger Verlag (ang.).

Sam, D. & Berry, J. (2010). Akulturation: Kiedy spotykają się osoby i grupy różnych środowisk kulturowych. *Perspektywy na psychologii*, 5, 472-481.

Średnia wartość umowy z deklaracjami w sprawie integracji językowej migrantów, 2008-2009, poprzez rosnący stopień zrozumienia (źródło: Grin i in., 2015 r.)	Stopień porozumienia (wskali od 1 do 4)	
	mężczyźni	kobiety
Niski poziom porozumienia		
„Szkolne programy nauczania powinny obejmować kursy językowe w języku portugalskim, albańskim, tureckim itp. dla uczniów odpowiedniego języka ojczystego”.	1.82	1.90
„Powinna istnieć możliwość zdania pisemnego egzaminu na prawo jazdy w głównych językach imigracyjnych (np. hiszpańskim, serbsko-chorwackim, tureckim itp.)”	1.87	2.10
Średnia umowa	mężczyźni	kobiety
Dobrze jest słyszeć języki obce na ulicy, w transporcie publicznym itp.	2.49	2.85
Nie jest dopuszczalne, aby koledzy z zagranicy rozmawiali ze sobą w obcym języku przed szwajcarskimi kolegami.	2.72	2.73
Jeśli marka chińskiego sklepu w szwajcarskim mieście jest w języku chińskim, musi być również w języku francuskim, niemieckim lub włoskim (w zależności od regionu)	2.80	2.76
Stanowcze porozumienie	mężczyźni	kobiety
Cudzoziemcy mieszkający w Szwajcarii nie powinni oczekiwać, że administracja federalna lub lokalna zwróci się do nich we własnym języku.	3.36	3.32
Amerykanie, którzy osiedlają się w Szwajcarii, muszą nauczyć się języka swojego nowego kraju.	3.47	3.67
Bardzo ważne jest, aby migranci nauczyli się języka lokalnego.	3.52	3.68

40 Czy gminy powinny regulować używanie języka w przestrzeni publicznej?

Virginie Mamadouh, Nesrin el Ayadi, Universiteit van Amsterdam

Ze względu na społeczny i polityczny charakter języka obecność i widoczność języków są ważnym aspektem wielojęzyczności. Dokonując przeglądu polityki językowej (która ma na celu uregulowanie wielojęzyczności), często należy rozróżnić trzy obszary używania języków:

- ▶ Przestrzeń państwowa, która odnosi się do posługiwania się jednym lub większą liczbą języków przez instytucje publiczne, zarówno wewnątrz, jak i w kontaktach z obywatelami i mieszkańcami;
- ▶ przestrzeni publicznej, która obejmuje używanie języka (języków) przez przedsiębiorstwa lub organizacje nienastawione na zysk;
- ▶ przestrzeń prywatna, która oczywiście rozumie używanie języka w pomieszczeniach prywatnych, takich jak dom, ale także prywatną rozmowę między dwoma przyjaciółmi.

Jak sugeruje opis tych obszarów, pokrywają się one. Czy dziedziniec szkolny jest przestrzenią państwową lub przestrzenią publiczną (kiedy państwo organizuje edukację publiczną)? I czy prywatna rozmowa jest nadal prywatna, gdy przyjaciele chodzą po parku miejskim i mogą być słyszani przez przechodniów?

Chociaż formalne zasady komunikacji mogą być łatwo uzasadnione, a wolność jednostki musi przeważać w sferze prywatnej, często kwestionowane jest używanie języka w przestrzeni publicznej. W przestrzeni publicznej dominują zazwyczaj języki lokalne – czasami ze względu na restrykcyjną politykę, zgodnie z którą używanie języka lokalnego jest obowiązkowe w przypadku znaków handlowych i reklam. Ponadto angielski jest coraz częściej używany w wielu krajach europejskich, ale tradycyjnie nie mówi poangielsku, w celach komercyjnych, aby dotrzeć do turystów lub wywołać globalną markę. W rezultacie głęboka różnorodność językowa wielu kontekstów lokalnych jest niewidoczna, a czasem nawet niesłyszalna w przestrzeni publicznej.

Co mówią nam badania?

Używanie określonych języków w krajobrazach językowych jest kwestionowane, gdy grupy językowe konkurują na danym terytorium (Gorter 2006, Shohamy i Gorter 2008). Dyskusja na temat znaków drogowych w regionach dwujęzycznych, od samej obecności obu języków po kolejność, w jakiej są one wskazane na znaku i rozmiar użytych czcionek, a także fizyczna pozycja na znaku drogowym (który znajduje się na

górze) i użycie różnych rozmiarów czcionek są postrzegane jako wskazanie hierarchii między językami. Kiedy konflikt jest zaciekle i otwiera się konflikt polityczny, wandalizm nie jest rzadkością: panele zostały usunięte lub zniszczone; graffiti są używane do wyeliminowania wersji językowej, która jest uważana za nieodpowiednie lub do dodania wersji językowej uznanej za brakującą.

Ilustracje i dowody

Znaki w wielojęzycznych miastach są mniej kwestionowane. Oficjalne znaki rzadko są wielojęzyczne. Znaki w języku niderlandzkim i chińskim na kilku ulicach Amsterdamu promujące lokalną dzielnicę chińską do celów turystycznych nie są kontrowersyjne (mogłyby być, gdyby dzielnica była dzielnicą etniczną, a koncentracja chińskich imigrantów była postrzegana jako problem społeczny); ich głównym celem byłoby wówczas zaspokojenie potrzeb beneficjentów). W przypadku gdy państwa krajowe i/lub lokalne również regulują stosowanie języka w znakach handlowych, należy zasadniczo zadbać o to, by język narodowy nie był poruszany przez inny lub ograniczyć ruch (Flandria, Quebec, Katalonia, Walia itp.). W latach 90. ustawa o Tubonie wprowadziła obowiązek tłumaczenia na francuski angielski sloganów na billboardach. W rzadkich przypadkach, takich jak obwód Brukseli we Flandrii (znany jako Vlaamse Rand), zasada terytorialna belgijskiego reżimu federalnego jest ściśle stosowana w celu ograniczenia przepływu holenderskiego przez français.

Postawa ta jest motywowana obawami, że francuskojęzyczna klasa średnia, a także stosunkowo zamożni cudzoziemcy, często określane jako „kradzi”, osiedlą się w gminach flamandzkich i zmienią swój skład językowy. Ponadto zabrania się korzystania z języka francuskiego przez burmistrza i aldermenów na posiedzeniach rady gminy. W innych miejscach używanie innych języków w zgromadzeniach wyborczych lub w broszurach wyborczych nie jest formalnie regulowane, lecz zdecydowanie kwestionowane, podobnie jak w przypadku używania języka tureckiego przez Partię Pracy i Partię Zielonej Lewicy w holenderskich wyborach lokalnych w Amsterdamie, Rotterdamie, Hadze i Lejdzie (przy czym nie odnotowano nawet używania języka angielskiego przez Partię Konserwatywną w Amsterdamie). Ponadto doniesiono, że szkoły (publiczne) (we Flandrii) zakazują używania języków ojczystych na podwórku szkolnym – aby zachęcić do nabywania języka

urzędowego szkoły, ale de facto marginalizować różnorodność językową i uczniów wielojęzycznych.

Konsekwencje polityczne

Powyższe dyskusje ilustrują dylemat: Użycie języka w przestrzeni publicznej potwierdza, że można go używać i że czuje się „w jego miejsce”. Może to sprzyjać grupowym stosunkom społecznym i różnym formom integracji, ale jednocześnie może utrudniać indywidualne interakcje z osobami niebędącymi członkami grupy i integrację w społeczeństwie jako całości, a jednocześnie pogłębiać podziały między grupami posługując się różnymi językami.

Podobnie wykluczenie języka ojczystego z domeny publicznej może stworzyć poczucie bycia „niegrupowym” i utrudniać włączenie społeczne, ale może zachęcać jednostki do odpowiedniego języka lokalnego i, w perspektywie długoterminowej, czuć się bardziej zintegrowane ze społecznością lokalną. Ponadto możliwość przyjmowania nowych języków w lokalnych politykach, na przykład (francuski w radach miejskich Vlaamse Rand, niemiecki na Balearach, angielski w Amsterdamie) może zagrażać tożsamości językowej regionu dla rezydentów długoterminowych (a nawet może być zakazana przez obowiązujące przepisy językowe).

W przypadku gdy istnieją krajowe przepisy ustawowe lub wykonawcze dotyczące publicznego używania języka, inne lokalne polityki mogą je uzupełniać poprzez dostosowanie ich do sytuacji lokalnej. W każdym razie zakazanie niektórych języków lub narzucanie innych to dwie skrajności, które z pewnością nie będą sprzyjać spójności społecznej. Władze lokalne muszą opracować zróżnicowaną politykę uwzględniającą specyfikę lokalnego środowiska językowego i złożoność wielopoziomowej spójności. Wybór oficjalnych dwujęzycznych lub wielojęzycznych znaków w odniesieniu do znaków jednojęzycznych lub zachęcanie do używania dwujęzycznych lub wielojęzycznych znaków w przestrzeni publicznej może

być środkiem pośrednim. W każdym razie władze lokalne powinny zadbać o to, by ich polityka była wspierana przez mieszkańców. Większa widoczność nowych języków może sprzyjać integracji wśród niektórych mieszkańców, ale jednocześnie może być postrzegana jako utrata statusu przez inne zwyczajowe, których język musi ustąpić innym językom.

Kampania „Practice Your Dutch Here” of the Vlaamse Rand została uzupełniona przez „tydzień klienta allophone”, aby uczynić go bardziej integracyjnym. Oto plakat z gminy Zaventem. Jednocześnie po atakach w Brukseli w języku angielskim po atakach w Brukseli w 2016 r. wydaje się mniej problematyczne niż znaki w języku francuskim (drugi język narodowy nie jest używany na znakach drogowych we Flandrii).

Referencje i pogłębianie

- Bonfiglioli, C. (2017). *Żyjąc w teście językowym. Polityka językowa i terytorialna na flamandzkich peryferiach stolicy Brukseli*. Praca doktorska. Uniwersytet w Reims Champagne-Ardenne.
- Gorter, D. (Ed.) (2006). *Krajobraz językowy: nowe podejście do wielojęzyczności*. Clevedon: Sprawy wielojęzyczne.
- Shohamy, E. G., & D. Gorter (Eds.) (2008). *Krajobraz językowy: poszerzanie scenerii*. London: Routledge.

Edukacja językowa, nauczanie i uczenie się

- 41 W jaki sposób systemy szkolne sprzyjające włączeniu społecznemu mogą najlepiej zarządzać różnorodnością językową? 116
- 42 W jaki sposób sieci uczenia się pozaformalnego i nieformalnego mogą być wykorzystywane do wspierania wielojęzyczności? 118
- 43 Jak promować mobilność i włączenie społeczne poprzez wielojęzyczność w szkolnictwie wyższym? (ES)? 120
- 44 Jak możemy pomóc w wymianie studentów w nauce języka kraju przyjmującego? 122
- 45 Jak systemy edukacji mogą reagować na dynamikę regionów złożonych pod względem językowym? 124
- 46 Jakie są umiejętności nauczycieli najbardziej potrzebne do rozwiązania problemu różnic językowych w szkołach integracyjnych? 126
- 47 Jak najlepiej ocenić nieformalne umiejętności językowe? 128
- 48 Dlaczego warto połączyć „orientację międzynarodową” i „lokację regionalną” w strategię językową uniwersytetów? 130
- 49 W jaki sposób walidacja językowa może promować mobilność i włączenie społeczne? 132
- 50 W jaki sposób władze mogą wspierać utrzymanie znajomości języków obcych dorosłych? 134
- 51 W jaki sposób można wykorzystać istniejące umiejętności językowe migrantów, aby pomóc im w nauce języka kraju przyjmującego? 136
- 52 Kto może skorzystać z otwartości na szkolenia językowe? 138
- 53 Jaka jest rola języka angielskiego w wielojęzycznych i wielokulturowych przestrzeniach uczenia się? 140

41 W jaki sposób systemy szkolne sprzyjające włączeniu społecznemu mogą najlepiej zarządzać różnorodnością językową?

Gabriele Iannàccaro, Università di Milano-Bicocca

„Szkolenie integracyjne” oznacza zasadniczo zapewnienie, aby wszystkie dzieci, niezależnie od płci, klasy, pochodzenia etnicznego, zdolności fizycznej i innych cech charakterystycznych, mogły w niemal równym stopniu korzystać z umiejętności i wiedzy udostępnianych w środowisku szkolnym. Rada UE zobowiązała się do osiągnięcia tego celu w wielu deklaracjach politycznych i stała się podstawą krajowej polityki edukacyjnej w większości państw członkowskich (EADSNE, 2011). Jest to prawdopodobnie jeden z najbardziej opłacalnych sposobów rozwiązania wielu kwestii związanych z wykluczeniem społecznym (Departament Spraw Gospodarczych i Społecznych ONZ, 2016). Język jest jedną z istotnych różnic, którymi należy się zająć w ramach integracyjnego systemu szkolnictwa. W tym kontekście termin „integracja” oznacza zarówno umożliwienie wszystkim studentom dostępu do języka lub języków narodowych, jak i zapewnienie, aby wszyscy studenci, a także ich rodziny, poczuli się włączeni i mogli odnieść sukces, niezależnie od ich pochodzenia językowego – w kategoriach MIME, poprzez pogodzenie integracji z mobilnością. Jakie są najkorzystniejsze warunki zachęcania i wspomagania funkcjonowania systemu szkolnego w ten sposób?

Co mówią nam badania?

Liczne sprawozdania agencji, takich jak OECD i Europejska Agencja Rozwoju Edukacji dla Studentów Specjalnych Potrzeb (EADSNE), a także niezależne projekty, takie jak wskaźnik polityki integracji migrantów, wskazują, że obowiązkowe systemy kształcenia w UE mają niewielki wpływ na różne aspekty integracji językowej, biorąc pod uwagę definicję włączenia stosowaną przez te agencje. Co do zasady krajowe polityki edukacyjne przewidują jeden ważny język nauczania przez wszystkie lata i ograniczają lub zniechęcają do używania innych języków przez nauczycieli i uczniów. Zawsze postrzegano to jako drogę do włączenia społecznego, koncentrując się na dostępie do dominującego języka politycznego i gospodarczego.

Jednakże w warunkach zwiększania mobilności coraz bardziej widoczne są ograniczenia tego podejścia: osoby uczące się z innych środowisk językowych napotykały nie tylko krótkoterminowe przeszkody w

uczeniu się i socjalizacji w klasie, ale ogólnie mniejsze korzyści ze nauki szkolnej pod względem integracji społecznej, możliwości zatrudnienia i dostępu do kształcenia ustawicznego (OECD, 2015).

Badania MIME koncentrowały się na określeniu kluczowych elementów bardziej sprzyjających włączeniu społecznemu modeli edukacji, które mogłyby znacznie obniżyć te koszty w perspektywie krótko- i długoterminowej, a tym samym poprawić kompromisy między integracją a mobilnością społeczeństw europejskich w ogóle. Podstawową filozofią jest budowanie potencjału na poziomie lokalnych szkół i systemów szkolnych oraz uwzględnianie różnorodności językowej w kontekście szerszych ram polityki na rzecz edukacji i włączenia społecznego.

Ilustracje i dowody

Przykładem reakcji polityki językowej na poziomie makro na potrzeby mandatu edukacyjnego sprzyjającego włączeniu społecznemu jest szwedzka gwarancja nauczania w pierwszym języku dla uczniów z innym językiem używanym w domu, w połączeniu z drugą gwarancją nauczania języka szwedzkiego jako drugiego języka w razie potrzeby, umożliwiającą integrację z językiem szwedzkim. W związku z tym każda szkoła szwedzka musi być gotowa ocenić potrzeby uczniów, zatrudnić odpowiednich nauczycieli i zaplanować czas trwania kursów, aby lepiej przyjąć uczniów migrujących i uczniów z mniejszości. Wdrażanie polityki na szczeblu lokalnym ma jednak znaczne ograniczenia (Kabau, 2014 r.), co wskazuje na konieczność przyjęcia wielopoziomowego podejścia strategicznego.

Przykład politycznego podejścia do edukacji integracyjnej można znaleźć w katalońskich lokalnych planach edukacyjnych (*Educatius d'entorn plans*), które zostały wprowadzone w 2004 r. i zostały opracowane przez 88 gmin Katalonii. Ramy katalońskie zawierają jednak jedynie ograniczone odniesienie do języków innych niż kataloński i hiszpański, w ramach poszanowania i uznania różnorodności językowej. Szersze podejście obejmowałoby szerszy zakres działań w językach narodowych uczniów, obejmujących kształcenie formalne, pozaformalne i nieformalne. W literaturze akademickiej przeanalizowano interwencje na poziomie mikro-poziomu na poziomie praktyki szkolnej. Panuje zgoda co do tego, że najważniejszym

wkładem w poprawę na tym poziomie jest skuteczne szkolenie wstępne i doskonalenie zawodowe na rzecz włączenia nauczycieli; dotyczy to również wymiaru językowego edukacji włączającej.

Udane inicjatywy obejmują rekrutację i wsparcie nauczycieli mniejszościowych, obowiązek włączania konkretnych treści do programów kształcenia nauczycieli, wymóg zdobywania przez kandydatów doświadczenia w różnych placówkach szkolnych, ustanowienie skutecznych programów rozwoju nauczycieli pracujących w miejscu pracy oraz wzmocnienie zdolności szkół do wspierania nauczycieli i osób uczących się poprzez rekrutację specjalistów posiadających specjalistyczną wiedzę i umiejętności (EADSNE, 2011).

Ikonsekwencje polityczne

Optymalne ramy polityki językowej, w kontekście edukacji włączającej, obejmowałyby w zintegrowany sposób co najmniej trzy następujące obszary:

► Makro: Jasne i powszechne mandaty, z gwarancjami finansowania, mające na celu zapewnienie dostępu do języka narodowego, przy jednoczesnym zapewnieniu uznawania i nauczania języków rodzinnych, przy czym wdrażanie powinno zostać powierzone większej liczbie lokalnych szczebli administracji szkolnej;

► Méso: Zaangażowanie samorządów lokalnych i gminnych, okręgów szkolnych, organizacji społecznych itp. w opracowywanie lokalnych planów edukacyjnych w celu realizacji tych makropoziomowych mandatów językowych, zapewniając ich włączenie do innych środków na rzecz włączenia społecznego;

► Micro: Jasny zestaw wymogów mających zastosowanie do wszystkich akredytowanych programów kształcenia nauczycieli, które określają rozwój umiejętności nauczycieli w zakresie radzenia sobie z różnicami językowymi, przy jednoczesnym uwzględnieniu różnych podejść do opracowywania programów nauczania.

Nauka języka ojczystego w Szwecji

	kwalifikowalne		uczestnicy	
	Liczba	%	Liczba	%
Ogółem	250399	25,4	140959	56,3
Arabski	52822	5,4	34664	65,6
Somalijski	20026	2	15096	75,4
Angielski	15506	1,6	8075	52,1
Bośniacki/ Croate/Serbe	15360	1,6	7946	51,7
Perski/(Farsi)	13172	1,3	7360	55,9
Hiszpański	13011	1,3	6781	52,1
Kurdyjski	11750	1,2	6622	56,4
Fiński	8900	0,9	4256	47,8
Albański	8516	0,9	5273	61,9
Polski	8309	0,8	4952	59,6
Inne	83027	8,4	39934	48,1

Referencje i pogłębianie

Cabau, B. (2014). Polityka i planowanie edukacji języków mniejszościowych w Szwecji. *Aktualne problemy w planowaniu językowym*, 15, 409-425.

EADSNE (2011). Szkolenie nauczycieli na rzecz integracji w Europie - wyzwania i możliwości. Europejska Agencja Rozwoju Edukacji dla Osób Specjalnych. <https://www.european-agency.org/sites/default/files/TE4I-Synthesis-Report-FR.pdf>

OECD (2015). OECD review on migrant training [Przeglądy OECD dotyczące szkoleń migrantów], https://www.oecd-ilibrary.org/education/examens-de-l-ocde-sur-la-formation-des-migrants_20776845

Departament Spraw Gospodarczych i Społecznych (2016). Nie zostawiając nikogo w tyle: konieczność rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Sprawozdanie na temat sytuacji społecznej na świecie w 2016 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych. www.un.org/esa/socdev/rwss/2016/full-report.pdf

42 W jaki sposób sieci uczenia się pozaformalnego i nieformalnego mogą być wykorzystywane do wspierania wielojęzyczności?

Mark Fettes, Università di Milano-Bicocca

W obecnym podejściu do kształcenia dorosłych Unia Europejska koncentruje się na polityce „autonomicznej osoby uczącej się”. Jednak większość osób korzystających z mobilności nie jest tak naprawdę „autonomiczna” - zależy od wsparcia różnych sieci społecznych i instytucjonalnych, najczęściej dostosowanych do języków i kultur, które są już częścią ich repertuaru. Ponadto społeczny charakter języka oznacza, że nowe odmiany są nabywane dopiero wtedy, gdy uczący się udaje się wykorzystać je do uzyskania dostępu do nowych sieci, co jest kluczowym aspektem rozwoju wielojęzycznej tożsamości. Ramy polityczne muszą zatem odpowiadać na to, w jaki sposób osoby korzystające z mobilności rzeczywiście organizują się i postrzegają, a także dążyć do partnerstwa w kontekście uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego.

Co mówią nam badania?

Badania takie jak niedawne sprawozdania OECD na temat uczniów imigrantów w szkole (2015) oraz rekrutacja pracowników migrujących (2016 r.) zdecydowanie opowiadają się za wielojęzycznością w kontekście integracji społecznej. Zachęcanie osób korzystających z mobilności do zachowania języków dziedzictwa kulturowego poprzez uczestnictwo w nieformalnych sieciach, a jednocześnie rozwijanie nowych umiejętności językowych w społeczeństwie przyjmującym, może poprawić ich zdolność uczenia się, szanse na zatrudnienie i zrozumienie innych kultur.

Niemniej jednak charakter sieci pozaformalnych i nieformalnych dostępnych dla dorosłych uczących się różni się znacznie w poszczególnych państwach członkowskich (zob. wykres i Cedefop, 2009 r.), a nawet z miejsca na miejsce i między społecznością w danym państwie. Sieci te rozwijają się w dużej mierze zgodnie z lokalnym postrzeganiem potrzeb i możliwości, a nie w kontekście polityki krajowej lub europejskiej.

Oznacza to, że dostępne środki na wspieranie i zachęcanie do integracji językowej są bardzo zróżnicowane i zintegrowane z lokalnymi kulturami i tradycjami.

Ilustracje i dowody

Badania terenowe na potrzeby projektu MIME pokazują, w jaki sposób sieci uczenia się języków pozaformalnych/nieformalnych mogą uzupełniać ścieżki kształcenia formalnego.

Wywiady ze studentami uczestniczącymi w letnich uniwersytetach organizowanych przez AEGEE (Association of General States of Students of Europe) pokazują, w jaki sposób sieć uczenia się pozaformalnego może zyskać charakterystyczną kulturę wielojęzyczności: w tym przypadku pozytywne nastawienie do nauki języków obcych i różnorodności językowej, nacisk na wartość nieformalnego kontaktu językowego oraz częste używanie niedoskonałego języka angielskiego w celach praktycznych. Choć dane dotyczące długości nie są dostępne, uważamy, że cechy te są dość stabilne i łatwo przekazywane nowym członkom sieci.

Nasze badanie migrantów z byłej Jugosławii w Tyrolu Południowym ilustruje różne rodzaje sieci edukacyjnych. Uczestnicy reprezentowali nabycie języka włoskiego i niemieckiego, co miało miejsce na ogół w różnych miejscach i na różne sposoby: Włoski głównie w nieformalnych kontekstach, niemiecki poprzez kursy językowe. Wydaje się, że systemy te są powiązane ze wspólnymi opiniami na temat języków i ich mówców. Uczestnicy wyrazili przekonanie, że włoski jest bardziej dostępny niż niemiecki, i wydawało się, że czuje się bardziej komfortowo mówiąc o językach, które zdobyli głównie lub również w nieformalnych kontekstach.

W związku z tym, podobnie jak w badaniu AEGEE, wydaje się, że w tych sieciach społecznościowych istnieją konsekwentne przekonania i postawy językowe, które pod pewnymi względami były słabo dostosowane do oferowanych możliwości nauki języków.

Dyskusje grupowe w Vaasa (Finlandia) ze specjalistami spoza Skandynawii ujawniły również wspólny zestaw postaw i przekonań dotyczących lokalnej nauki języków. Wszyscy uczestnicy uznali język fiński za bardzo ciężki, trudny i niefortunny język związany ze stereotypem tradycyjnego i konserwatywnego obywatela Finlandii; z drugiej strony szwedzki był postrzegany jako znacznie bliższy, łatwiejszy i bardziej satysfakcjonujący język do nauki, podczas gdy szwedzki obywatele Vaasy uznawano za piękniejszych,

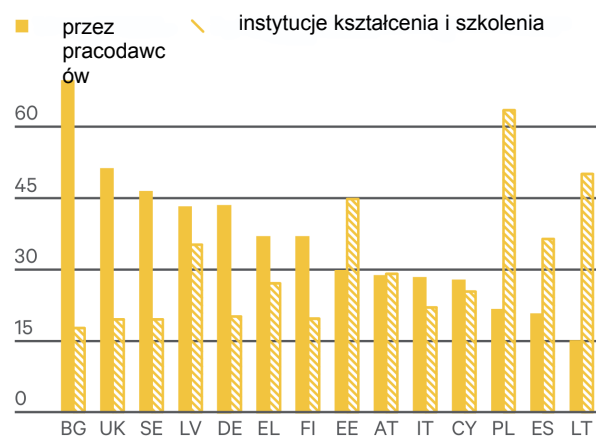
bardziej udanych, atrakcyjniejszych i bardziej otwartych. Postawy te kojarzyły się z wyborem języka do nauki w kontekście formalnym, pozaformalnym i nieformalnym. Należy również zauważyć, że obejmuje to również inne studia przypadku, ogólny brak zainteresowania poprawą umiejętności językowych wykraczających poza te, które są wystarczające do codziennej komunikacji.

Skutki dla polityki

Wsparcie dla nauki języków dorosłych odbywa się zazwyczaj poprzez zapewnienie kursów lub innych możliwości uczenia się w językach wybranych w ramach odgórnego procesu. Z danych wynika jednak, że niezależnie od tego, gdzie znajdują się te możliwości (szkoły, ośrodki rządowe, biblioteki, pracodawcy, stowarzyszenia obywatelskie itp.), lokalne sieci społecznościowe odgrywają kluczową rolę w określaniu sposobu ich wykorzystywania. Środki mogą być przydzielane w sposób bardziej efektywny i mają większy długoterminowy wpływ na integrację językową, jeżeli migranci i inne osoby korzystające z mobilności będą bezpośrednio zaangażowani w opracowywanie i wdrażanie programów. Mogą to być inicjatywy mające na celu zmianę postrzegania niektórych języków i kultur, zarówno w społecznościach migrantów, jak i przyjmujących. Środki służące walidacji umiejętności językowych zdobytych w drodze uczenia się pozaformalnego i nieformalnego mogą być ważnym sposobem zwiększenia motywacji i lepszego postrzegania znaczenia i nagradzania tych wysiłków.

SEKTORY UCZESTNICZĄCE W KSZTAŁCENIU POZAFORMALNYM, ZGODNIE Z BADANIEM DOTYCZĄCYM KSZTAŁCENIA DOROSŁYCH

(źródło: Cedefop, 2009 r.)

Referencje i pogłębianie

- Cedefop: Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (2009). Kto faktycznie oferuje możliwości uczenia się pozaformalnego? goo.gl/2Mrzmc
- Rada Unii Europejskiej (2012). Zalecenie Rady z dnia 20 grudnia 2012 r. w sprawie walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. goo.gl/3kFPW4
- OECD (2015). [Uczniowie imigranci w szkole: Ułatwienie podróży w kierunku integracji](#). OECD Publishing (ang.).
- OECD (2016). [Rekrutacja pracowników imigrantów: Europa 2016](#). OECD Publishing (ang.).

43 Jak promować mobilność i włączenie społeczne poprzez wielojęzyczność w szkolnictwie wyższym? (ES)?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

W szkolnictwie wyższym język się zazwyczaj używa w osobnych sytuacjach i w sposób segregacyjny. Można to zaobserwować w nauczaniu i uczeniu się, badaniach i zarządzaniu, nawet na uczelniach dwujęzycznych lub trójjęzycznych. Oddzielenie języków utrudnia mobilność i włączenie społeczne. Instytucje szkolnictwa wyższego mogą jednak opracować innowacyjne polityki promujące mobilność i jednocześnie zapewniające włączenie społeczne. Ogólna idea polega na zachęceniu studentów, naukowców i pracowników administracyjnych do lepszego zarządzania różnymi językami, ich rozwoju i korzystania z nich w swoim repertuarze.

Co mówią nam badania?

Niektóre najnowsze teorie zakładają, że umiejętności w różnych językach nie są odrębnymi systemami, lecz jednym zintegrowanym systemem, znanym również jako kompetencje wielojęzyczne. Osoby muszą zarządzać znajomością różnych języków w zależności od kontekstu komunikacji (np. poprzez hamowanie niektórych języków i używanie tych, które są niezbędne w danej sytuacji). Zostało to pojęte w projekcie MAGICC jako "komunikacyjny i interaktywny katalog osób, składający się z kilku języków i odmian języków, w tym pierwszego języka na różnych poziomach kompetencji i różnych rodzajów kompetencji, z których wszystkie są współzależne. Katalog jako całość stanowi zasób do działania w różnych sytuacjach użycia. Ewoluuje z biegiem czasu i doświadczeniem przez całe życie i obejmuje świadomość międzykulturową oraz zdolność dostosowywania się do wielokulturowych kontekstów życia zawodowego i uniwersyteckiego oraz uczestnictwa w tych kontekstach" (MAGICC Konceptyjne ramy 2013: 5).

Biorąc pod uwagę, że „brak umiejętności językowych jest jedną z głównych przeszkód w uczestnictwie w europejskich programach kształcenia, szkolenia i młodzieży” (przewodnik Erasmus+2017: 9)¹ Można łatwo wywnioskować, że zdolność do korzystania z całego repertuaru językowego i rozwijania swoich kompetencji wielojęzycznych jest wartością dodaną dla studentów, naukowców i pracowników. Może pomóc im zdobyć większą motywację i łatwiej uczestniczyć w programach mobilności. Ponadto nabywają przydatne umiejętności zawodowe. Rozwój umiejętności wielojęzycznych przez podmioty szkolnictwa wyższego

może wspierać i poprawiać ich osiągnięcia osobiste, akademickie i zawodowe, zwiększając tym samym ich potencjalną mobilność. Jednocześnie szerokie wykorzystanie repertuarów językowych w szkolnictwie wyższym może ułatwić włączenie językowe. Możliwość korzystania z różnych katalogów językowych studentów, naukowców i pracowników sprawia, że środowisko językowe szkolnictwa wyższego jest otwarte na przyjmowanie i akceptację różnorodności językowej. W związku z tym wykorzystanie i rozwój umiejętności wielojęzycznych jest właściwą odpowiedzią na kompromis między mobilnością a integracją, przyczyniając się do rozwiązania napięć między nimi.

Ilustracje i dowody

W szkolnictwie wyższym umiejętności wielojęzyczne można promować na kilka sposobów. Badania przeprowadzone w ramach projektu MAGICC² dostarczają odpowiednich i praktycznych narzędzi, które zapewniają międzynarodowy zestaw kategorii do opisywania i oceny umiejętności wielojęzycznych i wielokulturowych.

Studium przypadku w klasie na uniwersytecie Algarve w Portugalii stanowi przykład tego, w jaki sposób można promować kompetencje wielojęzyczne i w jaki sposób może pomóc w rozwiązaniu kompromisu między mobilnością a integracją.

Badanie *koncentruje się na polityce językowej i komunikacyjnej*, kursie licencjackim. Uczestnikami tego kursu są zarówno studenci lokalni, jak i studenci Erasmusa z różnych środowisk językowych. Instruktor umożliwia uczestnikom posługiwanie się preferowanym językiem (pod warunkiem, że rozumie go lub może być tłumaczony na różne języki, tak aby każdy mógł go zrozumieć). Materiał szkoleniowy zawiera teksty naukowe w języku angielskim, które są czytane, analizowane i omawiane w różnych językach. Zaangażowane są różne elementy poszczególnych katalogów studenckich, a środowisko wspólnego wyłaniania się z zbiorowego repertuaru klasy. W rezultacie w tym kursie używa się wielu języków, w tym portugalskiego, angielskiego, francuskiego, włoskiego i hiszpańskiego.

1 Przewodnik po programie Erasmus+. Wersja 3 (2017 r.).

2 MAGICC – Modularyzacja wielojęzycznych i wielokulturowych kompetencji w zakresie komunikacji akademickiej www.magicc.eu

Ponadto uczniowie musieli przeprowadzić ostateczną prezentację w trzech wybranych przez siebie językach: język prezentacji PowerPoint, język prezentacji ustnej oraz język pozwalający odpowiedzieć na pytania instruktora i uczniów. Tego rodzaju zadanie jest kreatywną, ale również ustrukturyzowaną metodą rozwijania umiejętności wielojęzycznych.

To ostatnie zadanie i wykorzystanie wielu katalogów językowych uczniów podczas kursu, związane również z wykorzystaniem tekstów angielskich, doprowadziły do serii metalinguistycznych refleksji nad treścią i powiązaniem zagadnieniami językowymi.

Pozwoliło to na większą równość w klasie i większy udział wszystkich uczestników, zarówno lokalnych, jak i zagranicznych.

Konsekwencje polityczne

Biorąc pod uwagę wielojęzyczny kontekst, w którym integruje się szkolnictwo wyższe, istnieją różne powody promowania kompetencji wielojęzycznych. Zwiększa mobilność i ułatwia wejście do wielojęzycznego świata zawodowego; jednocześnie przyczynia się do zwiększenia świadomości i akceptacji istniejącej różnorodności językowej.

Polityka promowania kompetencji wielojęzycznych może być wdrażana przez poszczególnych instruktorów (jak w studium przypadku, o którym mowa powyżej). Można go również promować na poziomie instytucjonalnym, na przykład poprzez wielojęzyczne i wielokulturowe kursy otwarte dla całej społeczności uniwersyteckiej. Przykładem są kursy na temat szkoleń

komunikacyjnych w kontekście wielojęzycznym na Uniwersytecie w Bazylei (Szwajcaria) (Gekeler i in. 2013) oraz na *Interaction Multilingual. Używaj swoich języków* na Uniwersytecie w Jyväskylä, Finlandia (Kyppö i in. 2015).

Języki używane w zajęciach podczas kursu		
	Języki używane do pisania (biała tablica lub prezentacja slajdów)	Języki używane ustnie
Nauczyciel	Angielski, francuski, portugalski	Angielski, francuski, portugalski
Studenci	Angielski, francuski, portugalski	Angielski, francuski, włoski, portugalski, hiszpański

Referencje i pogłębianie

Gekeler, P., Manger S., Meyer, S., & uRank, D. (2013). Wielojęzyczność, wielojęzyczność i internacjonalizacja w europejskim obszarze szkolnictwa wyższego: Wyzwania i perspektywy na Uniwersytecie Szwajcarskim. *Nauka języków w szkolnictwie wyższym*, 2, 405-425.

Kyppö, A., T. Natri, M. Pietarinen, & P. Saaristo. (2015). Używaj swoich języków! Od jednojęzycznej do wielojęzycznej interakcji w klasie językowej. W J. Jalkanen, E. Jokinen, & P. Taalas (Eds.), *Głosy rozwoju pedagogicznego – Rozszerzanie, doskonalenie i badanie nauki języków w szkolnictwie wyższym* (s. 319-335). Dublin: Research-publishing.net

44 W jaki sposób możemy pomóc w wymianie studentów w nauce języka krajuprzyjmującego

Cyril Brosch, Sabine Fiedler, Uniwersytet w Lipsku

Programy wymiany oferują studentom możliwość pobytu za granicą przez długi czas. Jest to często pierwsza szansa w ich życiu może być szczególnie dotkliwaw Europie, gdzie biegłość językowa jest kluczowym czynnikiem mobilności i włączenia społecznego. Jeżeli jednak studenci nie znają wcześniej języka kraju przyjmującego, wymiana ta jest zbyt krótka, aby zapewnić odpowiednią naukę języków. Chociaż używanie języka angielskiego łagodzi większość problemów związanych z mobilnością, może to utrudniać integrację na uniwersytecie i w życiu codziennym, z wyjątkiem sytuacji, gdy poszczególni studenci są szczególnie wytrwali w nauce języka lokalnego.

Co mówią nam badania?

W badaniu przeprowadzonym przez zespół Lipsk MIME zbadano wykorzystanie języka przez około 500 studentów wymiany, biorących udział w wymianach do Niemiec i z Niemiec (Brosch 2017). Zasugerował, że kraje z popularnymi językami, w szczególności angielskim i francuskim, odniosły duże sukcesy w podnoszeniu umiejętności językowych i promowaniu włączenia zaproszonych studentów, podczas gdy wyniki w innych krajach, zwłaszcza tych o mniej prestiżowych językach, znacznie się różniły.

Nasze badania sugerują, że większość studentów wymiany jest zainteresowana nauką języka kraju przyjmującego, ale ma niewiele możliwości, aby to zrobić w przypadku „małych” języków. Oznacza to, że projekty takie jak Erasmus+ nie osiągnęły jeszcze pełnego potencjału w zakresie wspierania wielojęzyczności. Studenci uczestniczący w wymianie, w tym osoby, które spędzają swój pobyt w ramach programu Erasmus+ w mniejszych krajach, w których językiem nauczania jest zazwyczaj język angielski, są zainteresowani nauką lokalnego języka (zob. rysunek odwrotny).

Ilustracje i dowody

W praktyce uczniowie często napotykają przeszkody. Ze względu na brak kursów językowych nie mogą rozpocząć nauki języka goszczącego przed wymianą, a podczas pobytu rzadko zapewnia się odpowiednie kursy. Wspólne zakwaterowanie, konferencje i zajęcia rekreacyjne umożliwiają studentom spędzanie większości czasu z innymi studentami wymiany.

Większość informacji, które otrzymują przed lub w trakcie pobytu, jest dostępna wyłącznie w języku angielskim.

Uczestnicy naszego badania często skarżyli się na brak kontaktu z lokalnymi studentami i lokalną ludnością ze względu na barierę językową, a także niewystarczający stopień organizacji programów wymiany:

Wyobrażałem sobie to inaczej, do jakiego stopnia będę opanował Węgier pod koniec mojego pobytu. Naprawdę chciałem – zastanawiałem się, czy muszę wziąć bardziej intensywny kurs, ale w rzeczywistości nie było żadnego, i mogłem tylko zrobić podstawowy kurs [...] To było dość złe.

Jest trochę przed rozprawą. Istnieje katalog kursów Erasmus i katalog kursów uniwersyteckich. I to jest dość ograniczone, co można i nie można wybrać. [...] Uważam to za głupie, szczególnie w ogólnym kontekście, ponieważ mieszkam tu w domu studenckim i robią to dokładnie w ten sam sposób." [tzn. witają studentów Erasmus+ oddzielnie od lokalnych studentów]

W rezultacie niektórzy studenci ostatecznie dołączyli do małego kręgu innych studentów wymiany w trakcie ich pobytu, po uzyskaniu jedynie minimalnej znajomości języka lokalnego. To uniemożliwiło im jak najlepsze wykorzystanie ich pobytów.

Konsekwencje polityczne

Wskazane jest, aby dać studentom więcej możliwości nie tylko nauki języka kraju przyjmującego, ale także, a przede wszystkim, używania języka. W związku z tym nie jest wskazane organizowanie studiów przychodzących studentów w sposób, który pozwala im polegać wyłącznie na języku angielskim podczas całej wymiany. Chociaż uczniowie nigdy nie powinni być zmuszani do nauki określonego języka, powinna istnieć wymierna zaleta posługiwania się językiem lokalnym.

Niektóre szczegółowe wytyczne są następujące.

1. Macierzyste uniwersytety studentów wymiany powinny, w miarę możliwości, oferować studentom więcej zachęt i możliwości uczenia się tzw. „małych” języków poprzez prowadzenie kursów w językach lokalnych ich uczelni partnerskich oraz poprzez oferowanie zaliczonych kursów językowych przed i w trakcie wymiany.
2. Koordynatorzy programu Erasmus+ powinni uznać

naukę języków lokalnych za najwyższy priorytet pobytu studenta. Należy szerzej wykorzystywać przykłady dobrych praktyk, takich jak gazety na temat świadomości językowej i nauka tandemu.

3. Testy i kursy online Erasmus+ powinny obejmować języki wszystkich krajów uczestniczących, aby umożliwić studentom rozpoczęcie nauki języka lokalnego przed wymianą.

4. Uczelnie przyjmujące powinny podwoić wysiłki, aby uniknąć segregacji studentów w zamian za lokalną ludność. Organy administracji uczelni nie powinny oferować swoich usług w języku angielskim jako jeden język lub domyślnie, ale również w językach lokalnych, aby zachęcić studentów Erasmusa do korzystania z nich.

Uczelnie przyjmujące powinny podwoić wysiłki, aby uniknąć segregacji studentów wymiany od lokalnej ludności. Organy administracji uczelni nie powinny oferować swoich usług w języku angielskim jako jeden język lub domyślnie, ale również w językach lokalnych, aby zachęcić studentów Erasmusa do korzystania z nich.

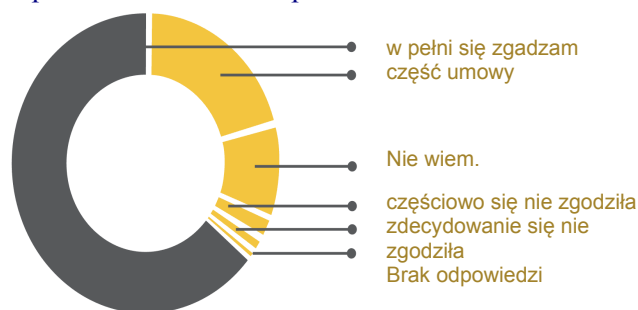
Referencje i pogłębianie

Brosch, C. (2017). *Inwiefern fördert das Erasmus+ Programm Mehrsprachigkeit?* (Rozmowa na

kolokwium „Umiejętności językowe dla integracji gospodarczej i społecznej”, Berlin, 12 października 2017 r.).

Harrison, nr (2015). Praktyka, problemy i władza w zakresie "internacjonalizacji w domu: krytyczne refleksje nad najnowszymi dowodami badawczymi. *Nauczanie w szkolnictwie wyższym*, 20, 412-430.

Mitchell, R., McManus, K. & Tracy-Ventura, N. (Eds.) (2015). *Interakcja społeczna, tożsamość i nauka języków podczas pobytu za granicą*. Europejskie Stowarzyszenie Języków Drugich eprints.soton.ac.uk/id/eprint/381255

NAUKA JĘZYKÓW JEST WAŻNĄ MOTYWACJĄ DO MOJEGO POBYTU ZA GRANICĄ.

45 W jaki sposób systemy edukacji mogą reagować na dynamikę regionów złożonych pod względem językowym?

Gabriele Iannàcaro, Università di Milano-Bicocca

Krajobraz językowy Europy wykazuje zdumiewające zróżnicowanie wynikające z uwarunkowań historycznych, politycznych, społecznych i gospodarczych – nie tylko od państwa do państwa, ale także wewnątrz państw. Utrudnia to kształtowanie polityki włączenia społecznego, ponieważ konieczne jest uwzględnienie nie tylko tradycji politycznych i kulturowych państwa jako całości, ale także różnic lokalnych i regionalnych, a także bieżących zmian wynikających ze zróżnicowanych wzorców imigracji i emigracji.

Co mówią nam badania?

Trzy rodzaje różnic mają ogromny potencjalny wpływ. Pierwszym z nich jest zakres różnic językowych. Kiedy większość ludzi mówi językiem tej samej rodziny językowej, sprzyja to możliwości wzajemnego zrozumienia (np. w Skandynawii lub w zachodniej przestrzeni słowiańskiej). Ogólnie rzecz biorąc, zmniejsza to ogólne koszty wielojęzyczności. Po drugie, istniejąca państwowa lub regionalna tradycja wielojęzyczności jest ważnym czynnikiem wpływającym na stosunekhibitantów do mieszkania kodów i nabywania języków regionu (Iannàcaro 2010), a także na relacje osób mobilnych z ich oryginalnymi i nowo nabytymi repertuarami. Po trzecie, różny skład demograficzny środowiska miejskiego i wiejskiego (w tym szczegółowe lokalne wzorce osadnictwa, np. koncentracja migrantów w niektórych dzielnicach) odgrywa ważną rolę w integracji językowej. Te trzy czynniki są wyraźnie widoczne w badaniach MIME.

Ilustracje i dowody

W studium przypadku w Andorze Trybunał stwierdził, że w kontaktach z hiszpańskim, katalońskim i francuskim pracownicy portugalscy są głównie uzależnieni od ich języka ojczystego i strategii wzajemnego zrozumienia. Jednak przeważające postawy społeczne wobec tych różnych języków znacznie się różnią, pod wpływem sytuacji politycznej i społecznej. Kataloński, jako jedyny język urzędowy, wiąże się z mobilnością w górę; Francuski jest uważany za język edukacyjny, który, podobnie jak kataloński, pochodzi z Andory; Hiszpański jest postrzegany jako „nieinwazyjny” język, który jest tolerowany w nieoficjalnych kontekstach; Portugalski jest uważany za zagraniczny i związany z brakiem mobilności społecznej. Postawy te utrudniają powodzenie i

rozpowszechnianie strategii wzajemnego zrozumienia, w szczególności między Portugalią, Hiszpanią i katalońską. Jednocześnie polityka dotycząca języków urzędowych Andory nie daje miejsca na rozpoznanie różnorodności językowej. W rezultacie, mimo że stanowią do 16 % ludności, portugalski pracownicy mobilni i ich rodziny wyrażają niechęć do postrzeganej nierówności w traktowaniu.

W innym studium przypadku zebraliśmy biografie językowe migrantów z byłej Jugosławii mieszkających obecnie w oficjalnie dwujęzycznej włoskiej prowincji Bolzano/Bozen (Tyrol Południowy). W tym przypadku migracja odbywała się poza granicami różnych rodzin językowych (tradycyjne języki Tyrolu Południowego to Ladin, wysokoniemieckie, germańskie dialekty i włoski, podczas gdy imigranci z byłej Jugosławii posługują się językiem serbskim/Bośniackim, albańskim i rumuńskim).

Wzorce językowe związane z integracją różnią się w zależności od rejestrów językowych, które migranci zabierają ze sobą (jednojęzyczne, dwujęzyczne itp.) oraz docelowej społeczności przyjmującej. W południowym Tyrolu społeczność niemiecka, ze względu na swoją autochtoniczną wielojęzyczność i postawę bardziej korzystną dla różnic językowych, jest bardziej elastyczna niż w języku włoskim, akceptując niestandardowe formularze i niepełne etapy nauki języka; jednak do pełnej integracji niezbędne są dialekty niemieckie i germańskie. Dla tych, którzy są bardziej zorientowani na grupę włoską, nabycie standardowego języka włoskiego może wystarczyć.

Konsekwencje polityczne

Polityka edukacyjna musi uwzględniać tradycje i postawy niektórych regionów, w przeciwnym razie może zaistnieć luka między ofertą a tym, czego ludzie szukają. Jednocześnie wszystkie tożsamości językowe i repertuary muszą być uznawane za część różnorodności społeczeństwa. Wielojęzyczne regiony, często położone na granicach między państwami, oferują warunki, które mogą utorować drogę do lepszego zrozumienia dynamiki złożonych repertuarów. Oznacza to przyjęcie polityki edukacyjnej, która:

- ▶ integruje nauczanie języka regionalnego, historii i Landeskunde (zasadniczo „kultury”), obejmujące sąsiednie regiony transgraniczne, zarówno dla osób uczących się w wieku szkolnym, jak i dorosłych;
- ▶ Uznaje wielojęzyczność za normalną sytuację zarówno dla ludności tubylczej, jak i dla ludności

mobilnej, z wykorzystaniem każdej z nich, aby pomóc zrozumieć drugą;

► podkreślenie korzyści kulturowych i edukacyjnych wynikających z kontaktów między społecznościami językowymi oraz roli społeczności mniejszościowych jako pomostów między różnymi tradycjami kulturowymi i językowymi.

Zalecenia te stanowią apel *omiędzykulturową edukację obywatelską* (Byram i in., 2016), która obejmuje zwrócenie uwagi na różnice regionalne i lokalne jako integralny element polityki integracji językowej.

Referencje i pogłębianie

Byram, M., Golubeva, I., Hui, H., & Wagner, M. (Eds.) (2016). *Od zasad do praktyki w edukacji na rzecz obywatelstwa międzykulturowego*. Clevedon: Sprawy wielojęzyczne.

Iannàccaro, G. (2010). *Ling di minoranza e scuola. A dieci anni dalla legge 482/99. On plurilinguismo scolastico nelle comunità di minoranza della Repubblica Italiana*. Quaderni della Direzione

Generale per gli Ordinamenti Scolastici e per l'Autonomia Scolastica 1. Romowie: Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca.

Mar-Molinero, C. & Stevenson, P. (Eds.) (2006). *Ideologie językowe, polityki i praktyki: Język i przyszłość Europy*. Londyn: Palgrave Macmillan.

Naklejki zachęcające do korzystania z katalońskiego w sklepie w Andorra la Vella.

46 Jakie są umiejętności nauczycieli najbardziej potrzebne do rozwiązania problemu różnic językowych w szkołach integracyjnych?

Gabriele Iannàccaro, Università di Milano-Bicocca

Nauczyciele odgrywają kluczową rolę we wdrażaniu polityki w zakresie edukacji językowej. Rolata jest bardziej aktywna i złożona niż często się wydaje, co wymaga zróżnicowanego zestawu umiejętności, które zostały szczegółowo zbadane w badaniach nad kształceniem nauczycieli w celu włączenia społecznego (tj. przygotowanie nauczycieli do pracy w szkołach integracyjnych, gdzie korzyści są równomiernie rozdzielane między wszystkich uczniów, niezależnie od różnic indywidualnych lub zbiorowych). Czerpiemy inspirację z tych badań, aby wyciągnąć wnioski na temat roli nauczycieli w uwzględnianiu różnorodności językowej w tych szkołach, gdzie można pogodzić sprzeczne wymagania dotyczące mobilności i integracji.

Co mówią nam badania?

Badania i konferencje sponsorowane przez dwie duże organizacje międzynarodowe wyraźnie określiły skalę wyzwania, co wymaga zmian w sposobie pracy nauczycieli na poziomie indywidualnym, klasowym, szkolnym i społecznym. Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) podsumowała stan zaawansowania prac w dwóch kluczowych sprawozdaniach: *Teachers Matter* (2005) oraz *Educating Teachers for Diversity* (2010). Niedawno Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) opublikowała serię „Przewodników rzecznictwa” na temat kształcenia nauczycieli sprzyjających włączeniu społecznemu (Kaplan i Lewis, 2013).

W kontekście europejskim największy projekt zorientowany na politykę koordynowany był przez Europejską Agencję Rozwoju Edukacji Specjalnej (EADSNE), z udziałem grup ekspertów składających się z decydentów politycznych, szkoleniowców nauczycieli ogólnych i wyspecjalizowanych z 25 krajów. Jednym z wyników tej pracy był oparty na

dowodach profil nauczycieli integracyjnych (EADSNE, 2012), w którym określono zdolności, które nauczyciele muszą skutecznie pracować w różnych klasach.

Ilustracje i dowody

Zobacz tabelę na następnej stronie.

Konsekwencje polityczne

Należy wezwać programy kształcenia nauczycieli we wszystkich państwach członkowskich do spełnienia surowszych wymogów dotyczących rozwoju zdolności nauczycieli do pracy z różnicami językowymi w szkołach integracyjnych. Zdolności te obejmują szereg wzajemnie powiązanych postaw i przekonań, wiedzy i zrozumienia, umiejętności i zdolności, które uzupełniają te, które zostały zidentyfikowane w ramach badań naukowych w dziedzinie edukacji włączającej nauczycieli.

Referencje i pogłębianie

- EADSNE (2012). Edukacja nauczycieli na rzecz włączenia społecznego: Profil Inclusive Teacher. Pełny tekst european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf
- OECD (2005). Kluczowa rola nauczycieli <https://www.oecd.org/fr/education/scolaire/34990974.pdf>
- OECD (2010). Edukowanie nauczycieli na rzecz różnorodności. Streszczenie <https://www.oecd.org/fr/education/ceri/44837540.pdf>
- Kaplan, I. & Lewis, I. (2013). Promowanie edukacji nauczycieli sprzyjającej włączeniu społecznemu: Przewodniki rzecznictwa. UNESCO. Linki do pełnej serii goo.gl/8yws7v

Umiejętności wymagane od nauczycieli, aby przeciwdziałać różnicom językowym w szkołach integracyjnych.

	Postawy i przekonania	Wiedza i zrozumienie	Umiejętności i możliwości
Zwiększanie różnorodności osób uczących się			
Projekty językowe w edukacji integracyjnej	Nauka języków obcych i posługiwanie się językami w nauczaniu muszą być istotne dla wszystkich uczniów.	Nauka i używanie więcej niż różnych języków jest podejściem dla wszystkich uczących się, nie tylko dla tych, którzy są uważani za inne	Krytyczna analiza własnych przekonań i postaw wobec różnych odmian językowych jest podstawą wzajemnego szacunku
Perspektywa nauczyciela na różnice językowe osób uczących się	Wielojęzyczni uczniowie wnoszą wartość dodaną do szkół, społeczności lokalnych i społeczeństwa	Studenci są źródłem nauki różnorodności językowej dla siebie i ich rówieśników.	Potrafi uczyć się od uczniów o różnicach językowych i pomagać szkołom uczcić te różnice
Wsparcie dla wszystkich osób uczących się			
Promowanie nauki szkolnej, społecznej i emocjonalnej dla wszystkich	Ma wysokie oczekiwania wobec wszystkich osób uczących się i stara się angażować rodziców i rodziny, niezależnie od ich pochodzenia językowego.	Znajomość wielojęzycznych wzorców rozwoju i ścieżek rozwoju, a także różnych modeli nauki języków obcych	Nacisk kładzie się na komunikację, transfer umiejętności w zakresie języków używanych w domu i w społeczności oraz udział rodziców i rodzin w ocenie.
Skuteczne nauczanie w niejednorodnych klasach	Odpowiada za uczenie się wszystkich studentów; różnice językowe są uważane za cenne zasoby do nauki	Określić mocne strony każdego uczącego się; zróżnicowanie programów nauczania uwzględniające różnorodność języków i kultur	Współpracuje z indywidualnymi uczniami, grupami mieszanymi; znalezienie sposobów wydajnego korzystania z innych języków w klasie
Współpraca z innymi			
Praca z rodzicami i rodzinami	Poszanowanie różnych kontekstów kulturowych, społecznych i językowych; skuteczna komunikacja i współpraca. skuteczna komunikacja i współpraca	Rozumie znaczenie pozytywnych umiejętności i relacji międzyludzkich dla współpracy poprzez różnice językowe	Skutecznie komunikuje się z różnymi rodzinami, korzystając z zasobów językowych społeczności w ogóle
Praca z wieloma innymi specjalistami w dziedzinie edukacji	Ceni współpracę, partnerstwo i pracę zespołową w wielu językach i z nimi	Wie, jak nauczyciele na zajęciach integracyjnych mogą współpracować z innymi ekspertami i pracownikami, aby dzielić się swoją wiedzą językową	Budowanie wielojęzycznej wspólnoty szkolnej w ramach szerszej społeczności szkolnej; pomaga zarządzać różnorodnością językową na poziomie szkoły
Osobisty rozwój zawodowy			
Nauczyciele jako przemyślni praktykanci	Praca z różnymi językami wymaga rozwiązywania problemów w oparciu o praktykę opartą na dowodach i szkolenie osobiste	Zna metody badań-działania i jak podjąć się rozwiązywania problemów, refleksji i samooceny	Ocenia własne praktyki i współpracuje z innymi, aby ocenić, w jaki sposób rozwiązuje się różnice językowe w całej szkole
Ustawiczne szkolenie zawodowe i rozwój	Rozumie, że ciągłe uczenie się, zmiany i rozwój mają zasadnicze znaczenie dla rozwiązania problemu różnorodności językowej	Jest świadomy wielojęzycznego, prawnego i politycznego kontekstu; zobowiązuje się do rozwijania wiedzy i umiejętności na potrzeby praktyk integracyjnych	Dąży do innowacji i osobistego uczenia się, wykorzystuje współpracowników i inne modele jako źródła uczenia się i inspiracji

47 Jak najlepiej ocenić nieformalne umiejętności językowe?

Mark Fettes, Università di Milano-Bicocca

Ocena umiejętności językowych jest gałęzią szerszej dziedziny wiedzy, alidacji^V i akredytacji kompetencj dorosłych (ACR) – ważnym punktem zainteresowania Instytutu UNESCO ds. Uczenia się przez całe życie i OECD, a także powracającym tematem w oświadczeniach politycznych UE dotyczących kształcenia dorosłych. Podobnie jak inne umiejętności dorosłych, umiejętności językowe są często nabywane w sposób nieformalny, a programy oceny opracowane na potrzeby organizacji formalnych, takich jak szkoły i uniwersytety, mogą być słabo dostosowane do potrzeb mniejszości i populacji migrantów. Postępy w tej dziedzinie mają zasadnicze znaczenie dla poprawy równowagi między mobilnością a integracją wielojęzycznego obywatela europejskiego.

Co mówią nam badania?

Rada Unii Europejskiej (2012 r.) zaleciła, aby do 2018 r. państwa członkowskie wdrożyły środki w celu walidacji umiejętności nabytych w sposób pozaformalny i nieformalny, aby zapewnić zgodność z europejskimi ramami kwalifikacji. Sprawozdania UNESCO (Singh, 2015) i OECD (2015, 2016) wskazują jednak, że może to być trudny proces, wymagający gruntownego dostosowania istniejących podejść do warunków zwiększonej mobilności oraz różnorodności umiejętności i wiedzy. Dotyczy to języka: nieformalne umiejętności językowe częściej są ustne i rzadko odpowiadają standardom korekty gramatycznej oczekiwanym w testach pisemnych. W naszych własnych studiach przypadków informatorzy byli często skłonni przyznać, że ich umiejętności w danym języku były wadliwe, ale mimo to wyrazili zaufanie i kompetencje w jego stosowaniu. Dobre narzędzia i procesy oceny uwzględniałyby zarówno mocne strony, jak i ograniczenia tych zasobów.

Obraz pokazuje względną wagę procesów nabywania języków formalnych (szarych), pozaformalnych (szarych) i nieformalnych (żółtych) w życiu mobilnym. Wydaje się, że nieformalne umiejętności językowe są nabywane nawet na stosunkowo późnych etapach, tj. zwykle po wieku, w którym ludzie są oceniani w szkole.

Ilustracje i dowody

Podobnie jak w przypadku innych aspektów integracji językowej, VAR ma wymiary makro, meso i mikrowymiarowe. Na poziomie makro najpowszechniejszym modelem oceny języków jest wspólny europejski system opisu kształcenia językowego, w którym niektóre państwa wyznaczają krajowe ośrodki egzaminacyjne, podczas gdy inne akredytują różne instytucje, w tym ośrodki kultury i instytucje szkolnictwa wyższego. Ogólnie rzecz biorąc, to nie te same instytucje zajmują się kształceniem migrantów, a proces oceny CEFR (wspólnego europejskiego systemu opisu kształcenia językowego) byłby uważany za zbyt formalny i niedostępny dla wielu dorosłych uczących się w warunkach mobilności. Podobny model organizacyjny mógłby jednak bezpośrednio angażować organizacje migrantów w sprawdzanie umiejętności językowych nabytych w sposób nieformalny. Poziom jest niezbędny. Inklusywna ocena języka opiera się na określeniu procesów i standardów w kontekście odmian wielojęzyczności regionalnej. Na przykład w naszym studium przypadku Andory standardy biegłości językowej powinny odnosić się do różnych funkcji francuskiego, katalońskiego, hiszpańskiego i portugalskiego, aby odzwierciedlić ich rzeczywistą i potencjalną rolę w repertuarze ucznia.

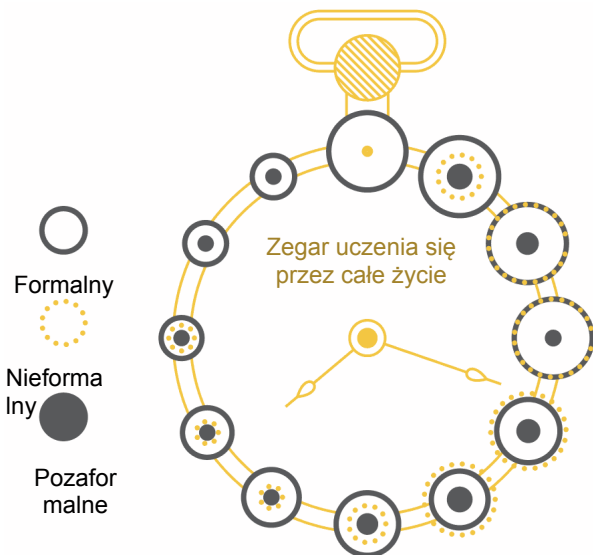
Ocena w takich ramach może również odgrywać rolę edukacyjną poprzez podnoszenie świadomości na temat własnych postaw językowych, nawyków, zdolności i potencjału wzrostu.

Na poziomie mikro należy określić konkretne narzędzia i praktyki oceny (Cedefop, 2015). Zamiast tradycyjnych testów i egzaminów, które mogą być zastraszające i które nie są ściśle związane z kontekstami użytkowania, należy stosować inne metody, takie jak rozmowy (wywiady), raportowanie (samoocena), obserwacja, symulacja lub zeznania osób trzecich. Aby jednak być wiarygodnym, wiele z nich wymaga wysoko wykwalifikowanego i doświadczonego podmiotu oceniającego.

Bardziej obiecujące dla szerokiego zastosowania jest autentyczna nieformalna i ciągła ocena, która jest nierozzerwalnie związana z umiejętnościami rozwiązywania problemów i komunikacji uczącego się i którą można udokumentować za pomocą portfela folios.

Konsekwencje polityczne

Opracowanie procedur, standardów i ram organizacyjnych dla integracyjnej oceny językowej jest przedsięwzięciem długoterminowym, ale z potencjalnie znacznymi dywidendami. Podobnie jak inne działania na rzecz edukacji wielojęzycznej sprzyjającej włączeniu społecznemu, koncentruje się ona na budowaniu potencjału na szczeblu społeczności. W pierwszej kolejności eksperci terenowi wybieraliby odpowiednie metody walidacji i kierowali procesem walidacji we współpracy z lokalnymi ośrodkami kultury, organizacjami migrantów i innymi. Z czasem ten ostatni przejmie kontrolę nad procesem. Powstały w ten sposób system zwiększyłby integrację społeczną przy jednoczesnym zwiększeniu możliwości przenoszenia nieformalnych, uznanych, zatwierdzonych i akredytowanych umiejętności językowych.

Referencje i głębie

Cedefop: Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (e (2012)). *Europejskie wytyczne dotyczące walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego*. Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej. Seria referencyjna Cedefop; Nr 104. <http://dx.doi.org/10.2801/50647>

OECD (2015). *Uczniowie imigranci w szkole: Ułatwienie podróży w kierunku integracji*. OECD Publishing (ang.).

OECD (2016). *Rekrutacja pracowników imigrantów: Europa 2016*. OECD Publishing (ang.).

Singh, M. (2015). *Globalne perspektywy uznawania uczenia się pozaformalnego i nieformalnego: Dlaczego uznanie ma znaczenie*. Instytut Uczenia się przez całe życie UNESCO, Springer Open.

48 Dlaczego warto połączyć „orientację międzynarodową” i „lokację regionalną” w strategię językową uniwersytetów?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso; Neuza Costa, Universidade do Algarve

Jeżeli w szkolnictwie wyższym przeważa regionalna polityka orientacji (na szczeblu niższym niż krajowy), integracja językowa przychodzących studentów lub pracowników niekoniecznie jest gwarantowana, a mobilność może być utrudniona. Rzeczywiście, polityka orientacji międzynarodowej zazwyczaj wiąże się z korzystaniem z jednej lingua franca, zazwyczaj angielski. Stanowi to kompromis dla włączenia osób, które nie mówią w języku lokalnym, chyba że doprowadzi to do stworzenia zlokalizowanej bańki anglojęzycznej, z której wykluczeni będą lokalni anglojęzyczni. W związku z tym polityka podkreślająca udane połączenie „miejsca regionalnego” i „orientacji międzynarodowej” może być odpowiedzią na kompromis między mobilnością a integracją.

Co mówią nam badania?

Zgodnie z przewodnikiem po programie Erasmus+ (2017 r.: 318)¹, internacjonalizacja „dotyczy wszelkich działań obejmujących co najmniej jeden kraj uczestniczący w programie i co najmniej jeden kraj partnerski”. W ES internacjonalizacja oznacza faktycznie „Anglicisation”. Angielski jest obecnie uważany za „międzynarodowy język nauki” i „lingua franca hold -for-acquired wyższe szkolnictwo”, jak wskazano, na przykład, w Mazak i Herbas-Donoso (2015). Jak wskazuje Phillipson (2009), dominująca rola języka angielskiego niekorzystnie wpływa na język angielski, co wyraźnie pokazuje, że nie ma nic z natury naukowej na temat przewagi języka angielskiego nad używaniem jakiegokolwiek innego języka. Jednak ze względu na mobilność coraz bardziej zdywersyfikowane są spisy językowe organizacji studenckiej oraz kadry dydaktycznej i badawczej instytucji szkolnictwa wyższego; jeśli chodzi o sposób traktowania wiedzy, coraz bardziej ogranicza się stosowanie pojedynczej lingua franca.

W tym sensie europejski projekt² IntlUni oferuje na przykład wyniki w zakresie wyzwania i możliwości międzynarodowej klasy szkolnictwa wyższego w wielojęzycznych i wielokulturowych przestrzeniach uczenia się.

1 Przewodnik po programie Erasmus+. Wersja 3 (2017 r.)

2 IntlUni – Wyzwania wielojęzycznej i wielokulturowej przestrzeni edukacyjnej na międzynarodowym uniwersytecie.

Internacjonalizacja jest lepiej rozumiana w porównaniu z dwoma innymi pojęciami, a mianowicie internacjonalizacja domu i mobilność wirtualna. W rzeczywistości „mobilność fizyczna nie jest celem samym w sobie; jest to raczej jeden ze sposobów umiędzynarodowienia” (Lauridsen i in. 2015: 14). Internacjonalizacja w domu obejmuje wykorzystanie i opracowanie międzynarodowego programu nauczania oraz, jak podkreślono w rozporządzeniu (UE) nr 1288/2013 (3172), „może być nie tylko alternatywą dla mobilności fizycznej, ale także stanowić przygotowanie do dalszej mobilności fizycznej”. Jeśli chodzi o mobilność wirtualną, definiuje się ją jako „zestaw działań wspieranych przez technologie informacyjno-komunikacyjne, w tym e-uczenie się, które prowadzą lub ułatwiają międzynarodowe wspólne doświadczenia w kontekście nauczania, szkolenia lub uczenia się” (przewodnik Erasmus+2017: 322)⁴.

Ilustracje i dowody

Pod względem liczbowym liczba programów nauczania języka angielskiego (ETP) na uniwersytetach europejskich znacznie wzrosła w ostatnich latach (Wächter i Maiworm, 2014 r.): liczba identycznych EPT wzrosła z 725 programów w 2001 r. do 2389 w 2007 r. i 8 089 w tym badaniu. EPT w Europie są oferowane głównie podczas drugiego cyklu (poziom mistrzowski). Cztery piąte wszystkich programów (80 %) należą do tej kategorii. Jednak tylko 10- 20 % europejskich studentów studiuje za granicą, a 80- 90 % studentów jest w ich kraju pochodzenia (COM(2013) 499 final: 6).

W związku z tym internacjonalizacja powinna być oceniana nie tylko pod kątem mobilności studentów o charakterze brutto, ale także pod kątem charakteru procesów, takich jak umiędzynarodowienie programu nauczania, zapewnienie wszystkim studentom efektów uczenia się międzynarodowego/międzykulturowego (Leask, 2015). Nie jest to „anglicisation”, lecz wniosek Komisji Europejskiej (2013, 499 final: 6) jako „zintegrowanie globalnego wymiaru w projektowaniu i treści wszystkich programów nauczania i procesów nauczania/uczenia się (czasami określanymi

3 Rozporządzenie (UE) nr 1288/2013.

4 Przewodnik po programie Erasmus+. Wersja 3 (2017 r.)

mianem „umiędzynarodowienia domu,,), w celu zapewnienia, że zdecydowana większość osób uczących się, 80- 90 %, które nie są mobilne na arenie międzynarodowej w celu uzyskania dyplomu lub mobilności punktów, jest jednak w stanie zdobyć wymagane umiejętności międzynarodowe w zglobalizowanym świecie”.

Jednocześnie, w celu zapewnienia większej integracji studentów, naukowców lub pracowników mobilnych oraz „w celu wykorzystania ich potencjału w zakresie skutecznej integracji w kraju przyjmującym, mobilni studenci, naukowcy i kadra nauczycielska potrzebują szczególnego wsparcia w nauce języków, w tym możliwości nauki języka lub języków lokalnych, niezależnie od tego, czy jest to język wykładowy, czy też grupa badawcza”(COM(2013) 499 final: 6)¹.

Konsekwencje polityczne

Aby jednocześnie osiągnąć orientację lokalną i międzynarodową, instytucje szkolnictwa wyższego powinny przyjąć strategię promującą lokalną kulturę i język lub języki oraz promującą międzynarodowy wymiar wszystkich aspektów szkolnictwa wyższego, zgodnie z propozycją zawartą w decyzji (1298/2008/WE: 96²)"działania (...) takie jak promocja, dostępność, zapewnienie jakości, uznawanie punktów, uznawanie kwalifikacji europejskich za granicą i wzajemne uznawanie kwalifikacji z państwami trzecimi, opracowywanie programów nauczania, mobilność, jakość usług itp. Strategię promowania umiędzynarodowienia w szkolnictwie wyższym, w tym międzynarodowe programy nauczania, ze szczególnym uwzględnieniem lokalnej kultury i języka, mogą być zatem środkiem promowania edukacji międzykulturowej i wielojęzycznej.

Referencje i pogłębianie

Lauridsen, K. i in. (Eds.) (2015). *Możliwości i wyzwania w wielojęzycznej i wielokulturowej przestrzeni uczenia się. Dokument końcowy projektu IntlUni Erasmus Academic Network 2012-2015*. Aarhus: IntlUni (ang.).

Leask, B. (2015). *Umiędzynarodowienie programu nauczania*. Abingdon: Trasa biegów

Mazak, C. & Herbas-Donoso C. (2015). Praktyki językowe na dwujęzycznym uniwersytecie: studium przypadku klasy naukowej. *Międzynarodowy dziennik edukacji dwujęzycznej i dwujęzyczności*, 18, 698-714.

Phillipson, R. (2009). Angielski w szkolnictwie wyższym: Panaceum czy pandemia? W Peter Harder (Ed.), *Angles na anglojęzycznym świecie: Polityka języka angielskiego, internacjonalizacja i nauczanie uniwersyteckie* (s. 29-57). Kopenhaga, Dania: Muzeum Tusculanum Press (ang.).

Wächter, B. & Maiworm, F. (Eds.). (2014). *English-Taught Programs in European Higher Education (angielskie programy nauczania w europejskim szkolnictwie wyższym). Aktualna sytuacja w 2014 r. (dokumenty ACA dotyczące współpracy międzynarodowej w dziedzinie edukacji)*. Bonn: Lemmens (ang.).

1 Com(2013) 499 final. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Europejskie szkolnictwo wyższe w świecie”.

2 Decyzja nr 1298/2008/WE.

49 W jaki sposób walidacja umiejętności językowych może promować mobilność i włączenie społeczne?

Gabriele Iannàccaro, Università di Milano-Bicocca

Wiele czynników wpływa na decyzje osób mobilnych na arenie międzynarodowej dotyczące nauki języków obcych. Wykształcenie i język każdej osoby odgrywa rolę, a także jej postawy i motywacje wobec społeczeństwa przyjmującego: czy zamierzają zostać, czy są tam wyłącznie dla pracy lub edukacji, jakie znaczenie mają kontakty i stosunki lokalne i tak dalej? Jednak na wiele z tych czynników może mieć wpływ polityka. W szczególności świadomość językowa, promowanie możliwości uczenia się (zwłaszcza poza systemem formalnym) oraz oficjalne uznawanie umiejętności językowych zdobytych w takich kontekstach to trzy podejścia, które mogą zachęcać do podejmowania działań na rzecz integracji przy jednoczesnym wspieraniu mobilności.

Co mówią nam badania?

W wielu kontekstach mobilność osób nie jest wystarczająco świadoma korzyści płynących z dodatkowej nauki języków obcych. Lingua francas (i, bardziej ogólnie, szersze języki komunikacji) są często używane w sposób instrumentalny i interaktywny, co pozwala na natychmiastowe zaspokojenie potrzeb, ale nie pozwala na dalszą integrację z odpowiednimi docelowymi społeczeństwami. Te formy komunikacji językowej są często wykorzystywane do celów praktycznej komunikacji, które nie wiążą się z osobistymi relacjami między prelegentami i ewentualnie w godzinach pracy. Potwierdza to kilka studiów przypadku MIME. Na przykład pracownicy portugalscy, którzy osiedlają się w Andorze, bardzo często używają powszechnie rozumianego języka, którego znają już (w tym przypadku hiszpańskiego) zamiast uczyć się języka katalońskiego jako języka lokalnego. Międzynarodowe białe kołnierze w Vaasa (Finlandia) są zazwyczaj zadowolone z istniejących umiejętności, nieco ograniczonych w języku angielskim, jako języka roboczego i do zaspokajania codziennych potrzeb, zamiast zdobywać dobrą znajomość języka szwedzkiego, nie mówiąc już o fińskim.

W takich przypadkach mobilna populacja (tj. mobilność) może wypracować zestaw wspólnych postaw, które ograniczają włączenie społeczne.

Jednocześnie nasze badania wskazują, że osoby wysoko wykształcone i wielojęzyczne wykazują bardziej pozytywne nastawienie do nauki nowego języka. Na

przykład nasze jakościowe studium studentów europejskich uczestniczących w programach letnich w różnych krajach pokazuje, że zgadzają się oni z tym, że język angielski jako lingua franca nie promuje zrozumienia kulturowego i zanurzenia; doceniając ich biegłość w języku angielskim, faworyzowały one również naukę i używanie dodatkowych języków. Uczestnicy studium przypadku skupili się na nieformalnym i pozaformalnym uczeniu się języków z różnych powodów. Najbardziej atrakcyjną drogą do większej integracji językowej jest uznawanie, walidacja i ocena nieformalnych umiejętności językowych, a także zwiększenie możliwości nabywania takich umiejętności.

Ilustracje i dowody

Złożoność indywidualnej sytuacji ilustruje odwrotna liczba, która ilustruje zakres odmian językowych nabytych i używanych przez pojedynczą serbską kobietę mieszkającą w Południowym Tyrolu – jako przykład wielu informatorów, z którymi przeprowadzono wywiady podczas badań terenowych MIME. Należy zauważyć, że zgodnie z jej doświadczeniem języki nabyte na uniwersytecie są zazwyczaj używane jedynie w bardziej formalnych kontekstach, podczas gdy języki nabyte nieformalnie, w domu i w społeczności, mają większe znaczenie dla życia codziennego.

Tona pośrednim szczeblu politycznym można zająć się tymi rzeczywistościami językowymi, tj. na poziomie regionu takiego jak Tyrol Południowy lub obszaru miejskiego takiego jak Vaasa, a nie na poziomie sąsiedztwa lub całego kraju.

Skuteczna integracja językowa wymaga partnerstwa między szkołami, pracodawcami i społecznościami w celu promowania różnych ścieżek uczenia się języków i skutecznej walidacji nabytych umiejętności pozaformalnych/nieformalnych. Walidacja może wspierać integrację rynkową, powrót do szkoły lub po prostu włączenie społeczne. Ważnym wkładem w ten proces byłoby szkolenie i zatrudnienie członków społeczności w zakresie oceny i walidacji umiejętności językowych. Kolejną istotną zaletą byłaby poprawa oceny wcześniejszych umiejętności językowych dzieci podczas ich przyjmowania do lokalnych szkół.

Konsekwencje polityczne

Wśród innych czynników decydenci muszą brać pod uwagę przekonania dotyczące różnych języków i ich użytkowników, które są szeroko rozpowszechnione w społeczeństwie przyjmującym (tj. zarówno wśród nowo przybyłych, jak i społeczności lokalnych).

Absolutnie konieczna jest zmiana postrzegania opinii publicznej w celu przedstawienia pluralizmu języków jako pożądanego rezultatu mobilności, nie hamującego, lecz wspierającego integrację. Sugeruje to, że oprócz promowania uznawania i walidacji umiejętności językowych nabytych poza systemem formalnym, polityka edukacyjna Meso powinna również:

- ▶ włączenie nauczania regionalnego języka, historii i kultury (w tym sąsiednich regionów transgranicznych) zarówno dla osób uczących się w wieku szkolnym, jak i dorosłych w kontekście formalnym, pozaformalnym i nieformalnym;
- ▶ pozycjonowanie wielojęzyczności jako normalnej sytuacji zarówno ludności tubylczej, jak i mobilnej, przy użyciu jednej, która pomaga się w zrozumieniu;
- ▶ podkreśla kulturowe i edukacyjne zalety kontaktów między społecznościami językowymi oraz rolę społeczności mniejszościowych jako pomostów między różnymi tradycjami kulturowymi i językowymi.

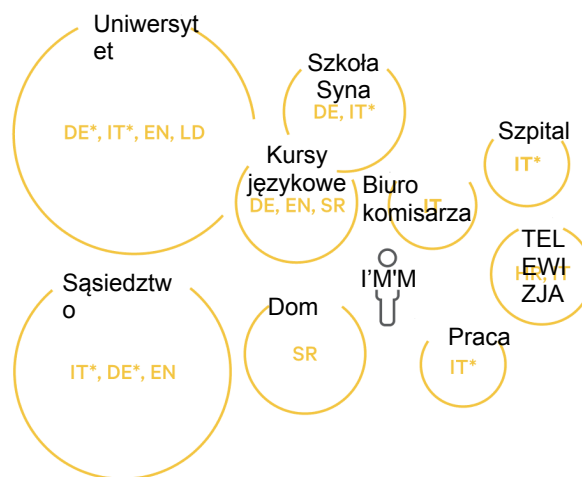
Referencje i pogłębienie

Cedefop: Europejskie Centrum Rozwoju Kształcenia Zawodowego (e (2012)). *Europejskie wytyczne dotyczące walidacji uczenia się pozaformalnego i nieformalnego*. Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej. Seria referencyjna Cedefop; Nr 104.

<http://dx.doi.org/10.2801/50647>

Herzog-Punzenberger, B., Le Pichon Vorstman, E., & Siarova, H. (2017) *Wielojęzyczna edukacja w świetle różnorodności: Wnioski wyciągnięte*, sprawozdanie NESET II, Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej.

OECD (2015). *Uczniowie imigranci w szkole: Ułatwienie podróży w kierunku integracji*. OECD Publishing (ang.).

ŚRODOWISKO JĘZYKOWE MŁODEJ SERBSKIEJ KOBIETY Z POŁUDNIOWEGO TYROLU WIDZIANE PRZEZ SIEBIE

Psychiczna mapa Marta Lupica Spagnolo. Z: Niemiecki; W: Angielski; HR: Chorwacki; IT: Włoski; LD: Ladin; SR: Serbski.
* może być stosowany w różnych odmianach lokalnych.

50 W jaki sposób władze mogą wspierać utrzymanie znajomości języków obcych dorosłych?

François Grin, Uniwersytet Genewski

Spółczesność wielojęzyczna to społeczeństwo, w którym ludzie o różnych profilach językowych żyją i pracują razem. Podczas gdy w ramach polityki językowej dokonuje się odpowiednich ustaleń, aby zapewnić wszystkim grupom językowym odpowiednie prawa i udogodnienia, wielojęzyczność na poziomie społeczeństwa niekoniecznie wymaga, aby wszystkie osoby były również wielojęzyczne. Wielojęzyczność społeczna jest jednak bardziej płynna i efektywna, jeżeli znaczna część mieszkańców jest również dwu- lub wielojęzyczna. Ponadto w krajach lub regionach, w których od dawna istnieją dwa lub trzy języki i są one częścią tożsamości narodowej lub regionalnej, wielojęzyczność społeczna działa lepiej, jeśli wysiłki na rzecz zdobycia drugiego lub nawet trzeciego języka, a nie zawsze spadanie na członków jednej społeczności, są zrównoważone – to znaczy, jeśli członkowie wszystkich grup językowych, którzy historycznie żyją w społeczeństwie, starają się nauczyć języka lub języków innych. Nie musi się to jednak odbywać samodzielnie, a pewne wsparcie ze strony państwa jest konieczne. Co do zasady Ministerstwo Edukacji Państwa lub regionu dwujęzycznego nakłada obowiązek nauki innego języka lokalnego: Hiszpański i kataloński są częścią programu nauczania w Katalonii; podobnie jak hiszpański i baskijski w Kraju Basków, fiński i szwedzki w Finlandii lub francuski i angielski w Quebecu. Jednak nauka języków obcych jest tylko częścią problemu. Po nabyciu umiejętności językowych należy utrzymać umiejętności językowe, a wsparcie państwa w tym celu może być bardzo przydatne. Wsparcie to może być częścią uzgodnionego planu polityki językowej.

Co mówią nam badania?

Wiemy, że nauczanie języków obcych w klasycznym systemie szkolnym jest nierówne.

Jeżeli są dostępne, dane ilościowe na temat znajomości języków obcych osób dorosłych oraz wkładu ścieżek kształcenia szkolnego i pozaszkolnego w ich umiejętności opowiadają interesującą historię: wskazują, że kanały pozaszkolne często przewyższają tradycyjną edukację szkolną. Względne znaczenie różnych kanałów pozaszkolnych różni się w zależności od języka ojczystego (L1) i języka, którego uczą się (L2). Jednak po ukończeniu 5 roku życia przez co najmniej sześć miesięcy w środowisku, w którym język docelowy jest dominujący, nadal wydaje się być głównym czynnikiem determinującym umiejętności, jak pokazano w tabeli na przeciwnej stronie, w której

wykorzystuje się dane zebrane z reprezentatywnej próby 1600 dorosłych (w wieku 18-65 lat) w Szwajcarii. Jak pokazują te dane, życie w środowisku, w którym mówi się językiem docelowym, zawsze otrzymuje wysoki wynik i przybywa w upór.

Jednak nie każdy ma możliwość życia w środowisku języka obcego i nie zawsze można oczekiwać, że dorośli, pomimo zainteresowania nauką języka obcego, będą zamiast tego uczęszczać na wieczorne zajęcia. Z innego badania przeprowadzonego w Szwajcarii (ponad 40 000 młodych dorosłych w wieku około 19 lat) wynika, że koszt ten odnotowano w 55,3 % i 61,6 % respondentów płci męskiej i żeńskiej (Grin i in., 2015: 550) i powinny być postrzegane jako główna przeszkoda dla dorosłych w nauce lub utrzymywaniu języków obcych. To zdecydowanie uzasadnia wsparcie władz w nauce utrzymywaniu znajomości języków obcych. Wyzwaniem jest opracowanie systemu oferującego ekspozycję językową (a nie edukację tradycyjną) zarówno taniej, jak i atrakcyjnej dla dorosłych.

Ilustracje i dowody

Taki system został opracowany pod auspicjami Forum Dwujęzyczności oficjalnie dwujęzycznego miasta Biel/Bienne, który omija francusko-niemiecką granicę językową Szwajcarii. Od 2000 r. *Forum Bilingualizmu*, prywatna fundacja otrzymująca dotacje publiczne, ułatwia tworzenie dwuosobowych tandemów, w tym rodzimego niemieckiego mówcy i native speakera francuskiego, którzy spotykają się raz w tygodniu przez sześć miesięcy na godzinną rozmowę, z jednym językiem używanym zwykle przez 30 minut, a drugi przez 30 minut. *Forum* jest okazją do spotkania się, regularnego monitorowania procesu i zapewnienia praktycznego wsparcia w formie wzoru umowy między członkami tandemu, certyfikatu uczestnictwa oraz broszury umożliwiającej rejestrowanie postępów lub problemów. Uczestnictwo jest bezpłatne. Obecnie *tandemy* (grudzień 2017 r.) obejmują 400 uczestników, ale są nakartkach i mają listę oczekujących. Choć korespondencja dotyczy głównie par niemiecko-francuskich, *Forum* oferuje również tandemy z udziałem języka angielskiego, włoskiego i hiszpańskiego.

Konsekwencje polityczne

Poparcie opinii publicznej dla Forum Dwujęzyczności jest wyraźnie częścią polityki językowej. Chociaż

uczestnicy pochodzą głównie z dwujęzycznego miasta Biel/Bienne, w którym uruchomiono inicjatywę, *Forum* zostało również zlecone przez władze francuskojęzycznego miasta Neuchâtel i niemieckojęzycznego miasta Berno, które są oddalone o 40 km i nie znajdują się na granicy językowej, w celu opracowania oferty tandemowej skierowanej specjalnie do mieszkańców tych dwóch miast. Uczestnicy tandemu spotykają się regularnie w obu miastach, a ich koszty transportu są zwracane.

Oprócz oferowania niedrogich i elastycznych sposobów utrzymania i rozwijania umiejętności językowych, podejście tandemowe oferuje również możliwości spotkań międzykulturowych i wymiany między

społecznościami językowymi.

Referencje i pogłębianie

Grin, F. (1999) *Umiejętności i nagrody. Wartość języków w Szwajcarii*. Fryburg: Wydania akademickie.

Grin, F., Amos, J., Faniko, K., Fürst, G., Lurin, J., & Schwob, I. (2015). *Szwajcaria-Społeczeństwo Kulturalne. Co młodzi ludzie z nimi dzisiaj robią*. Glarus/Chur: Rüegger Verlag (ang.).

www.bilinguisme.ch/Tandem/Tandems-linguistiques

WKŁAD W ZNAJOMOŚĆ JĘZYKÓW OBCYCH W TRZECH WYBRANYCH DRUGICH KANAŁACH AKWIZYCJI JĘZYKÓW OBCYCH (Z SIEDMIU). Źródło: adaptacja z Grin (1999: 129).

L1	Niemiecki		Francuski		Włoski		
	Francuski	Angielski	Niemiecki	Angielski	Niemiecki	Francuski	Angielski
L2 edukacja szkolna (skorygowana o lata nauki)	1	4	2	3	1	2	4
Mieszkały w środowisku L2 przez co najmniej 6 miesięcy po ukończeniu 5 lat	2	2	3	2	2	1	1
Narażenie na L2 w domu, w dzieciństwie i okresie dojrzewania	3	3	1	1	3	—	—

51 W jaki sposób można wykorzystać istniejące umiejętności językowe migrantów, aby pomóc im w nauce języka kraju przyjmującego?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Uniwersytet w Lipsku

Duża liczba migrantów przybywających do Europy mówi już językiem obcym. Umiejętności te muszą być brane pod uwagę podczas szkolenia językowego. Lokalne kursy nauki języków są często ściśle jednojęzyczne, a zatem niewykorzystują „efektu propedeutycznego”, tj. pozytywnego wpływu, jaki znajomość jednego lub kilku języków obcych ma na naukę nowego języka obcego. Niestosowanie tego efektu jest stratą czasu i potencjału intelektualnego, zarówno dla migrantów ekonomicznych, osób ubiegających się o azyl, jak i osób, którym przyznano status uchodźcy.

Co mówią nam badania?

Ludzie, którzy migrują do Europy, często mają angielskie umiejętności. Na przykład statystyki dotyczące Niemiec w 2015 r. pokazują, że 28,1 % osób ubiegających się o azyl posiada pewną znajomość języka angielskiego (Rich 2016: 9). W badaniu dotyczącym uchodźców w Berlinie 49 % stwierdziło, że posiada pewną znajomość języka angielskiego, a 13 % twierdzi, że ich umiejętności językowe to grypa/doskonałość (Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft 2016, s. 20).

Okazało się, że na przykład osoby uczące się języka niemieckiego jako L3 mogą posługiwać się wcześniej zdobytą znajomością języka angielskiego jako L2, ponieważ oba te języki są typowo powiązane. Jest to szczególnie przydatne, jeżeli język ojczysty mówcy nie jest powiązany z językiem niemieckim. Na przykład duża grupa imigrantów, którzy mówią po arabsku jako pierwszy język, którzy mają również pewną znajomość języka angielskiego jako obcego, może z niego skorzystać, gdy uczą się języka niemieckiego.

Aby z powodzeniem wdrożyć to stwierdzenie w programach nauczania języków, zwłaszcza w kontekście migracji, konieczne jest posiadanie danych na temat poprzedniego repertuaru językowego każdego ucznia, tak aby można było połączyć jednorodne zajęcia.

Nauczyciele będą wtedy mogli pracować skuteczniej, zwłaszcza jeśli ich nauczanie jest wspierane odpowiednimi materiałami dydaktycznymi.

Ponieważ jednak ludzie mają bardzo różne poziomy w języku angielskim, przydatne byłoby określenie poziomu biegłości językowej wymaganego do tego, aby wcześniejsza znajomość była skuteczna. Ocena ta

powinna oczywiście uwzględniać rolę innych czynników, takich jak umiejętność czytania i pisania (lub jej brak), zarówno w języku pierwszym, jak i w innych językach w ich repertuarze. Osoby uczące się mogą korzystać ze znajomości alfabetu łacińskiego i muszą być świadomi słownictwa i podobnych elementów gramatycznych w języku angielskim i niemieckim, jednocześnie ostrzegając przed istnieniem „fałszywych przyjaciół” między tymi dwoma językami i międzyjęzyczną ingerencją języka angielskiego.

Ilustracje i dowody

Wspólna metoda nauczania języka obcego wyłącznie w języku docelowym, czy to ze względów pedagogicznych (bliskożanurzenia) lub do celów praktycznych (brak wspólnego języka wykładowego), prowadzi do bardzo powolnego postępu, zwłaszcza na kursach dla początkujących, jak donoszą niektórzy uczestnicy naszych studiów kwalifikacyjnych (Fiedler/Wohlfarth zostanie opublikowany, transkrypcja tekstu; @ symbolizuje śmiech):

Niemiecki@ Z niemieckimi nauczycielami, myślę, że nawet poziom A, mówią tylko po niemiecku. Ciężko mi sobie wyobrazić, że nie masz pojęcia o języku, a potem chodzisz na zajęcia z native speakerem.

Badania nad kursami językowymi dla uchodźców wykazały, że osoby uczące się wykorzystują jednak istniejące umiejętności językowe, niezależnie od tego, czy tłumaczą na język ojczysty dla innych uczniów, czy zmieniają kod na język angielski, jak wskazano w poniższym wyciągu z naszych wywiadów:

Napierwszym poziomie, podobnie jak poziom B1, czasami nauczyciel używał języka angielskiego do wyjaśnienia. Ale to trochę zabronione, bo nasz Dyrektor, jak mówi nasz dyrektor, nie wolno używać angielskiego w naszej klasie. Ale nie rozumiemy, ona musi to zrobić.

Jak widzimy, nauczyciele czasami używają języka angielskiego jako lingua franca, aby ułatwić zrozumienie uczniów, ale procedura nie jest stosowana konsekwentnie lub zawsze przy pomocy odpowiednich materiałów dydaktycznych, chociaż materiały te zaczynają się pojawiać, jak pokazano na rysunku. Homogenizacja grup osób uczących się w oparciu o ich wcześniejszą wiedzę opierałaby się systematycznie na tych metodach.

Konsekwencje polityczne

Możliwe wytyczne są następujące.

1. Przygotowując kursy językowe dla migrantów w języku lokalnym, należy zawsze brać pod uwagę wcześniejszą znajomość języków. Powinno to przyczynić się do zwiększenia jednorodności grup uczących się, a tym samym do lepszej współpracy.

2. Należy opracować i wdrożyć materiały dydaktyczne uwzględniające katalogi językowe osób uczących się, w szczególności ich znajomość języka angielskiego.

Referencje i pogłębianie

Aronin, L. & Hufeisen, B. (2009). *Badanie wielojęzyczności: Rozwój badań nad L3, wielojęzycznością i wielojęzycznością*. Amsterdam: W Benjaminie.

Fiedler, S. & Wohlfarth, A. (2018). Deutsch oder Englisch? Zur Sprachenwahl von Migranten w Lipsku. W S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen* (s. 13-31). Lipsk: Leipziger Universitätsverlag

(ang.).

Hochschule für Medien, Kommunikation und Wirtschaft (2016). *Flüchtlinge 2016: Studie der HMKW zu Demokratieverständnis und Integrationsbereitschaft von Flüchtlingen veröffentlicht 2016*. www.hmkw.de/news/artikel/studie-fluechtlinge-2016/
www.tagesspiegel.de/downloads/14016204/1/studie-hmkw.pdf

Rich, A.-K. (2016). Asylantragsteller im Jahr 2015: Sozialstruktur, Qualifikationslevel und Berufstätigkeit. *Kurzanalysen z Forschungszentrums Migration, Integration und Asyl des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge* 3. goo.gl/np4KuT

Schneider, D. L. (2018). Über die Verwendung des Englischen unter Geflüchteten Personen im Laufe des Deutschspracherwerbs. W S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen* (s. 47-67). Lipsk: Leipziger Universitätsverlag (ang.).

Używaj angielskiego do nauki języka niemieckiego. Wyciąg z: Menschen wczoraj. Deutsch als Zweitsprache. Arbeitsbuch A1.2. Monachium: Hueber, 2013 r.

5 Ergänzen und vergleichen Sie.

Deutsch	Englisch	Meine Sprache oder andere Sprachen
der Norden	the north	
der O_____	the east	
der S_____	the south	
der W_____	the west	
Norddeutschland	Northern Germany	
Süddeutschland	Southern Germany	

52 Kto może skorzystać z otwartości na szkolenia językowe?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Uniwersytet w Reims Champagne-Ardenne

Ludzie mogą być przeszkoleni do nabywania umiejętności językowych, które są szczególnie otwartościowe (lub wzajemnie zrozumiałe). Oznacza to, że ludzie mogą nauczyć się rozumieć to, co jest powiedziane lub napisane w języku obcym, bez konieczności posługiwania się tym językiem lub pisanego, pod warunkiem że jest on ściśle związany z przynajmniej jednym językiem, który już znają. Ten rodzaj szkolenia został zaproponowany po raz pierwszy przez 17-wiecznego matematyka i filologa Pierre'a Besniera, który uważał, że języki należy traktować jako kontinuum, i argumentował, że są one lepiej uczone przez porównanie. Obecnie szkolenia w zakresie wzajemnego zrozumienia nadal w dużej mierze opierają się na wykorzystaniu podobieństw językowych między powiązаныmi językami językowymi: celem jest zwiększenie zdolności osób uczących się do wyjaśnienia znaczenia słów półprzezroczystych (zob. tabela).

Obecnie dostępne są różne zasoby pedagogiczne, w tym podręczniki i materiały audio, na potrzeby szkoleń interkonceptyjnych w językach romańskich (w szczególności francuski, włoski, portugalski, hiszpański, rumuński i kataloński), germańskich (w szczególności niderlandzkich, niemieckich, szwedzkich, norweskich, islandzkich, uksembourgeois i ferojskich) oraz słowiańskich (zwłaszcza czeskich i słowackich). Ich stosowanie w szkołach pozostaje jednak bardzo marginalne, a przy ich stosowaniu jest to zazwyczaj spowodowane silnym osobistym zaangażowaniem garstki nauczycieli. Może to wynikać z faktu, że podejście to jest ogólnie przedstawiane jako dodatek do nauczania języków ogólnych lub jako podtyp zintegrowanego nauczania języków przy użyciu dokumentów sporządzonych w kilku ściśle powiązanych językach (zob. Escudé 2008), nie określając jednak, kto może z niego skorzystać i jakie szczególne potrzeby może spełnić.

Co mówią nam badania?

Dla mobilnych osób przemieszczających się do nowego kraju nauka języków jest ważnym krokiem w kierunku włączenia społecznego, chociaż zazwyczaj jest to trudne i czasochłonne doświadczenie. Rozwój otwartych umiejętności *językowych* nie może być celem samym w sobie, ale może być użytecznym krokiem w kierunku bardziej wszechstronnej nauki języków, w tym *produktywnych* umiejętności ustnych i pisania.

Ponieważ nabywanie umiejętności otwartości zajmuje znacznie mniej czasu niż nauka mówienia, podejście to umożliwia uczącym się szybki postęp i utrzymanie motywacji do kontynuowania nauki. Ponadto zapewnienie osobom uczącym się zestawu przydatnych narzędzi do zrozumienia nowego środowiska językowego pozwala im w krótkim czasie stać się stosunkowo niezależnymi, w zależności od odległości językowej między ich językiem a językiem goszczącym. Może to prowadzić do poczucia upodmiotowienia, co jest szczególnie ważne, gdy jest mniejszaczunkowo dla siebie ze względu na status zależności ucznia. Wzajemne zrozumienie ułatwia również harmonijną i postępującą integrację z nowym językiem i społeczeństwem, opóźniając stres często związany z językiem obcym.

Ilustracje i dowody

Przeprowadziliśmy wywiad z dziesięcioma włoskimi rodzinami adopcyjnymi, które gościły dziecko, które nie mówiło po włosku. Rodzice podkreślili znaczenie przekazywania dzieciom „wskazówek i wkładów” językowych tylko w celu promowania rozwoju języka goszczącego, ale także w celu ułatwienia im zapoznania się z nowym środowiskiem. Wielu rodziców podkreślało, jak niepotrzebne, a czasem przynoszące efekty odwrotne do zamierzonych, zmuszają dziecko do mówienia po włosku.

Kilku rodziców postrzegало nawet szkołę jako przeszkodę dla integracji językowej i społecznej, ponieważ skupiała się wyłącznie na braku produktywnych umiejętności językowych dziecka, nieświadoma, że niektóre dzieci posługują się językiem, który pozwala na wzajemną zrozumiałość (np. hiszpański i włoski) i mogą uczyć się do programu nauczania w ich wieku.

Umieścili go w pierwszym roku pomimo faktu, że miał osiem lat, a potem zostałem na swoim stanowisku, a ja powiedziałem: Nie, nie, wchodzisz doniegow drugim roku, a oni powiedzieli: Nie możemy, bo nie może mówić i nie może pisać.

Jeden z rodziców wyjaśnił, jak jego hiszpańskojęzyczna córka przez trzy miesiące milczała w szkole, ponieważ myślała, że pracownicy szkoły jej nie rozumieją. Takiej sytuacji można by łatwo uniknąć, gdyby nauczyciel wziął pod uwagę wzajemną zrozumiałość języka ojczystego dziecka i języka szkolnego.

Nauczyciele zrozumieli, ale nie starali się zrozumieć, więc nasza córka poczuła się trochę zagubiona.

Nasze badanie wykazało, że umiejętności interkompleksowe były spontanicznie wykorzystywane w warunkach prywatnych w celu złagodzenia szoku kulturowego spowodowanego mobilnością, podczas gdy często były one zaniedbywane w środowisku publicznym i zawodowym, np. w szkołach.

4. Pomoc przychodzącym dzieciom w integracji z lokalnymi szkołami poprzez zachęcanie ich do korzystania z wiedzy, którą posiadają już w swoim zdobytym języku (np. poprzez podejścia, które uczą w obcym języku nauczania, takim jak zintegrowane rozumienie).

Konsekwencje polityczne

Należy rozważyć następujące środki:

1. Rozpocząć szkolenia językowe i testy dla przychodzących mobilnych osób uczących się, koncentrując się na umiejętnościach otwartościowych, przyjmując przychylne i produktywne podejście.
2. Oferowanie nauczycielom i pracownikom socjalnym zaangażowanym w przyjmowanie allofonów szkoleń językowych w zakresie otwartych umiejętności, co pozwoli im na przybliżone zrozumienie szerszej gamy języków, z którymi spotykają się, zamiast dogłębnej nauki tylko kilku.
3. Zachęcanie nauczycieli i kolegów z klasy do docenienia umiejętności językowych przychodzących dzieci Allophone, które mogą poprawić ich własną świadomość językową.

Referencje i pogłębienie

- Castagne, E. (2007). Przejrzystość leksykalna między sąsiednimi językami. W sprawie E. Castagne (Ed.) *The Issues of Intercomprehension* (s. 155-166). Coll. ICE 2, Reims: EPURE (ang.).
- Escudé, P. (2008). *Euro-mania, „Uczę się według języków, 8-11 lat”, metoda nauki dyscyplinarnej w językach romańskich*, EACEA/CNDP/LIDEL/HUMANITAS.
- Fiorentino, A. (2017). Strategie utrzymania języka w transnarodowym przyjęciu: jaką rolę dla rodziców? *Journal of Home Language Research*, 2, 5-22.
- Hufeisen, B. & Marks, N. (2007). *EuroComGerm – Die sieben Siebe: Germanische Sprachen lesen lernen*. Aachen: Wyrząsarka.

Od TRANSPARENCJI do OPACITY (według Castagne, 2007: 161)

Bezpośrednia przejrzystość	Pośrednia przejrzystość		Nieprzezroczyistość	
	Podtyp 1	Podtyp 2	Podtyp 1	Podtyp 2
Il istnieje w L1 rozpoznawalny odpowiednik leksykalny	sugeruje element leksykalny w L1, którego znaczenie jest nieprecyzyjne, ale wystarczająco podobne, aby ułatwić zrozumienie	Istnieje element leksykalny równoważny L1, ale jego kształt może nie być natychmiast rozpoznawalny	Ne sugeruje brak elementów leksykalnych do L1	Sugeruje element leksykalny w L1, którego znaczenie jest mylące
Universidade (PT) Universidad (ES) Università (IT) Uniwersytet (FR) Uniwersytet (GB) Universiteit (NL) Universität (DE)	Parasol (GB) parasol (F)	Miljoen (NL) *milion mln (F)	Zolder (NL) strych (F)	alkuna (I) brak ktoś(F)

53 Jaka jest rola języka angielskiego w wielojęzycznych i wielokulturowych przestrzeniach uczenia się?

Manuel Célio Conceição, Elisa Caruso, Neuza Costa, Universidade do Algarve

W całej Europie szkolnictwo wyższe staje się coraz bardziej wielojęzyczne, często łącząc język lokalny lub narodowy z językami lingua franca i innymi językami. Jednak formalne kształcenie i badania często stają się jednojęzyczne, ponieważ skłaniają się ku wykorzystaniu pojedynczej lingua franca. Pod pozorem internacjonalizacji angielski jako lingua franca (lub jako lingua academica) jest często używany jako szybkie rozwiązanie, aby przyciągnąć studentów z zagranicy lub przygotować studentów do działania jako podmioty globalne i w różnych kontekstach – zakładając, że angielski jest konieczny używany we wszystkich tych różnych kontekstach.

Co mówią nam badania?

Jako przestrzeń do nauki, kampusy szkolnictwa wyższego stają się coraz bardziej wielojęzyczne i wielokulturowe¹. Studenci, profesorowie, naukowcy i inni pracownicy podróżują w ramach różnych rodzajów programów mobilności. Istnieje ogromny, w dużej mierze ukryty kapitał różnorodności językowej i kulturowej, który nie jest wykorzystywany w tych wielojęzycznych i wielokulturowych systemach uczenia się, a nawet zapomniany przez instytucje, gdy dążą do promowania mobilności i włączenia społecznego.

Posługiwanie się językiem lokalnym lub narodowym jest często ograniczone do studentów lokalnych/krajowych, ale powinno być wspierane przez mobilność i studentów międzynarodowych. Użycie zewnętrznej lingua franca może sprawiać wrażenie, że promuje włączenie. Nie jest to jednak konieczne, zwłaszcza gdy poziom kompetencji studentów i pracowników jest niski lub nawet przeciętny. Korzystanie z jednego i dominującego języka można również postrzegać jako promowanie mobilności, dając użytkownikom poczucie pewności siebie i dając im wrażenie, że są akceptowani w wielu nowych kontekstach.

Niemniej jednak rzeczywista poprawa mobilności i integracji wymaga włączenia kilku języków, w tym języka ojczystego, a także języków lokalnych/krajowych występujących w programach mobilności międzynarodowej.

1 Szczegółowe informacje na temat wielojęzycznych i wielokulturowych systemów uczenia się można znaleźć w IntlUni www.intluni.eu

Ilustracje i dowody

Wspólny język jest z pewnością konieczny między nowo przybyłym studentem międzynarodowym a jego otoczeniem – czyli zanim będzie możliwe porozumiewanie się w języku lokalnym lub narodowym. Jest to również konieczne dla międzynarodowych interakcji. Jego funkcje muszą być jednak starannie skalibrowane. Publikując wyniki badań, konieczne jest publikowanie dla czytelników międzynarodowych; jednocześnie ważne jest publikowanie w językach lokalnych/krajowych, tak aby wyniki naukowe i technologiczne mogły dotrzeć do społeczności, która je finansuje i, w zależności od tematu, miała wpływ kontekstowy. Ponadto jest to jedyny sposób, aby uniknąć utraty domeny w odniesieniu do odnośnych języków – mając na uwadze, że utrata domeny może być prekursorem częściowej utraty języków.

Powszechne nieporozumienie często skłania administratorów szkolnictwa wyższego do decydowania, że międzynarodowe działania dydaktyczne i badawcze powinny być zawsze w języku angielskim, ogólnie zakładając, że to właśnie nadaje im status. Znany przypadek „wszystko w języku angielskim” zasady Milan Politecnico ilustruje ten trend, a wiele innych przykładów można znaleźć na stronach internetowych uniwersytetów w krajach nieanglojęzycznych, które promują programy w języku angielskim². Agencja Campus France promuje francuskie szkolnictwo wyższe, mówiąc „Wzwiązków z tym nie jest już konieczne, aby mówić płynnie po francusku, aby studiować we Francji”³. Zarzut ten ujawnia, gdzie prawdziwym problemem jest: instytucje szkolnictwa wyższego „sprzedawca” pomysł, że języki są wymienne kody.

Wiedza jest jednak zdobywana, budowana i przekazywana za pośrednictwem języków. Klasy uniwersyteckie są często przekształcone w sztucznie jednojęzyczne. Języki lokalne/krajowe i języki

2 Jednakże w dniu 29 stycznia 2018 r. włoski Consiglio di Stato orzekł, że plan Politecnico dotyczący oferowania niektórych kursów wyłącznie w języku angielskim jest niezgodny z konstytucją; Zob. www.giustizia-amministrativa.it/cdsintra/cdsintra/AmministrazionePortale/DocumentViewer/index.html?ddocname=6RRRYBGTYVS7DABC5SMN-SYVZUQ&q

3 www.campusfrance.org/en/page/programs-taught-English

dziedzictwa kulturowego są ogólnie uważane za nieistotne z naukowego punktu widzenia, a wpływ działalności szkolnictwa wyższego na kontekst lokalny często wydaje się niedoceniany lub ignorowany. Oto przykłady tego, co Skutnabb-Kangas (1988): 13) nazywa „lingwizm”, zestaw „ideologii, struktur i praktyk, które są wykorzystywane do legitymizacji, realizacji, regulacji i powielania nierównego podziału władzy i zasobów (materialnych i niematerialnych) między grupami określonymi na podstawie języka”.

Biorąc pod uwagę katalogi językowe różnych podmiotów za pośrednictwem wielojęzycznych konferencji, podejścia i/lub strategii tłumaczeniowych, które w rozmowie wykorzystują słowa lub zwroty z innych języków, umożliwiają używanie różnych języków zgodnie z konkretnymi potrzebami i celami kontekstu (nauczanie i uczenie się, rozpowszechnianie na szczeblu lokalnym i krajowym, komunikacja międzynarodowa itp.). Posługiwanie się różnymi językami ułatwia dostęp do pojęć i wiedzy, ponieważ kompetencje językowe są warunkiem kompetencji merytorycznych. Pokazuje to na przykład Dukhan i in. (2016) w badaniu wpływu języka ojczystego na robienie notatek podczas wykładów i wyników szkoły w pierwszym roku studiów.

Zwiększenie wykorzystania wsparcia językowego online w ramach programu Erasmus jest pierwszym możliwym krokiem w kierunku poprawy kompetencji w zakresie wielojęzyczności. Kompetencje te można konsultować i wzmacniać poprzez wykorzystanie ram koncepcyjnych opracowanych w ramach projektu MAGICC (www.magicc.eu), w którym proponuje się nie tylko skalę kompetencji (w formie zestawu deskryptorów), ale także scenariusze budowania umiejętności wielojęzycznych.

Kilka studiów przypadku przeprowadzonych w ramach projektu MIME pomaga zrozumieć wpływ stosowania różnych języków w procesie zdobywania wiedzy. Ich wyniki pokazują, że gdy praca w klasach lub laboratoriach badawczych jest wykonywana w rzeczywistych MML (np. przy użyciu różnych języków w grupach roboczych w celu rozwiązywania

problemów), wiedza jest rozwijana i łatwo zdobywana w różnych perspektywach, co jest słowne w różnych językach.

Konsekwencje polityczne

Szkolnictwo wyższe musi być wielojęzyczne, ponieważ różnorodność językowa jest atutem, a prawdziwie wielokulturowa edukacja nie może ograniczać się do praktyk jednojęzycznych. Kompetencje wielojęzyczne powinny być promowane w ramach polityki językowej szkolnictwa wyższego (HELP) opracowanej w oparciu o podejścia zorientowane na kontekst, w tym strategii mających na celu zachowanie równowagi między *lingua franca* (w tym nauczaniem w języku angielskim) a nauczaniem w językach lokalnych/krajowych, co umożliwiłoby również studentom i pracownikom dostęp do własnych repertuarów językowych.

Referencje i pogłębianie

- Skutnabb-Kangas, T. (1988). Wielojęzyczność i edukacja dzieci mniejszościowych. W Skutnabb-Kangas, T. & Cummins, J. (Eds.), *edukacja mniejszościowa: od wstydu do walki* (s. 9-44). Clevedon, Avon: Sprawy wielojęzyczne.
- Dukhan S., Cameron A., & Brenner E. (2016). Wpływ języka ojczystego na konstruowanie notatek i wyniki w nauce w pierwszym roku. *South African Journal of Science*, 112. doi.org/10.17159/sajs.2016/20160037
- Preisler, B. i in. (Ed.) (2011). *Język i nauka na międzynarodowym uniwersytecie. Od angielskiej jednolitości do różnorodności i hybrydy*. Bristol: Sprawy wielojęzyczne
- Ushioda, E. (2017). Wpływ globalnego języka angielskiego na motywację do nauki innego języka. W kierunku idealnej wielojęzycznej jaźni. *The Modern Language Journal*, 101, 469-482.

Tłumaczenia, technologie językowe i strategie alternatywne

- 54 Czy tłumaczenie maszynowe zastąpi ludzkie tłumacze? 144
- 55 Co to jest wzajemne zrozumienie i do czego służy? 146
- 56 Czy usługi tłumaczeń pisemnych i ustnych ograniczają zachęty do nauki języków goszczących? 148
- 57 Czy powinniśmy promować planowany język, taki jak Esperanto, jako międzynarodowy lingua franca? 150
- 58 Czy w usługach publicznych należy stosować tłumaczenia maszynowe? 152
- 59 Czy angielski, jak lingua franca, powinien być dostępny w kilku odmianach? 154
- 60 Jakie są odpowiednie podejścia językowe, aby zaspokoić potrzeby językowe mobilnych emerytów? 156
- 61 Jak można wykorzystać wzajemne zrozumienie w kontekście zawodowym? 158
- 62 Jakie są najlepsze sposoby pracy z tłumaczeniem maszynowym? 160
- 63 Kto powinien pracować jako tłumacz ustny lub pisemny? 162
- 64 Jak i kiedy należy świadczyć usługi tłumaczeniowe i ustne nowo przybyłym migrantom? 164

54 Czy tłumaczenie maszynowe zastąpi tłumaczy ludzkich?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Jak poprawia się jakość tłumaczenia maszynowego, czy nasze polityki powinny być bez ludzkich tłumaczy? Niektórzy komentatorzy przewidują nadejście „jednolitości”, która byłaby momentem, w którym komputery zastąpiłyby ludzki mózg. Samo pojęcie „jednolitości” jest kwestionowane, ale jeśli tak się stanie, czy będzie to czas, kiedy nasza polityka będzie musiała polegać na maszynach, a nie na ludziach? Istnieje kilka powodów, dla których to prawdopodobnie nie nastąpi wkrótce. Ale popularne powody nie są najbardziej poprawne.

Comówią nam badania?

Po pierwsze, z czysto technicznego punktu widzenia problemem obecnych systemów tłumaczenia maszynowego jest nie tyle ich zdolność przetwarzania, jak bazy danych, na których działają. W bardzo wąskich obszarach, takich jak podręczniki dla dużych maszyn, nie ma problemu z utrzymaniem listy terminów i relacji stabilnych i czystych. W każdej otwartej domenie bardzo trudno jest jednak zapewnić wiarygodność baz danych, zwłaszcza gdy użytkownicy publikują wyniki tłumaczenia maszynowego, jakby było to tłumaczenie ludzkie, a błędy są następnie ponownie wstrzykiwane do otwartej bazy danych. Słabo poinformowani użytkownicy mogą zmniejszyć inteligencję maszyn.

Po drugie, istnieje kwestia popytu rynkowego. Światowy rynek profesjonalnych tłumaczeń pisemnych stale rośnie wraz z ogólnym wzrostem mobilności międzykulturowej osób i produktów. To pomimo wzrostu w języku angielskim jako lingua franca, dostępności tłumaczenia maszynowego i częstszego korzystania z dobrowolnego tłumaczenia („crowdsourcing”). Ponieważ globalizacja zwiększa ogólne zapotrzebowanie na tłumaczenia, tłumaczenia maszynowe są wykorzystywane w sytuacjach niskiego ryzyka, w których korzyści nie uzasadniają kosztów tłumacza ludzkiego.

Obecnie maszyny nie usuwają pracy tłumaczom; wykonują pracę, dla której tłumacze są zbyt drogie. Podobne zjawisko wydaje się mieć zastosowanie do interpretacji: nie ma jeszcze dowodów na to, że na przykład tłumaczenie ustne maszynowe stosowane w

Skype Translator pozbawia profesjonalnych tłumaczy ustnych ich pracy. WE wszystkich tych przypadkach technologie zwiększają jedynie ilość tłumaczeń.

Po trzecie, zmienia się charakter profesjonalnego tłumaczenia, ponieważ nowy rodzaj usług językowych odchodzi od tłumaczenia la carte. Tłumacz ludzki (lub tłumacz) staje się gwarantem jakości w sytuacjach wysokiego ryzyka. Tłumacze przechodzą nie tylko do pewnej liczby postępcy, ale także do przeredagowania i konsultacji międzykulturowych, gdzie mogą zapewnić poziom niezawodności i adaptacji, dla których nigdy nie zaprojektowano tłumaczenia maszynowego.

Jedyną wadą jest stosunkowo ograniczony zakres języków, dla których dostępne są elektroniczne bazy danych i inne zasoby, lub przynajmniej na poziomie umożliwiającym wykonanie tłumaczenia maszynowego. Duże języki kolonialne są dobrze obsługiwane, a około 90 są obecnie nazywane jako dostępne dla głównych systemów online, ale wiele małych języków imigracji po prostu nie ma zasobów elektronicznych potrzebnych do tłumaczenia maszynowego, w niektórych przypadkach z tekstu skodyfikowanego. Osoby posługujące się mniejszymi językami są zatem zobowiązane do pracy w większym języku poprzez połączenie tłumaczenia maszynowego z mediacją za pośrednictwem lingua franca.

Ilustracja i dowód

Możemy się dobrze bawić z tłumaczeniem maszynowym. Jak widać poniżej, *piosenka Luisa Fonsiego Despacito*, wykonana w języku angielskim przez system oparty na transferze 2014 prawdopodobnie nie pomoże nikogo uwieść, ale system oparty na neuronach z 2017 r. mógłby.

Chociaż błędy komiczne powszechnie używane dosugerowania, że maszyny nigdy nie będą tłumaczyć jak ludzie, system tłumaczenia on ai, który działa od lutego 2017 r., jest znacznie lepszy, a renderowanie ustne poprawia się również na Skype Translator. Więc możemy się dobrze bawić, ale tłumaczenie maszynowe wymaga teraz poważnej uwagi.

Konsekwencje polityczne

Polityka mająca na celu poprawę wielojęzyczności może zatem zintegrować tłumaczenia maszynowe w następujący sposób.

1. Zapewnienie, aby w ramach ogólnego szkolenia językowego nauczane były zastosowania i ograniczenia tłumaczenia maszynowego.
2. Zachęcanie do szkolenia tłumaczy w zakresie technik komunikacji integrujących tłumaczenia maszynowe, w tym nie tylko preedycji i postedycji, ale także umiejętności promujących rzetelność.
3. Wspieranie rozwoju zasobów elektronicznych w mniej rozpowszechnionych językach.

Referencje i pogłębianie

- Turovsky, B. (2016). *Dziesięć lat Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Dostęp do maja 2017 r.
- van Rensburg, A., Snyman, C. & Lotz, S. (2012). Zastosowanie tłumaczenia Google w środowisku szkolnictwa wyższego: Oceniono produkty tłumaczeniowe. *Południowoafrykański lingwistyka i studia językowe stosowane*, 30, 511-524.
- Wilks, Y. (2009). *Maszyna tłumaczeniowa. Jego zakres i granice*. Nowy Jork: Springer (ang.).

Oryginalna piosenka	Altavista Babelfish (2014)	Tłumaczenie na Google (2017)	Inne tłumaczenie?
Despacito	Powoli	Powoli	
Quiero desnudarte a besos despacito	Chcę się rozebrać do całowania się powoli	Chcę cię pocałować powoli.	
Firmo in las paredes de tu laberinto	Podpisane na ścianach labiryntu	Podpisz na ścianach swojego labiryntu	
Y hacer de tu cuerpo todo manuskryptu	I zrób swoje ciało przez rękopis	I zrób swoje ciało rękopisem.	

55 Czym jest wzajemne zrozumienie i do czego służy?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Uniwersytet w Reims Champagne-Ardenne

Interkoncepcja (zwana również *wielojęzycznością otwartości* lub *linguareceptiva*) występuje, gdy ludzie komunikują się ze sobą, mówią własnym językiem, jednocześnie rozumiejąc swój język. Jest to możliwe, gdy mówcy nauczyli się innego języka w pewnym stopniu lub gdy języki są wzajemnie zrozumiałe, tj. gdy są wystarczająco podobne, aby umożliwić pewien stopień spontanicznego wzajemnego zrozumienia (Gooskens & van Heuven 2017). Ogólnie rzecz biorąc, wzajemne zrozumienie działa najlepiej, gdy poszczególne języki ojczyste głośników są blisko siebie pod względem słownictwa, morfologii i składni, takich jak włoski i francuski, czy czeski i słowacki. Wzajemne zrozumienie jest powszechne i dobrze zbadane w stabilnych kontekstach dwujęzycznych lub wielojęzycznych, takich jak rodziny imigrantów lub regiony przygraniczne (np. Skandynawia). Jednak jeśli chodzi o interakcje z przemieszczającymi się obywatelami lub między nimi, jego potencjał jest nadal daleki od wykorzystania.

Co mówią nam badania?

Według Braunmüllera i Ferraresi (2003), powstanie jednojęzycznego państwa narodowego doprowadziło do rzadszego korzystania przez ogół społeczeństwa z wzajemnego zrozumienia i niewiedzy. Można jednak oczekiwać, że wzajemne zrozumienie stanie się bardziej powszechne w wielojęzycznych kontekstach społeczeństwa europejskiego i podejrzewa się, że jego spontaniczne stosowanie jest znacznie częstsze niż zakłada się ogólnie.

Wzajemne zrozumienie okazało się być jednym z *najbardziej sprawiedliwych wielojęzycznych sposobów komunikacji*, ponieważ pozwala każdemu mówić własnym językiem.

Biorąc pod uwagę, że zdobycie umiejętności otwartościowych, a nie produktywnych (zwłaszcza w języku należącym do tej samej rodziny językowej) zajmuje mniej czasu, wzajemne zrozumienie jest również racjonalnym wyborem mediacji dla osób, które często podróżują lub przemieszczają się z jednego kraju do drugiego; rozwój umiejętności czytania jest często na pierwszym miejscu, co sprzyja postępom w zakresie innych kompetencji. Ponadto wzajemne zrozumienie pozwala na prawdziwie interakcje międzykulturowe, ponieważ oba głośniki przystosowują się do siebie.

Ilustracja i dowód

W ciągu ostatnich 20 lat kilka projektów badawczych,

w tym niektóre finansowane przez Komisję Europejską (np. EuRom4, EuroCom), zbadało wiele aspektów wzajemnego zrozumienia i doprowadziło do opracowania specjalistycznych materiałów dydaktycznych dla nauczycieli języków lub osób uczących się języków. Konieczne jest jednak dalsze rozważenie kilku kwestii, takich jak warunki spontanicznego korzystania z interweniowania przez wysoce mobilnych obywateli bez żadnego konkretnego szkolenia językowego. Z tego powodu w ramach projektu MIME skupiono się na badaniach empirycznych na temat wzajemnego zrozumienia w dwóch bardzo specyficznych kontekstach wielojęzycznych.

Nasze główne badanie skupiało się na włoskich rodzinach, które adoptowały dziecko, które nie mówiło po włosku. Spostrzeżenie dwóch włoskich rodzin adoptujących dziecko z Chile wykazało, że wszyscy członkowie rodziny wykorzystywali je spontanicznie. Zapytani o to rodzice stwierdzili, że wolą wzajemne zrozumienie niż inne strategie, ponieważ pozwala im to dokładnie wyrazić siebie.

Ojciec: Jestem tego rodzaju osobą, która woli mówić, mam na myśli mówienie moim językiem [...], ponieważ sprawia, że czuję się jakbym rozumiał.

Oczywiście dokładność można przekazać tylko wtedy, gdy języki pozwalają na wystarczający stopień wzajemnej zrozumiałości, tak jak w przypadku języka hiszpańskiego i włoskiego. Ponadto, dobra współpraca jest niezbędna, aby ustne wzajemne zrozumienie funkcjonowało. Rodzice wspomnieli, że najpierw dostosowali swoje przemówienie, aby ułatwić wzajemne zrozumienie i przyjąć postawę integracyjną. W kontekście adopcji dzieci wzajemne zrozumienie pozwala na równy udział wszystkich członków rodziny, co wzmacnia więzi rodzinne.

Inne badanie języków używanych przez międzynarodowych zawodowców piłki nożnej we Francji wskazuje, że stosowanie wzajemnego zrozumienia jest często rozważane z podejrzeniem. Na przykład argentyński trener piłkarski Marcelo Bielsa, który korzysta z tłumaczenia konsekwentnego na konferencjach prasowych, został zapytany przez dziennikarza o jego umiejętności wzajemnego zrozumienia, sugerując, że jego częściowe umiejętności językowe wykazują brak chęci mówienia po francusku.

Dziennikarz (w języku francuskim) Jak czasami rozumiecie pytania po francusku bez mówienia w naszym języku? (Tłumaczenie na język hiszpański)

Marcelo Bielsa (w języku hiszpańskim): Bo boję się, że jestem śmieszny i wyśmiewany. (Tłumaczenie na język francuski)

Dziennikarz (w języku francuskim) W następnym sezonie będziesz lepiej mówić po francusku. (Tłumaczenie na język hiszpański)

Marcelo Bielsa (w języku hiszpańskim): Dowiemy się. (Tłumaczenie francuskie)

Chociaż wzajemne zrozumienie jest szeroko stosowane i wysoko cenione w nieformalnych kontekstach, pozostaje ono mniej akceptowane w kontekście zawodowym. Na szczęście badania kontekstów zawodowych pokazują, że im więcej jest stosowane, tym bardziej akceptowane jest (Berthele & Wittlin 2013).

Konsekwencje polityczne

Silne poparcie polityczne ma zasadnicze znaczenie dla przejścia od potencjalnej wzajemnej zrozumiałości do rzeczywistego wzajemnego zrozumienia między mówcami. Można zaproponować następujące inicjatywy.

1. Zwiększenie świadomości, że wiele formalnych podobieństw między powiązаныmi językami umożliwia bezpośredni dostęp do informacji.
2. Zapewnić ludzi o ich spontanicznych umiejętnościach wzajemnego zrozumienia i zachęcić ich do wzmocnienia tych umiejętności poprzez praktykę

lub szkolenie.

3. Zachęcanie prelegentów zaangażowanych w bezpośrednie interakcje do wyrażania się w językach, które znają najlepiej, ilekroć są w stanie zrozumieć się w wystarczającym stopniu (czy to dlatego, że władają językiem blisko spokrewnionym, czy posiadają pewną bierną znajomość drugiego języka lub ich kombinację).

Referencje i pogłębianie

- Berthele, R. & Wittlin, G. (2013). Otwartość na wielojęzyczność w armii szwajcarskiej. *International Journal of Multilingualism*, 10(2), 181-195.
- Blanc-Benveniste, C. (Ed.) (1997). *EuRom4: Metoda jednoczesnego nauczania języków romańskich*. Firenze: Nuova Italia (ang.).
- Braunmüller, K. & Ferraresi, G. (2003). *Aspekty wielojęzyczności w historii języków europejskich*. Amsterdam: John Benjamins (ang.).
- Escudé, P. & Janin, P. (2010). *Punkt dotyczący wzajemnego zrozumienia, klucz do wielojęzyczności*. Paryż: Cle International (ang.).
- Gooskens, C. & van Heuven, V. (2017). Mierzenie wielojęzycznej zrozumiałości w grupach języka germańskiego, romańskiego i słowiańskiego. *Komunikacja mowy*, 89, 25-36.
- Klein, H. G., I. Galinska-Inacio, D. Rutke, T. Stahlhofen & K. Wegner (2004). *EuroComOnline – Internetkurs zum Erwerb rezeptiver Kompetenzen in Italienisch – Rumänisch – Spanisch*. eurocom.httc.de/index.php

56 Czy usługi tłumaczeń pisemnych i ustnych ograniczają zachęty do nauki języków goszczących?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza proti Ljubljani

Wraz ze wzrostem imigracji debata publiczna w niektórych krajach przyjmujących zaczęła łączyć usługi tłumaczeniowe i ustne z niemożnością włączenia nowych osób w dominujący trend inżynierski. Przekonanie to zostało wykryte w Stanach Zjednoczonych (Schuck 2009: 162, 170) i Zjednoczone Królestwo (Schäffner 2009). Podobne argumenty przeciwko tłumaczeniu pisemnym i ustnym można znaleźć w dyskursie politycznym. Na przykład w 2007 r. brytyjski sekretarz stanu ds. społeczności i samorządów lokalnych Ruth Kelly (2007 r.) stwierdził, że świadczenie usług w zakresie tłumaczeń pisemnych i ustnych negatywnie wpłynęło na zachęty imigrantów do nauki języka angielskiego, ponieważ służy ono jako kula przedłużająca ich zależność od języka ojczystego. W 2015 r. brytyjski sekretarz społeczności Eric Pickles powiedział, że "rady powinny przestać marnować pieniądze podatników, tłumacząc na języki obce. Tłumaczenie uniemożliwia ludziom integrację z brytyjskim społeczeństwem" (zgłoszone w Daily Mail Online, Styczeń 10, 2015).

Żaden z tych twierdzeń nie opiera się na dowodach empirycznych i nigdy nie wykazano związku przyczynowego między świadczeniem usług tłumaczenia ustnego i pisemnego a odmową nauki języka goszczącego.

Co mówią nam badania?

W Słowenii przeprowadzono badanie wzdluzne wśród grupy niedawnych imigrantów z bezpłatnym tłumaczeniem ustnym i pisemnym, a także bezpłatnymi kursami języka słoweńskiego. Kwestionariusz wykorzystano do określenia profili językowych 127 mieszkańców ośrodków dla osób ubiegających się o azyl, natomiast dane jakościowe uzyskano w drodze półstrukturyzowanych wywiadów z 38 osobami ubiegającymi się o azyl.

Poniższe wyniki podważają hipotezę, zgodnie z którą tłumaczenie pisemne i ustne utrudniają włączenie.

► Tłumaczenia i tłumaczenia ustne nie są preferowanymi strategiami komunikacji. Niedawni migranci lub nowi ludzie wolą korzystać z innych strategii komunikacyjnych, najczęściej angielskich, takich jak lingua franca lub język lokalny, po opanowaniu. Tylko 10 % respondentów nie miało innego wyboru, jak korzystać z usług tłumaczy ustnych

w swoim codziennym życiu w kraju przyjmującym. Większość respondentów (87 %) podkreśliła jednak, że potrzebują wsparcia tłumaczy ustnych i pisemnych w sytuacjach wysokiego ryzyka w środowisku prawniczym, policyjnym, administracyjnym i medycznym.

► Migranci postrzegają tłumaczenia pisemne i ustne jako rozwiązanie tymczasowe. Większość (61 %) postrzega tłumaczy pisemnych i ustnych jako przeszkodę, ograniczając ich niezależną komunikację z nowym środowiskiem. W rzeczywistości, kiedy poproszono o wyobrażenie sobie scenariusza, w którym zawsze mogliby otrzymać pomoc od wykwalifikowanego tłumacza, wszyscy powiedzieli, że woleliby nauczyć się języka goszczącego.

► Poza tym, że podczas korzystania z mediatora czuje się niewygodnie i zależy, niektórzy migranci (31 %) twierdzili, że nie zawsze ufają tłumaczom ustnym i pisemnym w przekazywaniu wszystkiego, co chcą wyrazić.

► Nasze badanie nie wykazało korelacji między świadczeniem usług tłumaczeniowych i ustnych przez państwo a jakimkolwiek czynnikiem zniechęcającym do nauki języka goszczącego. Około 95 % respondentów stwierdziło, że ważne jest, aby znać język lokalny podczas poszukiwania zatrudnienia i budowania relacji.

Spośród tych, którzy przebywali w Słowenii od ponad sześciu miesięcy, wszyscy wzięli udział w słoweńskim kursie finansowanym przez państwo, a jedna trzecia osiągnęła punkt, w którym mogli wziąć udział w słoweńskiej rozmowie.

Ilustracja i dowód

Trybunał nie stwierdził zatem żadnego negatywnego związku między świadczeniem usług tłumaczeniowych i ustnych a motywacją osób ubiegających się o azyl do nauki dominującego języka kraju przyjmującego.

Konsekwencje polityczne

Decydenci polityczni powinni zatem wziąć pod uwagę następujące kwestie.

► Konkretna polityka tłumaczeniowa może być opracowana dla różnych grup migrantów.

- ▶ Państwo powinno świadczyć wysokiej jakości usługi tłumaczeniowe dla nowo przybyłych migrantów, zwłaszcza w sytuacjach wysokiego ryzyka i na początku ich pobytu.
- ▶ Wymagane jest wysokiej jakości szkolenie tłumaczy ustnych dla głównych kombinacji językowych.
- ▶ Należy zapewnić ciągłe i bezpłatne kursy językowe w celu nauczania języka goszczącego.

Referencje i pogłębianie

Kelly, R. (2007). Transkrypcja wywiadu z Ruth Kelly, sekretarz stanu ds. społeczności i samorządów lokalnych, Jon Sopel z The Politics Show, BBC NEWS, niedziela 10 czerwca 2006 r. Dostęp 6 kwietnia 2018 r.
news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/programmes/politics_

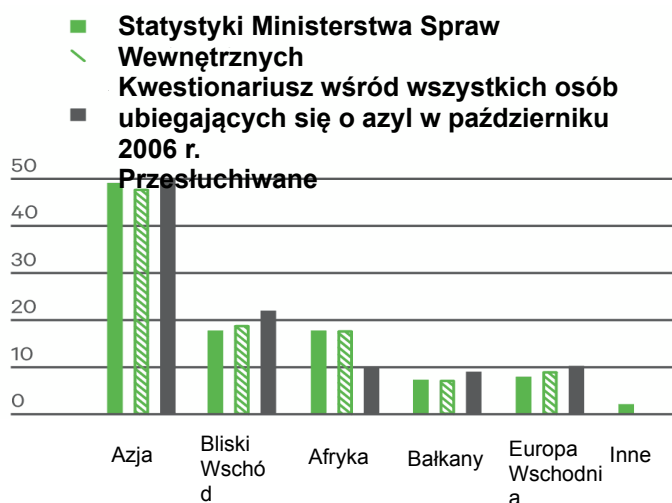
show/6725673.stm

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Tłumaczenie ustne i włączenie językowe – przyjaciele czy wrogowie? Wyniki badania terenowego. *Thumacz*. (Publ. online: 24 listopada 2017 r.),
[doi:10.1080/13556509.2017.1396406](https://doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406)

Schäffner, C. (2009). Czy tłumaczenie Hinder Integracja? *Forum*, 7, 99-122.

Schuck, P. H. (2009). Imigranci' Incorporation w Stanach Zjednoczonych po 9/11: Dwa kroki do przodu, jeden krok do tyłu. W sprawie J. L. Hochschild, J. H. Mollenkopf (Eds.): *Przyprowadzanie osób zewnętrznych: Transatlantyczne perspektywy dotyczące migracji politycznej* (s. 158-175). Ithaca i Londyn: Cornell University Press (ang.).

Geograficzne pochodzenie interwizacji, którą skontaktowaliśmy się z GLOBAL POPULATION OF ASILE DEMANERS IN THE REPUBLIC OF SŁOWENIA (2013-2016, N=1585, dane dostarczone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych) ORAZ POPULACJA W SLOVENE ASILE DEMANDORS IN OCTOBRE 2016 (dane zebrane za pośrednictwem kwestionariusza 107osób ubiegających się o azyl, reprezentujących 47 % z 243 osób przebywających w słoweńskich ośrodkach azylowych)

57 Czy powinniśmy promować planowany język, taki jak Esperanto jako międzynarodowy lingua franca?

Sabine Fiedler, Cyril Brosch, Uniwersytet w Lipsku

Socjolingwistyczny status języka międzynarodowego Esperanto sugeruje, że planowany język może być skutecznym środkiem komunikacji, podobnie jak każdy język etniczny (lub „naturalny”). Pomimo 130 lat historii, Esperanto nie jest przedmiotem badań językowych tak poważnych jak inne języki, a jego nabywanie nie jest zachęcane z taką samą intensywnością.

Co my to badamy?

Według Etnologa, często używanego odniesienia do języków współczesnych, Esperanto jest drugim językiem 2 mln osób (zob. również Wandel 2015); inne szacunki sugerują jedynie 100 000 prelegentów. Od maja 2015 r. ponad 1,6 mln osób rozpoczęło naukę języka na platformie internetowej Duolingo. Doświadczenie pokazuje, że ze względu na przejrzystość struktury morfosyntaktycznej esperanto jest znacznie łatwiejsze do nauki niż inne języki obce (zob. np. Piron 2006: 2489), chociaż trudno jest to potwierdzić w kontrolowanych badaniach. Badaliśmy wykorzystanie Esperanto jako lingua franca w przypadku mobilności długo- i średnioterminowej (z naciskiem na rodziny mówiące esperanto) i jej stosowanie jako języka biznesowego w międzynarodowej organizacji pozarządowej na Słowacji (zob. Fiedler & Brosch 2018). Nasze wyniki sugerują, że język językowym może funkcjonować jako skuteczny i wyrazisty środek komunikacji międzykulturowej, co pozwala na wysoki stopień integracji. Uczestnicy naszego badania na temat organizacji pozarządowych (głównie stażystów i wolontariuszy pracujących dla wolontariatu europejskiego) potwierdzili łatwość nauki języków w stosunkowo krótkim czasie.

Podczas gdy niektórzy wolontariusze pracujący w organizacji pozarządowej znali Esperanto przed sześć- lub 12-miesięcznymi stażami, inni nie zaczęli się tego uczyć, dopóki nie zdecydowali się tam pracować.

Innym interesującym rezultatem było to, że ramy zawodowe organizacji pozarządowej, obejmujące pracowników i stażystów sześciu różnych języków ojczystych, charakteryzowały się wielojęzycznymi praktykami, które zmieniły się w zależności od sytuacji komunikacyjnej i uczestników: Esperanto był używany w około 80 % wszystkich interakcji w pracy, a także w

komunikacji osobistej podczas przerw obiadowych, podczas gdy do końca czasu używano lokalnego języka, słowackiego i angielskiego jako lingua franca. Ponadto z naszych wywiadów wynika, że wielu prelegentów stwierdziło, że doświadczają propedeutycznego efektu esperanto, tj. udanego nabycia esperanto pomogły im nauczyć się innych języków obcych. Wyniki te pokazują, że przyjęcie planowanego języka niekoniecznie oznacza dewaloryzację innych języków.

Ilustracje i dowody

Znajomość planowanego języka ułatwiła późniejsze nabywanie innych języków, w tym naukę języka lokalnego po osiedleniu się w nowym kraju przyjmującym z rodziną hiszpańskojęzyczną:

E spÉRantobardzo pomógł mi w stymulowaniu umiejętności mówienia [...] ogólnie, nie próbowałbym nawet nauczyć się języka węgierskiego, gdybym nie miał podręcznika esperanto do nauki języka węgierskiego, co ułatwiło mi to.

Esperanto okazał się żywym językiem o dużym potencjale jako skutecznym środkiem komunikacji w różnych dziedzinach. Jest on używany w codziennej rozmowie, jako język do konkretnego użytku oraz jako medium oryginalnej i przetłumaczonej literatury. Jest tonajbardziej udany język spośród ponad 1000 zbudowanych projektów językowych. Wynika to częściowo z jego właściwości strukturalnych: produktywny system tworzenia słów, elastyczna składnia i zmniejszenie złożoności i wyjątków, wszystko bez utraty ekspresji. Ale sukces Esperanto wynika głównie z czynników ekstralingwistycznych: język ten znalazł wystarczająco zróżnicowaną i kreatywną społeczność prelegentów, aby zapewnić jego zrównoważony rozwój i rozpowszechnianie. W kwietniu 2012 esperanto został dodany do języków Google Translate, a rozwój Wikipedio (Esperanto Wikipedia) jest w toku, z ponad 240 000 artykułów w grudniu 2017. Nieliczni native speakerzy Esperanto (około 1000 osób) nie narzucają standardów językowych, co oznacza, że wszyscy mówcy mogą komunikować się na równych zasadach.

Z tych powodów systemy edukacji nie powinny ignorować esperanto, lecz raczej ponownie rozważyć jego potencjał jako język komunikacji równy językom

języków naturalnych. Można by dołożyć starań, aby wraz z innymi kursami języka obcego zapewnić nauczanie w zakresie planowanego języka.

Konsekwencje polityczne

1. Planowane języki i międzylingwistyczne (studium planowanych języków) należy zdefiniować jako obszary nauczania i badań na uniwersytetach.
2. Należy stworzyć profesjonalne materiały dydaktyczne do nauczania esperanto w szkołach.
3. Esperanto powinno być oferowane jako język obcy w wybranych szkołach w całej Europie w ramach skoordynowanego podejścia do określania jego długoterminowej wartości na dużą skalę. Wymagałoby to kursów szkoleniowych dla nauczycieli dla każdej uczestniczącej szkoły z normami gwarantującymi jakość nauczania, podobnie jak w przypadku innych języków obcych.

Referencje i pogłębianie

Brosch, C. (2018). Esperanto als Mittlersprache bei längerfristiger Mobilität. W S. Fiedler & C. Brosch (Eds.), *Flucht, Exil, Migration – sprachliche Herausforderungen*. Lipsk: Leipziger

Universitätsverlag, 69-90.

Brosch, C. & Fiedler, S. (2017). Der spezifische Beitrag des Esperanto zum propädeutischen Effekt beim fremdsprachenlernen (mit Schwerpunkt auf der Erwachsenenphase). W sprawie C. Brosch & S. Fiedler (Eds.), *Jahrbuch der Gesellschaft für Interlinguistik*, 11-38.

Fiedler, S. & Brosch, C. (2018). Esperanto – lingua franca w użyciu: Studium przypadku dotyczące edukacyjnej organizacji pozarządowej. *Problemy językowe & Planowanie językowe*, 42, 194-219.

Pereltsvaig, A. (2017). *Badania esperanckie: Stan wiedzy technicznej*. Publikacja on-line: www.esperantic.org/en/research/state-of-the-art/

Piron, C. (2006). Wybór języka urzędowego/Wahl einer Amtssprache. W U. Ammon i in. (Eds.). *Socjolingwistyka/Soziolinguistik. Międzynarodowy Podręcznik Nauki Języka i Społeczeństwa/Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft* Vol. 3/3. Teilband (s. 2484-2493). Berlin/Nowy Jork: od Gruytera.

Wandel, A. (2015). Ile osób mówi esperanto? *Esperanto w sieci. Interdyscyplinarny opis złożonych systemów*, 13, 318-321.

58 Czy tłumaczenia maszynowe powinny być wykorzystywane w usługach publicznych?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Tłumaczenie maszynowe (TA) jest powszechnie dostępne w darmowych formatach online, z których najważniejsze są zarządzane przez największe na świecie firmy IT z siedzibą w Stanach Zjednoczonych. Istnieje powszechna opinia, że tłumaczenia zapewniane przez te systemy są wadliwe i niegodne zaufania i należy ich unikać we wszystkich okolicznościach. Jednak wiele osób korzysta z tych usług online w sposób konsekwentny i wie, jak włączyć wyniki do innych strategii komunikacyjnych. Nie chodzi o to, czy można użyć tłumaczenia maszynowego, ale jak i kiedy można z niego korzystać.

Co mówią nam badania?

Badanie wykorzystania pomocy technicznej w usługach publicznych pokazuje dwa rodzaje sytuacji i są one zasadniczo różne.

W pierwszym scenariuszu stały tekst (tekst urzędowy lub ewentualnie strona internetowa) jest zasilany darmowym systemem tłumaczenia maszynowego online, lub przyciski są udostępniane online, tak aby użytkownicy mogli to zrobić sami. Rezultatem jest tłumaczenie pisemne, które zawiera błędy. Nie zobaczysz tych błędów, jeśli nie znasz języka; błędy nie mogą być śmiertelne; aleontu jest. W wielu przypadkach użytkownik będzie w stanie zrozumieć treść strony internetowej lub dokumentu, ale nie będzie prawie na pewno negatywne konsekwencje.

1. Użytkownik będzie czuł, że jego język nie jest szanowany, co może mieć negatywne konsekwencje dla jego poczucia integracji społecznej.
2. Istnieją negatywne skutki dla wizerunku marki danej usługi publicznej.
3. Chociaż ogólne pomysły są podzielane, użytkownik ma tendencję do rozwijania racjonalnego braku zaufania do szczegółów, co oznacza, że wszystkie kluczowe informacje lub informacje wysokiego ryzyka często po prostu nie są surowe lub muszą być przestrzegane przez inne kanały.
4. W najbardziej niekorzystnych sytuacjach, zwłaszcza w odniesieniu do usług zdrowotnych, można by przypuszczać i podejmować działania w odniesieniu do informacji wysokiego ryzyka, co może mieć katastrofalne konsekwencje.

W drugim scenariuszu użytkownicy sami wybierają tłumaczenie maszynowe w języku, który nie jest dostępny w inny sposób i jest ostrzegany o związanym z tym ryzyku. Strona internetowa służb zdrowia mogłaby to zrobić, na przykład, aby przedstawić listę numerów telefonów, które można wykorzystać do dalszej pomocy (zob. Liddicoat i Hale 2015), co stanowi sytuację niskiego ryzyka, w której tłumaczenie maszynowe jest z pewnością lepsze niż nic.

Ilustracje i dowody

Gdy tłumaczenie maszynowe jest stosowane w sytuacjach specjalistycznych, takich jak konsultacje medyczne, można kontynuować dzieląc dialog na zamknięte skrypty, z ograniczoną liczbą opcji na każdym kroku. Może to działać całkiem dobrze, o ile dialog pozostaje w scenariuszu, jak widać w specjalistycznym tłumaczu medycznym, który można pobrać bezpłatnie. Jak tylko opuścimy zamknięty skrypt, potrzebne są inne rozwiązania.

Nasze studia przypadków MIME w Tarragonie, Lipsku i Lublanie wykazały, że niedawni imigranci i osoby ubiegające się o azyl korzystają z tłumaczenia maszynowego online, aby przygotować się na ważne wydarzenia, takie jak wizyta u lekarza.

W ten sposób dochodzi do rozmowy co najmniej pewnym zrozumieniem terminów, które będą używane i rodzaju rzeczy, które zostaną powiedziane. W takich sytuacjach tłumaczenie maszynowe nie jest po prostu „lepiej niż nic”. Jest to prawdziwa pomoc w połączeniu z innymi strategiami mediacji: Lingua franca, wzajemne zrozumienie, posługiwanie się językiem gospodarza. W tego rodzaju sytuacji korzystanie z tłumaczenia maszynowego jest nie tylko legalne, ale zasługuje na kultywację i specjalne przeszkolenie.

Konsekwencje polityczne

Konsekwencje polityczne są następujące.

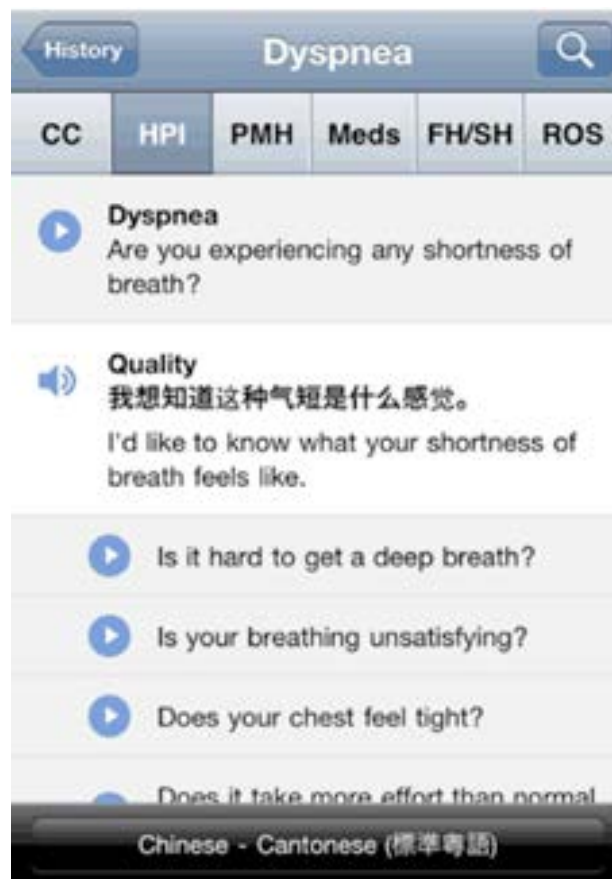
1. Ogólnie rzecz biorąc, usługodawcy nie powinni korzystać z tłumaczenia maszynowego, chyba że wiąże się to z innymi strategiami komunikacji (preedycja, post-edycja). Dotyczy to w szczególności sytuacji wysokiego ryzyka.
2. Jednocześnie linki do wybranego przez użytkownika

tłumaczenia maszynowego mogą być wykorzystywane w sytuacjach niskiego ryzyka oraz w przypadku języków, w których prawdopodobnie nie zostanie zapewnione tłumaczenie na człowieka. Tłumaczenie maszynowe nie może być w żadnym przypadku uważane za substytut tłumaczenia przez wykwalifikowanego specjalistę.

3. Dostawcy usług powinni uznać, że wielu ich klientów korzysta z tłumaczenia maszynowego, będąc w pełni świadomymi jego ograniczeń i udanego połączenia z innymi rozwiązaniami mediacyjnymi. Nie należy próbować zakazać takich praktyk.

4. Szkolenie w zakresie inteligentnego korzystania z tłumaczenia maszynowego powinno być częścią ogólnych programów szkoleniowych w zakresie mediacji, które uznaje się za podstawowe kompetencje językowe.

Pojawienie się tłumaczenia maszynowego neuronalnego z 2016 r. poprawiło jakość wyjściową dla wielu par językowych i nie ma wątpliwości, że młodszy użytkownicy są, tym bardziej wiedzą, jak zintegrować tłumaczenie maszynowe z zestawami strategii komunikacyjnych.

Referencje i pogłębianie

García, I. (2010). Czy tłumaczenie maszynowe jest już gotowe? *Cel*, 22, 7-21.

Liddicoat, A. & Hale, S. (2015). Znaczenie dokładności i kultury oraz wzrost maszyny w tłumaczeniu i tłumaczeniu. *Cultus: Dziennik Mediacji Międzykulturowej i Komunikacji*, 8, 14-26.

59 Czy angielski, jako lingua franca, powinien być dostępny w kilku odmianach?

Helder De Schutter, Nenad Stojanović, Sergi Morales-Gálvez, Katholieke Universiteit Leuven

W ostatnich latach kilku filozofów politycznych ponownie zbadało użycie języka angielskiego jako światowej lingua franca, w tym czy ta dominująca rola jest zgodna z zasadami sprawiedliwości. W tym samym okresie pojawiła się nowa, rosnąca debata w języku lingwistycznym na temat używania języka angielskiego jako lingua franca, sugerując, że kiedy używany jest przez nierodzimych mówców, angielski jest w rzeczywistości zastąpiony innym odrębnym idiomek, nieco podobnie jak inni komentatorzy mówią o „Glorblish” w przeciwieństwie do standardowego języka angielskiego w jednej z wielu rodzimych odmian (zob. np. Seidlhofer 2011, Jenkins 2014). Niektórzy twierdzą, że język angielski używany jako lingua franca nie powinien być uważany za „własny” przez rodzimych użytkowników języka angielskiego. Zamiast tego angielski jako lingua franca (ELF) należy uznać za uzasadniony sam w sobie, a nie za wadliwą formę języka angielskiego.

Co mówią nam badania?

Jednocześnie rozwinęły się zainteresowanie językowe ELF i interes filozofów politycznych w sprawiedliwości językowej, ale do tej pory nie podeszły do nich dwie literatury (z wyjątkiem np. Gazzoli i Grin 2013). Van Parijs (2011), silny zwolennik używania języka angielskiego na arenie międzynarodowej, a także kilku jego zwolenników, zakłada, że angielski używany na arenie międzynarodowej nie różni się od angielskiego jako języka ojczystego (ENL). Przeciwnie, zwolennicy ELF uważają ich za zasadniczo odmienne. Jednakże, oprócz kilku odniesień, nieinteresował się kwestiami poruszonymi przez filozofów politycznych zainteresowanych sprawiedliwością językową. Ten brak uwagi jest problematyczny, ponieważ może prowadzić do poważnych błędów w diagnozowaniu omawianych kwestii.

Na przykład twierdzenie, że nierodzone osoby posługujące się językiem angielskim nie znajdują się już w niekorzystnej sytuacji w porównaniu z native speakerami, gdy język angielski jest używany w języku lingua franca (w znaczeniu „ELF”); Zob. Jenkins 2014: 39-40; Seidlhofer 2011: 16) pozostaje niejasne. Aby uzasadnić takie twierdzenie, potrzebujemy najpierw jasnego zrozumienia tego, co stanowi niesprawiedliwość lub niepowiązane z nim niekorzystne skutki oraz jaki sposób ELF rozwiązuje je lub zmniejsza. Tylko wtedy będzie w stanie wydać

odpowiednią opinię na temat największej sprawiedliwości ELF.

Jednocześnie, jeżeli użycie języka angielskiego przez nierodzimych osób może być oddzielone od używania języka angielskiego przez rodzimych użytkowników języka, powinno to skłonić filozofów do ponownego rozważenia twierdzenia, że używanie języka angielskiego jako globalnego języka wehikularnego jest niesprawiedliwe. Niektóre cechy argumentu ELF powinny następnie wejść w normatywną dyskusję na temat globalnej sprawiedliwości językowej, prowadząc do zmiany obecnych stanowisk i reorientacji przeważających argumentów.

Badania identyfikują cztery źródła globalnej niesprawiedliwości językowej w świecie, w którym angielski byłby używany jako globalna lingua franca.

1. **Niesprawiedliwość komunikatywna:** osoby nieanglojęzyczne będą miały stosunkowo niższe umiejętności komunikacyjne, co może utrudniać komunikację.
2. **Niesprawiedliwość zasobów:** osoby nieposiadające języka obcego muszą zainwestować znaczne zasoby w naukę języka angielskiego, podczas gdy native speakerzy nie muszą tego robić.
3. **Niesprawiedliwość świata życia:** języki nieanglojęzyczne są delegowane na peryferie, podczas gdy osoby posługujące się tymi językami spędzają coraz większą część swojego życia w środowisku anglojęzycznym i referencjach (to, co filozofowie polityczni nazywają „światem życia”).
4. **Niesprawiedliwość godności :** wyższy status języka angielskiego pociąga za sobą, w sposób skorelowany, niższy status innych języków oraz mniejszy stopień godności i prestiżu dla nich.

Ilustracje i dowody

Receptualizowanie angielskiego jako ELF nie eliminuje niesprawiedliwości językowej. Po pierwsze, inwestycje w zasoby pozostają zasadniczo nierównomierne. Po drugie, ponieważ ELF nie jest stabilny i z natury dynamiczny, mówcom nie jest jasne, jaki jest cel komunikacyjny, co może prowadzić do niepewności komunikacyjnej. Ponadto w większości przypadków nadal istnieje luka w kompetencjach między native

speakerami a nierodzimiymi użytkownikami. Po trzecie, chociaż teoretycznie możliwe jest „dekulturalizacja” języka angielskiego i „rekulturalizacja” jako prawdziwie wspólnego i neutralnego języka, nie jest to wiarygodne, zwłaszcza w świetle fundamentalnej niestabilności ELF, która wyraźnie kontrastuje z silnym kulturowym zakorzenieniem ENL w krajach odużym znaczeniu gospodarczym, politycznym i demograficznym, takich jak Wielka Brytania, Stany Zjednoczone, Australia itp. (Mackenzie, 2014). Po czwarte, właśnie ze względu na różnicę między niestabilną ELF a długoletnią ENL o silnych tradycjach literackich i narodowych, prestiż ELF raczej nie będzie odpowiadał prestiżowi ENL.

Konsekwencje polityczne

Jedną z możliwych alternatyw, biorąc pod uwagę, że angielski ma znaczny wpływ i jest obecnie używany bardziej niż jakikolwiek inny język w komunikacji międzynarodowej, jest poszukiwanie innej strategii w odniesieniu do używania języka angielskiego. W szczególności może być pomyślana jako policentryczna lingua franca, podobnie jak *języki ojczyste*, takie jak niemiecki, niderlandzki (i sam angielski!) są również policentryczne. Wynikające z tego zaangażowanie nie przekłada się bezpośrednio na środki z zakresu polityki, ale może rozszerzyć zakres rozważań związanych z celami polityki językowej.

Jeśli sama lingua franca jest uważana za policentryczną, użycie języka angielskiego w komunikacji międzynarodowej powinno obejmować sposób mówienia po angielsku w oparciu o L1, co sprawia, że język ten jest bardziej zróżnicowany wewnątrz. Podejście to zapewnia jaśniejszy standard komunikacji w celu ochrony przed niepewnością jurysdykcyjną (jak miałyby to miejsce w przypadku uznania FLE za cel

uczenia się). Jak pokazuje De Schutter (wcześniej), umożliwia przeniesienie cech i wyrażen L1 na język angielski, zapewniając w ten sposób bardziej stabilną rekulturyzację, i przywraca bardziej równą godność poprzez przywłaszczenie języka, ustanowienie standardów dla niego i danie innym użytkownikom języka angielskiego pewności, że to, co mówią, jest również (dobre) angielskie, zgodnie z lokalnymi zasadami, którego standaryzacja daje mówcom bardziej wiarygodną przeciwwagę wobec standardów ENL niż zmienność ELF.

Referencje i pogłębianie

- Przez Schuttera, H. (przyszły). Globalna sprawiedliwość językowa i angielski jako Lingua Franca. W F. Grin & P. Kraus (Eds.), *The Politics of Multilingualism. Zarządzanie językowe, globalizacja i europeizacja*. Amsterdam: John Benjamins (ang.).
- Gazzola, M. & Grin, F. (2013). Czy ELF jest bardziej skuteczne i uczciwe niż tłumaczenie? Ocena wielojęzycznego systemu UE. *International Journal of Applied Linguistics*, 23, 93-107.
- Jenkins, J. (2014). *Angielski jako lingua franca w międzynarodowym uniwersytecie: Polityka nauki języka angielskiego*. Oxford: /Routledge (ang.).
- Mackenzie, I. (2014). *Angielski jako Lingua Franca. Teoretyzowanie i nauczanie angielskiego*. Oxford: /Routledge (ang.).
- Seidlhofer, B. (2011). *Rozumienie języka angielskiego jako Lingua Franca*. Oxford: Oxford University Press (ang.).
- Van Parijs, P. (2011). *Sprawiedliwość językowa dla Europy i dla świata*. Oxford: Oxford University Press (ang.).

60 Jakie są odpowiednie podejścia językowe, aby zaspokoić potrzeby językowe mobilnych emerytów?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Migracja relatywnie zamożnych emerytów z Europy Północnej do miejsc przejścia na emeryturę wzdłuż wybrzeża Morza Śródziemnego prowadzi do odmiennych kontekstów społeczno-lingwistycznych. Wielu emerytowanych migrantów nie uczy się języka kraju przyjmującego, przynajmniej nie dogłębnie. Zamiast tego migranci i inne podmioty lokalne wykorzystują szereg strategii językowych, aby zaspokoić swoje potrzeby w zakresie komunikacji. Jakie są te strategie i w jaki sposób lokalni decydenci powinni poruszać się po złożonym krajobrazie językowym międzynarodowej migracji na emeryturze?

Co mówią nam badania?

Można określić dwie normatywne perspektywy dotyczące mobilności i różnorodności językowej w Europie. Po pierwsze, kwestie językowe odgrywają ważną rolę w dyskusjach na temat integracji imigrantów. Często uważa się, że imigranci uczą się języka kraju przyjmującego, aby uzyskać dostęp do rynku pracy i uczestniczyć w procesach politycznych, a także ze względów kulturowych związanych z przynależnością i tożsamością. Z tego punktu widzenia preferowanym rezultatem jest wielojęzyczność na poziomie indywidualnym, tj. imigranci oprócz języka ojczystego uczą się języka kraju przyjmującego.

Po drugie, istnieją zarówno europejskie, jak i krajowe polityki dotyczące praw mniejszości językowych, które czasami mają zastosowanie również do migrantów. Prawa te oznaczają, że legalni rezydenci posiadający język ojczysty inny niż język większościowy lub język urzędowy powinni w pewnych okolicznościach mieć możliwość posługiwania się językiem ojczystym. Z tego punktu widzenia preferowanym rezultatem jest wielojęzyczność na szczeblu społecznym: społeczeństwo przyjmujące udziela informacji nie tylko w języku większościowym, ale także w odpowiednich językach mniejszości, a w niektórych sytuacjach dostępne są tłumaczenia ustne lub pisemne.

Wobliczu potrzeb językowych mobilnych emerytów decydenci polityczni muszą zachować równowagę między tymi dwiema perspektywami.

Ilustracje i dowody

W przypadku międzynarodowej migracji emerytów i rencistów w badaniu MIME zidentyfikowano szereg strategii językowych stosowanych przez mobilnych emerytów.

1) Wielu emerytów – przynajmniej tych z mniejszych społeczności językowych – stara się najpierw nauczyć się języka kraju przyjmującego. Władze lokalne mogą odgrywać rolę w organizowaniu kursów językowych dostosowanych do potrzeb zagranicznych emerytów, chyba że inne podmioty tego dokonają. Na przykład emeryci wolą skupiać się raczej na umiejętnościach komunikacyjnych niż na korektach gramatycznych, a kursy internetowe mogą być przydatne w miejscach, w których wielu migrantów sezonowych nie może uczęszczać na regularne kursy na miejscu.

Edukacja językowa to jednak za mało. Osobom starszym często trudno jest nauczyć się nowego języka i mają mniejsze możliwości i zachęty niż młodzi ludzie do nauki języka lokalnego. Badania MIME pokazują, że emeryci, którzy migrują do „powodów stylu życia”, często nie znają języków swojego nowego kraju pochodzenia.

2) Zamiast tego emeryci imigranci często mogą posługiwać się językiem ojczystym. W badaniach MIME zidentyfikowano cztery sposoby. Po pierwsze, w wielu miejscach przejścia na emeryturę pojawiły się społeczności emigrantów, w których emerytowani migranci mogą żyć znaczną częścią swojego codziennego życia w języku ojczystym.

Po drugie, emeryci mogą korzystać z usług tłumaczenia ustnego lub pisemnego, które są często łatwo dostępne w miejscach, w których osiedliło się wielu zagranicznych emerytów. Badanie MIME wykazało jednak, że usługi te są często świadczone przez przyjaciół, znajomych lub tłumaczy ustnych bez formalnych kwalifikacji. W delikatnych sytuacjach może to być problem. Po trzecie, w niektórych kontekstach odnotowano wzajemne zrozumienie (wzajemne zrozumienie między użytkownikami języków bliskich). Po czwarte, migranci mogą tymczasowo wrócić do swojego (byłego) kraju pochodzenia w celu wykonywania pewnych czynności, na przykład w celu skonsultowania się z lekarzem. Strategię tę można opisać jako „wynik”.

3) Wreszcie angielski jest coraz częściej używany jako lingua franca w celach emerytalnych, ponieważ zarówno emeryci, jak i miejscowi mieszkańcy zyskują lepszą znajomość języka angielskiego. Dla wielu emerytowanych migrantów ułatwia to życie, jeśli są w

stanie porozumiewać się w języku angielskim, a nie w języku lokalnym. Ale przewaga języka angielskiego obejmuje również kwestie władzy i statusu, które mogą być wrażliwe w interakcjach między tubylcami a obcokrajowcami, a tym samym na spójność społeczną. Ponadto wydaje się, że władze lokalne niekiedy mają zbyt duże zaufanie do języka angielskiego i uważają, że informacje podawane w języku angielskim są dostępne dla wszystkich cudzoziemców.

Tak nie jest, ponieważ nie wszyscy mobilni emeryci rozumieją język angielski, a nawet ci, którzy ogólnie rozumieją lepiej, jeśli otrzymują informacje w swoim języku ojczystym. Język angielski jest często przydatny w codziennej komunikacji i rozpowszechnianiu informacji ogólnych, ale tłumaczenie ustne lub pisemne na język ojczysty jest konieczne w celu uzupełnienia niektórych grup i osób, a także w szczególnie wrażliwych sytuacjach.

Konsekwencje polityczne

Emeryci imigranci korzystają z szerokiej gamy strategii językowych w celu zarządzania bieżącą komunikacją. Decydenci polityczni muszą uznać i dostosować się do tej różnorodności, unikać rozwiązań typu „size-one” i być przygotowani do stosowania różnych podejść językowych w zależności od sytuacji. Może to obejmować kształcenie językowe przyjazne migrantom, współpracę ze stowarzyszeniami etnicznymi, dobrą jakość publicznych usług tłumaczenia ustnego i pisemnego oraz dobrze przemyślane użycie języka angielskiego jako lingua franca. Jeżeli organy państwa przyjmującego są w stanie i chcą świadczyć usługi tłumaczenia ustnego w dziedzinach innych niż postępowania sądowe, jeżeli wymaga tego prawo UE, należy priorytetowo traktować opiekę medyczną.

Referencje i pogłębianie

- Casado-Díaz, M. A. (2006). Przejście na emeryturę do Hiszpanii: Analiza różnic między obywatelami Europy Północnej. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32, 1321-1339.
- O'Reilly, K. (2008). *Rozmowy na Costa*. Opublikowano przez Lulu.com
- Torkington, K., David, I., & Sardinha, J. (Eds.). (2015). *Praktykowanie dobrego życia: Migracja stylu życia w praktykach*. Newcastle upon Tyne: Uczeni Cambridge (ang.).

1

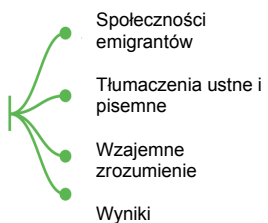
Komunikacja przy
użyciu języka kraju
przyjmującego

2

Komunikacja w
języku ojczystym
migrantów

3

Komunikacja w lingua
franca (często w
języku angielskim)

61 W jaki sposób można stosować wzajemne zrozumienie w kontekście zawodowym?

Machteld Meulleman, Alice Fiorentino, Uniwersytet w Reims Champagne-Ardenne

Jednym z głównych wyzwań stojących przed instytucjami publicznymi i prywatnymi w Europie jest sposób zarządzania wieloma wielojęzycznymi kontekstami komunikacyjnymi, w tym pracą. Badania w ekonomii językowej pokazują, że wysoki poziom języka angielskiego niekoniecznie jest wystarczający i że umiejętności w innych językach obcych mogą być powszechnie nagradzane, ponieważ oferują dodatkową przewagę konkurencyjną (np. Grin, Sfreddo i Vaillancourt 2010). Alternatywne rozwiązania dla firm działających w kontekście wielojęzycznym obejmują rekrutację rodzimych użytkowników języka, korzystanie z profesjonalnych tłumaczy ustnych i pisemnych oraz prowadzenie wewnętrznych szkoleń językowych. Równoległe z tymi dobrze znanymi strategiami potencjał wzajemnego zrozumienia pozostaje w dużej mierze niewykorzystany, zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej.

Co mówią nam badania?

W kontekście zawodowym podczas spotkań bezpośrednich, zarówno między bliskimi współpracownikami (Ribbert & Thije 2007), jak i nieformalnych spotkań (Klaveren & De Vries 2012) zaobserwowano stosowanie wzajemnego zrozumienia ustnego. W odniesieniu do tej metody mediacji zwrócono się o szereg korzyści, w szczególności w kontekście pracy zespołowej. Ilekroć koledzy mówią (lub mają wystarczającą wiedzę) na temat języków pokrewnych (tj. stosunkowo bliskosiebie), te wspólne umiejętności językowe mogą być wykorzystywane do oszczędzania czasu, unikania zmęczenia psychicznego i przekazywania wzajemnego zrozumienia kulturowego.

W kontekstach zawodowych związanych z dokumentami pisanymi w językach obcych, wzajemne zrozumienie jest dość powszechne, zwłaszcza w połączeniu z wykorzystaniem słowników lub narzędzi tłumaczeniowych. Pisemne umiejętności otwartości są wysoce opłacalne z dwóch głównych powodów.

Po pierwsze, oferują one maksymalną elastyczność, ponieważ przy niewielkim szkoleniu całkiem możliwe jest nie tylko osiągnięcie wysokiej jakości zrozumienia powiązanych języków, ale także uzyskanie informacji z

dokumentów sporządzonych w mniej powiązanych językach, ale także z języków kontaktowych (Castagne 2007). Po drugie, nie pociągają one za sobą żadnych bezpośrednich kosztów i mogą zmniejszyć zapotrzebowanie na usługi tłumaczenia ustnego i pisemnego. Symulacja wewnętrznej komunikacji między instytucjami europejskimi a państwami członkowskimi sugeruje, że wdrożenie wzajemnego zrozumienia między posłami do PE a urzędnikami europejskimi, jako alternatywy dla modelu opartego wyłącznie na tłumaczeniach ustnych i pisemnych między wszystkimi językami urzędowymi UE, znacznie zmniejszyłoby liczbę par tłumaczy, oszczędzając państwu członkowskim kilka milionów euro (Grin 2008) przy jednoczesnym promowaniu praktyk wielojęzycznych.

Ilustracje i dowody

Aby zbadać wzajemne zrozumienie w kręgach zawodowych, przeprowadziliśmy studium 10 byłych absolwentów Uniwersytetu w Reims Champagne-Ardenne, którzy od dwóch lat szkolili się w zakresie umiejętności otwartości w co najmniej trzech językach romańskich (włoskim, hiszpańskim, portugalskim) i trzech językach germańskich (niemiecki, angielski i holenderski). Dziewięciu na dziesięciu uczestników zgłosiło użycie pisemnego zrozumienia najczęściej w połączeniu z użyciem słownika. Jednak tylko kilku uczestników zgłosiło wykorzystanie swoich umiejętności wzajemnego zrozumienia w odniesieniu do dokumentów ustnych jedynie w kontekście prywatnym.

Tak więc nawet profesjonalści wyszkoleni w zakresie otwartości wielojęzyczności zazwyczaj nie wykorzystują tych umiejętności w kontekście ustnym.

Sugeruje to, że profesjonalne stosowanie ustnego wzajemnego zrozumienia nie jest jeszcze postrzegane jako prawdziwa alternatywa dla strategii takich jak lingua franca. Jednym z możliwych rozwiązań mogłoby być zachęcenie specjalistów do wyraźnego uzgodnienia strategii mediacji, z których mogą korzystać, na przykład poprzez krótkie omówienie swoich repertuarów językowych w momencie rozpoczęcia współpracy.

Konsekwencje polityczne

W związku z powyższym decydenci polityczni mogliby rozważyć następujące działania.

1. Zachęcanie i wspieranie organizacji zawodowych w realizacji projektów pilotażowych, które promują wykorzystanie wzajemnego zrozumienia, zarówno w celu przetwarzania dokumentów pisemnych, jak i bezpośrednich interakcji w zespołach.

2. Organizacje zawodowe powinny zapewnić indywidualne szkolenia w zakresie interaktywnych umiejętności wzajemnego zrozumienia dla pracowników uczestniczących w wielojęzycznych zespołach oraz umiejętności w zakresie akceptacji pisemnej dla pracowników, którzy często spotykają się z dokumentami sporządzanymi w zrozumiałych lub już częściowo znanych językach.

3. Obejmują szkolenia w zakresie umiejętności wzajemnego zrozumienia w odniesieniu do profili zawodowych o orientacji wielojęzycznej międzykulturowej.

ODPOWIEDZI RESPONDENTÓW NA PYTANIE: „W OBLICZU DOKUMENTU W JĘZYKU OBCYM, JAKIEJ STRATEGII UŻYWASZ?”

Referencje i pogłębianie

Castagne, E. (Ed.) (2007). *Kwestie wzajemnego zrozumienia*. Coll. ICE 2, Reims: EPURE (ang.).

Uśmiech, F. (2008). Wzajemne zrozumienie, efektywność i sprawiedliwość. W V. Conti & F. Grin (Eds.), *Zgadź się między sąsiednimi językami: do wzajemnego zrozumienia* (s. 79-109). Genewa: Georg (ang.).

Grin, F., Sfreddo, C. & Vaillancourt, F. (2010). *Ekonomia wielojęzycznego miejsca pracy*. Nowy Jork: /Routledge (ang.).

Klaveren, S. & De Vries, J. (2012). *Praktyka i potencjał wzajemnego zrozumienia. Badanie skuteczności wzajemnego zrozumienia w odniesieniu do przepływu pracy w Dyrekcji Generalnej ds. Tłumaczeń Pisemnych Komisji Europejskiej*. Uniwersytet w Utrechcie.

Ribbert, A. & dziesięć Thije, J. D. (2007). Otwartość na wielojęzyczność w niderlandzko-niemieckiej współpracy międzykulturowej. W J. D. dziesięć Thije & L. Zeevaert (Eds.), *Receptywna wielojęzyczność: analizy językowe, polityki językowe i koncepcje dydaktyczne* (s. 73-101). Amsterdam: John Benjamins (ang.).

62 Jakie są najlepsze sposoby pracy z tłumaczeniem maszynowym?

Anthony Pym, Universitat Rovira i Virgili

Łatwo jest uzyskać bezpłatne tłumaczenie online, być zszokowanym błędami i deklarować, że systemy są bezużyteczne, a ludzie zawsze będą tłumaczyć lepiej. Jednak gdy usługi tłumaczenia maszynowego online przyciągają ponad 500 milionów użytkowników i są dostępne w ponad 100 językach (Turovsky 2016), oczywiste jest, że ludzie uważają je za przydatne, zwłaszcza w sytuacjach intensywnej mobilności. Wyzwanie polega na tym, aby dokładnie wiedzieć, jakie tłumaczenie maszynowe jest właściwe, a kiedy z niego korzystać.

Co mówią nam badania?

Ponieważ tłumaczenie maszynowe jest używane w wielu różnych dziedzinach, naukowcy są w stanie wybrać obszary, które najlepiej odpowiadają wynikom, które chcą osiągnąć. Badania prowadzone przez deweloperów i ich przedsiębiorstw mają tendencję do przeszacowania ogólnych wyników, tak samo łatwo, jak poszukiwanie oporu tradycyjnych tłumaczy w niewielkim stopniu przeszacowuje słabe wyniki. Nasza ankieta na temat tego, w jaki sposób tłumaczenie maszynowe jest faktycznie wykorzystywane w usługach publicznych, wskazuje kilka bardzo różnych scenariuszy.

Tłumaczenie maszynowe w strefach zamkniętych: podczas gdy ograniczona liczba rzeczy jest ze sobą powiązana na ograniczoną liczbę sposobów, na przykład w podręcznikach maszynowych lub konkretnych produktach komputerowych, surowa jakość tłumaczenia maszynowego może być bardzo wysoka, nawet jeśli wyniki muszą zostać zweryfikowane („poedycji”) w przypadku komunikacji wysokiego ryzyka. Gdy w ten sposób wykorzystywane są wewnętrzne mechanizmy tłumaczenia maszynowego, działają one jako duże pamięci tłumaczeniowe.

Tłumaczenie maszynowe dla komunikacji niskiego ryzyka: WE wszystkich sytuacjach, w których koszty błędów są minimalne i są zrozumiałe dla użytkowników, powszechne jest zapewnienie tłumaczenia maszynowego z inicjatywy użytkownika na języki, które w przeciwnym razie nie otrzymałyby tłumaczenia.

Może się to zdarzyć na przykład na stronach internetowych gmin, w których użytkownik musi kliknąć na dany język i musi zostać poinformowany, że tłumaczenie może być nieprawidłowe. Ta sama zasada ma zastosowanie w sytuacjach, w których informacje

zwrotne dialogowe umożliwiają ustną weryfikację tłumaczeń, np. w konsultacjach lekarskich. W takich sytuacjach tłumaczenie maszynowe jest zwykle jednym z rozwiązań stosowanych przez osoby mobilne.

Po edycji w dziedzinach otwartych lub obciążonych wysokim ryzykiem: ponieważ powyższe kryteria nie mają zastosowania, tłumaczenia maszynowe muszą być korygowane przez człowieka, być może na kilka różnych sposobów. W wielu dziedzinach tłumaczenie maszynowe post-edycyjne daje tłumaczenia o podobnej jakości, jak tłumaczenia w pełni ludzkie, z pewnymi oszczędnościami czasu.

Osoby niebędące tłumaczami jako podmioty wydawcze: w wielu dziedzinach technicznych eksperci terenowi, którzy nie znają języka startowego, mogą z powodzeniem edytować wynik tłumaczenia maszynowego. Mogą oni być zainteresowanymi wolontariuszami, jak w przypadku „zamówień partycypacyjnych”. Ich praca może być następnie sprawdzona przez profesjonalnych tłumaczy, w zależności od wymaganej jakości.

Wstępne edytowanie, gdy wymagana jest większa liczba języków docelowych: główną alternatywą dla post-edycji jest „pre-edition”, gdzie tekst początkowy jest napisany w języku uproszczonym i kontrolowanym przed uruchomieniem przez system tłumaczenia maszynowego. Jakość może być bardzo wysoka, a przyrost wydajności wzrasta wraz z każdym dodatkowym językiem docelowym. Co do zasady, jeśli przetłumaczysz na więcej niż pięć języków docelowych, wstępne edytowanie będzie lepsze niż po edycji.

Ilustracje i dowody

Istnieje wiele sposobów zintegrowania tłumaczenia maszynowego z przepływami pracy. Modelem maksymalizacji jest łączy schemat Carson-Berndsen i in. (2009). Tekst wprowadza się w lewym górnym rogu, gdzie elementy tłumaczeniowe są wyodrębniane i są automatycznie segmentowane (zazwyczaj w zdaniach) do przetwarzania w systemach pamięci traction. Segmenty są następnie wprowadzane do systemu tłumaczenia maszynowego, który daje wersję, która może być zmieniona przez wolontariuszy lub docelowych ekspertów językowych w danej dziedzinie. Profesjonalni tłumacze weryfikują wynik, następnie przeprowadzają rewizję stylistyczną i rewizję języka docelowego. Elementy tłumaczeniowe są następnie wprowadzane w oryginalnym

formacie („rekonstrukcja”), z dowolnym materiałem graficznym, a tłumaczenie jest gotowe do dostarczenia. Oczywiście nie jest konieczne, aby wszystkie te etapy we wszystkich projektach, ale wszyskmoże być brane pod uwagę zgodnie z potrzebami. Inie jest konieczne, aby wykonać ten konkretny porządek: Na przykład Temizöz (2013) stwierdził, że jakość była wyższa, gdy inżynierowie w języku docelowym sprawdzali publikację tłumaczy niż w przeciwnym kierunku. Ważne jest to, że nikt w profesjonalnej dziedzinie nie przedstawia surowego tłumaczenia maszynowego jako produktu końcowego.

Konsekwencje polityczne

Decydenci polityczni zajmujący się tłumaczeniem maszynowym powinni wziąć pod uwagę następujące wytyczne:

- ▶ tłumaczenie maszynowe może być zintegrowane z przepływami pracy, które obejmują post-editing i/lub pre-edytng;
- ▶ Surowe tłumaczenie maszynowe powinno być prezentowane tylko w sytuacjach niskiego ryzyka, gdy użytkownik podejmuje inicjatywę, limity są zrozumiałe,

a w przeciwnym razie język nie zostałby przetłumaczony. Tłumaczenie maszynowe brutto samo w sobie nie może zatem spełniać wymogów wynikających z praw językowych;

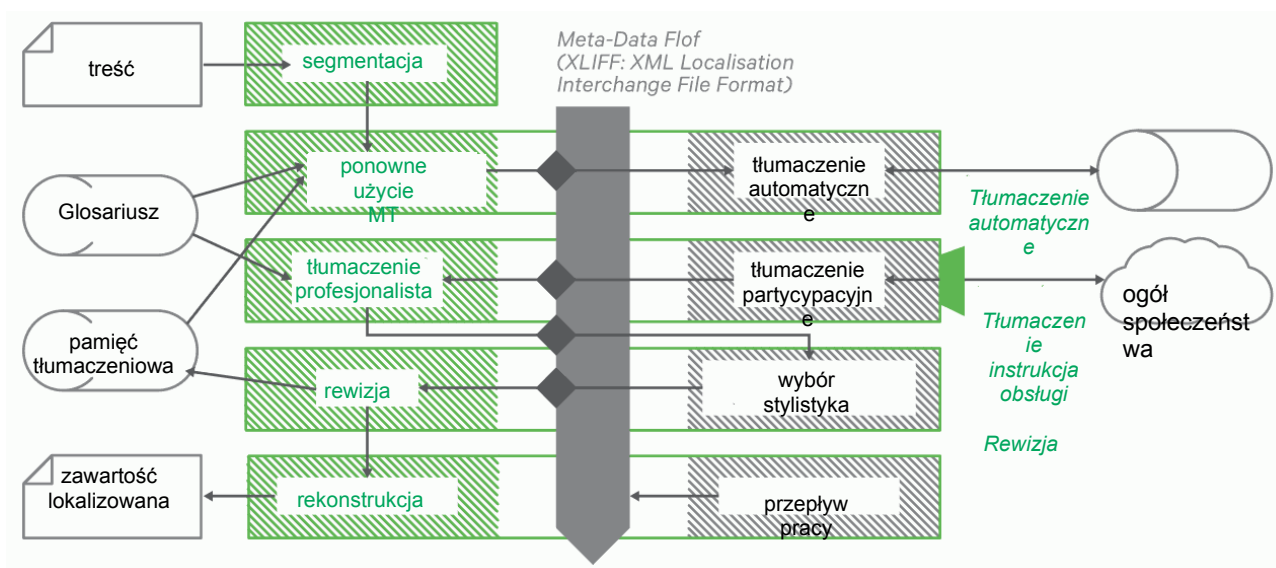
- ▶ Szkolenia tłumacza powinny obejmować post - editing i pre - editing, a profesjonalisci z tymi umiejętnościami powinni być zatrudnieni.

Referencje i pogłębianie

Carson-Berndsen, J., Somers, H. Way, A., & Vogel, C. (2009). Zintegrowana technologia językowa w ramach lokalizacji Next Generation. Koncentracja na lokalizacji: The International Journal of Localisation, 8, 53-66.

Temizöz, Özlem (2013). *Postediting maszyno-translacja wyjście i jego wersja*. Praca doktorska. Universitat Rovira i Virgili. tdx.cat/handle/10803/128204

Turovsky, B. (2016). *Dziesięć lat Google Translate*. goo.gl/TjnUWk. Dostęp do maja 2017 r.

63 Kto powinien pracować jako tłumacz ustny lub pisemny?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza proti Ljubljani

Nowo przybyli migranci, dwujęzyczni członkowie rodziny, specjaliści z innych dziedzin (np. pielęgniarki) i pracownicy dwujęzyczni (np. pracownicy sprząający w placówkach opieki zdrowotnej) często pracują jako pośrednicy kultury w bardzo wrażliwych kontekstach związanych z opieką zdrowotną, usługami prawnymi, policją i szkołą, bez przeszkolenia lub w ogóle w zakresie tych zadań. Te improwizowane tłumacze ustni i pisemni są regularnie zatrudniani przez państwo i inne zainteresowane strony w różnych państwach członkowskich UE. Czy więc musimy szkolić tłumaczy pisemnych i ustnych, czy też możemy wykorzystywać dwujęzycznych i niewyszkolonych specjalistów do celów komunikacji?

Co mówią nam badania?

W kilku badaniach przeanalizowano sytuacje, w których tłumaczenia ustne wykonywane były przez specjalistów, którzy nie zostali przeszkoleni jako tłumacze ustni. Pokazują one, że specjaliści często przekazują błędne informacje, które prowadzą do słabej komunikacji. Na przykład Elderkin-Thompson et al. (2001) przeanalizował 21 hiszpańskojęzycznych pacjentów, którzy skontaktowali się z lekarzem za pomocą tłumaczy pielęgniarki. Stwierdzili oni, że około połowa spotkań spowodowała poważne błędy w komunikacji, zagrażając zrozumieniu objawów przez lekarza i podważając wiarygodność obaw pacjenta. Podobnie Berg-Seligson (2011) studiował funkcjonariuszy policji działających jako tłumacze ustni podczas przesłuchań podejrzanych i odkrył, że ich mediacja doprowadziła do przekazania nieprawidłowych informacji, które doprowadziły do poważnych błędów komunikacyjnych.

Inne badania pokazują, że korzystanie z improwizowanych tłumaczy ustnych i pisemnych wiąże się ze znacznym ryzykiem, w tym z niedokładnością transferu (misje i dodatki) oraz brakiem bezstronności i poufności.

Tłumacze improwizowani często przedstawiają własne opinie, kwestionują oświadczenia osoby interpretującej oświadczenie, udzielają odpowiedzi lub odpowiadają na pytania w imieniu osoby, którą tłumaczą, a także częstokroć podejmują inne zadania poza konwersacją interpretacyjną (Cambridge 1999, Flores i in. 2003, Martínez-Gómez 2014; Lesch i Saulse 2014 (ang.).

Ilustracje i dowody

Improwizowani tłumacze ustni i pisemni mogą również wzbudzić znaczną nieufność w komunikacji. Badanie MIME dotyczące osób ubiegających się o azyl w Słowenii w 2016 r. wykazało, że migranci, którzy muszą korzystać z usług tłumaczy ustnych w komunikacji z władzami, wiedzą, że niewykwalifikowanych tłumaczy ustnych są często wykorzystywane w komunikacji tłumaczeniowej oraz że ten brak szkoleń skutkuje słabą komunikacją. 33-letni mężczyzna z Iranu powiedział:

Oficjalni tłumacze pisemni i ustni tłumacze, którzy tłumaczą dokumenty, tak, są kwalifikowani. Ale inni, którzy są tylko tłumaczami... Niektórzy z nich, nie studiowali, większość z nich nie uczyli się w tej dziedzinie, więc... Ponieważ znają język, przychodzą do pracy. [...] Czasami dochodziło do nieporozumienia między ludźmi lub błędnego tłumaczenia między ludźmi.

Ta nisko wykwalifikowana siła robocza prowadzi następnie do frustracji, jak 22-letni Afgańczyk powiedział:

Często zauważyłem, że większość tłumaczy nie jest w stanie zrozumieć tego, co chcesz zrozumieć... albo nie są w stanie zrozumieć, albo nie są w stanie, niewiem... albo nie możesz tego wyjaśnić, jak chcesz, wiesz. I w ten sposób, informacje są utracone w drodze do trzeciej osoby.

Badania pokazują, że korzystanie z niewykwalifikowanych dwujęzycznych osób może prowadzić do załamania komunikacji i zwiększenia frustracji wśród uczestników.

Konsekwencje polityczne

Aby uniknąć niepowodzeń komunikacyjnych spowodowanych tłumaczeniem ustnym lub pisemnym przez niewyszkolonych tłumaczy ustnych lub pisemnych, decydenci polityczni powinni wziąć pod uwagę następujące kwestie:

1. dotowanie szkolenia specjalistów, ze szczególnym uwzględnieniem nabywania umiejętności w zakresie tłumaczeń ustnych i pisemnych;

2. zapewnienie szkoleń dla nauczycielidwujęzycznych, ze szczególnym uwzględnieniem nabywania umiejętności tematycznych (tj. wiedzy w danej dziedzinie), umiejętności tłumaczenia ustnego i pisemnego oraz etyki zawodowej;
3. stworzenie przystępnych cenowo możliwości szkoleniowych, tak aby migranci mieli dostęp do zawodu tłumacza ustnego i pisemnego społeczności.

Referencje i pogłębianie

- Berk-Seligson, S. (2011). Negocjacje i zakwaterowanie komunikacyjne w dwujęzycznych pytaniach czcionek: krytyczna perspektywa interakcji społeczno-lingwistycznej. *International Journal of the Sociology of Language*, 207, 29-58.
- Cambridge, J. (1999). Utrata informacji w dwujęzycznych wywiadach medycznych za pośrednictwem niewyszkolonego tłumacza. *Tłumacz*, 5, 201-219.
- Elderkin-Thompson, V., Silver R. C., & Waitzkin, H. (2001). Gdy pielęgniarki podwajają się jako tłumacze ustni: Badanie hiszpańskojęzycznych pacjentów w amerykańskiej podstawowej opieki zdrowotnej. *Nauki społeczne i medycyna*, 52, 1343-1358.
- Flores, G. i in. (2003). Błędy w interpretacji medycznej i ich potencjalne konsekwencje kliniczne w spotkaniach pediatrycznych. *Pediatrics*, 111, 6-14.
- Lesch, H. M. & Saulse, B. (2014). Przegląd usług tłumaczeniowych w sektorze opieki zdrowotnej: opisowy przegląd. *Perspektywa*, 22, 332-348.
- Martínez-Gómez, A. (2014). Przestępcy tłumaczą dla przestępców: łamanie czy kształtowanie norm? *The Journal of Specialised Translation*, 22, 147-193.
- Weisskirch, R. S. (Ed.) (2017). *Pośrednictwo językowe w rodzinach imigrantów: Teorie i konteksty*. Londyn: /Routledge (ang.).

64 W jaki sposób i kiedy należy świadczyć usługi tłumaczeniowe i ustne nowo przybyłym migrantom?

Nike K. Pokorn, Jaka Čibej, Univerza proti Ljubljani

Niedawne przepływy migracyjne utrudniły zapewnienie wsparcia dla tłumaczeń pisemnych lub ustnych w kontekście działalności obywatelskiej, społecznej, gospodarczej i politycznej. Usługi te są często reprezentowane w mediach jako znaczący i niepotrzebny drenaż środków publicznych. W różnych politykach językowych określa się, kiedy należy zapewnić tłumaczenie pisemne i ustne. W UE zostały one zagwarantowane w procedurach azylowych dyrektywą 2013/32/UE, a w postępowaniu karnym dyrektywą 2010/64/UE. Nie istnieje jednak prawodawstwo UE gwarantujące pośredniemu dostęp do instytucji publicznych (szkoły, uniwersytety, ośrodki kultury itp.), usług ludzkich i społecznych (ośrodków uchodźstwa, ośrodków samopomocy), instytucji opieki zdrowotnej, organizacji wyznaniowych lub służb ratunkowych.

Jakie są konteksty, w których wsparcie dla tłumaczeń pisemnych i ustnych ma kluczowe znaczenie i powinno być zapewnione przez państwo i za jakim kosztem?

Co mówią nam badania?

Kilka badań na temat korzystania z usług tłumaczy ustnych niewykształconych w sądach wykazało, że wysokiej jakości tłumaczenie ustne ma zasadnicze znaczenie dla zapewnienia sprawiedliwego procesu sądowego (Hertog 2015). Inne badania pokazują znaczenie wysokiej jakości wsparcia w zakresie tłumaczeń ustnych i pisemnych w organizacjach opieki zdrowotnej.

W kontekście opieki zdrowotnej brak odpowiedniego wsparcia językowego może prowadzić do niewłaściwej diagnozy lub złej diagnozy, opóźnionego lub nieprawidłowego leczenia, zbyt częstych wizyt u lekarza, wydłużenia okresu pobytu w szpitalu i podwójnych testów. Lindholm i in. (2012 r.) przeanalizowały dokumentację 3 071 pacjentów w szpitalu w Stanach Zjednoczonych w latach 2004-2007.

Długość pobytu w szpitalu dla pacjentów o ograniczonej znajomości języka angielskiego była znacznie krótsza w przypadku korzystania z profesjonalnych tłumaczy ustnych podczas przyjmowania lub zarówno przy wjeździe, jak i przy wyjeździe. Pacjenci bez profesjonalnego tłumaczenia ustnego mieli średnio 0,75-1,47 dni dłużej niż pacjenci,

którzy mieli tłumacza ustnego zarówno w momencie przyjęcia, jak i wyjazdu. Ponadto pacjenci korzystający z usług tłumaczenia ustnego w momencie przyjęcia lub wyjazdu byli mniej skłonni do readmisji po 30 dniach. Oszczędności są dość jasne, biorąc pod uwagę, że średni koszt dnia hospitalizacji w Stanach Zjednoczonych w 2013 r. wahał się od 1791 USD (szpitale na zysk) do 2 289 USD (szpitale non-profit), podczas gdy średnia pensja dla tłumaczy pisemnych lub ustnych w amerykańskim szpitalu wynosiła 22,90 USD za godzinę. Oznacza to, że tłumacz ustny powinien spędzić z pacjentem około 80 godzin, zanim koszty tłumaczenia ustnego przekroczą koszt zaoszczędzonego czasu w szpitalu.

Niemożliwość zapewnienia wysokiej jakości tłumaczeń ustnych i pisemnych w dziedzinie opieki zdrowotnej może również prowadzić do skarg i sporów. Quan i Lynch (2010) donoszą, że w czterech stanach Stanów Zjednoczonych w latach 2005-2009 odnotowano 35 roszczeń o łącznej wartości 2 289 000 USD za szkody lub ugodę oraz 2,793 800 dolarów kosztów sądowych z powodu braku odpowiednich usług językowych w placówkach opieki zdrowotnej.

Ilustracje i dowody

W badaniu przeprowadzonym przez Uniwersytet w Lublanie przeprowadzono wywiad z 38 osobami ubiegającymi się o azyl i położono szczególny nacisk na wykorzystanie tłumaczy pisemnych i ustnych (zob. Pokorn & Čibej 2017).

Wyniki pokazują, że nawet gdy migranci byli w stanie nauczyć się języka przyjmującego, często brakuje im umiejętności interakcji w specjalistycznych kontekstach, takich jak wywiady w sprawie procedur azylowych i spotkania z prawnikami i lekarzami, o czym świadczy 26-letnia osoba z Iranu, która od czasu do czasu wykonuje tłumaczenia ustne w dziedzinie opieki zdrowotnej:

Tak, na zewnątrz lub w gabinecie lekarza. Od fArsi do angielskiego. Ale nie rozumiem zbyt wiele słów dla lekarza, dla ciała, ale uczę się bardzo głośno.

Podobną kwestię poruszyła 22-letnia afgańska osoba, która w czasie przesłuchania przebywała w Słowenii

przez pięć lat:

Na początkukorzystałemgłównie z tłumaczy pisemnych i ustnych, kiedy nie znałem języka słoweńskiego. Najbardziej potrzebowałem ich do oficjalnych relacji, takich jak wywiady lub inne obowiązki, lub w szpitalu, gdy rozmawiałem z lekarzem, zawsze potrzebowałem kogoś, kto mógłby wyjaśnić, co mam na myśli.

Tłumaczenia pisemne i ustne odgrywają zatem ważną rolę na początku procesu integracji i zapewniają wsparcie w niektórych najbardziej narażonych sytuacjach migrantów.

Konsekwencje polityczne

W świetle tych ustaleń tłumaczenie ustne i pisemne usług publicznych powinno być finansowane przez państwo i świadczone nowo przybyłym migrantom znajdującym się w sytuacji wysokiego ryzyka, w szczególności w strukturach prawnych, policyjnych i opieki zdrowotnej. Takie wsparcie pomogłoby przyspieszyć proces integracji przy jednoczesnym zmniejszeniu kosztów, zwłaszcza w dziedzinie opieki zdrowotnej.

Referencje i pogłębianie

Ertl, A. & Pöllabauer (2010). Szkolenie (medyczne)

tłumaczy ustnych – klucz do dobrych praktyk. Średni: Wspólna europejska perspektywa szkoleniowa. *The Journal of Specialised Translation*, 14, 145-164.

Hertog, E. (2015). Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniu karnym: strategię transpozycji w odniesieniu do tłumaczenia ustnego i pisemnego w postępowaniach karnych. *Monti*, 7, 73-100.

Lindholm, M., Hargraves J.L., Ferguson W. J., & Reed, G. (2012). Profesjonalne tłumaczenie ustne na języki, długość pobytu i wskaźnik readmisji. *Dziennik Ogólnych Medycyny Wewnętrznej*, 27, 1294-99.

Pokorn, N. K. & J. Čibej (2017). Tłumaczenie ustne i włączenie językowe – przyjaciele czy wrogowie? Wyniki badania terenowego. *Tłumacz*. (Publ. online: 24 listopada 2017 r.). doi.org/10.1080/13556509.2017.1396406

Quan, K. & Lynch J. (2010). *Wysokie koszty barier językowych w medycznych malpractice*. Uniwersytet Kalifornijski: Szkoła Zdrowia Publicznego, Narodowy Program Prawa Zdrowotnego. www.healthlaw.org/publications/the-high-costs-of-language-barriers-in-medical-malpractice#.Vj78naR-QhY

Tematyspecjalne

- 65 Jak stosować pojęcie włączenia do mobilnych emerytów? 168
- 66 Czy wielojęzyczni ludzie są bardziej kreatywni? 170
- 67 Jak działa ochrona wielojęzyczności w prawodawstwie UE dotyczącym ochrony konsumentów? 172
- 68 Jak możemy zapobiec manipulacji podziałami etnicznymi w celach geopolitycznych? 174
- 69 Czy jednojęzyczność w handlu światowym wpływa na nauczanie i praktykę finansów? 176
- 70 Czy podejście Romów do nauki języków zawiera przydatne lekcje dla polityki nauczania języków obcych? 178
- 71 Co można zrobić, aby pomóc mobilnym emerytom, którzy potrzebują opieki instytucjonalnej? 180
- 72 Jak promować wielojęzyczność w europejskim prawodawstwie konsumenckim? 182

65 Jak stosować pojęcie włączenia do mobilnych emerytów?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Ramy MIME, jak również obecne dyskusje polityczne i naukowe na temat integracji imigrantów, dotyczą włączenia do społeczeństwa przyjmującego. Jednak w przypadku międzynarodowej migracji emerytalnej (MIR = MRI) integracja odbywa się często w społecznościach zagranicznych, określonych przez wspólną narodowość i język, a nie w odniesieniu do społeczeństwa przyjmującego. Wielu emerytowanych migrantów nie zna języka kraju przyjmującego. W jaki sposób lokalni decydenci powinni podejść do specyficznej konstelacji mobilności i włączenia społecznego reprezentowanej przez stosunkowo uprzywilejowanych starszych wewnątrz europejskich migrantów?

Co mówią nam badania?

„Międzynarodowa migracja emerytów” odnosi się do emerytów ze świata zachodniego, którzy przemieszczają się, na stałe lub tymczasowo, do nowego kraju w poszukiwaniu lepszej jakości życia. Czynniki związane z klimatem, zdrowiem i innym stylem życia są często ważnymi czynnikami dla migrantów, podobnie jak czynniki gospodarcze.

Międzynarodowa migracja na emeryturę różni się od innych rodzajów migracji, utrudniając włączenie społeczne, kulturowe i językowe w społeczeństwach przyjmujących. W zaawansowanym wieku trudno jest nauczyć się nowego języka, a osoby migrujące po przejściu na emeryturę mają mniejsze możliwości niż pracownicy migrujący, aby spotkać się lokalną ludnością. Mobilni emeryci często migrują sezonowo między starymi i nowymi krajami, w związku z czym przez część roku nieobecni są w nowym miejscu zamieszkania. Ponadto wielu emerytowanych migrantów mieszka w podobszarach zbudowanych i sprzedawanych bezpośrednio zagranicznym nabywcom. Wszystkie te czynniki stanowią przeszkody w nauce języków obcych i integracji społecznej.

Niski poziom włączenia emerytów do społeczeństw przyjmujących odzwierciedla również szczególne krajobrazy społeczno-lingwistyczne, które rozwinęły się w ważnych miejscach docelowych IR. Charakteryzują się one dużymi społecznościami emigrantów (kluby etniczne, kościoły, przedsiębiorstwa i sieci społecznościowe), rozpowszechnionym

używaniem języka angielskiego jako lingua franca i nakładaniem się na MIR i turystykę. Te krajobrazy językowe pozwalają wielu mobilnych emerytów osiągnąć dobrą jakość życia i wysoki stopień integracji w środowisku zagranicznym bez nauki języka kraju przyjmującego.

Literatura naukowa jest jednak zaniepokojona tym, że włączenie do enklaw etnicznych, a nie w społeczeństwie większościowym, może osłabić ogólną spójność społeczną. Istnieją również przykłady lokalnych obaw i frustracji w miejscach docelowych MIR w związku z niepowodzeniem integracji migrantów emerytów i rencistów. Jednak w tej kategorii migrantów na ogół nie zgłoszono poważnych uczuć ksenofobicznych lub antyimigracyjnych.

Ilustracje i dowody

Badania przeprowadzone w ramach projektu MIME pokazują, w jaki sposób władze kraju przyjmującego mogą starać się ułatwić włączenie emerytowanych migrantów. Może onasprzysjać spotkaniom, interakcjom i wymianie między emerytowanymi migrantami a ludami tubylczymi. Mogą wspierać i współpracować z lokalnymi organizacjami zagranicznymi, organizować wspólne festiwale i uroczystości oraz inicjować różne spotkania społeczne i edukacyjne.

Mogą to być zorganizowane wymiany między zagranicznymi emerytami, którzy chcą praktykować język kraju przyjmującego, a osobami ojczyznymi, którzy chcą poprawić swój angielski (lub inne języki obce), na przykład poprzez zapraszanie emerytowanych migrantów do lokalnych szkół. Ogólnie rzecz biorąc, władze lokalne mogą udostępniać informacje o wydarzeniach kulturalnych i innych wydarzeniach zagranicznych w ich własnym języku, aby poczuli się mile widziani. Kluby etniczne, stowarzyszenia i kościoły mogą być użytecznymi partnerami we współpracy i rozpowszechnianiu istotnych informacji.

Inwestycje mieszkaniowe w ważnych nadmorskich miejscach przeznaczenia MIR wyraźnie szkodzą włączeniu społecznemu. Wiele lokali mieszkalnych wybudowanych dla zagranicznych mieszkańców znajduje się poza centrami miasta, czasami z niewielkim dostępem do transportu publicznego. Obszary te to duże enklawy emigrantów odizolowanych od dzielnic z tubylczymi mieszkańcami. Lepsze

planowanie przestrzenne może kontrolować segregację etniczną mieszkańców i ułatwiać interakcję między ludnością tubylczą a migrantami.

Z badań przeprowadzonych w ramach projektu MIME wynika jednak, że pełne włączenie do społeczeństwa przyjmującego nie jest w rzeczywistości opcją w poszczególnych środowiskach społecznych i językowych, które obecnie charakteryzują ważne europejskie kierunki MIR. Zamiast tego integracja odbywa się głównie w społecznościach emigrantów. Jednocześnie migracja wewnątrz europejskiego zapewnia wielu mobilnych emerytów lepszą jakość życia. Gdyby ci emeryci spełniali większe wymogi adaptacji językowej, prawdopodobnie rzadziej migrowaliby. Ponadto, częściowo ze względu na związek z turystyką i względny przywilej, migracja emerytów zasadniczo nie prowadzi do poważnej wrogości, protestów ani innych ksenofobicznych reakcji w społeczeństwach przyjmujących.

Konsekwencje polityczne

Spółeczeństwa przyjmujące mogą zachęcać do lokalnych spotkań międzykulturowych i podejmować działania w celu zwalczania segregacji mieszkaniowej w celu poprawy włączenia społecznego. Jednak włączenie emerytowanych migrantów, przynajmniej do głównych miejsc przeznaczenia MIR, będzie w dużej mierze odbywać się w społecznościach emigrantów opartych na pochodzeniu narodowym i wspólnym języku. Wyniki badania MIME sugerują, że lokalni decydenci nie powinni oczekiwać lub wymagać szerokiej integracji językowej emerytowanych migrantów, lecz raczej rozwijać podejścia instytucjonalne i językowe w celu zarządzania obecną sytuacją.

Referencje i pogłębienie

Betty, C., & Durán, R. (2008). Wycofani brytyjscy

emigranci w odniesieniu do znaczenia klubów społecznych i integracji w lokalnym hiszpańskim społeczeństwie: Studium przypadku. Malaga: Observatorio Europeo de Gerontomigraciones, Uniwersytet w Maladze. hdl.handle.net/10630/7279

Gustafson, P. (2008). Transnarodowość w migracji emerytalnej: Przypadek emerytów z Europy Północnej w Hiszpanii. *Badania etniczne i rasowe*, 31, 451-475.

King, R., Warnes, T., & Williams, A. (2000). *Życie zachodu słońca: Brytyjska migracja emerytalna do Morza Śródziemnego*. Oxford: Berg.

CZYNNIKI WPLYWAJĄCE NANAUKĘ JĘZYKÓW OBCYCH I WŁĄCZENIE DO MIĘDZYNARODOWEJ MIGRACJI EMERYTALNEJ

66 Czy wielojęzyczni ludzie są bardziej kreatywni?

Guillaume Fürst, François Grin, Obserwatorium Finansów Uniwersytetu Genewskiego

Często twierdzi się, że różnorodność generuje kreatywność. Jest to jednak szeroko zakrojona kwestia, która prowadzi do znacznej debaty. Przedmiotem debaty jest specyficzna kwestia wielojęzyczności-kreatywności. Biorąc pod uwagę, że wielojęzyczność jest pozytywnie powiązana z kreatywnością, mogłoby to uzasadniać promowanie nauki i używania kilku języków w różnych kontekstach – od edukacji po życie biznesowe i osobiste.

Pytanie to stanowi wyzwanie koncepcyjne i empiryczne i wiąże się z szeregiem powiązanych kwestii: Czym jest kreatywność? Jak możemy go zmierzyć i określić ilościowo jego związek z wielojęzycznością? Czy możemy konkretnie skupić się na różnorodności językowej i odróżnić ją od innych form osobistego doświadczenia związanych z różnorodnością kulturową? Czy indywidualne wyniki można uogólnić na innych poziomach (takich jak małe grupy lub całe przedsiębiorstwa)?

Co mówią nam badania?

Zasadniczo kreatywność można postrzegać jako złożoną zdolność poznawczą: integracja kilku umiejętności (np. rozbieżne myślenie, rozumowanie, wiedza ogólna i specyficzna dla danej dziedziny) prowadząca do wspólnego tworzenia nowych pomysłów, ich oceny, selekcji i rozwoju. Wiele innych czynników, takich jak cechy osobowości czy możliwości środowiskowe, jest ściśle związanych z kreatywnością. Jednak definicja skupiona na poznawczych aspektach kreatywności z pewnością odzwierciedla wiele jej zasadniczych wymiarów. Badania nad wpływem dwujęzyczności na poznanie *wykazały*, że dwujęzyczność, przejawiająca się zmianą języka, jest pozytywnie powiązana z procesami poznawczymi, takimi jak elastyczność uwagi i zdolność do filtrowania informacji nieistotnych.

Ponadto korzyści płynące z dwujęzyczności dla takich procesów poznawczych wydają się ogólne dla innych procesów poznawczych, zarówno werbalnych, jak i niewerbalnych (Białystok, 2017).

Na szczególną analizę związku między *kreatywnością* (odrębną od poznania) a *wielojęzycznością* (w przeciwieństwie do *dwujęzyczności*) dotychczas nie poświęcono jednak uwagi. Niektóre pionierskie badania sugerują, że dwujęzyczność rzeczywiście sprzyja kreatywności, ale wiele z nich koncentruje się wyłącznie na konkretnych populacjach, takich jak imigranci, dzieci czy dwujęzyczni ludzie wysokiego szczebla. Ponadto w tych badaniach często trudno jest ustalić, czy umiejętności językowe same w sobie

sprzyjają kreatywności czy ogólnemu wielokulturowemu doświadczeniu, które często wiąże się z wielojęzycznością.

Ilustracje i dowody

Pierwotne badania empiryczne przeprowadzone w ramach projektu MIME dodatkowo przetestowały hipotezę wielojęzyczności-kreatywności, unikając wyżej wymienionych ograniczeń. Dane zebrane z czterech wzajemnie zgodnych badań (z całkowitą próbą 592 osób) wykorzystano do testowania różnych modeli przy użyciu zaawansowanych metod statystycznych.

W badaniu tym wielojęzyczność została pojęta jako zestaw umiejętności, łączący całkowitą liczbę znanych języków, a także zdolności produktywności i otwartości w drugim, trzecim i czwartym języku (oceniane przy użyciu standardowego instrumentu opartego na *europejskim systemie opisu kształcenia językowego*).

Kreatywność oceniano za pomocą dwóch zestawów zmiennych: 1) Kreatywność kwestionariuszy, które łączą szkolenia w zakresie tworzenia globalnych pomysłów i umiejętności wyboru pomysłów, a także informacje na temat działań twórczych i osiągnięć w kilku dziedzinach (np. sztuki wizualne, muzyka, nauka); oraz 2) zadania związane z kreatywnością, które łączą wyniki uzyskane za trzy różne zadania (wyniki te opierały się zarówno na oceniewzajemnej, jak i na obiektywnych procedurach oceny).

Podsumowując te wyniki, załączony wykres pokazuje, że w przypadku obu zestawów miar kreatywności losowo dobrana osoba w populacji ma 50 % szans na uzyskanie ponadprzeciętnego wyniku kreatywności, natomiast jeśli osoba ta jest wielojęzyczna, prawdopodobieństwo to wzrasta do około 60 %. Są to średnie wartości, a im bardziej wielojęzyczna jest dana osoba, tym większe jest prawdopodobieństwo, że będą one kreatywne.

Wielojęzyczność wiąże się również z doświadczeniem zagranicznym. Średnio osoby wielojęzyczne częściej podróżują i mieszkają za granicą, a inne analizy pokazują, że doświadczenie to jest również pozytywnie powiązane z kreatywnością. Chociaż te i inne czynniki, takie jak wiek, płeć lub edukacja, są brane pod uwagę, wpływ wielojęzyczności pozostaje pozytywny i znaczący, zwłaszcza w odniesieniu do zadań twórczych.

Konsekwencje polityczne

Na tym etapie możemy powiedzieć, że jest bardzo prawdopodobne, że na poziomie indywidualnym

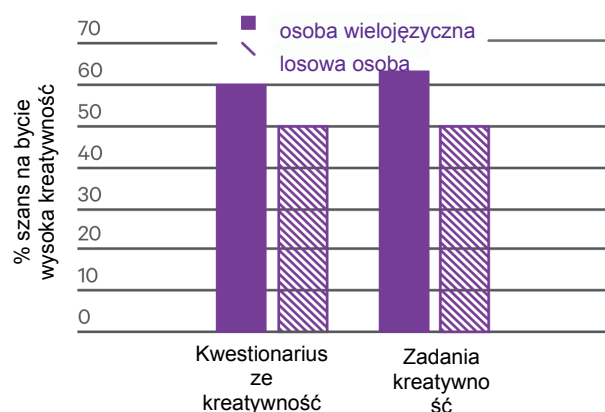
wielojęzyczność promuje kreatywność – bezpośrednio, ale również pośrednio poprzez wielokulturowe doświadczenie.

Innymi słowy, opracowanie polityki mającej na celu zwiększenie wielojęzyczności powinno prowadzić do większej kreatywności. W szczególności:

► nauka języków obcych może być propagowana ze względu na jego prawdopodobny korzystny wpływ na kreatywność i ogólne poznanie, a ze względu na efekt „kick” wynika z wielokulturowego doświadczenia, które z kolei wiąże się również z kreatywnością;

► Efekt ten jest wyraźniejszy w przypadku umiejętności w szerszej gamie języków, co sugeruje, że ekspozycja na więcej niż jeden język obcy jest szczególnie korzystna.

Chociaż na poziomie indywidualnym stwierdzono pozytywną korelację między wielojęzycznością a kreatywnością, transpozycja tych wyników do grup (a co za tym idzie do całego społeczeństwa) nie jest prosta. Badania literackie sugerują jednak, że wielojęzyczność i, bardziej ogólnie, różnorodność kulturowa są również pozytywnie powiązane z kreatywnością na poziomie grupy, a następnie mogą sprzyjać innowacjom. Składki na psychologię społeczną pokazały, że grupy bez różnorodności wewnętrznej są w dużym stopniu narażone na zbiorowe refleksje; ludzie w tych grupach często chcą konsensusu, co prowadzi do przedwczesnych i często nieoptymalnych decyzji. Natomiast grupy liczące co najmniej jednego członka mniejszości wydają się być bardziej kreatywne, prawdopodobnie dlatego, że mniejszości stymulują rozbieżne myśli i wiele perspektyw.

Referencje i pogłębianie

- Białystok, E. (2017). Dwujęzyczna adaptacja: Jak umysły uwzględniają doświadczenie. *Biuletyn psychologiczny*, 143(3), 233262.
- Fürst, G. & Grin, F. (2017). Wielojęzyczność i kreatywność: A Multivariate Approach, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*. doi.org/10.1080/01434632.2017.1389948
- Kharkhurin, A. V. (2012). *Wielojęzyczność i kreatywność*. Bristol, Zjednoczone Królestwo: Sprawy wielojęzyczne.
- Paulus, P. B., & Nijstad, B.A. (Eds.) (2003). *Kreatywność grupy: Innowacje poprzez współpracę: Innowacje poprzez współpracę*. Oxford University Press, Stany Zjednoczone.

67 Jak działa ochrona wielojęzyczności w prawodawstwie UE dotyczącym ochrony konsumentów?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Uniwersytet Genewski

Wielojęzyczność jest częstym tarciem w napięciach między integracją gospodarczą Unii Europejskiej a suwerennością państw członkowskich. Te ostatnie mają kompetencje w zakresie systemu językowego mającego zastosowanie na ich terytoriach, co oznacza, że obywatele muszą posługiwać się określonym językiem lub znać go. W większości przypadków ustanawia się przepisy mające na celu ochronę jednego lub większej liczby języków narodowych lub urzędowych. Takie wymogi krajowe mogą być sprzeczne z pierwotnym lub wtórnym prawem Unii, które zakazuje wszelkich przepisów krajowych, które stanowią ograniczenie jego stosowania, z wyjątkiem uzasadnionych powodów.

Co mówią nam badania?

Prawo konsumenckie jest dziedziną, w której prawodawca UE przyjął przepisy regulujące stosowanie różnych języków. Przepisy te nie harmonizują jednak w pełni językowych aspektów stosunków między przedsiębiorcami a konsumentami. Wynika to z braku ogólnych kompetencji UE w tej dziedzinie.

W związku z tym rozporządzenia przyjęte przez prawodawcę UE są skierowane głównie do państw członkowskich i dotyczą konkretnych obszarów. Rozporządzenia zasadniczo nie nakładają na podmioty gospodarcze bezpośrednich obowiązków posługiwania się określonym językiem. Uniemożliwiają one raczej państwom członkowskim ograniczanie możliwości wyboru języka przez te podmioty przy nawiązywaniu stosunków gospodarczych z konsumentem. Prawodawca UE przyjmuje zatem szerokie kryteria językowe (bezumiejtności językowych jako takich UE nie może wymagać od podmiotów gospodarczych używania określonego języka).

Państwa członkowskie UE będą musiały wdrożyć, w ramach swoich odpowiednich przepisów prawnych, dyrektywy UE w sprawie ochrony konsumentów, a podmioty gospodarcze będą musiały przestrzegać szczególnych wymogów językowych określonych w przyjętych przepisach krajowych (zob. wykres).

Ilustracje i dowody

Weźmy przykładowe wymogi językowe na szczeblu UE w dziedzinie towarów, na przykład w odniesieniu do etykietowania i wprowadzania do obrotu, które można uznać za „rodzajesprzedaży”. Niektóre przepisy wymagają, aby podmioty gospodarcze używały „języka

łatwo zrozumiałego dla konsumenta”, podczas gdy inne wymagają „języka urzędowego(s) państw członkowskich”. Po wdrożeniu na szczeblu krajowym wymogi te nabierają szczególnego znaczenia: „językiem urzędowym państwa członkowskiego” we Francji będzie francuski; językiem łatwo zrozumiałym dla konsumenta będzie język francuski i niderlandzki w Belgii.

W przypadku usług lub zamówień nie istnieje żadna szczególna reguła językowa UE, lecz ogólny wymóg spójności językowej przy zawieraniu i wykonywaniu umów. Na szczeblu krajowym wymóg ten oznacza, że podmioty gospodarcze muszą udzielać konsumentom odpowiednich informacji na temat języków, w których można zawrzeć umowę lub świadczyć usługę, a transakcja musi zostać przeprowadzona w uzgodnionym języku.

Konsekwencje polityczne

Ogólne wymogi językowe przyjęte na szczeblu UE mogą być interpretowane przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE). Orzecznictwo TSUE określa wymogi językowe UE, co ogranicza elastyczność państw członkowskich przy przyjmowaniu wymogów językowych. Na przykład „językiem łatwo zrozumiałym dla konsumenta” jest w większości przypadków język urzędowy danego państwa członkowskiego, chyba że istnieje inny język łatwo zrozumiały oraz jeden lub więcej innych języków, które podmiot gospodarczy może dodać (oprócz „języka łatwo zrozumiałego” lub „języka urzędowego”).

Mimo że system sądowy działa dobrze, aby spełnić wyżej wymienione kryteria językowe w przypadku sporu, konieczne jest jednak doprecyzowanie wymogów językowych zgodnie z celami realizowanymi przez prawodawstwo UE. Obecnie nie istnieją jasne kryteria, zgodnie z którymi prawodawca UE może stosować wybór jednego lub innego wymogu językowego przy przyjmowaniu nowych przepisów. Opracowanie takich kryteriów byłoby z pewnością przydatne.

Referencje i pogłębianie

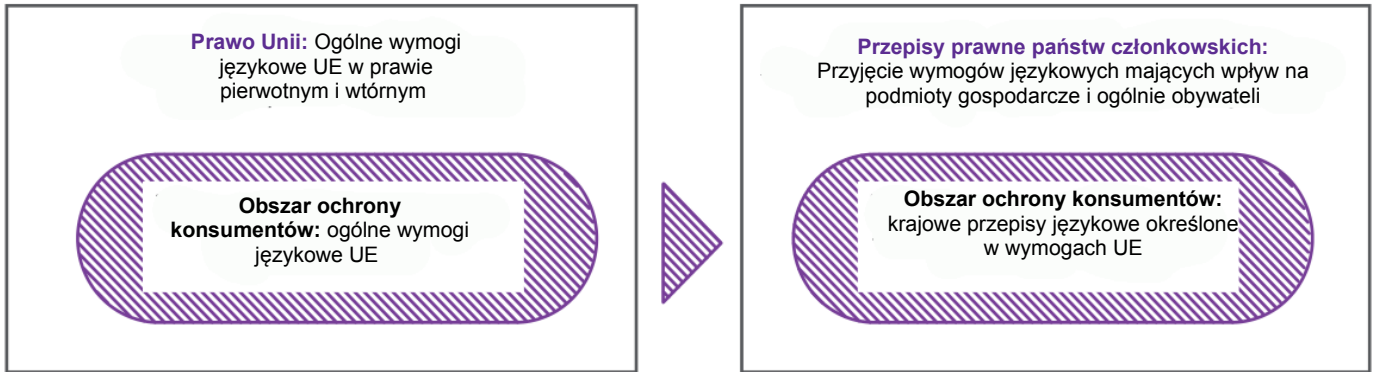
Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów " *Wielojęzyczność: atut dla Europy i wspólne zobowiązanie*, COM(2008) 566 wersja ostateczna,

18 września 2008 r.

Van Hamme, J. (2007). Równoważność języków na rynku wewnętrznym: uwagi Trybunału Sprawiedliwości, *Dokumenty dotyczące prawa europejskiego*, 43, 359-380.

De Witte, B. (2014). Prawo rynku wewnętrznego i krajowe polityki językowe. W sprawie K. Purnhagen & P. Rott (Eds.), *Odmiany europejskiego prawa gospodarczego i regulacji* (s. 419-435). Berlin: Springer (ang.).

EUROPEJSKIE PRAWODAWSTWO KONSUMENCKIE I REGULACJA WIELOJĘZYCZNOŚCI W UE – ZAANGAŻOWANIE

68 Jak możemy zapobiec manipulacji podziałami etnicznymi w celach geopolitycznych?

Žaneta Ozolida, Rihards Bambals, Latvijas Universitāte

Główną siłą UE jest duża różnorodność kulturowa, historyczna i językowa jej członków. Jednakże strony trzecie, zarówno państwowe, jak i niepaństwowe, mogą wykorzystywać wielojęzyczne środowisko, co ma negatywne konsekwencje społeczne i polityczne. Takie działania mogą zagrażać bezpieczeństwu geopolitycznemu na szczeblu UE lub jej różnych państw członkowskich lub w ramach niektórych należących do nich mniejszości etnicznych. Podjęcie konkretnych środków w celu wzmocnienia odporności społecznej wszystkich grup językowych, w szczególności mniejszości mających podobne cechy z potencjałem stron trzecich, może pomóc UE i jej partnerom w uniknięciu napięć, utrzymaniu stabilności i zwiększeniu bezpieczeństwa. To wejście do *Vademecum* analizuje przypadek największego sąsiada UE, Federacji Rosyjskiej, pamiętając jednocześnie, że sytuacja ta nie jest wyjątkowa.

Co mówią nam badania?

Od czasu aneksji Półwyspu Krymskiego i zewnętrznej ingerencji w sprawy wewnętrzne Ukrainy, naukowcy i decydenci polityczni w całej UE zwrócili szczególną uwagę na badanie i poszukiwanie rozwiązań dla nowego „zagrożenia hybrydowego” (Racz: 2015 R.; Zwycięzca: 2014). Korzystając z różnych narzędzi „miękkiej mocy” i „twardej władzy”, takich jak dezinformacja lub operacje wywiadowcze, strony trzecie mogą, w celu promowania własnych interesów, próbować wpływać na wewnętrzne sprawy innego kraju tuż poniżej progu otwartego konfliktu. Wielojęzyczność jest kluczowym elementem strategii hybrydowych. Wykorzystując wieloetniczno-językowe pochodzenie mniejszości mających związek historyczny, etniczny lub językowy z stroną trzecią, społeczności narodowe mogą zostać skierowane przeciwko ich narodowej instytucji politycznej.

Federacja Rosyjska wyraźnie nadała priorytet ochronie rosyjskich mówców za granicą w swojej polityce zagranicznej, polityce bezpieczeństwa i doktrynie wojskowej. Ze względu na dziedzictwo epoki sowieckiej i przepływów migracyjnych XX wieku istnieją ważne społeczności rosyjskojęzyczne zarówno w UE (Estonia, Łotwa, Litwa), jak i w krajach Partnerstwa Wschodniego mających bliskie więzi historyczne, kulturowe i językowe z Federacją Rosyjską. UE przyjęła szereg środków politycznych, aby zapobiec potencjalnie destabilizującym inicjatywom, które mogą manipulować obecnością tych społeczności w sprzecznych celach. W maju 2015 r.

wszyscy ministrowie spraw zagranicznych UE uzgodnili, że opracują propozycje dotyczące sposobów radzenia sobie z zagrożeniami hybrydowymi i zwiększenia odporności¹. W tym samym roku utworzono grupę zadaniową East StratCom (ESDZ), z wyraźnym mandatem do identyfikowania i odrzucania dezinformacji w całej UE². *Europejskie Centrum Doskonałości ds. Zwalczenia Zagrożeń Hybrydowych* (Helsinki, Finlandia) również pomogło w znalezieniu praktycznych rozwiązań³.

Budowanie odporności, zwłaszcza na poziomie społecznym, jest jedną z możliwych reakcji na zagrożenia hybrydowe. Na poziomie państwa odporność polega na silnych i stabilnych instytucjach politycznych i wojskowych, zwalczaniu korupcji i przewyżczeniu innych poważnych słabości wśród wszystkich społeczności etnicznych. Należy również wziąć pod uwagę wielkość samej społeczności mniejszościowej, jej bliskość geograficzną do osoby trzeciej oraz wpływ kontrolowanych przez nią mediów, ponieważ mają one zasadnicze znaczenie dla radzenia sobie z sytuacjami geopolitycznymi. W państwie odporność społeczeństwa zależy w szczególności od poczucia przynależności ludzi, stopnia włączenia gospodarki, postrzegania zagrożeń, umiejętności językowych i innych umiejętności zarówno w większości, jak i mniejszościowych społecznościach etnolingwistycznych.

Ilustracje i dowody

Przypadek państw bałtyckich jest przykładem skutecznego oporu na zagrożenia hybrydowe. Łotwie i Estonii udało się utrzymać wysoki poziom bezpieczeństwa narodowego poprzez integrację z UE i NATO, a jednocześnie prawie całkowicie uniknąć wszelkich poważnych konfliktów między jej społecznościami etnicznymi. Na poziomie państwa te

- 1 Conseil UE, 18 maja 2015 r. (8971/15).
- 2 Grupa robocza East StratCom publikuje cotygodniowe czasopismo poświęcone dezinformacji; Zob. www.euvsdisinfo.eu
- 3 Estonia, Finlandia, Francja, Niemcy, Łotwa, Litwa, Niderlandy, Norwegia, Polska, Hiszpania, Szwecja, Zjednoczone Królestwo i Stany Zjednoczone. W Centrum mogą uczestniczyć państwa członkowskie UE i sojusznicy NATO. UE i NATO są proszone o przyłączenie się do działań Centrum. www.hybridcoe.fi/about-us

kraje bałtyckie niekoniecznie spełniają wszystkie warunki niezbędne do przetrwania zagrożeń hybrydowych: są geograficznie blisko Rosji, mają duże grupy językowe mniejszości i stoją w obliczu silnej obecności mediów kontrolowanych przez władze rosyjskie. Wspólnota rosyjskojęzyczna Łotwy wykazała się znaczną żywotnością językową i kulturową w ramach polityki integracyjnej na Łotwie po przywróceniu niepodległości (1991). Badania, wywiady i statystyki pokazują jednak, że tysiące rosyjskich mówców nadal nie ubiega się o obywatelstwo łotewskie; współczucie dla ery sowieckiej nadal wydaje się powszechne w dużej części społeczności rosyjskojęzycznej; wielu ubolewa nad przystąpieniem Łotwy do NATO, a znaczna część społeczności chce wzmocnić swoje więzi z Rosją. Jednocześnie badania opinii publicznej wykazują silną lojalność społeczności rosyjskojęzycznej wobec Łotwy. Tylko niewielka część tej społeczności słyszała już o organizacjach pozarządowych sponsorowanych przez rząd rosyjski na Łotwie (lub ich przywódcy) popierających koncepcję „rosyjskiego świata”; nieliczni chcą mieszkać w Rosji lub są skłonni do udziału w wielkoskalowych demonstracjach wspierających taki program. Badania w sąsiedniej Estonii pokazują podobne tendencje w społeczności rosyjskojęzycznej.

Konsekwencje polityczne

Równowagę między bezpieczeństwem narodowym, włączeniem społecznym i odpornością wszystkich grup etnicznych w krajach zarówno w UE, jak i w jej kontekście krajowym można wzmocnić za pomocą następujących polityk:

- ▶ Ustanowienie systemu mierzalnych wskaźników odporności społecznej jako praktycznego narzędzia analitycznego, które pomogłoby zmierzyć skuteczność polityki integracji społeczności mniejszościowej przyjętej na szczeblu unijnym i krajowym;

- ▶ zlecenie ogólnoeuropejskiego badania na temat

kampanii hybrydowych i zagrożeń oraz potencjalnych rozwiązań w celu zwiększenia odporności większości i mniejszości językowych w państwach członkowskich UE i krajach partnerskich;

- ▶ zacieśnienie współpracy między różnymi wyspecjalizowanymi agencjami badającymi zagrożenia hybrydowe i sposoby zwiększania odporności i zwalczania propagandy, trollingu w internecie, fałszywych informacji i dezinformacji;

- ▶ Promowanie umiejętności korzystania z mediów wśród wszystkich grup językowych, zwłaszcza na obszarze geograficznym posowieckim, które zgodnie z cotygodniowymi doniesieniami UE na temat dezinformacji jest często przedmiotem kampanii dezinformacyjnych (zwłaszcza w języku rosyjskim). Może mu towarzyszyć utworzenie ogólnoeuropejskiego kanału medialnego o równoważnym języku rosyjskim pod względem zarządzania zasobami i treścią w BBC lub CNN jako alternatywnego źródła informacji dla społeczności rosyjskojęzycznych mieszkających w UE.

Referencje i pogłębianie

Ozolida Ž. (Ed.) (2016). *Bezpieczeństwo społeczne: Włączenie – Wykluczenie Dilemma. Portret społeczności rosyjskojęzycznej na Łotwie*. Ryga: Zinātne (ang.).

Kallas K. (2016). Twierdząc, że diaspora: Polityka rodaków Rosji i jej przyjęcie przez ludność estońsko-rosyjską. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe*, 15, 1-25.

Racz A. (2015). *Wojna hybrydowa Rosji na Ukrainie: Złamanie zdolności wroga do oporu*. Fiński Instytut Stosunków Międzynarodowych.

Winnerstig M. (Ed.) (2014). *Narzędzia destabilizacji: Rosyjska Miękka Moc i Niewojkowy wpływ na kraje bałtyckie*. Opublikowano przez FOI.

69 Czy jednojęzyczność w handlu światowym wpływa na nauczanie i praktykę finansów?

Marc Chesney, Paul H. Dembinski, Philippe Rudaz, Obserwatorium Finansów

Biorąc pod uwagę ich historyczne korzenie w północnoamerykańskich badaniach, większość dominujących teorii finansowych przyjmuje amerykańskie prawa i instytucje jako „normalne” środowisko, którego zwolennicy oczekują, że rozszerzy się ostatecznie zwycięży na całym świecie. W rezultacie angielski stał się dominującym językiem finansów zarówno w firmach, jak i w salach konferencyjnych, gdzie nauczane są ekonomia i administracja biznesowa. Na przykład wielu nierodzimych prelegentów używa języka angielskiego w swojej codziennej pracy. Chociaż potrafią opanować profesjonalny i techniczny żargon związany z ich codzienną pracą, nie zawsze są w stanie w pełni uwzględnić ukrytą i dorozumianą pozycję normatywną obecnej teorii finansów. Dotyczy to w szczególności zintegrowanych poglądów na temat kwestii instytucjonalnych i prawnych.

Jednocześnie przedsiębiorstwa finansowe w krajach anglojęzycznych stały się globalne. W pierwszej kolejności pojawia się problem dowodzenia i raportowania, w którym wielojęzyczność postrzegana jest jako przeszkoda. Angielski (lub raczej wysoce angielski-oparty profesjonalny żargon) stopniowo stał się *lingua franca* zarządzania wieloma międzynarodowymi firmami działającymi na skalę globalną. Drugie pytanie dotyczy wymiaru ładu korporacyjnego spółek i ich wysiłków na rzecz stworzenia jednolitych wewnętrznych i zewnętrznych kanałów komunikacji.

Co mówią nam badania?

Jedną z możliwych konsekwencji obserwowanych tendencji jest rosnąca homogenizacja języków i światopogląd w kręgach finansowych. Badanie przeprowadzone w ramach projektu MIME pokazuje, w jakim stopniu homogenizacja wpływa na wartości, które regulują praktykę zawodową.

Światowy kryzys finansowy ujawnił pewne słabości etyki kultury finansowej i korporacyjnej. Dane sugerują kilka niewzajemnych wyjaśnień: a) pierwszoplanowe znaczenie podejść technicznych do edukacji finansowej i zarządzania finansami, przy niewielkim zainteresowaniu konsekwencjami etycznymi; Ogólnie obserwowaną lukę między zawodowym kontekstem pracy w finansach a

„prawdziwym zyciem”; następstwem tego jest fakt, że podmioty działające w abstrakcyjnym środowisku zawodowym mają trudności z uznaniem dalekosiężnych praktycznych konsekwencji ich decyzji; Brak narzędzi umożliwiających szybką identyfikację etycznych dylematów, które mogą się pojawić. W związku z tym problemy traktuje się i traktuje jako kwestie czysto techniczne, podczas gdy instytucje nie zajmują się ich wymiarami etycznymi i powiązаныmi dylematami. Powstaje zatem pytanie, czy powszechna jednojęzyczność w nauczaniu i praktyce finansowej przyczynia się do tej sytuacji poprzez zachęcanie do ślepoty etycznej.

Ilustracje i dowody

Przeprowadzono wywiad z dwiema grupami respondentów (studentów i praktyków) i poproszono o udzielenie odpowiedzi na dwa zestawy pytań. Pierwszy zestaw pytań dotyczy zakresu istnienia ich wielojęzyczności pod względem umiejętności i wykorzystania. Drugi zestaw pytań koncentruje się na zdolności respondentów do radzenia sobie ze złożonymi kwestiami etycznymi w języku angielskim, w porównaniu z innymi językami, w których są dobrze poinformowani. Wyniki sugerują, że ich zrozumienie etycznych dylematów i ich wrażliwości na te dylematy są słabsze w języku angielskim niż w innym języku – często w języku ojczystym respondenta. Jak pokazano na rysunku, odsetek respondentów, którzy doświadczają dylematów etycznych, jest niższy wśród tych, których angielskim jest językiem ojczystym i którzy pracują w języku angielskim (40 %) niż ci, którzy pracują w swoim języku ojczystym – w tym w języku angielskim – i którzy łatwiej radzą sobie z kwestiami etycznymi.

Wynik ten ma dwa główne konsekwencje. Po pierwsze, rola języka angielskiego jako *lingua franca* w finansach jest ogólnie ograniczona do kwestii technicznych „biznesjak zwykle”. Fakt, że nierodzime umiejętności języka angielskiego są stronicze wobec treści technicznych sprawia, że komunikacja w języku angielskim na temat „miękkich” zagadnień, takich jak dylematy etyczne, problematyczne w wielu międzynarodowych przedsiębiorstwach. Może to prowadzić do ogólnego spadku świadomości etycznej wśród specjalistów, jak pokazano na rysunku.

Konsekwencje polityczne

Chociaż angielski stał się lingua franca finansów i biznesu, to nie jest jeszcze lingua franca, w której ludzie są najbardziej wygodne w identyfikacji i omawianie kwestii etycznych i związanych z nimi wartości. Zwiększa to asymetrię między wyzwaniami technicznymi i etycznymi. Poprzez zapobieganie rozwiązywaniu dylematów etycznych, paradoks ten może zasiać nasiona przyszłych kryzysów finansowych. Promowanie „głębokiej” wielojęzyczności (co oznacza lepsze zrozumienie języka, poza technicznymi umiejętnościami językowymi) jest zatem ważnym elementem odpowiedzialności przedsiębiorstwa.

Z powyższego wynika ponadto, że wielojęzyczność może przyczynić się do wzmocnienia ram etycznych i odpowiedzialności stosowanych w Europie, jak przedstawiono w przewodniku po praktykach ładu korporacyjnego w Unii Europejskiej (IFC 2015), i dodaje wagę wielojęzycznemu podejściu zaproponowanemu w przewodniku językowym dla przedsiębiorstw europejskich (Komisja Europejska w 2011 r.). Uznaje się, że etyczna kultura korporacyjna jest kluczowa, ale trudna do uregulowania za pomocą „twardych praw”. Jednak zgodnie z propozycją zawartą w polityce ładu korporacyjnego w Unii Europejskiej - poprzez pryzmat inwestora (Pitt-Watson & Dallas, 2016), UE może wymagać bardziej spójnych informacji na temat ładu społecznego i środowiskowego. Promowanie wielojęzyczności w przedsiębiorstwach może następnie zostać włączone do ram z zakresu ochrony środowiska, polityki społecznej i ładu korporacyjnego. Ponadto należy zwrócić większą uwagę na różnorodność językową w szkołach gospodarczych i przedsiębiorczości, aby uniknąć rosnącej anglikacji dyscyplin ekonomicznych i finansowych oraz odpowiednio zrównoważyć umiejętności językowe uczniów.

Referencje i pogłębianie

Dembinski, P. H. (2017). *Etyka i zaufanie do finansów*.

Trasa przejazdu: W Londynie.

ECODA (2015). Przewodnik po praktykach ładu korporacyjnego w Unii Europejskiej. ECODA, IFC. goo.gl/E3kf5K

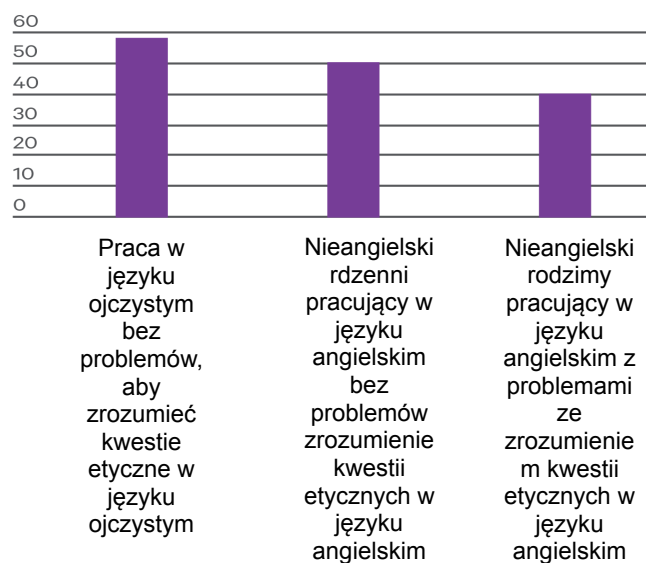
Komisja Europejska (2011). *Przewodnik językowy dla przedsiębiorstw europejskich*. goo.gl/Z3LkTk

Geipel, J., Hadjichristidis, C. & Surian, L. (2015). Jak język obcy kształtuje moralny osąd. *Journal of Experimental Social Psychology*, 59, 8-17.

Gural, S. K. & Smokotin, V.M. (2014). Język komunikacji na całym świecie oraz globalizacja językowa i kulturowa. *Język i kultura*, 1, 4-13.

Pitt-Watson, D. & Dallas G. (2016). *Polityka ładu korporacyjnego w Unii Europejskiej – za pośrednictwem obiektywu inwestora*. Instytut CFA. goo.gl/GjYBkw

ODSETEK RESPONDENTÓW BORYKAŁ SIĘ Z DYLEMATAMI ETYCZNYMI

70 Czy podejście Romów do nauki języków zawiera przydatne lekcje dla polityki nauczania języków obcych?

Lia Pop, Mona Stănescu, Universitatea din Oradea

Ludność romska w Europie jest często uboga i marginalizowana, a często ma ograniczony dostęp do edukacji formalnej, nie mówiąc już o edukacji za pośrednictwem głównego języka społecznościowego, romskiego. Ponadto tradycja nomadyczna Romów wiąże się z ciągłym kontaktem i konfrontacją z innymi językami – zwłaszcza tymi, którymi posługuje się większość siedzącej ludności w całej Europie. W odpowiedzi na te wyzwania Romowie opracowali wyłącznie ustną, elastyczną i nieformalną metodę nabywania języków obcych. To wyjątkowe doświadczenie może zawierać cenne elementy innowacyjnego podejścia do polityki językowej w kontekście rosnącej mobilności.

Co mówią nam badania?

Badania nad wielojęzycznymi Romami w Bihor (Rumunia) uwypukliły podejście do nauki języków, które można opisać jako „uczenie się wszystkich”. Takie podejście jest zakorzenione w społeczności, gdzie jest budowane i przekazywane społecznie. Badania pedagogiczne nie opisują konkretnie takiej metody, ale są podobne do metody nauki języka Michela Thomasa, która koncentruje się na oralności, ufności w łatwość transferu wiedzy oraz identyfikowaniu podobieństw językowych i uproszczeń¹. Spełnia również niektóre cechy metody Marii Montessori, która koncentruje się na przyjemnym środowisku uczenia się w wielu grupach wiekowych.

Podejście Romów pozostaje nietypowe, ponieważ ma na celu pomoc tradycyjnym grupom romskim w dostosowaniu się do implikacji językowych mobilności, korzystając z własnych zasobów, niezależnie od jakiegokolwiek formalnego systemu edukacji.

Oprócz tego, że jest on wyłącznie ustny, jego kluczowymi cechami są elastyczność i ciągłe dostosowywanie się do kontekstu, otwartość na improwizację i doskonalenie przez utalentowanych członków oraz włączenie całej grupy. Ma on dwa główne cele: (I) zapewnienie natychmiastowych interakcji językowych z osobami romskimi, które nie są językami romskimi, jako potencjalnych klientów produktów i usług romskich, oraz (ii) umożliwienie Romom szybkiego zidentyfikowania nowych możliwości. Można go jednak uwzględnić w standardowych aspektach procesu edukacyjnego, a mianowicie: (I) treści dydaktycznych i

edukacyjnych;)rola nauczycieli i uczniów; (III) techniki pedagogiczne.

Ilustracje i dowody

Ukierunkowane treści dydaktyczne i edukacyjne: podejściakoncentrują się na elementach lexica ux iskutecznie wykorzystują przybliżoną fonetykę, podczas gdy struktury generatywne – regularne przedmioty formalnego uczenia się – nie są uważane za istotne. Słownictwo jest wybierane jako skuteczne w kontekście i dla konkretnych użytkowników. Jakość udostępnionych treści jest gwarantowana przez Pakiv (Romski honor), a chęć dzielenia się nią właściwie i skutecznie wynika z Phralip (braterstwo romskie).

Elastyczne role nauczycieli i uczniów: skupieni się na roli, a nie statusie pozwala inteligentnym dzieciom, młodzieży lub kobietom działać na równych zasadach, gdy dzielą się wiedzą z szanowanymi starszymi. Na przykład 13-letnia dziewczynka, jedyna literacka członkini rodziny, została we Francji tłumaczemrodzinnymi nauczycielem. Dostęp do nowych technologii ułatwia przejście od statusu do roli.

Techniki uczenia się opierają się na zbiorowej zachęty w postawach, procedurach i ocenach, które promująpostęp w nauce.

Postawy odgrywają kluczową rolę, a Romowie są bardzo świadomi potrzeb grupy w zakresie nauki języków, szukając możliwości jak najlepszego wykorzystania wszystkich zasobów iuzyskania wsparcia grupy w tym zakresie. Nowe akwizycje są doceniane, ale także ogłaszane i udostępniane innym członkom grupy. Oprócz generowania prestiżu w grupie, postawy te promują pozytywne uczenie się lub doświadczenia przystosowawcze językowe w różnych kontekstach.

Tradycyjne podejścieRomów „uczenie sięod wszystkich” jest metodą grupową ukierunkowaną na potrzeby grupy i grupową naukę. Jego prostota, a także bezstresowy i niedrogi charakter, polecają go innym grupom znajdującym się w podobnej sytuacji społecznej, kulturowej i ekonomicznej. W związku z tym metoda ta wydaje się być stosowana głównie przez osoby ubogie w mobilność, w tym osoby dorosłe znajdujące się w trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej na rynku pracy, takie jak pracownicy rolni w tranzycie, którzy często mają niewielki dostęp do umiejętności czytania i pisanía.

1 www.michelthomas.co.uk/how-it-works.php, dostęp w maju 2017 r.

Konsekwencje polityczne

Wsparcie UE na rzecz rozwoju umiejętności językowych jako praktycznego atutu dla grup znajdujących się w niekorzystnej sytuacji mogłoby zbadać możliwości przekazania doświadczeń Romów tym innym kategoriom potencjalnych użytkowników.

Wielojęzyczni Romowie, którzy znają podejście „Naucz się wszyscy”, a także wykształceni członkowie społeczności romskiej, którzy również skorzystali z technik formalnych w swoim własnym doświadczeniu w nauce języka, są oczywistymi pomocnikami. Można by utworzyć projekty pilotażowe z udziałem działaczy romskich, wspierane przez UE i kontrolowane przez władze lokalne lub regionalne, w celu sprawdzenia skuteczności transferu, monitorowania nie tylko rozwoju umiejętności językowych, ale także innych wskaźników społeczno-gospodarczych.

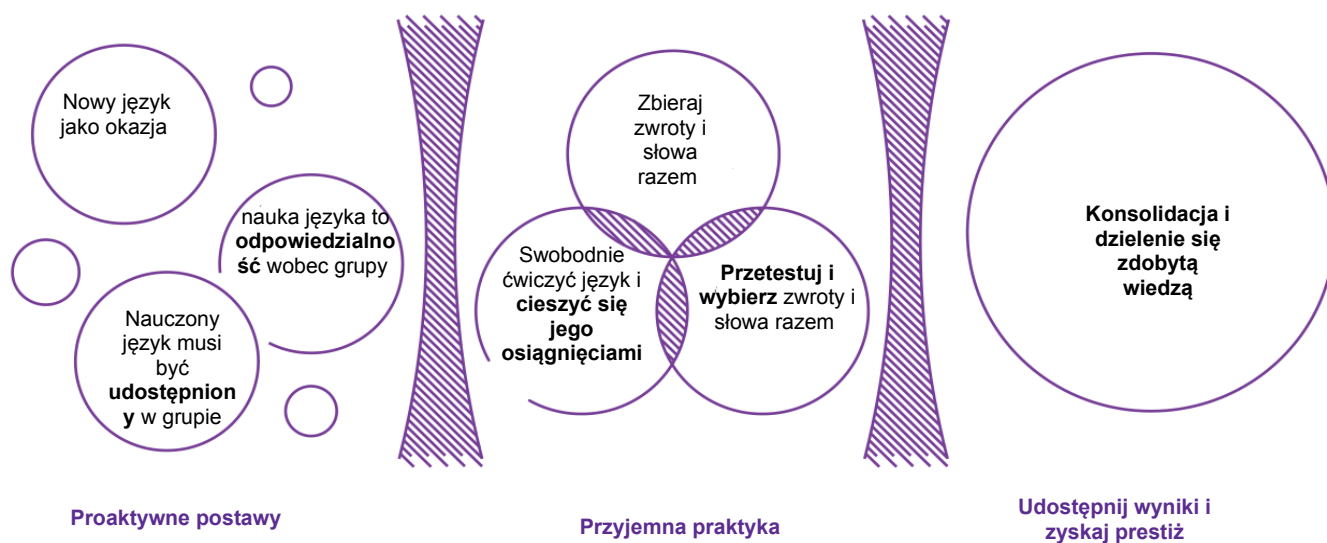
Referencje i pogłębianie

Grigore, D., Neacsu, M. i in. (Eds.) (2009). *Evaluarea politicilor publice educaționale pentru rromi* [Ocena polityki publicznej edukacji Romów], Bukareszt, Editura ALPHA DND.

Hancock, I.F. (2003). Język Korpus i Polityka językowa: Przypadek standaryzacji Romani. F. Daftary & F. Grin (Eds.), *Nation-Building, Ethnicity and Language Policy in Transition Countries* (s. 267-286). Flensburg: Europejskie Centrum ds. Mniejszości & Budapeszt: LGI Books (ang.).

Marącz, L. (2016). *Znaczenie języków i komunikacji wielojęzycznej dla Europy społecznej?* Kamizelka Tomskiego gosudarstvennogo Universiteta. *Kul'turologia i Iskusstvovedenie*, 22, 83-98.

UCZ SIĘ WSZYSTKIEGO OD WSZYSTKICH

71 Co można zrobić, aby pomóc mobilnym emerytom, którzy potrzebują opieki instytucjonalnej?

Per Gustafson, Ann Elisabeth Laksfoss, Cardozo, Uppsalauniversitet

Najpoważniejsze problemy w kontekście międzynarodowej migracji emerytalnej dotyczą emerytów, którzy potrzebują opieki, którzy nie znają w wystarczającym stopniu lokalnego języka i którzy nie mają środków ekonomicznych, aby pozostać w prywatnym szpitalu lub domu opieki, gdzie mogą posługiwać się językiem ojczystym. Są to osoby starsze z poważnymi chorobami fizycznymi lub psychicznymi. Co mogą zrobić decydenci polityczni, aby pomóc tym ludziom?

Co mówią nam badania?

Wewnątrz europejskie migracja dzikich zwierząt jest w większości stosunkowo uprzywilejowaną formą mobilności. Emeryci w Europie Północnej przenoszą się do miejsc emerytalnych, gdzie mogą żyć od emerytury i gdzie cieplejszy klimat i inne udogodnienia pozwalają im wygodnie żyć. Kilka badań pokazuje, że emeryci często nie uczą się zbyt wiele języka kraju przyjmującego, ale ogólnie zgadzają się dobrze posługując się językiem ojczystym lub angielskim. Jednak w miarę starzenia się i pogarszania się ich stanu zdrowia, ich sytuacja może stać się problematyczna.

W takich przypadkach towarzystwa przyjmujące mogą zasadniczo oferować opiekę publiczną wyłącznie w lokalnych instytucjach językowych, podczas gdy dawne kraje pochodzenia lub gminy emerytów i rencistów mogą nie chcieć pomóc, jeżeli emeryci oficjalnie wyemigrowali i nie są już objęci systemem zabezpieczenia społecznego. Dla ciężko chorych osób starszych, które potrzebują opieki w szpitalu lub w domu emerytalnym, niemożność posługiwania się językiem lokalnym może stanowić poważny problem, zwłaszcza w przypadku słuchu i demencji. Niewystarczająca komunikacja ze względu na ograniczenia językowe może prowadzić do izolacji i pogorszenia problemów ze zdrowiem fizycznym i psychicznym. Takie warunki mogą również z kolei przyczynić się do spadku umiejętności językowych.

Opieka domowa, pomoc domowa i wsparcie dla rodziców chorych mogą być również trudne dla tych, którzy nie mówią w lokalnym języku.

Ilustracje i dowody

Studium przypadku skandynawskich emerytów

mieszkających w prowincji Alicante w Hiszpanii, przeprowadzone w ramach projektu MIME, uwypukla sytuację starszych migrantów znajdujących się w złym stanie zdrowia. Opieka publiczna nad osobami starszymi w Hiszpanii jest słabiej rozwinięta niż w krajach skandynawskich, a emerytowani migranci potrzebujący pomocy lub opieki instytucjonalnej polegają głównie na prywatnych usługodawców. Istniały prywatne domy spokojnej starości dla skandynawskich emerytów, którzy potrzebowali pomocy w codziennym życiu, ze skandynawskimi pracownikami mówiącymi, dostępem do skandynawskich kanałów telewizyjnych, posiłków i innych codziennych procedur dostosowanych do zwyczajów skandynawskich. Dostępne były również usługi opieki domowej ze skandynawskim personelem. Prywatne alternatywy są jednak kosztowne, zwłaszcza dla osób potrzebujących długoterminowej opieki instytucjonalnej.

Emeryci, którzy nie mówili po hiszpańsku, którzy nie potrafili o siebie zadbać i nie byli w stanie opłacić prywatnej opieki, mogą być w trudnej sytuacji we własnym domu lub społecznie odizolowani w instytucji hiszpańskiej. Pracownicy socjalni ze skandynawskiego kościoła lub wolontariusze ze społeczności skandynawskiej mogą odwiedzać i udzielać pomocy, ale najlepszym rozwiązaniem w takich przypadkach często wydaje się być powrót do byłego kraju pochodzenia emerytów.

„Stałewyjście” wydaje się być ważną strategią językową. Wielu emerytów nie chce być uzależnionych od opieki instytucjonalnej w obcym kraju, gdzie nie mogą posługiwać się językiem ojczystym.

Podjęli decyzję o przeprowadzce za granicę, zakładając, że będą w stanie powrócić do domu, jeśli poważnie zachorują.

Kluczowy informator powiedział, że ci, którzy chcą wrócić, robią to ogólnie. Do repatriacji czasem przyczyniły się skandynawskie konsulaty i kościoły, a także szpitale międzynarodowe. Jednakże emeryci, którzy nie są w stanie zorganizować własnego powrotu ze względu na na przykład poważną chorobę, demencję lub alkoholizm – lub którzy nie chcą wrócić – mogą nie znaleźć zadowalającego rozwiązania.

Formalne problemy z dostępem do opieki zdrowotnej i świadczeń społecznych w byłym kraju pochodzenia mogą również pojawić się, jeżeli emeryci są zarejestrowani jako rezydenci w Hiszpanii. Dawne kraje pochodzenia stosują różne praktyki w tym zakresie, które zależą częściowo od tego, w jaki sposób stosują obowiązujące rozporządzenia europejskie w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Konsekwencje polityczne

Organy krajowe w krajach pochodzenia i przeznaczenia powinny, w razie potrzeby na zasadzie dwustronnej, opracować procedury zapewniające odpowiednią opiekę emerytowanym poważnie chorym migrantom, którzy nie mówią w języku lokalnym. Przykładem może być rozwój współpracy między domami opieki w towarzystwach przyjmujących a instytucjami szkolnictwa wyższego w krajach pochodzenia, aby ułatwić staże i szkolenie zawodowe przyszłym lekarzom, pielęgniarkom i innym pracownikom służby zdrowia w głównych ośrodkach IR. Niektóre tego rodzaju inicjatywy istnieją już w Hiszpanii.

Jednak w niektórych przypadkach najlepszym rozwiązaniem jest repatriacja. Repatriacja może być politycznie delikatną kwestią w społeczeństwach pochodzenia, jeżeli migracja na emeryturze wiąże się z

poszukiwaniem świadczeń podatkowych i socjalnych, zwłaszcza w przypadkach, gdy społeczeństwa przyjmujące wdrażają różne korzystne systemy podatkowe w celu przyciągnięcia zamożnych zagranicznych emerytów. Ta fiskalna cyfryzacja może osłabić spójność i solidarność wewnątrz Europy. W szczególności może to osłabić wysiłki na rzecz stworzenia legalnych możliwości wyjścia dla mobilnych emerytów, którzy na późnym etapie życia musieliby powrócić do swojego byłego kraju pochodzenia.

Referencje i pogłębianie

Blaakilde, A. L. (2015). Gdzie jest „miejsce” w starzeniu? Kwestie ponadnarodowe dla duńskiego państwa i jego emerytowanych migrantów za granicą. *Journal of Housing for the Seniorly*, 29, 146-163.

Centrum Studiów nad Przyszłością. (2009). *Opieka w Hiszpanii: Badanie obecnych i przyszłych potrzeb opieki brytyjskiej społeczności ex-Service zamieszkalej na stałe w Hiszpanii*. Canterbury: Centrum Studiów nad Przyszłością.

Hall, K., & Hardill, I. (2016). Migracja wycofania, „inna” historia: Opieka nad słabymi starszymi obywatelami brytyjskimi w Hiszpanii. *Wiek i społeczeństwo*, 36, 562-585.

72 W jaki sposób można promować wielojęzyczność w unijnym prawie konsumenckim?

Christine Kaddous, Laura Marcus, Uniwersytet Genewski

Nie istnieje jednolite podejście UE do wymogów językowych dla państw członkowskich w stosunkach między przedsiębiorstwami a konsumentami („B2C”). Sytuacja ta może prowadzić do braku pewności prawa.

Co mówią nam badania?

Wymogi językowe różnią się w zależności od prawodawstwa UE i niekoniecznie są spójne. Niektóre sytuacje nielogiczne mogą nawet wystąpić. Na przykład w dziedzinie etykietowania wymóg językowy stosowany przy etykietowaniu żywności przeznaczonej dla zwierząt (który wymaga użycia „języka urzędowego państwa członkowskiego”) wydaje się surowszy niż wymóg językowy stosowany przy etykietowaniu żywności dla „ludzi” (wymagający jedynie użycia „języka łatwo zrozumiałego dla konsumenta”). Nie ulega wątpliwości, że „język urzędowy państwa członkowskiego” zapewnia lepszą ochronę konsumentom w danym państwie, co utrudnia zrozumienie, dlaczego prawodawca UE zapewnia większą ochronę zwierzętom niż żywności dla ludzi.

Ilustracje i dowody

Obecna sytuacja przedstawia różne przepisy językowe mające zastosowanie do różnych dziedzin prawa konsumenckiego regulowanych prawem UE. Różnorodność w tej dziedzinie może prowadzić do niepewności prawa, ponieważ państwa członkowskie, podmioty gospodarcze i konsumenci nie mogą opierać się na spójnym podejściu. Wydaje się raczej, że prawodawstwo UE stosuje indywidualne podejście. Kryteria językowe nie są wybierane z konkretnego powodu, takiego jak podatność zainteresowanych konsumentów, obszar, na którym sprzedawany jest towar lub usługa itp. Ta dwuznaczność prawna może prowadzić do niepewności i nieskuteczności.

Konsekwencje polityczne

Można przewidzieć poprawę wymogów językowych UE, biorąc pod uwagę, że traktaty założycielskie nie obejmują szczególnych kompetencji umożliwiających UE regulowanie posługiwania się językami w państwach członkowskich. Należy zaspokoić dwie szczególne potrzeby w celu promowania wielojęzyczności w prawodawstwie UE dotyczącym ochrony konsumentów.

Pierwsza potrzeba dotyczy dostosowania przepisów językowych dotyczących ochrony konsumentów w celu zapewnienia ogólnej spójności. Dotyczy to głównie obszaru towarów i sposobów sprzedaży. Mógłby on również mieć zastosowanie do usług, ale obecny wymóg spójności językowej, który ma zastosowanie przez większość czasu w tej dziedzinie (jak również zakaz nieuczciwych praktyk handlowych) jest wystarczający, aby rozwiązać wszelkie problemy językowe. Narzucenie konkretnych kryteriów niekiedy uniemożliwiłoby podmiotom gospodarczym i konsumentom wybór języka innego niż „język urzędowy” lub „język łatwo zrozumiały”. W niektórych przypadkach nie przyniosłoby to korzyści Umawiającym się Stronom, ponieważ istnieje więcej możliwości negocjacji w dziedzinie usług niż w dziedzinie towarów. W związku z tym narzucenie konkretnych kryteriów językowych zmniejszyłoby ten margines negocjacji, a także swobodny przepływ usług; ocena, kiedy ograniczenie to jest korzystne, a kiedy nie jest korzystne, jest kwestią wymagającą dalszej analizy, ze szczególnym uwzględnieniem zasady proporcjonalności.

W odniesieniu do umów dotyczących towarów i sprzedaży konieczne jest dostosowanie istniejącego systemu, ale nie zastąpienie go w całości. Powstało niewiele sporów między (1) podmiotami gospodarczymi i konsumentami a (2) państwami członkowskimi.

Od lat 90. XX wieku bardzo niewiele wymogów językowych nakładanych na państwa członkowskie i podmioty gospodarcze doprowadziło do sporu przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE). Nawet w takich przypadkach silne orzecznictwo TSUE umożliwiło ich rozwiązanie (większość kwestii związanych z etykietowaniem).

Jednakże nawet jeśli orzecznictwo to istnieje i rozwiązuje większość problemów, prawodawca Unii musi jeszcze lepiej sklasyfikować wymogi językowe.

► Po pierwsze, w dziedzinie towarów i sposobów sprzedaży przydatne jest stworzenie skali wymogów językowych, w zależności od celu realizowanego przez prawodawcę Unii i rozpatrywanej sytuacji. Kryteria „języka łatwo zrozumiałego dla konsumenta” zgodnie z wykładnią Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (co w większości przypadków oznacza język urzędowy, chyba że istnieje inny język łatwiej

rozumiały dla przeciętnego konsumenta, obok jednego lub kilku innych języków), powinny stać się zasadą ogólną, ponieważ tworzy to równowagę między potrzebą odpowiedniego informowania przeciętnego konsumenta (w razie potrzeby i w ostateczności, za pomocą piktogramów i symboli, zgodnie z wykładnią Trybunału Sprawiedliwości) a potrzebą zapewnienia skutecznego swobodnego przepływu towarów w Unii.

► Po drugie, tam, gdzie konieczne jest wzmocnienie ochrony (np. w odniesieniu do określonych grup konsumentów, takich jak dzieci), należy stosować „języki narodowe państw członkowskich”. Kryterium to jest zwykle zatwierdzane przez Komisję i państwa członkowskie, ponieważ informacje te są co do zasady lepiej przekazywane konsumentowi w jego własnym języku narodowym („język łatwy zrozumiały” może być inny niż język urzędowy regionu, w którym znajduje się konsument).

► Po trzecie, w celu uniknięcia pełnej harmonizacji wymogów językowych prawodawstwa UE w zakresie ochrony konsumentów, co mogłoby prowadzić do nadmiernej sztywności, uniemożliwiającej dostosowanie się do nieprzewidzianych sytuacji, prawodawca UE powinien mieć możliwość radzenia sobie z konkretnymi sytuacjami, które mogą nie należeć do dwóch wyżej wymienionych kategorii (np. turystów, „eksatriowanych” lub mniejszości językowych, dla których przepis taki jak język urzędowy państw członkowskich nie jest zbyt przydatny).

Druga potrzeba dotyczy ogólnego promowania wielojęzyczności we wszystkich obszarach polityki UE, w tym w dziedzinie ochrony konsumentów. W związku z tym instytucje UE powinny stosować art. 21 i 22 kodeksu praw podstawowych Unii Europejskiej, w których wzywa się UE do poszanowania różnorodności językowej. Należy je rozważyć w powiązaniu z art. 3 (poszanowanie różnorodności kulturowej i językowej) oraz art. 4 (poszanowanie tożsamości narodowej państw członkowskich) Traktatu o Unii Europejskiej, aby promować wielojęzyczność i różnorodność językową jako cel przekrojowy, który jako taki należy uwzględnić w każdej polityce UE, a nie tylko jako cel pomocniczy w stosunku do celu gospodarczego, jak obecnie przewiduje orzecznictwo UE.

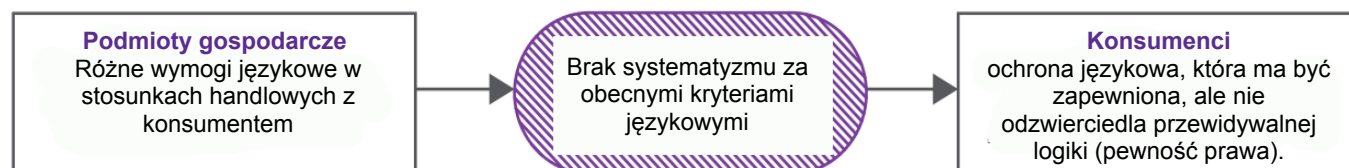
Referencje i pogłębienie

Touijer, K. (2016). Różnorodność językowa i ochrona konsumentów. *Przegląd do Spraw Europejskich*, 3, 381-390.

van der Jeught, S. (2015). *Prawo językowe UE*. Groningen: Prawo europejskie.

Weerts, S. (2014). Równość języków? Ewolucja systemu językowego Unii w świetle orzecznictwa, *Dz.U. z 6*, 234-241.

PRAWODAWSTWOUE DOTYCZĄCE KONSUMPCJI I JĘZYKA: SKUTKI HORYZONTALNE DLA TOWARÓW

Lista współpracowników

Rihards Bambals

Latvijas Universitāte

Cyril Brosch

Uniwersytet w Lipsku

Astrid von Busekist

Nauka w Paryżu

Brian Carey

Uniwersytet w Limerick

ELISA Caruso

Universidade do Algarve

Marc Chesney

Obserwatorium Finansów

Jaka Čibej

Univerza v Lublani

Marco Civico

Uniwersytet w Genewie

Vicent Climent-Ferrando

Universität Augsburg

Manuel Célio Conceição

Universidade do Algarve

Neuza Costa

Universidade do Algarve

Helder De Schutter

Katholieke Universiteit Leuven

Paul H. Dembinski

Obserwatorium Finansów

Edgár Dobos

MTA Társadalomtudományi
Kutatóközpont, Budapest

Robert Dunbar

Uniwersytet w Edynburgu

Nesrin el Ayadi

Universiteit van Amsterdam

Mark Fettes

Università di Milano-Bicocca

Sabine Fiedler

Uniwersytet w Lipsku

Alice Fiorentino

Uniwersytet w Reims
Szampan-Ardenne

Melanie Frank

Universität Augsburg

Guillaume Fürst

Obserwatorium Finansów

Núria Garcia

Universität Augsburg

Michele Gazzola

Humboldt-Universität zu Berlin

Jean-François Grégoire

Nauka w Paryżu

François Grin

Uniwersytet w Genewie

Na Gustafson

Uppsalauniversitet

Christopher Houtkamp

Universiteit van Amsterdam

Gabriele Iannàccaro

Università di Milano-Bicocca

Rudi Janssens

Vrije Universiteit Brussel

Christine Kaddous

Uniwersytet w Genewie

Piotr A. Kraus

Universität Augsburg

Ann Elisabeth Laksfoss Cardozo

Uppsalauniversitet

Wirginia Mamadouh

Universiteit van Amsterdam

László Marác

Universiteit van Amsterdam

Laura Marcus

Uniwersytet w Genewie

Róisín McKelvey

Uniwersytet w Edynburgu

Machteld Meulleman

Uniwersytet w Reims

Szampan-Ardenne

Sergi Morales-Gálvez

Katholieke Universiteit Leuven

Žaneta Ozoliņa

Latvijas Universitāte

Nike K. Pokorn

Univerza v Lublani

Lia Pop

Universitatea din Oradea

Anthony Pym

Universitat Rovira i Virgili

Philippe Rudaz

Observatorium Finansów

Andrew skrócić

Uniwersytet w Limerick

Mona Stănescu

Universitatea din Oradea

Nenad Stojanović

Katholieke Universiteit Leuven

Torsten Templin

Humboldt-Universität zu Berlin

Balázs Vizi

MTA Társadalomtudományi

Kutatóközpont, Budapest

Bengt-Arne Wickström

Humboldt-Universität zu Berlin